

K 13794
2

თბილისი

ახალი ქართლის სსოვიკება

თბილისი
1949

საქართველოს
სსრკ მეცნიერებათა
აკადემიის ქვეყნის
ფილიალის

ГРУЗИНСКИЙ ФИЛИАЛ АКАДЕМИИ НАУК СССР
Инст. языка, истории и матер. культ. им. Марра

Памятники древнегрузинской историографии

Б Е Р И Э Г Н А Т А Ш В И Л И

НОВАЯ ИСТОРИЯ ГРУЗИИ

(«Ахали Картлис Цховреба»)

нач. XVIII в.

I: Груз. текст

с предисловием и под редакцией

И. А. Джавахишвили

MONUMENTS HISTORIQUES GÉORGIENS

Béri Egnatachvili

Nouvelle Histoire de la Géorgie

I: Texte géorgien

publié par J. Djavakhichvili

ИЗД-ВО ГРУЗИНСК. ФИЛИАЛА АКАДЕМИИ НАУК СССР

Т Б И Л И С И

1 9 4 0

სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის
უნის, ისტორიისა და მაცნე. კულტურის ინ-ტი ნ. შატაშვილის
განმარტება

ქართული საისტორიო ძეგლები

ე ნ ნ ა ზ ა შ ვ ი ლ ი ბ ე რ ი

ახალი ქართლის ცხოვრება

XVIII ს. დამდ.

I: ტექსტი

ივ. ჯავახიშვილის

წინასიტყვაობითა და რედაქციით

13.794
2
K

სსრკ მეცნ. აკად. საქართველოს ფილიალის გამომცემლობა

თ ბ ი ლ ი ს ი

1940

ქართველ სსრ-ის მხარეთმცოდნეობის ინსტიტუტი

დაიბეჭდა სსრ-ის მეცნიერებათა აკადემიის
საქართველოს ფილიალის განკარგულებით
თავმჯდომარე აკად. ნ. მუსხელიშვილი

სკეპ-2000
გაბრიელა

წინასიტყვაობა

ცნობილია, რომ ძველი ქართული საერო საისტორიო მწერლობის ძეგლთა კრებული, რომელსაც „ქართლის ცხოვრება“ ეწოდება, გიორგი ბრწყინვალის მეფობის ამბების შემცველი თხზულებით თავდებოდა და ამის აქეთი ხანის საქართველოს პოლიტიკური თავგადასავალის აღწერილობა ამ კრებულში არ მოიპოვებოდა. ეს გარემოება მერმინდელ ქართველ თაობათა წარმომადგენლებს საშუალებას არ აძლევდა თავიანთი სამშობლოს ცვალებადობით აღსავსე, მაგრამ ფრიად საყურადღებო, წარსულის ნამდვილი ვითარება სცოდნოდათ.

ცხადია, თუ რამდენად საზიანო უნდა ყოფილიყო ეს გარემოება ქართველთა ეროვნული თვითშემეცნების და პოლიტიკური შეგნების გაღრმავება-გაძლიერებისათვის: თავის სამშობლოს წარსულის ცოდნა ხომ სახელმწიფოებრივად დაქსაქსულისა და კულტურულად დაქვეითების გზაზე დამდგარი საქართველოს მკვიდრთათვის უკუღმართი ვითარების გამოსწორებისათვის უაღრესად საჭირო იყო!

ამ დიდი ნაკლის შევსების თაოსნობა, როგორც ვიცით, ვახტანგ VI-ემ იკისრა: საქართველოს მერმინდელი, XIV—XVII საუკუნეების დაუწერელი ისტორიის აღდკენის აუცილებლობა პირველად მთელი სიცხადით სწორედ მან შეიგნო და ქართული-საისტორიო მწერლობის ამ ოთხ-საუკუნოვანი ხარვეზის ამოვსებისათვის მუშაო-

ბას შეუდგა. ეს გარემოება თვით ვახტანგის სახელმწიფო
დაწერილს შევსებულ ქცის ცნობილს შესავალშიც არის
აღნიშნული:

„პატიოსანნო და დიდებულნო ქართველნო! უამო-
ვითარებისაგან ქართლსა შინა «ქართლის ცხოვრება»
შემცირებულ იყო, ხოლო მეფემან ვახტანგ, ძემან ლეო-
ნისამან და ძმისწულმან მეფის გიორგისამან, შეეკრი-
ბენ სწავლულნი კაცნი და სხუათა წერილთა და გუ-
ჯართაგან და რომელნიმე სხუათა ენათაგანცა გამო-
ვიდეთ და ესრეთ შევთხზენით და აღწერეთ“-ო (Опис.
I, გვ. 10).

თუმცა ვახტანგ VI-ის ზემომოყვანილს განცხადებაში
ზოგი რამე გარკვევით არ არის გამოთქმული, მაგრამ
ძირითადად მაინც მისი არსებითი ნაწილის შინაარსი
ნათელია. ამისდა მიუხედავად, XVIII და XIX საუკ-
მესამე მეოთხედამდე მცდარი აზრი იყო გაბატონებული,
თითქოს „ქართლის ცხოვრება“ პირველად ვახტანგ VI-ის
ბრძანებით და სწორედ მის დროს ყოფილიყოს შედგე-
ნილი. თვით ისეთი დაკვირვებული და იმდროინდელი
ევროპული განათლებით აღჭურვილი მკვლევარიც-კი,
როგორიც აკად. მ. ბროსსე იყო, თავდაპირველად
ამ გაბატონებულმა რწმენამ შეაცდინა. შემდეგში ამ აზ-
რისა და დებულების მცდარობა პირველად მანვე სცნო
და საკმაოდ კარგადაც დაასაბუთა.

მარიამ დედოფლისეული ქცის ხელნაწერის აღმოჩენამ
1885 წელს დ. ბაქრაძეს საშუალება მისცა ქცის
ტექსტის ზოგადს ანალიზზე დამყარებული ბროსსეს
ზემოაღნიშნული მსჯელობა სრულ ჭეშმარიტებად ექცია.

ვახტანგ VI-ის განცხადების შინაარსს რომ ჩაჭკვირვე-
ბოდნენ, ის მცდარი აზრი, რომელმაც საქართველოს

ისტორიის კვლევა-ძიებას ასე ავნო, უამისოდაც შესაძლებელი იყო თავითგან აეცილებინათ: განა იქ ნათქვამი არ არის, რომ ქ^აცა უკვე ვახტანგის ხანამდე არსებობდა და მხოლოდ მის დროისათვის ამ კრებულის ხელნაწერები „შემცირებულ იყო“? ამასთანავე მას ისიც-კი აქვს გარკვევით აღნიშნული, თუ სად იყო ასეთი ნაკლებობა საგრძნობი, რომ სახელდობრ „ქართლსა შინა“, – საქართველოს დანარჩენ თემებზე-კი ის სიფრთხილით არაფერს ამბობდა. მართლაც, ცნობილია, რომ ვახტანგ VI-ისაგან შეგროვებულ ქ^აცის ხელნაწერთაგან ძირითადი მხოლოდ სამი-ღა აღმოჩენილა. ამაზე მეტი ცალი ხომ არც ამჟამად მოიპოვება!

უნდა მაინც ითქვას, რომ მცდარი დასკვნა, ვითომც ქ^აცა მთლიანად ვახტანგ VI-ის განკარგულებით ყოფილიყოს შედგენილი, ნაწილობრივ იმ გარემოებითაც იყო გამოწვეული, რომ ვახტანგ VI-ის განცხადების აზრი შუაში დამთავრებული არ არის და მისი მეორე ნაწილი, რომელიც მკითხველს ვახტანგისაგან „სწავლულ კაცთა“ შეყრასა და სხვადასხვა მასალების გამოყენებით „შეთხზვა-აღწერის“ ამბავს მოუთხრობს, უშუალოდ იმ ცნობას ზისდევს, რომ ქართლში ქ^აცის ხელნაწერების რიცხვი ძალზე შემცირებული იყო. ვინც საქმის ნამდვილი ვითარება არ იცოდა, შესაძლებელია ეფიქრა, თითქოს ვახტანგ VI-ს, ქ^აცის ძველი ხელნაწერების სიმცირის გამო, „სწავლულ კაცთა“-თვის საქართველოს ისტორიის მთლიანად თავითგან ხელახლად დაწერა დაევალებინოს, ქ^აცის ამ რამდენიმე ცალად გადარჩენილი ხელნაწერის გამოუყენებლივ. მართლაც, არამცთუ სწორედ ასეც მოხდა და ასე დაასკვნეს, არამედ ამავე დროს თავიანთი აზრის დასკვნისას ვახტანგ VI-ის განცხადების პირველი ნაწილის შინაარსიც, რომელშიც ძველი ქ^აცის ხელნაწერების; თუმცა მცირე რაოდენობით, მაგრამ მაინც ქართლშიც-კი

არსებობაა აღნიშნული, თითქოს შეუმჩნეველი დარჩათ და მსჯელობის დროს მხედველობაში არ მიუღიათ.

საკმარისი იყო ვახტანგ VI-ის იმ ცნობას ჩაჰკვირვებოდნენ, რომ „სწავლულ კაცთ“ ნაკლის შესავსებად მასალები სხვადასხვა „წერილთა და გუჯართაგან და რომელნიმე სხუათა ენათაგან“ ნათარგმნი წყაროებითგანაც-კი ამოუღიათ, რომ საქმის ვითარება ცხადი გამხდარიყო: ქცის ძველი, მანამდე არსებული, ხელნაწერების უყურადღებოდ მიტოვება მათ როგორ შეეძლოთ, თუ რომ სხვადასხვა წვრილმანი და უცხო მასალების გამოყენებაც-კი საჭიროდ უცვნიათ?! მაშინ ცხადი შეიქმნებოდა, რომ ვახტანგ VI-ის სწავლულ კაცთათვის საქართველოს ისტორიის აღწერილობაში ძველის უგულველყოფა-კი არ შეეძლო დაევალებინა, არამედ მხოლოდ მისი ნაკლის შევსება.

ქცის უკვე მარია მდედოფლისეული ხელნაწერის აღმოჩენა მეცნიერებას ამ კრებულის შემადგენელ ნაწილებად გამოყენებული ძეგლების გამოყოფისადა და მისი თანდათან შედგენის პროცესის გამორკვევის საშუალებასაც აძლევდა. ამავე საკითხების უფრო მეტი საფუძვლიანობითა და შეუმცდარად გადაწყვეტის შესაძლებლობა 1913 წ. აღმოჩენილმა ქცის უძველესმა, XV საუკ. დამლევის, ანა დედოფლისეულმა ხელნაწერმა მოგვცა.

დასასრულ, 1923 წ. აღმოჩენილმა ქცის ერაჯ ქალა-შვილისეულმა ხელნაწერმა ამ საკითხის საბოლოო დასკვნისათვის უკვე სრულებით მტკიცე საფუძველი შეუქმნა, რათგან ქცის ის სამივე უძველესი ხელნაწერი, რომელნიც ვახტანგ VI-ის დროსვე ყოფილა გადარჩენილი, ნაპოვნი იყო. ამის წყალობით მეცნიერებას ყველაფრის გამორკვევისათვის საჭირო ძირითადი ძეგლები ეხლა უკვე ხელთ ჰქონდა.

უკვე მარია მდედოფლისეული ხელნაწერების

მთელი შედგენილობა სრული უეჭველობით ცხად-ჰყოფდა, რომ ვახტანგ VI-ის განცხადების მეორე ნაწილს შესაძლებელია მხოლოდ ქცის ძველად აუწერელი, XIV — XVII ს., ხანის ისტორიის „შეთხზვა-აღწერა“ ეგულისხმა, ხოლო გიორგი ბრწყინვალის უწინარესი ხანის ისტორიულ მოთხრობაში სხვადასხვა წყაროებითგან ამოღებული ჩანართი ცნობებით შევსების ღვაწლი ჰკუთნებოდა. მაინც იმის გადაწყვეტა დანამდვილებით, თუ როგორი მუშაობა იყო ქცის მეორე ნაწილის დასაწერად გაწეული, ძნელი იყო.

საბედნიეროდ 1906 წ. მ. ჯანაშვილმა აღმოაჩინა ქცის მანამდე უცნობი ხელნაწერი, რომელშიც ამ კრებულის მეორე ნაწილის დაწერის გარემოებისა და შედგენილობა-წყაროების გამოსარკვევად ძვირფასი ცნობები მოიპოვებოდა: იქ ამ ძეგლის თვით ტექსტი სწორედ იმ სახით იყო დაცული, როგორც ვახტანგ VI-ის დავალებით „სწავლულ კაცთ“ შეუდგენიათ.

საშუაბროდ, ეს ხელნაწერი დაზიანებული აღმოჩნდა: იქ მთელი საუკუნე-ნახევრის ამბავი, 1534 წლითგან მოყოლებული—XVIII ს-ის დამდეგამდე, აკლია და ეს გარემოება ამ ძეგლის ყველაზე მნიშვნელოვანი ხანის წყაროებისა და ღირსების გამორკვევას შეუძლებლად ხდიდა.

✓ 1923 წ. ერაჯ ქალაშვილისეული ქცის ხელნაწერის აღმოჩენის შემდგომ, ზემოაღნიშნული დანაკლისიც შეივსო, რათგან იქ ვახტანგ VI-ისაგან მოწვეულ „სწავლულ კაცთა“ ნაშრომის ტექსტი თავითგან მოყოლებული თითქმის ბოლომდის არის დაცული. ამ გარემოებამ საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში საკამათოდ ქცეული საკითხის გამორკვევა და ზედმიწევნით გადაწყვეტაც შესაძლებელი გახადა. წინამდებარე წიგნი სწორედ ამ ძეგლის ტექსტის პირველს გამოცემას წარმოადგენს.

საქართველოს
ისტორიის
ინსტიტუტი

უპირველესად ამ ძეგლის სახელწოდებაა გამოსარკვევეთა
თავისთავადაც და იმიტომაც, რომ შემდეგში, ამ სახელწოდებით
ტორიო თხზულებაზე მსჯელობის დროს, მისი მოკლედ
აღნიშვნა იყოს შესაძლებელი, ხელნაწერებში მას სათა-
ური არა აქვს და ამიტომ მისი სახელი სხვა რაიმე გზით
უნდა იყოს გამორკვეული. ამ ძეგლში ბაგრატის მეფო-
ბის ამბავს წინ „სწავლულ კაცთა“ შემდეგი განცხადება
უძღვის: „თუ რაცა იქმნა უამსა მას, ანუ რა ქმნა მეფემ
ბაგრატი, ანუ რაცა იქმნა, ყოველივე ძველის ქართ-
ლის ცხოვრებიდამე აღგვიწერია, ვიდრე მეფის
აღექსანდრესამდე, ქვემოთ დაგვიწერია. ცხოვრება
მეფის აღექსანდრესი და მის უამისა ყოველივე ძველ-
თა გუჯართა და სპარსთა ცხოვრებიდამე აღმო-
გვიწერია“-ო (იხ. აქვე, გვ. 34, § 66). ავტორთა ზემომო-
ყვანილი ცნობითგან ჩანს, რომ ქცის კრებულის იმ პირ-
ველ ნაწილს, რომელიც ანა და მარიამ დედოფლებისეულ-
სა და ქალაშვილისეულს ხელნაწერებში ვაქვს დაცული,
ისინი „ძველ ქართლის ცხოვრებას“ უწოდებდნენ. ეს გა-
რემოება და ასეთი სახელი ცხად-ჰყოფს, რომ „სწავ-
ლულნი კაცნი“ თავიანთ შედგენილ ნაშრომს „ახალ ქართ-
ლის ცხოვრება“-დ გულისხმობდნენ. ვახუშტი ბატო-
ნიშვილს-კი თვით ეს სახელი „ახალი ქართლის ცხოვ-
რება“ ნახმარი აქვს თავის წყაროების სიაში. იმ
წიგნებს შორის, რომელთაგან თავისი „ქორონიკონები“
ჰქონდა ამოკრებილი, ის ასახელებს და ამბობს: ამოვიღე
„ქართლის ცხოვრებათაგან ძველთა და ახალთა“-ო (II,
ჩუბ. გვ. 237).

მეორე წინასწარ გამოსარკვევეი საკითხი „ახალი ქართ-
ლის ცხოვრების“ შემდგენელთა ვინაობა ვახლავთ-
ვახტანგ VI-ის ზემომოყვანილი განცხადებითგან ჩანს,
რომ ამ ძეგლის შესათხზველად „სწავლულნი კაცნი“ ყო-

ფილან შეკრებილნი. მაშასადამე, ეს ნაწარმოები კოლე-
ქტიურს ნაშრომს უნდა წარმოადგენდეს. მართლაც, ცნობის
სისწორე, როგორც უკვე „ძვ. ქართ. საისტო-
რიო მწერლობა“-ში მქონდა აღნიშნული (I, 1916 წ.,
გვ. 274), თვით ამ ძეგლის ენითაც მტკიცდება. ახალი ქცის-
მოთხრობაში არაერთგან ავტორები თავიანთ თავზე მართ-
ლაც მრავლობითად ლაპარაკობენ, მაგ.: „გიორგი მე-
ფის (იგულისხმება: V, ბრწყინვალის) ცხოვრება, რაც
არ სწერია (იგულისხმება: ამ ძეგლში), ამისგან კიდე
(ე. ი. გარდა) ვერა ვპოე-თ. ეს ოდენ გვ-ეუწყა“-ო (აქვე,
გვ. 5, § 9), ანდა კიდევ: „ამის ბაგრატიისა და ძისა მი-
სისა კოსტანტინესი დაეწერათ და ვპოე-თ... და ქუემორე
რიგსა მისა ზედა და-გუ-იწერია და ესე ამბავნი მის-ზე-
მოთნი გუჯართა და სპარსთა და სომეხთა ცხოვრებისა-
გან გამოვიღე-თ და აღვწერე-თ. ხოლო მეფისა ალექ-
სანდრესა და ძისა მისისა მეფისა კოსტანტინესი და
შემდგომი ძველთა კაცთა და სპარსთა ცხოვრებისა,
ქორანიკონთა და გუჯართაგან აღ-გვ-იწერია, ვიდრე მე-
ფისა როსტომისადმდე. ხოლო მეფისა როსტომის-აქათი
თუით თვალითა მნახველთა და მისთა ომებთა შინამყოფ-
თა კაცთაგან აღ-გვ-იწერია“-ო (აქვე, გვ. 5—6, § 10).

მაგრამ ამავე ძეგლის „ახალი ქცის“ ჯანაშვილისეულს
ხელნაწერში, რომელსაც ჩვენს გამოცემაში და აქაც სი-
მოკლისათვის B ხელნაწერი ეწოდება, ქალაშვილისეული
ხელნაწერისაგან განსარჩევად, რომელიც A ხელნაწერად
არის სახელდებული, რამდენსამე ადგილას კიდევ უცნობი
პირის შემდეგი შინაარსის 1779 წ. მინაწერები მოგვეპო-
ვება: „[ა]მახ ქვემო ამ წიგნში ყველა სწორედ არ
უწერიათ. ღნ მიუტეოს ეგნატაშვილს ბერს იმ-
დენი შუროთ და მტერობით სიცრუე“-ო (იხ. აქვე, გვ.
1, §1, შენ. 2), —ან კიდევ დაზიანებული მინაწერი: „ეგნა-

ტაშვილს მტერობა უშგარი (sic) სიცრუე იმას რომ იმერთა და კახთა... (აქვე, გვ. 47, § 89, შენ. 1)

1779 წ. ამ ორივე მინაწერითგან ჩანს, რომ „ახალი ქცის“ აღმწერ-შემთხვევლად იმ დროს ეგნატაშვილი ბერი ითვლებოდა. ცხადია, რომ ასეთი რწმენა ან წერილობითს ცნობაზე, ანდა ზეპირს გარდმოცემაზე უნდა ყოფილიყო დამყარებული. მაგრამ აღსანიშნავია, რომ ვახუშტი ბატონიშვილს თავის საისტორიო ნაშრომში ეგნატაშვილი ბერი არსად მოხსენებული არა ჰყავს. მისი ქვემომოყვანალი სიტყვებითგან ჩანს, რომ ახალ ქცას ის კოლექტიურ ნაწარმოებად სთვლიდა. მკითხველთათვის „უწყებულება“-ში ვახუშტი ამბობს: „აღუწერიათ ცხოვრებაცა სახელითა ლევანის ძისა მეფისა ვახტანგისათი, რომელი არა საგონებელ არს მის მიერ, განა, თუმცა ბრძანებითა მისითა არს, არამედ მას თვით არღარა განუხილავს ვითარება მისი“-ო (ქცა, II ნიშილი, ჩუბ. გვ. 2, ქიქ. 4).

მაინც ცნობა ეგნატაშვილის ავტორობის შესახებ რომ მცდარი არ არის, ამას „ახალი ქცის“ 25 თავში შემდეგი ცხადად ტენდენციური ჩანართიც ამჟღავნებს. ბაგრატ V დიდის შესახებ იქ ნათქვამია: „მაშინ გაგზავნა ჩინებული და სარწმუნო აზნაური რუს ეგნატაანტაგანი (sic), საიდუმლოდ მიუწერა მეფემან ბაგრატ ძესა თუისსა გიორგის“, თემურ-ლენგის სპითურთ ტყვეობითგან ვბრუნდები საქართველოში, დამიხვდით ქართული ჯარითურთ, რომ მტრის ეს ლაშქარი გავეწყვიტოთო (იხ. აქვე, გვ. 13).

ამრიგად, ერთი მხრით უცილობელია, რომ „ახალი ქცა“ ვახტანგ VI-ისაგან შეყრილ „სწავლულ კაცთა“ მიერ შედგენილი კოლექტიური ნაშრომია, რაც ამ ძეგლის ენითაც მტკიცდება, — მეორე მხრით 1779 წ. მინა-

წერში ამ საისტორიო ნაწარმოების ავტორად ეგნატაშვილი ბერია დასახელებული და ამის დამადასტურებელი ზემოაღნიშნული კვალიც ამავე ძეგლში მკაფიოდ მოჩანს. ამ ორი თითქოს ერთიმეორის საწინააღმდეგო დასკვნის შეთანხმება მხოლოდ იმ გზით შეიძლება, თუ, როგორც უკვე ჩემს 1923 წ. მოხსენებაში მქონდა აღნიშნული, დავასკვნით, რომ „ახალი ქცა“ მართლაც ვახტანგ VI-ის მიერ მოწვეული „სწავლულ კაცთა“ კომისიის კოლექტიურს ნაშრომს წარმოადგენს და რომ ამ კომისიის ერთ წევრთაგანად და „ერთ-ერთ ავტორად ეგნატაშვილი ბერიც ითვლებოდა. ის ან კომისიის მეთაური და ხელმძღვანელი იქნებოდა, ან მისი მდივანი და საერთო ნამუშავარი“¹ და კვლევა-ძიების აღმწერელი“ (იხ. „ახლად აღმოჩენილი ქართლის ცხოვრება“: ტფილ. უნივ. მოამბე, 1923., წიგნი III, გვ. 195).

კოლექტიური ნაშრომობის გამო „ახალი ქცის“ მოთხრობის ენაც-კი ნაირნაირია: ზოგან უფრო სამწერლობო, ზოგან მეტად პროვინციული ენით არის დაწერილი. საკუთარი სახელების მართლწერის ერთგვარობაც-კი ამ თხზულებაში დაცული არ არის.

ამ ნაშრომის სხვადასხვა ნაწილის შინაარსიც ერთმანეთისაგან ღირსებითაც განსხვავდება. ზოგი, მეტადრე XV საუკ. ამბების შემცველი ნაწილი, დიდი შეცდომებით არის სავსე, ზოგი-კი შედარებით უკეთესად არის მოთხრობილი. უეჭველია, ასეთ შემთხვევებში მოსათხრობი ხანისათვის წყაროების შედარები ს სიმცირე-სიუხვესა და ღირსებასაც ჰქონდა მნიშვნელობა, მაგრამ საფიქრებელია, რომ ეს ამა-თუ იმ ნაწილის დამწერის ცოდნანიჭზეც უნდა იყოს დამოკიდებული.

თუმცა „ახალი ქცის“ შემდგენელ „სწავლულ კაცთ“ ერთი ხელმძღვანელი და მეთაური, ეგნატაშვილი:

ბერი, ჰყოლიათ, მაგრამ, -ან ეგების იმიტომ, რომ მას ისტორიაში სათანადო განსწავლულობა და ნიჭი ვერ აჩნდა, ანდა იქნებ რაკი ვახტანგ VI-ის მეფობაში დატ-
 რიალებული დიდი პოლიტიკური უბედურების შედეგად, ეს ნაშრომი დაუშთავრებელი და განუხილველ-განუ-
 მართავი დარჩა: ვახტანგ მეფეს საქართველოთ-
 გან რუსეთში მოუხდა გახიზნვა და ამ საქმისათვის შველა უკვე აღარ შეეძლო.

საფიქრებელია, რომ უკანასკნელი გარემოებავე უნდა ჰქონდეს ვახუშტსაც ნაგულისხმევი, როდესაც „ახალი ქცის“ მისგან შემჩნეულ-აღნიშნული მრავალი „წინააღმ-
 დეგნი და უსწორებლობანი“ მას იმის შედეგად აქვს აღიარებული, რომ „თუმცა ეს ძეგლი (ვახტანგ მეფის) ბრძანებითა... არის“ დაწერილი, მაგრამ „მას თვით არ-
 ლარა განუხილავს ვითარება მისი“-ო. ამ განცხადე-
 ბითგან ჩანს, რომ „ახალი ქცა“ ამრიგადვე დაუშთავ-
 რებელი და გაუმართავი, ჰაფხელად დაწერილი სახით, ჰქონია ამ სახელოვან ქართველ ისტორიკოსსაც ხელთ, როდესაც ის თავის კრიტიკულს საისტორიო თხზულებას სწერდა.

„ახალი ქცის“ მრავალი ნაკლი უკვე ვახუშტ ბა-
 ტონიშვილმა შეამჩნია და აღნიშნა, მაგრამ ამ ნაწარმოებს მისგან დასახელებულსა და შესწორებულ შეცდომებზე გაცილებით მეტიც მოეპოვება. გასაცვირველი არც არის: ოთხი საუკუნის პოლიტიკური თავგადასავლის ისტორიის აღდგენა საერთოდ ეხლაც-კი ადვილს ამოცანას არ წარ-
 მოადგენს, მით უმეტეს საქართველოს თავგადასავლის, რომელსაც მტრების შემოსევის დროს წერილობითი ძეგ-
 ლებისა და საბუთების მომეტებული ნაწილი დაეღუპა. ასეთ გარემოებაში შეუძლებელია პირველ ცდას ბევრი ნაკლი არ ჰქონოდა, მაგრამ ამ ძეგლის წესიერი შესწო-

რება-გამართვისათვის რომ ვახტანგ VI-ეს დასცლოდა უეჭველია, თუ ყველა არა, ზოგი უფრო ტლანქი დომები მაინც თავითგან აცილებული იქნებოდა.

უნდა ითქვას, რომ ზემოაღნიშნულის გამო იმ სახით, როგორც „ახალმა ქცა“-მ ჩვენამდის მოაღწია, საქართველოს ისტორიაში განუსწავლელ მკითხველს ამ ძეგლის ცნობებით სარგებლობისას უაღრესი სიფრთხილე სჭირდება. შესაძლებელია გადაჭრით ამაზე მეტიც ითქვას: უკომენტარებოდ და თითოეული ცნობის მკაცრი კრიტიკული განხილვისა და აწონდაწონის გარეშე, ამ თხზულების მონათხრობის გამოყენება სიხიფათოა.

რაკი „ახალი ქცის“ შინაარსის კრიტიკულ გარჩევას იმდენად დიდი ადგილი უნდა დაეთმოს, რომ ამ ძეგლის ტექსტთან ერთად მისი მოთავსება შეუძლებელია, ამიტომ ეს განხილვა ცალკე წიგნად შექნება გამოქვეყნებული, აქ-კი მხოლოდ ზოგადად უნდა იყოს ეგნატაშვილი ბერისა და „სწავლულ კაცთა“ ნაშრომის ღირსება-ნაკლი აღნიშნული.

XIV—XVI ს. ს. ამბების მოთხრობა „ახალ ქცა“-ში უცხო საისტორიო თხზულებებითგან და ნაწილობრივ ქართული წყაროებისა და საბუთებითგან ამოღებული ცნობების მიხედვით არის შედგენილი. ბუნებრივია, რომ, ამ ხანის ქართული ისტორიული მასალების სიმცირის გამო, ეს ნაწილი ღირსებით ამ თხზულების ყველაზე მდარე გამოსულიყო და მის დამწერთ მრავალი შეცდომები შეჰპარვოდათ.

ლუარსაბ I-ის მეფობითგან მოყოლებული მოთხრობისათვის, სპარსულ და ქართულ წყაროებს გარდა, „ძველთა კაცთა“ ზეპირი გარდმოცემაც არის გამოყენებული (იხ. აქვე, გვ. 6, § 10). ეს გარემოება ამ ნაწილს უფრო მეტ მნიშვნელობასაც ანიჭებს და უფრო საგულის-

ხმოდაც ჰხდის, რათგან აქ მაშინდელი ამბების იმდროინდელი ქართული პოლიტიკური აზროვნობა-შეფასება გვაქვს აღბეჭდილი.

„ახალი ქცის“ მთელი უკანასკნელი ნაწილი როსტომის გამეფებითგან მოყოლებული ბოლომდე, „სწავლულ კაცთა“ განცხადებით, „თუით თვალითა მნახველთა და მისთა ომებთა შინა მყოფთა კაცთაგან“ ნაამბობის თანახმად არის აღწერილი (აქვე, გვ. 6, § 10). ამიტომაც ამ ძეგლის უკანასკნელი ნაწილი ყველაზე მნიშვნელოვანად უნდა იქმნეს ცნობილი იმავე მოსაზრებით, რომელიც ლუარსაბ I-ის დროისა და მერმინდელი ხანის ამბების მონათხრობზე გვექონდა აღნიშნული.

ამ ორი უკანასკნელი ნაწილის ღირსება თავის დროზე ვახუშტსაც შეუგნია და მას თავის საისტორიო თხზულებაში „ახალს ქცა“-ში შეტანილი მოღვაწეობა და ვითარების ზოგადი დახასიათება და პოლიტიკური მსჯელობა არაერთგან გამოუყენებია.

საერთოდ უნდა ითქვას, რომ საქართველოს ისტორიოგრაფიის შესწავლისათვისაც ზოგადად, მეტადრე XVI—XVII ს. ს. ისტორიისათვის, ამ ძეგლს თავისი მნიშვნელობა ყოველთვის შერჩება.

„ახალი ქცის“ ტექსტი, როგორც აღნიშნული გვექონდა, ორ ხელნაწერში გვაქვს დაცული. ორივე საქ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილებას ეკუთვნის. ერთი მათგანი A (Q 207), საქ. სახ. მუზეუმის ახალი ფონდითგან) ერაჯ ქალაშვილისეულს ქცის ხელნაწერს წარმოადგენს. ამ ხელნაწერს ყდა დაზიანებული აქვს: არც ყუა აქვს და ყდაც დაშლილია, ორივე, ყდის ზევეთიცა და ქვეითი ფიცარიც ხელნაწერს მოშორებული აქვს. იგი ქალაღდზეა დაწერილი, ქალაღდის ზომა 30×19, ხოლო ნაწერის 20×13 სანტ. უდრის. ტექსტი in folio არის ნაწერი და თი-

თოეულ გვერდზე 16 სტრიქონია მოთავსებული. **A ხელნაწერი** სამი ნაწილისაგან შესდგება: თავი და ბოლო 1731 წ. არის დაწერილი, შუა ნაწილი კი ძველი ქცის ხელნაწერს წარმოადგენს. ამ ნაწილს თავში 5 რვეული აკლია და მეექვსე რვეულით იწყება, მისი ბოლო-კი 35-ე რვეულით თავდება და ბასილი ეზოს-მოძღვრისაგან დაწერილი თამარის მეფობის ისტორიის იმ ამბის მოთხრობაზე სწყდება, სადაც რუკნადინის შემოსევისათვის მზადებაზეა საუბარი.

ჭალაშვილისეული A ხელნაწერის ეს ძველი ქცის ტექსტი, როგორც უკვე 1923 წ. მოხსენებაში მქონდა აღნიშნული, პალეოგრაფიულად XVI—XVII ს. ეკუთვნის. ხოლო თავში დანაკლისი 5 რვეული და ბოლოში დართული ნაწილი, რომელსაც რვეულების რიცხვალნიშნულობა თავისი აქვს, სულ 42 რვეულს შეიცავს, რომელთაგან უკანასკნელი რვეული დამთავრებული არ არის.

A ხელნაწერის დასაწყისი 5 რვეულისა და ბოლო 42 რვეულის გადამწერის ვინაობაცა და გადაწერის დროც პირველ ფურცელზეა აღნიშნული. იქ სახელდობრ სწერია: „ესე მე ერაჯ ჭალაშვილს დამიწერია ესე წიგნი და რუსულადაც დავსწერე ესე არს რომელი ითარგმანება რუსულისა ენითა ღირს არ (sic) და ჭეშმარიტი სწერია ეგე ქორონიკონი (sic): ჩუღა:—თვესსა ივლისსა კა:—ერაჯ ჭალაშვილი დათუნას ძე არს“. ამას მისდევს ძველი რუსული დამწერლობით გამოყვანილი: „Герасим Давидич Лесников я писал сей (sic) книга“. შემდეგ უკვე მერმინდელი მელნითა და ხელით სწერია: В память Платону Иоселиани от Григорія Шадинова 21 мая 1871года“.

ზემომოყვანილით უცილობლად მტკიცდება, რომ **A ხელნაწერის** დასაწყისი 5 რვეული 1731 წ. 29 ივლისს

ყოფილა ერაჯ ქალაშვილისაგან გადაწერილი. ამ ხელნაწერის მესამე, „ახალი ქცის“ შემცველი, ნაწილის გადამწერის ვინაობისა და დროის განსაზღვრას ერთგვარად ის გარემოება აძნელებს, რომ, როგორც უკვე ჩემს წინასწარ მოხსენებაში მქონდა აღნიშნული, „უზარმაზარი ბოლოდანართი ერთი ხელით არ არის ნაწერი, არამედ სამი, სულ ცოტა ორი, განსხვავებული ხელი მაინც გვხვდება. ერთი იწყება იქვე, სადაც ქცის ძველი ნაწილი სწყდება და ქცის გაგრძელების დასაწყისამდე, ანუ 24-ე რვეულის უკანასკნელ ფურცლამდე, მცირეოდენ, ალბათ შემთხვევითი მიზეზებით წარმოშობილ, განსხვავებას გარდა, ერთი, შედარებით შნოს მოკლებული, ხელით დაწერილად მოჩანს. შემდეგ, 24-ე რვეულის უკანასკნელი ფურცლის ზურგიითგან მოყოლებული ხელი უფრო ლამაზი და ნაწერიც უკეთესი ხდება და ასე ამ ხელითაა 36-ე რვეულამდე დაწერილი. 36-ე რვეულითგან მოყოლებული ხელი კვლავ იცვლება და ნაწერიც თანდათან სულ უფრო და უფრო აჩქარებით, გაკრული ხელითა და უშნოდ არის გამოყვანილი 43-ე რვეულამდე, ანუ ქცის გაგრძელების ბოლომდე, შესაძლებელია ეს 36—43 რვეულების ხელი იმავე პირის ხელი იყოს, რომელმაც 25—35 რვეულები დასწერა, მხოლოდ ჩქარი და დაუდევარი წერის გამო იყოს დაუშნოვებული.

საბედნიეროდ ამ ხელნაწერის მესამე ნაწილის გადამწერის ვანაობაზე მისი მესამე რვეულის უკანასკნელ გვერდზე ტექსტისავე ხელით წითურად რუსულადაცა ძველი დამწერლობით და ქართულადაც გამოყვანილი ცნობა მოგვეპოვება. იქ სწერია: „Господи помилуй насъ: Господи, Исусе: Христе Боже нашъ Помилуй насъ: Герасимъ Давидичъ писалъ сеи: книга: ესე წერილი რუსულ ახლ არს. მე ერაჯ ქალაშვილს დამიწერია: ესე სწერია:

Я Герасимъ Давидичъ писалъ *сеи книга: Лесни-
ков:—მაშასადამე, ამ ხელნაწერის მესამე ნაწილიც, თუ
მთლიანად პირადად მისგან არა, მაინცდამაინც ერაჯ
ქალაშვილის თაოსნობით ყოფილა იმავე 1731 წ. გად-
მოწერილი.

შემდეგ ეს A ხელნაწერი როგორღაც გიორგი შადი-
ნოვს ჩაჰვარდნია ხელში და მას 1871 წ. 21 მაისს იგი
პლატონ იოსელიანისათვის მიუერთმეგია სახ-
სოვრად. როგორ აღმოჩნდა ამის შემდეგ ეს ხელნაწერი
საქ. სახ. მუზეუმის წიგნსაცავში, სადაც პირველად ვნა-
ხე, გამორკვეული არ არის.

ამრიგად ირკვევა, რომ „ახალი ქცა“ ერაჯ ქალა-
შვილისეულს A ხელნაწერში ჩვენ ამ ძეგლის შედგე-
ნის ათი წლის შემდგომ შესრულებული გარდმონაწე-
რის სახით გვქონია დაცული. ეს გარემოება ფრიად
მნიშვნელოვანია და რაკი ეს ნაშრომი მხოლოდ ამ A
ხელნაწერში გვაქვს თითქმის ბოლომდის შერჩენილი,
ამიტომ მას ამჟამად ნუსხა-დედნის ოდენი მნიშვნელობა
ენიჭება, თუმცა იგი ნამდვილად გარდმონაწერს უნდა
წარმოადგენდეს.

B ხელნაწერი, რომელშიც აგრედვე დაცულია „ახალი
ქცა“, საქ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერთა განყოფილებაშია
დაცული № S/4730, რომელშიც შესულია ყოფ. წერა-
კითხვ. გამ. სახ. ფონდითგან. ეს ხელნაწერი მ. ჯანა-
შვილს 1906 წ. მწიგნობარ გივი მაისურაძისაგან შეუ-
ძენია. მისი აღწერილობა და „ახალი ქცის“ იქ შერ-
ჩენილი ტექსტი მ. ჯანაშვილმა 1907 წ. თავის „ნაშ-
რომი“-ს I წიგნში დაბეჭდა. ხელნაწერი ქალაქდზეა
in folio დაწერილი. მისი ზომა $30 \times 19\frac{1}{2}$ სანტ. უდრის,
ნაწერისა-კი $21\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ სანტ., თითოეულ გვერდზე
16 სტრიქონია. როგორც მ. ჯანაშვილსაც ჰქონდა
აღნიშნული, ამ ხელნაწერსაც თავი და ბოლო აკლია.

ამჟამად მხოლოდ 412 გვერდია შერჩენილი, თავდაპირველად-კი „დაახლოვებით უნდა 600-მდე ფურცელი“ ფილიყო.

ხელნაწერი „გადაწერილია“, მ. ჯანაშვილის დახასიათებით, „მეტად ლამაზ მხედრულით, მაგრამ სამწარხელით: 376 ფურცლამდე უწერია ერთ კაცს, 410 ფურცლამდე მეორეს და დანაშთენი ორი ფურცელი მესამეს“. აქა-იქ სათაურები და სახელები წითურად არის დაწერილი (იხ. მ. ჯანაშვილის „ნაშრომის“ გვ. 12).

B ხელნაწერის შინაარსიც ორ მთავარ ნაწილად იყოფა: პირველი ნაწილი ძველი ქცის აქა-იქ შემოკლებულ-შევსებულს ტექსტს შეიცავს თავითგან გიორგი ბრწყინვალის დასასრულამდე. ხოლო მეორე ნაწილი, რომელიც იწყება 373 v გვერდითგან, ეგნატაშვილი ბერის „ახალ ქცა“-ს შეიცავს. სამწუხაროდ B ხელნაწერს 410 v გვერდის შემდეგ რვეულები და ფურცლები აკლია და 1543—1696 წ. წ. საქართველოს მთელი თავგადასავალის შემცველი ტექსტი დაკარგულია. ბოლოში შერჩენილია კიდევ მხოლოდ B—ს 411 და 412 ფურცლები.

უეჭველია, B ხელნაწერის თავისა და ბოლოს დაზიანებულობის გამო, მისი დაწერილობის თარიღი არ ვიცით, მაგრამ მაინც ცხადია, რომ იგი XVIII ს. შუა წლებში, მაინცდამაინც სამოცდაათიან წლებამდე უნდა იყოს გადაწერილი, რათგან იქ რამდენიმე ადგილას კიდებზე (იხ. აქვე) უცნობ პირს 1779 წ. თავისი კრიტიკული შენიშვნები დაურთავს.

„ახალი ქცის“ ტექსტი ამ ორი A და B ხელნაწერების მიხედვით არის აქ დაბეჭდილი იმავე სახით, როგორც დედანშია დაცული. მხოლოდ მისით სარგებლობის გასაადვილებლად მოთხრობა თავებად მაქვს დაყოფილი, მაგრამ ისე-კი, რომ ახალი თავის დასაწყის სიტყვას

შავად დაბეჭდილი რიცხვი უზის წინ. მოთხოვნის
 ერთმანერთზე ხლართივით გადაბმულობის გამო, ბის მუხლებად დაყოფვა ძნელი იყო და ამიტომ თავები
 მთლიანად არის დატოვებული და თითოეულ გვერდზე
 მხოლოდ სტრიქონების სათვალავებია აღნიშნული.

„ახალი ქცის“ ენა XVIII ს. სამწერლობო ენის
 ნორმებს-კი არ მისდევს, არამედ ქართლურ-კახურ სა-
 ხაუბრო კილოს ანარეკლს წარმოადგენს. ეს გარემოება
 უექველია იმით აიხსნებ, რომ მისი შემდგენელი ამერელ-
 ნი იყვნენ და ეს ძეგლი დაუმთავრებელი და ენის მზრი-
 თაც გაუმართავი დარჩა. მის შემდგენელთა სიმრავლის
 გამო, ცალკეულ სიტყვებისა და სახელ-გვარების დაწე-
 რილობის ერთგვარობა-კი არ არის დაცული, მაგ.:
 შაშთამაზის სახელი ასეც სწერია, მაგრამ ზოგან შაშთა-
 მაზ-ადაც (იხ. გვ. 74²⁶, 75^{1-2, 3, 7, 19, 20}, — 76^{7, 15, 17}. —
 85²⁴⁻²⁵ და სხვაგან) და შასთამაზ-ადაც (გვ. 74³⁰, —
 76²⁸, — 77^{1, 10}, — 78^{3, 19, 27, 28} და სხვაგან). აქ შს და ს ბგე-
 რა ისეთივე ბგერა უნდა იყოს, რომელიც თანამედროვე
 ქართლურ-კახურ მდაბიო ხალხურ მეტყველებაშიც ისმის
 და შ-სა და ს-ს შუალედს თანხმოვანს წარმოადგენს
 (იხ. ვ. თოფურიას „ქართლური“: კრებულში „არი-
 ლი“, გვ. 129—130 და არნ. ჩიქობავას „ფერეიდ-
 ნულის მთავარი თავისებურებანი“: ტფ. უნივ. მოამბე,
 VII, 200 და მისივე „გარე კახეთი დიალექტოლოგიუ-
 რად“: კრებულში „არილი“, გვ. 66—67).

აღსანიშნავია აგრედვე დამახასიათებელი მოვლენა,
 რომ გ-ს მაგიერ უ სწერია და, ისმოდა ამ ხანაშიც,
 მაგ. თუისი, თუითცა, ბეური, სიტყუა, ძლეუა, ლეუან
 და სხ. აკად. გვლდენშტედტის ჩანაწერებით მტკი-
 ცდება, რომ ასეთი ბგერითი მოვლენა საქართველოში
 მაშინ უცხოელისათვისაც-კი მკაფიოდ საგრძნობი ყო-

ფილა, მაგ.: ექუსი Ekusi, თექსუმეტი Teksumedi, წუერი Zueri, ძუალი Tsuali, — ფეტუი Petui, კუერცი Kuerzchi და სხვ. (იხ. Reisen II, 496—500 და შემდეგი).

ქართლურ-კახური დიალექტოლოგიური თვისებები მოთხრობის ენას სხვაც არაერთი ემჩნევა, მაგრამ ამაზე შემდეგს წიგნში გვექნება საუბარი.

რაკი „ახალი ქცა“ დაუმთავრებელი და გაუმართავი დარჩა და A ხელნაწერი ნუსხა დედნად არის ქცეული, ამ ძეგლის გამომცემელს უფლება არ ჰქონდა ამ ნაშრომის ენის გასწორება და გამართვა დაეწყო. მის მოვალეობა იყო ამ კოლექტიური ნაწარმოების კარგი და უარყოფითი თვისებები ისევე დაეცვა, როგორც ხელნაწერშია აღბეჭდილი: ეს ისტორიკოსს საშუალებას მისცემს ამ საისტორიო ძეგლის გაჩენის პროცესს უფრო ღრმად ჩაუკვირდეს, ენათმეცნიერს-კი XVIII ს. ქართულის საყურადღებო დიალექტოლოგიურს საკვლევო მასალას მიაწოდოს. ამიტომაც ამ გამოცემაში დედნის დაწერილობა მხოლოდ იქ არის აღუნიშნავად შესწორებული, სადაც ცხადი წერითი შეცდომა იყო და ასეთ შემთხვევებსაც აქვე აღვნიშნავ. ამ შეცდომათაგან ნაწილი წერითი შეცდომებია, როცა ერთი ასოს მაგიერ მეორე ასოა, ანდა ასოა გამოტოვებული, ან ზედმეტია, — ნაწილი-კი მებსიერებითა — ასოთა ადგილგადასმულობითი, მრჩობლ-დაწერილობითი ანდა მხოლოდაწერილობითი შეცდომებია.

წერითი შეცდომები:

A — ში

გვ. 551	ვიდე
7414 და 19515	ჯარა

8610	თოღუას
9110	ჭყუერო-ბდენ
9428	შეიქნენ
10314	წვანვილი
10916	ქეთავან
12223 - 1231	მიეცემთო
12614	შუკან და მოვიდა
1771	მადამდი
1793	გარა
1825	ციხისა
18317	გონებისაებრ
18920	განეთესა განსყიდვა
19227	გატეხილ კიდი
2005	ზაალა
20118	რიმის
21012	რამათ
21022-23	ია-რალისა

მეხსიერებითი შეცდომები:

A-ში

გვ. 6922	დადიამნა
1004	ერთსა bis
13512	თავი bis
1522	და დასთმო
1564	შაბა და ზან
16024	იოთთამ
17722	ესე bis
1812	წარზვალ
18121	როსტომ მეფისა როსტომის
18219-20	ფგრეთვე იყოლიეს მუტრიბნი და მრავალნი მკეველნი მათცა ფგრეთვე იყოლიეს.
18315	„ძისა ვანტანგისა, თეიმურაზის“ შემდეგ გადამწერს გამორჩენია „ძისა“, რაც ირკვევა გვ. 17015-თან შედარებით.

„ახალი ქცის“ ამ გამოცემას დართული აქვს გეოგრაფიულ-ტომობრივი და პირთა სახელების სახელები, რომელნიც მეცნ. აკადემიის საქართველოს ფილიალის ენის, ისტორიისა და მატერ. კულტურის აკად. ნ. მარჩის სახელობის ინსტიტუტის უმცროსმა მეცნიერმა მუშაკმა მიხ. კახაძემ შეადგინა. მეორე ძათგანი, მისი მეტისმეტი სირთულის გამო, თავითგან ბოლომდე პირადად მაქვს შემოწმებული და შესწორებული.

ამ გამოცემას კომენტარებთან ერთად უნდა ამ ძეგლის ლექსიკონიც ჰქონოდა დართული, მაგრამ, მისი სიდიდის გამო, აქ ვერ მოთავსდა, არამედ კომენტარებთან ერთად, ცალკე წიგნად დაიბეჭდება.

ამ ძეგლის გადმონაწერი ტექსტი ბეჭდვის წინ დედნებს მ. კახაძემ შეადარა, რომელმაც ამასთანავე კორექტურების გასწორების და საძიებლების შედგენის ტვირთიც იკისრა. ყველა ამისთვის მ. კახაძეს დიდ მადლობას ვუძღვნი. ასევე დავალებული ვარ მეცნ. აკად. საქართველოს ფილიალის გამომცემლობის ტექნიკური რედაქტორის შალვა ჭუმბურიძისაგან, რომელმაც ამ გამოცემის ღირსებას დიდად შეუწყო ხელი, რისთვისაც დიდ მადლობას მოვახსენებ.

ივ. ჯავახიშვილი

ახალი ქართლის ცხოვრება

გაქსნი

**შემოკლებული და ქარაგმიანი სიტყვების
განმარტება**

A=საქ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერის № Q/207

B=საქ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი № S/4730

ა^დ—არამედ

ვ^ა—ვითარცა

ვ^დ—ვითარმედ

კ^დ—კუალად, კვალად

ქ^{ოზი}—კათალიკოზი

რ[—]რამეთუ

ქ^{ცა}—ქართლის ცხოვრება

ღ^{თივ}—ღვთივ

ღ^{თისა}—ღვთისა

ღ^{მან}, ღ^{თნ}—ღმერთმან

ხ[—]ხოლო

შავად დაბეჭდილი ხელნაწერებში წითურად სწერია.

A კ¹დ 11 1. აქა დაიწყო აღმოცისკრებად ძემან
B 373 v მეფისამან გიორგიმ, რომელი აღეზარდა პაპა-
ე გიორგი სა მისსა დიდსა ბექას:-ხოლო ესე გიორგი
იგი არს, რომელი ამა მეფის ვახტანგს უწინ
მისცა ყაენმა მეფობაჲ, ძე დიმიტრი თავდა- 5
დებულისა და ძმაჲ დავით მეფისა და ვახ-
ტანგ მეფისა, მეფე მესამეოც და შვიდე ბაგ-
რატოანი:-¹

ხოლო ესე გიორგი წარავლინა ბექამან ჩო-
თანს თანა და მან მიიყუანა ყაენს წინაშე². 10
ხოლო მან პატივითა შეიწყნარა და წინათვე³
დაუსახვიდა ნიშთა მეფობისათა. ამან ყაენმან
წარმოავლინა მოციქული და სთხოვა შვილი,
რათა მეფე ყოს. მაშინ მცირე იყო გიორგი.
იგიცა მოსცეს და წარმოგზავნეს ურდოსა და 15
ყაენმან მოსცა მეფობაჲ და ტფილისი და უჩი-

¹ B: ამის შემდგომ შავი, მჭრთალი მელნით და ტე-
ქსტიხაგან განსხვავებული ხელით სწერია: „ქ¹ტს აქეთ
ჩ. ტ. დ. წელსა“.

² B-ში აქ მარცხენა კიდეზე უცნობი პირის ხელით
სწერია: „[ა]მას ქვემო ამ წიგნში ყველა სწორედ არ უწე-
რიათ. დ¹ მიუტეოს ეგნატაშვილს ბერს იმდენი შუროით
და მტეორობით სიცოტე. მაგრა წერილის დაგდება მტე-
ორობით კეთილი და უმჯობესთაგანი საქმე არ არის“.

³ A წინათთვე.

ნა საზღვარად და საქმის მოურავად დიდდი გი-
ორგი და მივიდეს ტფილისსა.

A კდ 12

2. || და ამას წელსა მიიცივალა მთავარი სამ-
ცხისა ბექაჲ, კაცი წარმატებული ყოველსა ში-
5 ნა, სიკეთე აღმატებული საღ-თო-საკაცობოთა
B 374 r შინა||საქმეთა და უმეტეს სამართლის მოქმე-
დებითა, ეკლესიათა და მონასტერთა მაშენებ-
ლობითა, სოფლისა კეთილად მოარწმუნებითა
და გლახაკთა და ქურიგ-ობოლთა უზომოთი
10 მიციემითა.

ხოლო საყუარელი მეუღლე მისი იყო გამ-
ციემელ ეპისკოპოზთა, მონაზონთა და ყოვლი-
სა სამღრდელოთა და საეკლესიოსა სოფლისა
ესოდენ, რომელ სადამე ესმინის კეთილი და
15 მოღვაწე და მეცნიერი ეპისკოპოზი, გინა მო-
ნაზონი, წინაშე მისსა მოუწოდის და მოიყუა-
ნის და მრავლითა ნიჭითა და პატივითა ამ-
ყოფის. და სავსე იყო სახლი მისი მონაზონი-
თა და ხუცითა. ამას თანა აქუნდა შეწყნარე-
20 ბულობა ობოლ-ქურივთა და დავრდომილთა.
ხოლო სახლსა მისსა არა დააკლდებოდა სამ-
სამი ლოცვა. და ამისთუისცა წარუმართა ღ-თ-
მან დღენი ცხოვრებისა მისისანი: მტერთა
ძლევასა, მშვიდობასა და დაწყნარებასა. მიი-
25 ცვალა ვითარ სამეოც და ექუსისა წლისა და
დაუტევა გლოვა და მწუხარებაჲ უზომო მკვი-
დრთა სამცხისათა. და დაიპყრეს სამცხე სამ-
თავე|| ძეთა მისთა: უხუცესმან სარგის და შე-
დევმან ყუარყუარე და უმრწემესმან შალვამ.

A კდ 13

30 3. ხოლო აღესრულა მესამესა წელსა მეფე

B 374 v

დავით¹, გარჯილი სენტა მწარეთა || მიერ და
დაფლეს სამარხოთა მეფეთასა. და დაუტევეს
ნაცვლად მისად ძეგ მისი მცირე გიორგი, ორ
წელ მეფე ქმნული.

4. შემდგომად ამისა ინება ყაენმან ამკედ- 5
რება ქუეყანასა ზედა შამისასა, ციხესა, რო-
მელსა ეწოდება რაბაშანი, რომელი აქუნდა
სულტანსა მისრელსა. წარვიდა ყოვლითა ძა-
ლითა თვისითა და თანა წარიტანა ლაშქარი
დიდი და გარე მოადგა რაბაშანს ხუთ თუე 10
და ვერა აენო რა და ამისთუის აიყარა და
წარვიდა. და ჰყუა ექუსი არწივი დამართული
სხვათა მფრინველთა თანა და ავაზათა აქეთ,
ესოდენ დიდ იყო ძალი მისი. მოვიდა ყაენი
შინა და მიერიდგან არლარა სადა განილაშქრა: 15
დღეთა მისთა იყოფოდა მშვიდობით და ნები-
ერად ათ-ცამეტ წელ დამპყრობელი ყაენობისა.

5. ხოლო ამან ულჯათ სულტანმან წარმო- 16
ავლინა მცირე გიორგი მეფედ. და ზაალ მე-
ლიქი ვინმე სპარსი ხვარასნელი და ახრუნჩი, 20
მამის ძმაჲ ჩოფანისა, თანა წარმოატანა, რათა

A კდ 14

ყოველი საქართველო || ერთად შეკრიბონ მეფო-
ბასა შინა გიორგისასა. და აჩინეს ამათ მკარ-
გძელი შანშე და ზაქარია ავაგის ასულის ხვაშა-
ქის ნაშობი. მივიდეს ჯავახ || ეთს მიერ კოხტის 25
თავსა და აწვევდეს სარგის და ყუარყუარეს
გამოსვლად და არაჲ ინებეს გამოსვლა.

B 375 r

6. ხოლო ამათ ჟამითა შინა იქმნა განდგო-
მილებაჲ საბერძნეთს და განუდგეს ულჯათ
სულტანსა ფარმანის შვილნი და ქალაქი დი- 30

¹ B-ში წითურად სწერია.

დისა კონისა (sic). მაშინ წარავლინა ყაენმან ჩო-
ფან სპითა მისითა საბერძნეთს და თანა წარატა-
ნა ქართველნი და წარყუა გიორგიცა ჩოფანს.
ხოლო გოგაზლა, მალუქ, შანშე და ზაქარია
5 არა წარყუეს თანა. და აიყარნეს და ტფილის
შევიდეს. და წარიტანეს თანა მეფე გიორგი
საბერძნეთს. და ვერ წინააღუდგეს ფარმანი-
ანნი ლაშქართა მათ ერთ წელ. და ყოველნი
10 მას შინა მყოფნი ქართველნი მოსცა მეფესა
გიორგის. იახლნეს ჯავახნი და თორელნი, რა-
ოდენ ჰყუეს, და, სადაცა ილაშქრიან და შეიბ-
ნიან ციხეთა ზედა, მუნ მკნედ მბრძოლად გამო-
ჩნდის მეფე გიორგი და მისთანა ყოველნი ქა-
რთველნი. და ესრეთ მოიმორჩილნა ყოველნი
15 განდგომილნი და ურჩნი მისნი და მოქცევასა
წელიწდისასა მივიდა შინა.

A კდ 15
B 375 v

7. || და სთელისა ეამსა, ვითარ მივიდა ჩოფან
წინაშე ყაენისა და მცირედი || დაყო, ვითარ
თვეცა ერთ, და მოკუდა ულჯათ სულტანი
20 და დაუტევა ძე მცირე, ვითარ შვიდისა წლი-
სა სახელით მუსაით (sic). ხოლო იგი მიასუენეს
და დაფლეს ქალაქსა მას, რომელსა ეწოდების
ყორლოლნგი, რომელ მან აღაშენა და განავ-
რცო უმეტეს თავრეზისა და უწოდა სახლად სულ

25

8. ხოლო ესმა რაჲ მეფესა გიორგის სიყუ-
დილი ყაენისა და მის წილ დადგინება მუსა-
ითისა, წარვიდა ურდოსა. და მივიდა რაჲ
ურდოსა მეფე გიორგი, განიხარა ჩოფან და
შეიტკბო სიყუარულითა დიდითა, ვითარცა
30 შვილი, და მოსცა ყოველი საქართველო და
ყოველნი მთავარნი საქართველოსანი და შეილ-

ნი დავით მეფისანი და მესხნი, შვილნი
 ბექასანი. და დაიწყო მთიებმან აღმოკვირვებად,
 ხოლო მე ენა ვერ მიძრავს საკურველისა და
 საშინელისა თქმად.

9. ¹ ამის გიორგი მეფის ცხოვრება, რაც 5
 არ სწერია, ამისგან კიდე ვერა ვპოეთ. ეს
 ოდენ გვეუწყა: ამის გიორგი მეფის ჟამში
 ჩინგიზ-ყეენტა მტერობა აღუჩნდათ და წახ-
 დენ, და იმერეთს ნარინ დავითის შვილნიც
 ერთმანერთზედ აღდგენ. და, რა დრო დაიცა 10
 მეფე გიორგიმ, ჰერ-კახთა და სომხითის
 ერისთავნი, რომელიც ჩინგიზთ მიუდგენ, კახეთს
 ცივზედ მოაწვივა და ამოსწყუიტა, იმერნი და
 ამერნი გაიერთა და დაიპყრა ნებისაებრ ყოვე-
 ლივე საქართველო ². 15

A კდ 16
 B 376 r

10. ||| ჟამამდე ³ ღთივ გუირგუინოსნისა მე-
 ფისა გიორგისამდე, ძისა თავდადებულისა მე-
 ფისა დიმიტრისამდე, ეწერათ ცხოვრებანი
 ქართველთანი. ხოლო ძისა მეფისა გიორგისა,
 მეფისა ბაგრატისა არღარა წერებულყო, ვიდ- 20
 რე მეფისა გიორგისა ძისა ბაგრატისამდე.
 ხოლო ამის ბაგრატისა და ძისა მისისა კოს-
 ტანტინესი დაეწერათ და ვპოეთ ძველთა წიგნ-
 თა შინა და ქუემორე რიგსა მისა ზედა დაგუი-
 წერია. და ესე ამბავნი მის-ზემოთნი, გუ- 25
 ჯართა და სპარსთა და სომეხთა ცხოვრებისაგან
 გამოვიღეთ და აღვწერეთ. ხოლო მეფისა აღე-

1-² B-ში ეს 1-² შუა მოკცეული სტრიქონები
 ტექსტის ხელით დაწერილი არ არის.

³ აქეთგან B-ში იწყება მეორე ნაწილის გადამ-
 წერის ხელი.

ქსანდრესა და ძისა მისისა მეფისა კოსტანტინესი და შემდგომი ძველთა კაცთა და სპარსთა¹ ცხოვრებისა², ქორანიკონთა და გუჯართაგან აღგვიწერია, ვიდრე მეფისა როსტომისადმდე. ხოლო მეფისა როსტომის-აქათი თუით თვალითა მნახველთა და მისთა ომებთა შინა მყოფთა კაცთაგან აღგვიწერია. და, რაოდენი საექველი იყო, უკმარ ვყავით, ხოლო მართა||ლი აღგუიწერია ცხოვრებისა ბაგრატ მეფისითგან: —

B 376 v
10

11. ³ ჟამსა მას ოდეს განაგებდა ღთიეგუირგუინოსანი მეფეთ-მეფე ბაგრატ, ეპყრა ყოველი საქართველო საბ[რ]ძანებელსა თუისსა ქუეშე, მას ჟამსა იჯდა კათალიკოზი ელიოზ, კაცი საფერი საქმისა.

A კდ 17

12. ||და ჟამსა მას გამოჩნდა კაცი ერთი თურქეთის ქუეყანასა, სახელით თემურ, ხოლო ეწოდაცა ლანგი და იყო ესე მკელობელი. და სპარსთა ენათაგან ლანგ მკელობელსა ეწოდების, ამად ეწოდა ლანგ-თემურ. და ესე ლანგ-თემურ იყო გვართ ჩინყიზი, და ამისთვის ეწოდა ჩინყიზი, რომე თურქეთისა ქუეყანისა მკვიდროანთა იყოფებოდა ქალი ერთი. და იყო ქალი ესე მრავლისა ერისა და ულუსისა

20

¹ B + და
² B + და
³ B - ში ზემო და მომდევნო სტრიქონს შუა ეს სათაურია წითურად ჩაწერილი: „ცხოვრება მეფე ბაგრატ ბაგრატიანისა ძე“.

უფროსი, და იქმნა მის ზედა საქმე ესევე-
 თარი: დაორსულდა დედაკაცი იგი, და არა ესე
 ვა ქმარი. და შეუძნდა საქმე ესე ერსა და ულუს-
 სა მისსა და შეკრბეს სრასა მის დედაკაცისასა
 და მიუვლინეს მოციქული და ეს¹ რეთ ეტყო- 5
 დეს: „ვინადგან მთავარ და უფალ ქმნილ ხარ
 ჩვენ ზედა, რასათუის შეამთხვიე თავსა შენსა
 საქმე საკიცხელი“. ხოლო იგი უარ-ჰყოფდა
 და ესრეთ ეტყოდა: „უკეთუ ირწმუნებთ
 სიტყუათა ჩემთა, უწყოდეთ რ^ა ჩემთანა 10
 მამაკაცი არა ყოფილა და არცა მივდგო-
 მილვარ კორციელთა კაცთაგან, და, უკე-
 თუ არა სარწმუნო ხართ, დაადგინეთ ჩემთანა
 მსტოვარნი კაცინი სარწმუნონი || თქუენნი და მე
 ცხადად უჩვენო, ვინა მოვალს ჩემთანა“. და დაა- 15
 დგინეს ერმან და ულუსმან მისმან მცველნი და
 იხილეს მსგავსი ნათლისა კელოვანება ბელია-
 რისა, რომელი მივიდა ღამე დედაკაცისა მის
 თანა და მსგავსმან განისვენა მსგავსისა თანა.
 ვითარცა სცნეს საქმე ესე, ირწმუნეს ერმან და 20
 ულუსმან მისმან, ღამე-ყოელ მოვიდოდეს
 დედაკაცისა მის თანა და იყოფებოდა. და იტ-
 ყოდეს: საქმე ესე ჭეშმარიტ არს. და რაჟამს
 მიუდგა დედაკაცი იგი და იშვა მისგან წული,
 აღიზარდა და უწოდეს ყრმასა მას ძედ ნათ- 25
 ლისად და გააკელმწიფეს და ყუეს პატრონად
 თვსად და მიერიდგან უწოდეს ჩინყიზი და
 სწამს მათ ვიდრე მოაქამომდე დიდ გვარად.
 მიერითგან მეფობდენ ძენი მისნი.

A კლ 18

|¹ აქეთგან მოყოლებული B-ს დედანს აკლია ერთი ფურცელ ი.

13. და ესეც ლანგ-თემურ თესლისაგან, მათისა იყო და პატრონობდა ულუსსა რომელსავე ზედა. და პოვა ჟამი რამე ნებისა თვისისა და მოკლა მეფე თურქთა და მოსრნა ყოველივე ძენი მისნი და თვით დაიპყრა სრულიად თურქეთი და პატრონობდა ყოველთავე ზედა.

A კე 1

|| და ცხოვრება ამა ლანგ-თემურისა ვრცელად (sic) წერილ არს ცხოვრებასა შინა სპარსთასა და სომეხთაცა სხვებრ რადმე აღუწერიათ და, ქეშმარიტი რომელი არს, ღთსუნუწყის.

14. და ამიერითგან განძლიერდა ლანგ-თემურ და პოვა ჟამი წარმართებული საქმისა თვისისა და დაიპყრა რომელიმე ქუეყანა და წარემართებოდა საქმე მისი კეთილად, ვითარცა არს ჩვეულება || საწუთოსა ამის სოფლისა. და იყო რჯულითა სუნი.

B 377 r

15. წარმოემართა და მოიწია სომხითად. და მოაოხრა სომხითი და ტყუე-ყო და ქირი დიდი მოაწია მათ ზედა, რამეთუ ვრცელად ცხოვრება მათ ცხოვრებასა მათსა წერილ არს, რამეთუ თუისად მიიმძლავრნა იგინი და ყო საბრძანებელსა ქუეშე თუისსა.

16. და წარვიდეს მუნითგან და მიიწივნეს კარსა, დაიპყრნა და მოსრნა ყოველნივე, რამეთუ ვერვის ძალ-ედვა წინა-აღდგომა მისი სიმრავლისაგან სპათასა. და დაიბანაკა და დაიზამთრა მუნვე. და იყო ზამთარი ფიცხელი.

ამას ჟამსა შინა მიერთო ათაბაგიცა და პატივსცა ღიდად ათაბაგსა.

A კე 2

17. და შემდგომად ზამთრისა || წარმოემართა

ქართლსა ზედა, რამეთუ ესე იყო წადილი მი-
 სი. გარდამოვლო აბოცი და მოაოხრა და იავარ-
 ყო ყოველივე ქრისტეს აქათ: ჩტჳჟ. ჩამოვ-
 ლო თრიალეთი და ვერა აღუდგენ წინა, რო-
 მელსა აწ საბარათიანოდ უწოდენ, მუნებურნი,
 და იგინიც მოსრნა და მკუი||დრნი მის ადგი-
 ლისანი. და შემუსრნა სიმაგრენი და ციხენი
 მის ადგილისანი.

B 377 v

5

18. და ვითარცა ესმა მეფესა ბაგრატს,
 გამაგრდა ციხესა ტფილისისასა. და, რა ესმა
 საქმე ესე ლანგ-თემურს, უფროსად განძვინდა
 და დაუმძიმდა წინა აღდგომა მეფისა ბაგრა-
 ტისა. წარვიდა და მოადგა ციხესა ტფილისი-
 სასა, უბ[რ]ძანა სპასპეტთა, სპასალართა და მე-
 ბრძოლთა მისთა ყოველთავე ბრძოლა ძლიერი.
 და მრისხანებით მიეტეუნეს ციხესა ტფილისი-
 სასა. და გამოვიდა მეფე ბაგრატ და სრული-
 ად ქართველნი, მიეტეუნეს ურთიერთას. და
 ბრძოდეს ქართველნი ფიცხად: და იქმნა იმიერ
 და ამიერ ბრძოლა ძლიერი და მოისრა ორგ-
 ნითვე სიმრავლე კაცთა ფრიადი. და უფრო-
 სად მოსწყდეს სპანი თემურისანი¹ და ველარა
 აღიღეს ციხე||ტფილისისა. და შემდგომად ამი-
 სა მოიპოვა ლანგ-თემურ ღონე ესევეითარი:
 და ქმნეს ჩელტები რკინისა და იფარეს სპა-
 თა მისთა და სიმრავლისაგან ლაშქართასა
 მიეტეუნეს ციხესა და მძლავრებით შემუსრეს
 ||და აღიღეს ციხე. და შეიპყრა მეფე ბაგრატ

10

15

20

A კ 3

25

B 378 r

¹ B: ჯერ სწერია „სპარსთანი“, შემდეგ წაშლილია და „თემურისანი“-ა ზემოთგან დაწერილი.

და ყოველივე მყოფი ციხესა მას შინა და ტყუ-
 ით დაიპყრა ციხე და ტყუე-ყო მეფე ბაგრატ.
 ხოლო დაჰპატიჟა ლანგ-თემურ რჯული მაჰმა-
 დისა, ხოლო მეფემან არა უსმინა და ჰყუა
 5 პატიმრად.

მაშინ წარვიდა ლანგ-თემურ ყარაიაში
 ნადირობად: მონადირეს, შეექცეს და დახო-
 ცეს მრავალი. და მიერთგან წარვიდეს ყარა-
 ბალსა და მეფე ბაგრატც (sic) თანა წაიყუანეს
 10 პატიმარი, და, ვითარცა მიიწივა ბარდას, და-
 ყო მუნ ჟამი რაოდენიმი.

19. მაშინ ლანგ-თემურ ყო ვინმე სარდლა-
 თა ერთი მოყმეთა თუისთაგანი რჩეული და
 მისცა მას ლაშქარი მრავალი და წარგზავნა
 15 შიდა ქართლსა ზედა, რამეთუ თუით ლანგ-
 თემურ არა მისრულიყო|| შიდა ქართლსა, და
 A კე 4 უბრძანა შემუსრვა ციხეთა და ქალაქთა, მოს-
 რვა პირითა მახვილისათა ყოველთავე მუნ
 მკუიდრთა, მამაკაცისა და დედაკაცისა. და
 20 ჟამსა მას იყო ქორანიკონი ქრისტეს აქათ:
 ჩ^რტჟგ.

B 378 v 20. და მოიწივნეს ლაშქარი მი||სნი და
 იავარ-ყუნეს და მოაოკრეს ყოველივე საქართვე-
 ლო, შემუსრეს და დაარღვივეს წმინდა კათო-
 25 ლიკე ეკლესია მცხეთისა და მიიწივნეს მუნით
 ქუაბთა-ხეუსა და შეიპყრეს მუნ მყოფნი კაცნი,
 მამანი და დედანი, მღვდელნი, დიაკონნი და
 მონაზონნი და შეამწყუდიეს ტაძარსა წმიდი-
 სა ქვაბთა-კევისა ლ^თის მშობელისასა და შეუგ-
 30 ზნეს ცეცხლი შინაგან ეკლესიისა და დაწვეს,

რომელიც იყოფებოდეს ეკლესიასა მას შინა.
 და ვიდრე დღეინდელად დღედმდე იხილვების
 შინაგან იატაკსა ზედან წმიდისა ეკლესიისასა
 და დამწვარნი სახენი მათნი დღესაცვე ზედან
 სხენან.

5

A კე 5

და აღიყარნეს მუნითგან და წარვი-
 დენ|| ზედა და, სადაცა ვინ იხილეს კაცნი და
 შენობა, მოსრეს და ალაოხრეს ყოველივე. და
 მიიწივნეს რუის[ს]ა და მოიცვეს იგიცა და ია-
 ვარ-ყუეს და ეკლესია წმიდისა ღთაებისა
 ძირითურთ აღმოფხურეს და მოაოხრეს ყოვე-
 ლივე ქუეყანა.

10

B 379 r

და წარმოვიდეს მუნითგან და ჩამოვლეს
 კახეთი|| და იგიცა ალაოკრეს და დაწვეს და
 წარვიდეს.

15

21. და იყო მუნ ჟამ რაოდენმე, ხოლო წარ-
 ვიდა მუნითგან და მივიდა შაქის. და მიერთნეს
 ყოველნივე მკვიდრნი მის ადგილისანი, დი-
 დებულნი და მცირენი, კავკასიანი და ლეკნი,
 შირვანელნი და გილან-მაზანდარელნი (sic).

20

22. და თანა ჰყუა მეფე ბაგრატ, ტყუედ
 პურობილი და კვალად ღონე ჰყოფდა ლანგ-
 თემურ მიქცევად მეფისა ბაგრატისა რჯულსა
 ზედა მაჰმადისასა ლიქნითა და მრავალთა ნიქ-
 თა ქადებითა. მაშინ გულისხმა-ჰყო წინააღ-
 რჩევით მეფემან ბაგრატ და მოიკელოვნა გან-
 ძრახვა ესევითარი და მიჰყუა ნებასა მათსა,
 არა გულითა ქეშმარიტითა, არამედ საქმისა
 ამისთუის, რომელი წინამდებარემან სიტყუამან
 გაუწყოს. და|| მორჩილ-ექმნა ლანგ-თემურს
 და მიიქცა რჯულსა ზედა მაჰმადისასა. მაშინ

25

A კე 6

30

ლანგ-თემურ განიხარა სიხარულითა დიდითა
 და შეიტკბო მეფე ბაგრატ და პატივსცა და
 დაღ: და უძღუნა საბოძვარი და შესამოსელი
 საკელმწიფონი, საგებელ-სახ||ურავი, მსგავ-
 5 სი სიდიდისა მათისა, დიდად ითუისა და მრავალსა
 კეთილს უყოფდა. მაშინ მრავალთა
 ქართველთა დაუტევეს რჯული თუისი და მი-
 ვიდეს რჯულსა ზედა მაჰმადისასა.

B 379 v
 5

23. ხოლო მაშინ დიდად მწუხარე იყო მეფე
 10 ბაგრატ და იტყოდა გულსა შინა თუისსა: „არა
 ვსცე ძილი თვალთა, არცა განსვენება კორც-
 თა ჩემთა, ვიდრემდის არა ვიძიო მათ ზედა
 შური“. და საქმე ღმერთს მიანდო. და უმეტე-
 სადღა ზრუნვიდა დატეუებისა რჯულისა თუი-
 15 სისათუის და მიღრეკისა ქართველთათუის.

A კე 7

მაშინ მოიპოვა ღონე ესევეთარი: ვინადგან
 (sic) დიდად სარწმუნო უჩნდა ლანგ-თემურს
 და¹ || მორჩილობდა სიტყუასა მეფის ბაგრატი-
 20 სასა (sic), და ჰრქუა ლანგ-თემურს: „ვინათგან
 (sic) ვსცან კეთილად სიმტკიცე რჯულისა შენი-
 სა, აწ მეცა მოქენე ვარ, რათამცა სრულიად
 მორჩილ-ვეყუნე რჯულისა თქუენისა მკვიდრ-

B 380 r

||ნი საქართველოსანი სრულიად. უკეთუ გნე-
 ბავს მოქცევა მათი სჯულსა თქუენსა ზედა, აწ
 25 მომეც სიმრავლენი სპათა თქუენთანი და წარ-
 ვალ თემთა და სამეფოთა ჩემთა და მოვხადო

¹ A: მქრთალი მეღნით მერმე დაწერილია მე-17 სტრიქონად: „დიდი იგი ყენი რათა უმეველად და“; B-ში არ არის.

კაცთა მყოფთა მთის ადგილისათა: მთიულთა, ოსთა, დვალთა, სვანთა, აფხაზთა და ყოველ-
თავე მუნ მყოფთა და მე დავარწმუნებ რჯულ-
სა თქუნესა“.

24. და ვითარცა ესმა ლანგ-თემურს გან-
ზრახვა ესე მეფისა ბაგრატისა, განიხარა სიხა-
რულითა დიდითა და მოსცა საბოძვარი ური-
ცხვი და სპანი ვითარ თორმეტი ათასი და სარ-
დალი უჩინა და წარმოავლინა მეფე ბაგრატ
საქართველოსა ზედა.

25. ვითარცა მოიწივნეს კერძოთა და არე-
თა საქართველოსათა, მაშინ გაგზავნა ჩინებუ-
ლი და სარწმუნო აზნაური რუს ეგნატაანტაგანი
(sic)¹ || საიდუმლოდ მიუწერა მეფემან ბაგრატ ძე-
სა თუისსა გიორგის ესრეთ, ვითარმედ „მე მო-
ვალ სპითა ლანგ-თემურისათა და თქუნცა
|| შეიყარეთ სპანი საქართველოსანი და მზი-
რად წინა შეგვემთხვიენით ერთსა სიმაგრესა
და ვიწროთა გზათა ზედა და მეცა მოვალ
თქუნთანა და უქმნათ წინა-უკანა და მოვს-
რათ პირითა მახვილისათა და ვიძიოთ შური
პირველი, რომელ ჰყუეს მათ ჩვენ ზედა“.

და ყო ეგრე, ვითარცა მიუწერა მამამან
მისმან: და შემოიყარნა სპანი საქართველო-
სანი რჩეულნი და დაუმზირდა გიორგი ერთსა
ვიწროთა გზათა და სიმაგრეთა ზედა. რა მი-
წივნეს მეფე ბაგრატ და სპანი ლანგ-თემუ-

A კ 8
B 380 v

5
10
15
20
25

¹ სიტყვითგან „გაგზავნა — ეგნატაანტაგანი“ — მდგ
A-ში უფრო მჭრთალი მელნით არის შემდეგში დაწე-
რილი, B-ს არა აქვს.

რისანი, მაშინ მიივლტოდა მეფე ბაგრატ ძისა
 თუისისა თანა. და განეწყუნეს წინა - უკმო (sic)
 და მიეტევენეს ქართველნი, ვითარცა ლომნი,
 და იქმნა ბრძოლა ძლიერი. მოსრეს და ამოს-

A კე 9 5

წყუიტეს სრულიად თათარნი. და მოკუდა კა-
 ცი თორ || მეტი ათასი თათართაგანი და არა-
 რა ევნო სპათა საქართველოსათა. და იძიეს
 შური პირველი. || და წარვიდა თუისად მეფე
 ბაგრატ და ძე მისი გიორგი გამარჯვებული.

B 381 r

10

26. და ვითარცა მიიწია ამბავი ესე ლანგ-
 თემურისა, დიდად შეუძნდა და მწუხარე იყო
 საქმისა ამისათურს და დაიბანაკა მუნვე ზამ-
 თარსა მას. და ვითარცა მოიწივა თვე მარ-
 ტისა, შემოიკრიბა სიმრავლე ლანგ-თემურ და

15

წარმოემართა კუალად ქართლად, განძვინე-
 ბული ფრიად. და დაუტეუა შაქისი და მოი-
 წივა ბარდას და მუნ დაუტეუა ბარგი სამძი-
 მარი, რომელი არა ეკმარებოდა. და დაარჩი-
 ვა მეომარი სპა და თვით წარმოემართა სიმ-

20

რავლითა ურიცხუთა სპათათა და მოიწია
 მდინარესა ზედა მტკუარსა. და მტკუარსა ზე-
 და გასდუა კიდი ნავებითა და განვლეს მას
 ზედა. მოვიდა შირვანშა და შემოეყარა ჯა-
 რითა ლანგ-თემურს და წარმოემართა საქართ-
 ველოსა ზედა.

25

A კე 10

მას ჟამსა იყო || გაზაფხულის პირი და ცი-
 ოდა დიდათ და || მოსწვიმდა, სთოვდა.

B 381 v

30

27. და ვითარცა მოიწია ლანგ-თემურ
 საქართველოსა შიგან, დახუდენ მეფე ბაგრატ
 და ქართველნიცა შეყრილნი. და მიეტეუნენ
 ერთმანერთსა და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და

მოისრა იმიერ და ამიერ კაცი ურიცხვი და უფროსად თათარნი ორი ზომა მოისრა ომსამას შინა. და სპათა სიმრავლისაგან თათართასა, და მძლე ექმნეს თათარნი, მიიქცეს და ივლტეს ქართველნი სიმაგრეთა და ხიზანთა თუისთა თანა, და რომელიმე შეიპყრეს, დაკოცეს და ამოსწყუთეს და ყოველივე მოსრეს პირითა მახვილისათა. ხოლო ქართველთა წინათვე უწყოდენ მოსვლა ლანგ-თემურისა და ყოველივე შელტოლვილ იყუნეს მთასა კავკასიისასა. და მოჰყუნენ თათარნი თანა, შემოვიდეს საქართველოში, მოითარეშეს, მოაოკრეს და დაწვეს წმინდანი ეკლესიანი და ალაოკრეს ქუეყნები, და ხიზანი ვერა დააკელეს.

5

10

15

A კე 11
B 382 r

და შემდგომად ამისა შეიქცა || ლანგ თემურ თუისადვე. და ამისად შემდგომად წარვიდა კვალად ყარაბაღსავე, დაყო მუნ ხანი რაოდენიმე.

მეფე
გიორგი 1

28. და ჟამსა ამასვე მიიცვალა მეფე ბაგრატ და დაჯდა მის წილად ძე მისი მეფედ გიორგი.

20

და იყო კოზი ელიოზ. და მიიცვალა კოზი ელიოზ და დაჯდა მის წილ კოზი გიორგი.

და² დაიპყრა მეფემ გიორგიმ ყოველი საქართველო, და იმერნი და ამერნი.

25

¹ A: წითურად და განსხვავებული ხელით, B-ში არ არის.

² B: ამის ხემოთ სტრიქონებს შუა წითურად სხვა ხელით ჩაწერილია: „ცხორება მეფე გიორგისა, ათ“.

29. და რა ესმა ლანგ-თემურს დაპყრობა

საქართველოსი მეფისა გიორგისაგან, იწყებდა დიდად ამისთუის, რომე მეფემ ბაგრატი იძია მას ზედა შური, მომსრველმან სპათა მისთამან.

5 ამისთუის დიდად მტერ ექმნა და წარმოგზავნა სარდალი თუისი ყარაღათი სპითა მრავლითა მეწინავედ და თუითცა უკანა გამოუდგა. და წარმოემართნეს საქართველოსა ზედა სპითა ურიცხვითა. და გასცა საბოძვარი მრავალი სპათა თუისთა ზედა და დაი-

B 382 v
A კე 12

10 ერთგულა. მოვიდა და დადგა ყარაბაღსა და ალივსო ყარაბალი სპითა. და მოიწია სამძღვარსა ქართლისასა და მიუწერა მეფესა გიორგისა წიგნი და მიუმცნო ესრეთ, ვითარმედ „მე ვარ მეფე შენი და მოვედ ჩემ და და შემომრიგდი (sic) და მოგცემ საბოძვარსა მრავალსა და დიდად პატივცემ, და უკეთუ არა მორჩილ მექმნები, უბრძანებ ლაშქართა ჩემთა და მოვაოკრებ სრულიად ქუეყანასა შენსა“.

15
20

30. და ვითარცა მიიწია მოციქული მეფისა გიორგისა წინაშე, და ესრეთ უპასუხა მეფემან გიორგიმ მოციქულსა მას, ვითარმედ „მე მეფისა შენისა უმცირესი არა ვარ და არცა ძალ უც მოოკრება ქუეყანისა ჩემისა და, ვინადგან უთქუამს, უკეთუ არა აღასრულოს საქმე ეგე, იყოსმცა დიაცი და არა კაცი“.

25
30

31. წარვიდა მოციქული იგი ლანგ-თემურისა და მიაართვა ამბავი ესე და მოახსენა ქება დიდი მეფისა გიორგისა, სიმკნე და სიკეთე მისი და სპითა მისისა. და რა ესმა სიტ-

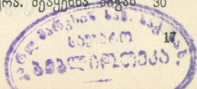
B 383 r ყუა ესე ლანგ||-თემურსა, განძვინდა დიდად და
 აღიყარა და წამოვიდა ლაშქრითა ურიცხვითა

A კე 13 **32.** და რა ესმა მეფესა გიორგის, — || მაშინ
 თანა ახლდენ იმერნი და ამერნი და მესხნი და
 ყოველივე საქართველო, — აღიყარა იგიცა, წარ- 5
 მოვიდა და ეწყუნენ ურთიერთას და იქმნა
 ბრძოლა ძლიერი. და იყო ქარი ძლიერი და
 აყრიდა მტვერსა პირსა ლაშქარსა ლანგ-თე-
 მურისასა და განმკნდეს ძლიერად ქართველ-
 ნი და მიეტეუნეს, ვითარცა ცეცხლი თივასა, 10
 და მოსრნეს და ამოსწყუიტეს სპანი მრავალ-
 ნი ლანგ-თემურისანი ესრეთ, რომე ამისთანა
 მარცხი და ზიანი არაოდეს შემთხვევია სპათა
 ლანგ-თემურისათა. და შეადრწუნეს დიდად
 ლანგ-თემურ და ლაშქარნი მისნი, არამედ 15
 სიმრავლისაგან ლაშქართასა ვერლარა დაიძრ-
 ნეს და იდგნენ მუნვე. შეწუხდა ლანგ-თემურ
 და გამოიძეოთ თავი, აღუძახა ლაშქართა
 თუისთა. მაშინ განმკდენ სპანი ლანგ-თე||მური-
 სანი და განიწირნეს თავნი და არლარა ძალ- 20
 ედვათ ქართველთა, დიდის ომისა და სიმაშ-
 ვრალისაგან განდრკეს ქართველნი და ივლტ-
 ოდენ. და წარვიდენ მათათა და სიმაგრეთა.

K 13.794

B 383 v
 თუისთა. მაშინ განმკდენ სპანი ლანგ-თე||მური-
 სანი და განიწირნეს თავნი და არლარა ძალ- 20
 ედვათ ქართველთა, დიდის ომისა და სიმაშ-
 ვრალისაგან განდრკეს ქართველნი და ივლტ-
 ოდენ. და წარვიდენ მათათა და სიმაგრეთა.

A კე 14 **33.** ხოლო||ლანგ-თემურ მიადგა ციხესა
 ტფილისისასა. და განამაგრეს ციხე, რამეთუ 25
 იდგნენ რაოდენიმე ქართველნი შინაგან ცი-
 ხესა. და მოადგნენ გარე, აღიღო ციხე და
 გალავნები ციხისა და გარემო სიმაგრენი ყო-
 ველივე ქართლისანი. და შეაყენა შიგან სპა-
 ნი თუისნი და თუისად იპყრა. შეაყენა შიგან 30

კაცი ხორასნელნი და თუით აღიყარა და წარ-
ვიდა და დადგა მუხრანს, და რაოდენნიცა
ნახეს სპათა მისთა ეკლესიანი, ანუ შენობანი,
ყოველნივე მოაოკრნეს.

B 384 r 5 34. მაშინ რომელნიმე ქართველთაგანიცა
მოუვიდეს, აღიყარა და მიადგა ადგილსა ჯა-
ნიბეგისასა, რომელი იყო მთავარი ქართლისა,
ჩადგა და დაუწყო მოოკრება. და ველარა და-
უდგა ჯანიბეგ და მოუვიდა იგიცა. და დად-
10 გა ხანსა რაოდენსამე ლანგ-თემურ და მო-
ოკრა სრულიად საქართველო. და ენება კელ-
გდება მეფისა გიორგისა და ვერ შეუძლო
შეპყრობა მისი.

A კე 15 35. და რაჟამს მოუვიდა ჯანიბეგ, აღი-
15 ყარა მუნითგან, წარვიდა და მივიდა, სადა
ჰქონდა ბარგი და სამძიმარი თუისი. მა-
შინცა არავე დასცხრა მოოკრებისაგან სა-
ქართველოსა, წარგზავნა ხოჯა შიხალი და
წარატანა თანა სპანი მრავალნი. და ერთს
20 მკარეს, ჯანიბეგის მამულის კერძო, გაგზავნა
ამირჯან შა და გაატანნა სპა ურიცხვი და
თითო-თითოს მკარესა გააყენნა სარდლები
და სპანი ურიცხვი და უბრძანა, რაოდენიცა
ნახონ ურჩი და განდგომილნი თუისნი, ყოველ-
25 ნივე მოსრან და მოაოკრონ ადგილიცა მისი.
და უბრძანა ესრეთ: „რომელნიცა შეიპყრობთ
მეფესა გიორგისა და მოიყუანს ჩემთანა, მივა-
ნიჭებ წყალობასა და საბოძვარსა ურიცხვსა“.

B 384 v 30 და წარვიდენ სპასალარნი და სპანი მისნი
და მოაოკრეს ყოველი ქუეყანა და ვერ შეიპ-

ყრეს მეფე გიორგი. და რომელნიმე შეიპყრნეს
 ყმანი მეფის გიორგისანი და ჰკითხვიდენ, თუ
 სადა არს გიორგი მეფე. ხოლო მათ||არარა
 იცოდენ, და ვერა გაიგეს რა მეფის გიორგისა.
 შემოიქცენ და მოვიდნენ ლანგ-თემურისა თა-
 ნა და მოახსენეს ვერ-შეპყრობა მეფისა. და-
 კმუნდა ლანგ-თემურ დაკმუნვებითა დიდითა
 და აღიყარნეს და წარმოვიდეს მუნითვან და
 მოვიდეს ყარაბაღად.

A კე 16

5

36. მაშინ იყო თირ სულთანი ქვეყანისა
 ჯალაისა, სჯულითა მაჰმადიანი. ოდეს მოვი-
 და ლანგ-თემურ ქუეყანასა მისსა, აღუდგა წი-
 ნა ესე თირ სულტანი და მრავალი ზიანი უყო
 სპათა ლანგ-თემურისათა, და მერმე ვერლარა
 დაუდგა, წამოვიდა და მოვიდა მეფესა გი-
 ორგისა თანა. ხოლო მეფემან გიორგიმ მიუპ-
 ყრო ჰატივი დიდი და ჰკითხევდა||და უსმენ-
 და თქმულთა მისთა.

B 385 r

15

37. და რაჟამს იხილა მეფემან გიორგიმ
 მძლავრება ესევეთარი ლანგ-თემურისა, გა-
 ნიგულა შერიგება და მორჩილება ლანგ-თე-
 მურისა. წარავლინა კაცი და|| მოუწოდა კაც-
 სა მას, რომელი მოსრულიყო რჯულითა მაჰ-
 მადიანი, სახელით ისმაილ, ესე განაგო მო-
 ციქულად ლანგ-თემურისა თანა. ხოლო რა-
 ჟამს შეიგნა საქმე ესე სულთან თაირ, ფრიად
 დაუშალა მისვლა და შერიგება ლანგ-თემუ-
 რისა თანა. ხოლო მეფემან არა უსმინა და
 წარგზავნა კაცი იგი და შესთვალა სიტყუა
 მორჩილობისა ესრეთ, ვითარმედ „მოვალ შენ-

A კვ 1-

20

25

30

და და დაგემონები და მორჩილ ვიქმნები შენი,
ვყოთ მშვიდობა და მოგცემ ხარაჯასა“.

B 385 v

5

და რა მივიდა მოციქული ლანგ-თემურისა
თანა და ესმა სიტყუანი ესე, ფრად განიხა-
რა და სათნო უჩნდა. გააბრუნა მოციქული
იგი და შეუთვალა ესრეთ, „უ||კეთუ მოხვიდე
წინაშე ჩემსა და შემოპრიგდე, მეცა მიპატი-
ვებია დანაშაფები შენი“.

A კ 3 2

10

15

20

25

38. მაშინ განიზრახა თუისგან და თქუა ეს-
რეთ, ვითარმედ მატყუებს მეფე გიორგი და არა
მოვალსო ჩემთანაო. და მაშინ წარმოემართა
ივანე ათაბაგსა ზედა||ამისთუის, რომ მორჩი-
ლობდა მეფესა გიორგის მორჩილებითა დი-
დითა და რაჟამს ეწყო ლანგ-თემურს მეფე
გიორგი, მაშინ ივანე ათაბაგი თან ახლდა,
და ამისთუის დიდად მტერ იყო მისთუის.
და წარემართა ზემო ქართლსა ზედა, ჩადგა
და აღაოკრა ქუეყანა და ამოსწყვიტა მრავა-
ლი სული, დაარღვივნა წმიდანი ეკლესიანი,
ხატნი და ჯვარნი. და, როდენნიცა შეიპყრა
კაცნი ქრისტიანენი, დაჰპატიჟნა სჯული მაჰ-
მადისა და, რომელიცა მორჩილ-ექმნა, თანა
წარიყუანა, და, რომელიცა არა მორჩილ იქ-
მნეს, მოსრა პირითა მახვილისათა.

B 386 r

30

39. გარდმოვლო მუნიტ და ჩამოდგა მან-
გლის||და დადგა თვესა ორსა მუნ. და მოვიდ-
ნენ კაცნი სჯულითა მაჰმადიანი, რომელნი
ესახლნეს სამძღვართა ქართლისათა, რამეთუ,
რაჟამს მოიკლიდიან ქართველნი ლანგ-თემუ-
რისაგან, ჩაუდგინ თათართა, რომელნი ესახ-
ლნეს სამძღვარსა ქართლისასა მაჰმადიანი, და

A კვ 3

მოაოკრებდიან. მათ შემოსჩიე||ლეს: „ქართველთაგან მრავალი ჭირი გამოგუივლიან, რომელნი არიან მახლობელად ჩვენსა ქართველნი, მათგან შეგვემთხვივა ჭირი დიდი და აოკრება და აწ ამაზედ მოგვეკმარენით.“ და შეეწყალა ლანგ-თემურს და მოიყუნა სარდალი ერთი, რომელსა ეწოდა სახელად ამირ შიხ ნურადინ, და უბრძანა სპითა თუისითა წარსვლად. და რაჟამს წარვიდა იგი, შემდგომად ორისა დლისა უბრძანა კვალად სხვა-სა სპასპეტსა წარსვლად და მიშველებად მისა. და რა მივიდა იგიცა ადგილთა ქართველთასა,

5

10

B 386 v

რომელნი უკმობდეს თა||თართა და თემთა მათთა, და იბრძოდენ დღესა ხუთსა და სძლეს სიმრავლისაგან ჯართასა სპათა ლანგ-თემურისათა. და აღილეს ადგილნი და ციხენი და სიმაგრენი, და ტყუე ვერა მოიკელეს და სხვანი შენობანი მის ადგილისანი მოაოკრნეს ყოველივე და დაწვეს და წარმოვიდეს ლანგ-თემურისა თანა.

15

20

A კვ 4

40. და ამას ჟამსა შინა მოვიდა ელჩი ფრანგისა, რამეთუ შეეპყრათ შვილი კეისრისა||და მოართვეს იგიცა ლანგ-თემურს. ეტრფილა და შეეწყალა შვენეირება და სიკაბუქე მისი და მისცა საბოძვარი და სამეუფო სამოსელი და განუტევა თუისსა სამყოფსა.

25

41. და შემდგომად ორისა თვისა აღიყარა მანგლისიდგან, და წარვიდა და მივიდა კვესა არაგუისასა, შევიდა მას შინა დაამსხვრია და მოაოკრა¹ და აღილო სიმაგრენი ყოვე-

¹ A და B მოათ.

ლივე არაგვისა, და კაცი ვერა მოაკელა, დაწ-
 ვა და წარმოვიდა. და დაიპყრა ქუეყანა სიდა-
 სი და სხვანი ქუეყანანი მრავალნი. მაშინ
 არა||ვე დააცხრო გულის წყრომა ქრისტიანე-
 თა ზედა.

B 387 r
5

42. ხოლო მეფემან გიორგიმ კვალად და-
 იპყრა ქართლი. და რა ესმა კვალად ლანგ-
 თემურს, განიგულა წარმოვლინება ლაშქრი-
 სა თუისისა. წარმოაელინა ძე თუისი სულ-
 თან უსეინ, ფირ მაჰმად ამირ შიხი, აბუბეჟირ
 და თავადთა მისთავანი ჯანშა და თემურ ხა-
 ჯა აღბულა, სეიდ ხაჯა, შიხ ალისშვილი და
 სხვანი მრავალნი თავადნი და სპანი ურიცხვ-
 ნი. და წარმოვიდნენ, მოვიდნენ და მოად-
 გნენ ერინჯაგსა, რომელ არს ციხე, რამეთუ
 მა||ს ქაშსა ეპყრა იგი მეფესა ქართლისასა.
 და ადგნენ ხანსა მრავალსა და ხანსა რაო-
 დენსამე შეწუხდენ ციხესა შინა მყოფნი, გა-
 მოვიდეს და დაანებეს ციხე. მოვიდნენ მცველ-
 ნი იგი ციხისანი და შემოეხვეწნენ. და წარ-
 მოიყუანეს ციხისა თავი და უფროსი მეციხოვა-
 ნე და მოჰკვარეს ლანგ-თემურს. ხოლო ძენი
 ლანგ-თემურისანი წარმოემართნეს ქართლად
 და მივიდნენ|| მანგლის.

A კვ 5

A 387 v

43. და რა სცნა ესე მეფემან გიორგიმ,
 წარმოუგზავნა მოციქული, შემოუთვალა ხვეწ-
 ნა და მშვიდობის ყოფნა და ითხოვა შერიგე-
 ბა და შუამავლობა მამისა მათისაგან. ხოლო
 ძეთა ლანგ-თემურისათა უსმინეს და შემოუთ-
 ვალეს ლანგ-თემურს ხვეწნა ესე მეფისა გიორ-

25
30

გისა. ხოლო ლანგ-თემურ უსმინა და ყო მშვი-
დობა და შემოუთვალა ძეთა მისთა და იკმნო
ძენი მისნი. წარმოვიდნენ და მოვიდნენ ლანგ-
თემურისა თანა და ჩამოეხსნენ ქართლსა.

A კვ 6

44. და კვალად წარვიდნენ ძენი ლანგ-
თემურისანი ბაღდადსა ზედა, მივიდეს და
აღიღეს ბაღდადი და დაიპყრეს არაბისტანი
მრავალი თემი და აღიესნეს საშოვრითა. და
ინება ლანგ-თემურ თავრიზის მოდგომა და წარ-
მოვიდა სანახავად ციხისა მის, რომელი პირ-
ველ აღიღეს ალინჯა. და წარმოემართა
სპითა ურიცხვითა და კარვებითა მრავალ-ფე-
რითა, მოვიდა და ნახა ციხე ალინჯა. და
წარვიდა და მივიდა ტბასა გელაქუნსა.

5

10

B 388 r

45. და სცნა რა მეფემან გიორგიმ, წარ-
მოუგზავნა ძმა თუისი და ძღვენი მრავალი
და მოუმცნო ესრეთ, ვითარმედ „სადაცა გუი-
ბრძანებთ, გილაშქრებთ და ვიქმნებით მორ-
ჩილნი თქუენი. და ამიერითგან დააცხრვე
გულის-წყრომა შენი ჩვენ ზედა“. და შეეწყალა
ლანგ-თემურს, აღიღო ძღვენი მისი და მიუმ-
ცნო ესრეთ, ვითარმედ „მიპატივებია დანა-
შავები შენი და ამიერითგან, რომელიცა არი-
ან მაჰმადიანი სამქლვარსა საქართველოსასა,
ნულარა იკადრებთ რბეუად და წყინებად მათ-
და და იყოს მშვიდობა ჩვენსა და თქუენს
შუა“. და მუნითგან აღიყარნენ და მივიდნენ
ბარდასა და დადგა მუნ.

15

20

25

A კვ 7

46. და რა გამოჰკდა წელიწადი ერთი,
მოივარგა ყოველივე საქმე თუისი ლანგ-თე-
მურ და განიზრახა გულსა შინა თუისსა და

30

B 388 v

თქუა: „შარშან რომ მეფე გიორგი დამპირდა,
ენახოთ აღმისრულებს იმ პირობას, თუ არაო-
და თუ აღმისრულებს, ვსცნა ახლა“. წარ-
მოვიდა და დადგა მანგლისს. და იყო თავადი
5 ადგილსა მას, რომელსა ეწოდება მარტი-
ნა, და თავადსა მას ეწოდება სახელად
ესაია. და მას პირობა დაედვა ლანგ-თემური-
სათუის მისვლად მის თანა და არლარა მისუ-
ლიყო. და რა მივიდა ლანგ-თემურ¹, შეწუხდა
10 თავადი იგი და არლარა ჰქონდა ღონე მისვ-
ლის მეჭი. და მოაპოვა ღონე ესე და შეეხ-
ვეწა ძესა ლანგ-თემურისსა შარუხს და ჩამო-
უშვა შუამავლად. წარვიდა და წარულო ძღვ-
ნად ლარნი მრავალნი და მივიდა ძესა თანა
15 ლანგ-თემურისასა, ხოლო მან მიიყუანა თავა-
დი იგი ლანგ-თემურისა თანა. და რა ნახა
ლანგ-თემურ, უთხრა სიტყუანი წყრომისანი,
თუ ვითარ იკადრე შენ ჩემი ურჩობაო. მა-
შინ მოეკმარა ძე მისი და იპატივა და შეაწ-
20 ყალა მამასა თუისსა და უშოვნა ხალათი. და
ჰყუანდა თავადსა მას ასული ერთი და გა-
მოართვა ძემან ლანგ-თემურისმან აბუბექირ
და შეირთო ცოლად. და იყუნენ მიერიტვან
მოყუარენი და მიენდო ლანგ-თემურცა.

A კვ 8
B 389 r

25 47. მაშინ ათაბაგმან აღბუღას შვილმან
ივანემ აღილო მანცა ძღვენი ტურფანი და მი-
ვიდა ლანგ-თემურისა თანა. მაშინ შეიწყალა
ლანგ-თემურ და მისცა ხალათი და უყო წყა-

¹ A: ლანგ-თემურს.

ლობა. და მოუვიდენ გარემონი თავადნი სომხითისა, სამცხისა და კარისა.

48. და რა სცნა ესე მეფემან გიორგიმ, წარმოუვლინა ძმა თუისი კოსტანტინე ძღვნი-
თა მრავლითა და მიუმცნო სიტყუა მდაბალი 5
მორჩილებისა. და იამა დიდად ლანგ-თემურს
და შეიწყალა. და წარვიდა მუნითგან მკარესა
მას ქურთისტანისასა და დაიპყრა ქურთის-
ტანი.

B 389 v

A კვ 9

49. და მაშინცა არავე დააცხრო ბოროტმან 10
აჰან¹ გულის წყრომა თუისი ქართლსა ზედა
და სწადოდა ქუეყანა გასათათრებელად, და
იგონებდა ძვირსა და ბოროტსა ქართლსა-
თუის და უფროსად მეფის გიორგისათუის,
ჯაგირისა მის^{||}თუის, რომელი უყო მეფემან ბაგ- 15
რატ. ხოლო წარმოგზავნა პირველად პატრო-
ნი შირვანისა სახელად შიხ ბარაიმ. ესე წარ-
მოგზავნა, რა^{||}თა შეიტყოს გამოსავალი სა-
ქართველოსა გლეხისა და ბეგარა და სარგო
მეუისა გიორგისა. და თუითცა წარმოვიდა 20
და მოვიდა კარს.

50. და რა სცნა ესე გიორგი მეფემან, წარ-
მოუგზავნა კაცი იგი სახელად ესაია, რომე-
ლი იყო თავადი სომხითისა, და მოუმცნო
ესრეთ, ვითარმედ „რომელიცა პირობა მო- 25
გვიცემია, ყუელა აღგვისრულებია და ურჩობა
არა გვიქნია რა და, რომელსაცა ამიერითგან
გვიბრძანებთ, არა ურჩ გექმნებით. და აწ ის-
მინეთ აჯა ჩენი და შეიწყალეთ ქუეყანა ესე

¹ B+ამან —

ჩვენი, ნუ მოხვალ და ნუცა წაახდენთ ქუე-
 ყანასა ამას, რამეთუ მოსავლისა პირი არის,
 და, თუ ახლა თქვენ მოხვალთ, წაკდება სუ-
 ლად ქუეყანა ესე“. რამეთუ თავადი ესე ესაია
 5 იყო ყმა მეფისა გიორგისა, წარგზავნა ესე და
 ფეშქაშიცა გაატანა მეფემან.

B 390 r

და რა მიაართვა ფეშქაში, არა აღილო
 ლანგ-თემურ, რამეთუ სწყრებოდა ფრიად და
 შეუთვალა ესრეთ, ვითარმედ „უკეთუ გინდა
 10 წაუტდენლობა ქუეყანისა ამის, მოდი ჩემთანა
 და გათათრდი. და თუ გასთათრდები, არცა

A კვ 10

გთხოვ ხარკსა და მოგცემ კელ-შეუალად ქუე-
 ყანასა მაგას და სხვასაცა მრავალსა საბოძ-
 ვარსა. და უკეთუ არა გათათრდები, დაიდუ
 15 ხარკი ჩემი და მოდი ჩემთანა და მოგცემ ქუე-
 ყანასა მაგას. და, როგორც განუტეუე შვილი
 კეისრისა, ეგრეთვე შენცა არას გავნებ და
 განგიტეუებ მშვიდობით, რამეთუ იგიცა შენის
 სჯულისა იყო. და უკეთუ არა მოხვალ, და-

20

ვასრულებ ჯავრსა ჩემსა შენზედა და ქუეყანა-
 სა შენსა ზედა, ანუ დავასრულო ცხოვრება
 შენი და ქუეყანაცა. და უკეთუ მოხვიდე, მი-
 ფიცავს თავსა მაჰმადისასა, რამეთუ უკეთესი
 პატივი მოგცე შენ კეისრისაგან და მშვიდო-
 25 ბით განგიტეუო, და უკეთუ არა, მიეცნენ ძე-
 ნი და ასულნი შენნი რყუეობად“. და რა

B 390 v

წავეიდა მოციქული, ლანგ-თემურ განიზრახა
 თუისაგან: „ესე უწყი, აღიღებენ მოსავალსა
 და განიგულვენ სიმაგრეთა და არღარა მოგ-
 30 ლენ ჩემთანა“. და ამისთვის არა უსმინა ხვეწ-
 ნა მეფისა გიორგისა და წარემართა სპითა

მრავლითა, რამეთუ სწადოდა მიზეზით შეპყრობა მეფისა გიორგისა.

A კვ 11

51. და რა სცნა||საქმე ესე მეფემან გიორგიმ, დაიხიზნა ყოველივე ქართველი და მოიმკეს მოსავალი და წარიღეს თუისთა თანა. წაიღიდა ლანგ-თემურ და ჩადგა შიდა ქართლსა და იღვა ხანსა რაოდენსამე და ველარა მოახელეს რა, მისჭირდა და წარმოვიდა.

5

52. და მოადგა ციხესა ბირთუისისასა. და იყო მაშინ ციხისთავად სახელით ნაზალ და ოცდაათნი თავადნი ჩინებულნი და სხვანი მრავალნი აზნაურნი და მსახურნი ქართლისანი. და მაშინ სპანი ლანგ-თემურისანი ზარობდენ ციხისა მისგან, რამეთუ მრავალგზის მრავალი ჭირი ენახათ ქართველთაგან და, ვითარცა კან||ჯარი ლომთაგან, ეგრეთ თრთოდენ ქართველთაგან, რამეთუ ერთი ქართველი ათსა მათგანსა წარიქცეულა და იცოდნენ ციხისა მის სიმაგრე და საზრდელთა სიმრავლე.

10

15

B 391 r

მაშინ, განმზრახთა თვისთა თანა, არჩივა ლანგ-თემურ და ცდილობდენ, თუ რამ ეყო ციხისა მისთუის. ესრეთ ურჩივეს მათ, რამეთუ იციან სულად ყოველმა კაცმან, უკეთუ შემოადგება ლანგ-თემურ ციხესა რომელსამე, არა მოეშვებინს||რომე არა აღიღოს, და დაასკუნეს შემოდგომა ციხისა მის და აღება. მაშინ მიუდგნენ სპანი ლანგ-თემურისანი ციხესა მას და გამოვიდნენ სპანიცა ციხოსანნი და შემოუტივეს სპათა ლანგ-თემურისათა. ჰყუანდა ლანგ-თემურს უკან ჯარი დამალული და უკმოეცალნენ თათარნი. მაშინ მიეტეუნეს ცი-

20

25

A კვ 12

30

B 391 v ხოსანი და მოსწყუიტეს და უყუეს მრავალი
 ზიანი. მაშინ დიდად განძვინდა ლანგ-თემურ
 და ბრძანა ორისავ კუთხის ციხის აგება. და
 თუით მიადგა კარსა ციხისასა და მუნცა
 5 ბძანა აგება ციხისა. და რა გამოვიდა კუი-
 რა ერთი, და შეიგნეს დიდათ სიმაგრე ციხი-
 სა და ვერა აღება შინაგან ციხისა მის და
 უშიშრობა ციხოვანთა. და იყო მუნ კლდე ერ-
 თი და მუნითგან პოვეს მცირე რამე აღსავა-
 10 ლი. მაშინ იყო სპათა ლანგ-თემურისათა კა-
 ცი ერთი, სახელად ბეგიჯავ, მისრელი და მან
 მოიკელოვნა და აღვიდა ღამე მალვით ში-
 ნაგან ციხისად, აღიყუნა თხა ერთი და დაკ-
 A კვ 13 ლა მუნ ამისთუის, რომე ესე შეეტყო ქართ-
 15 ველთა ციხოვანთა, რომე შემოპარულან ცი-
 ხესა ამას¹ ლაშქარი ლანგ-თემურისანი. და მა-
 შინ იყუნენ ქართველნი უშიშრად. მაშინ უჩ-
 ვენა კაცმან მან აღსავალი ციხისა. მაშინ გა-
 ნიხარა ლანგ-თემურ და ბრძანა კელოვანებით
 20 დაწნა კიბისა ბანბისა და აბრეშუმისა. და
 B 392 r აგზავნეს კაცი იგი პირველ-აღსრული და მან
 კაცმან მოაბა წვერი ერთი კიბისა ადგილსა
 მაგარსა მის კლდისასა. და ღამე შეუიდა ჯა-
 რი ლანგ-თემურისა და აღივსო ციხე იგი ჯა-
 25 რითა. და მაშინ წარვიდა ზოგირამე ჯარი და
 განულო ციხის კარი ლანგ-თემურს და სპათა
 მისთა. და რა სცნეს ქართველთა საქმე ესე,
 მაშინ შეებნენ გულ-მესისხლედ და ბრძოდეს
 თავ გამომეტებით. და იყო ბრძოლა ძლიერი

¹ A და B იმისი,

და მოსწყვიტეს ჯარი ლანგ-თემურისანი მრავალნი, და ბოლოს დარჩა გამარჯვება ლანგ-თემურს სიმრავლისაგან ლაშქართასა და აღილო ციხე იგი. და მოართვეს მრავალნი დიდებულნი, აზნაურნი დარჩენილნი ლანგ-თემურს და წარკვეთნეს ყოველთავე თავნი, და ციხის თავსა მას, რომელსა ეწოდა¹ ნაზალ, მასცა წარკვეთა თავი, და ცოლი მისი მისცა მპყრობელსა შირვანისასა. და ციხისა ამის ამღებსა მისცა წყალობა მრავალი, და შეაყენა ჯარი თუისი ციხესა მას შინა და დაუყენა ციხისა მის თავად სახელად მაჰმად, დაუყენა მცველნი მრავალნი. და უბრძანა გარეშემოთა წმიდათა ეკლესიათა დარღვევა და მოოკრება და, რაოდენიცა პოვონ, მოსვრა და სრულიად ამოწყუტა. და წარვიდა მიერთგან და არღარა შესძინა ლანგ-თემურ მოსულად საქართველოსა შინა.

53. და მოვიდა კვალად მეფე გიორგი და დაიპყრა სამკვიდრო თუისი ქართლი და იყო უშიშრად. 20

54. და დაასრულა ლანგ-თემურ მოოკრება ქართლისა და წარვიდა სხვათ ქუეყანისა დაპყრობად. და ქმნა მრავალნი საქმენი დიდძალნი ლანგ-თემურ, რომლისა ცხოვრება მისი ვრცელად წერილარს ცხოვრებასა შინა სპარსთასა, ხოლო ჩვენ აღვწერეთ ყოველივე მოსვლა მისი ქართლად და აოკრება ქართლისა, რომელი არასადა მოწეუნილ არს ქართლსა 25

A კვ 14
B 392 v
A კვ 15
B 393 r

¹ B+ეწოდა —

ზედა ქირი ესე-ვიტარი, რაოდენი ამან მთავრდება
წივა.

55. ხოლო, შემდგომად წარსვლისა ლანგ-
თემურისა, კვალად დაიპყრა ქართლი მეფემან
5 გიორგიმ. და ამა ლანგ-თემურ დაიპყრა
ქურთისტანი, ინდოეთი, სპარსეთი, შირაზი,
ადრაბაგანი და დაიჭირა ბურსას მჯდომი
ხონთქარი, რომელსა სახელად ეწოდებოდა
ბაიაზით.

10 ესე იყო თესლი ოსმანისა და, შემდგომად
მაჰმადის გამოჩენისა, გამოჩნდა კაცი ერთი
ოსმან სახელითა და სჯულითა სუნი. ამან იწ-
ყო მეკობრობა, განიმრავლა მრავალი საქონე-
15 ლი მეკობრობითა და მით შემოიყარა მრავა-
ლი კაცი. და დაიპყრა არაბისტანი და ტახ-
ტად ჰქონდა ბურსა და დაჯდა მუნ. და ვიდ-
რე ბაიაზით ხონთქარდმდე ძეთა მისთა ეპყ-
რათ ბურსა. და ესე ბაიაზით ხონთქარი დაი-
B 393 v ქირა ლანგ-თემურ და ჩასვა რკინის ყაფაზა-
20 ში და რკინის ყაფაზით ატარებდა, და თემი მი-
სი ლანგ-თემურ დაიპყრა. და კეისარმანც მოარ-
თო ძღვენი და მისცა ხარაჯა ლანგ-თემურს.
A კვ 16 და დაიპყრა რუსეთი, წარმოვიდა და მოვიდა
თურქისტანში და მუნ მოკუდა და ბოროტი
25 იგი ბოროტად წარწყმდა.

56. და მაშინ განუყო ძეთა თუისთა თემ-
ნი და ქუეყანანი: რომელსამე მისცა ინდოეთი,
რომელსამე ხორასანი და რომელსამე ადრა-
ბაგანი. და მიერთგან ველარა შესძინეს ძეთა
30 მისთა ქართლად მოსვლა, რამეთუ იყო ურ-
თიერთას შინა შური და კდომა. და დაიწყო

ქართლმა შენობა. და ხანსა რაოდენსამე უკან მოკუდა მეფე გიორგი.

- მ^ეფე და- 57. და დაჯდა მის წილ ძე მისი დავით:
ვით¹ ქრისტეს აქათ: ჩ^ეტნე: . მას ჟამსა იჯდა კ^ოზი
ო* ბასილი. და იმეფა კეთილად ამან დავით მე- 5
ფემან ხანსა რაოდენსამე შინა მშვიდობით და
მოკუდა.
- მ^ეფე ალე- 58. და დაჯდა მის წილად ძე მისი ალექ-
ქსანდრე² სანდრე ქრისტეს აქათ ჩ^ეტნიბ: , და || ამავე ჟამ-
ოა.** სა შინა იჯდა კათალიკოზი ბასილივე და მოკუ- 10
და კ^ოზი ბასილი და დაჯდა დორათეოზ. და
იმეფა კეთილად ამან ალექსანდრემ მშვიდო-
ბით და ხანსა რაოდენსამე უკან მოკუდა.
- მ^ეფე გიორ- 59. და დაჯდა მის წილად ძე მისი გიორგი
გი² ქრისტეს აქათ: ჩ^ეტყგ: — ამა ჟამსა შინა იჯ- 15
ობ.*** და კ^ოზი გიორგი და მოკუდა კ^ოზი გიორგი
და დაჯდა კ^ოზი || ელიოზ. და მოკუდა კ^ოზი
ელიოზ და დაჯდა მიქელ და მოკუდა კ^ოზი მი-
ქელ და დაჯდა დავით. და იმეფა ამან გიორგი
მეფემ კეთილად და მშვიდობით და ხანსა რაო- 20

¹ B: ამის ქვევით იმავე ხელით: „ტყუილია. ეს და-
ვით მეფე არც ყოფილა, არც შობილა.
* B-ში: ო —
² B. იმავე ხელით კიდევ ამ სათაურის ქვევით:
„ეს ალექსანდრე ძე იყო გიორგისა ძისა ბაგრატისა.
ამან ააშენა მცხეთა.
** B-ში: ოა —
³ B. იმავე ხელით კიდევ ამის ქვევით სწერია:
„ტყუილია“, ეს მეფე არ ყოფილა, არც შობილა“.
*** B: ობ —

მ¹ ფე ალე-
ქსანდრე¹
ოგ*

დენსამე შინა მოკუდა. და დაჯდა მის წილად
ძე მისი ალექსანდრე ქრისტეს აქათ: ჩ¹ უბ¹.

60. და იყო მას ჟამსა შინა კ¹ოზი დავით
და მოკუდა კ¹ოზი დავით და დაჯდა ელიოზ.
5 მოკუდა ელიოზ კ¹ოზი და დაჯდა თეუოდორე
და მოკუდა კ¹ოზი თეუოდორე და დაჯდა შიო.

B 394 v

61. და ამა ალექსანდრე მეფემან მატა სხვა-
თა მეფეთა ქართლისათა სიკეთითა, რამეთუ
იყო კაცი მეცნიერი და მოშიში ღ¹თისა და
10 ელმოდა გული მოოკ¹რებისათუის² წმიდისა კა-
თოლიკე ეკლესიისა, და არა ჰქონდა ღონე
აღშენებისა, ამისთვის რომე ქუეყანა ლანგ-
თემურისაგან მოოკრებული იყო, საუნჯე
არღარა ჰქონდა. მოიპოვა ღონე ესევეთარი

A კ¹ 2

15 და დაზღვა იმერთა და ამერთა, ზემო ქართლ-
სა და კახთა კომლზედ ექუსი შაური. ყო-
ველს წელიწადს ამა მალს გამოართვემდა და
ამით იწყო შენებად მცხეთისა და რუის ღ¹თაე-
ბისა საყდრისა. და დაშვრებოდა დიდად და
20 ხანსა რაოდენსამე შინა აღასრულა და შეამკო
ყოვლითა¹ სამკაულითა და შესწირნა სოფელ-
ნი და აგარაკნი იმერთა და ამერთა, ზემო

¹ ამის ქვეით B-ში სწერია: „ეს კიდევ უფრო მე-
ტად ტყუილია და ცილი: არაოდეს ამ ქნსა ქვეშე ეს
კაცი არა ყოფილა. ზემო მეფე ალექსანდრე სწერია
იმან აღაშენა მცხეთა.

* B:ღ —

² B-ში ამ გვერდის ქვეითა კიდევ სწერია იმავე
ხელით: „კათალიკოზები და წილიწადთ რიცხვი აშ-
ლით არის. ვახუშტი ბატონისშვილის წერილი უფრო
შეიწყნარება, თუმცა თავისი სახლის სირცხვილები არა
დაუფარავს-რა და მეტიც უწერია“.

ქართლსა და კახთა. და იმეფა კეთილად და მშვიდობით და ხანსა რაოდენსამე შინა გარდაიცვალა ამიერ სოფლით.

მ^ეფე ვახტანგ¹ 62. და დაჯდა მის წილად ძე მისი ვახტანგ ქრისტეს აქათ: ჩუით: მას ჟამსა იჯდა 5
კოზი შიო.

გიორგი მეფე² 63. და მოკუდა ვახტანგ მშვიდობასა შინა და არა ესვა ძე და დაჯდა მის წილად ძმა მისი გიორგი ქრისტეს აქათ: — ჩუ³მე: და იჯდა ამას ჟამსა შინა კოზი დავით. 10

64. და ამას ჟამსა შინა განრისხნა ღთი ქრისტიანეთა ზედა და დაიპყრა კოსტანტინოპოლი ოსმალთა ქრისტეს აქათ: ჩუ⁴მე: ხოლო⁵ შემდგომად სიკვდილისა ლანგ-თემურისა, კვლავ დაიპყრეს ხვანთქრის ბაიაზითის ძეთა სამკუიდრო მამული თუისი და მიერიტვან გაძლიერდენ და იწყეს ბრძოლა კოსტანტინოპოლისა და დაიპყრეს კოსტანტინოპოლი. და ცხოვრება მათი ვრცელად წერილარს ცხოვრებასა მათსა. და ჟამსა ამას ოსმალნი ებრძოდეს კოსტანტინოპოლის. 20

A კ³ 3 და სპარსთა შინა იყო ურთიერთას შუური და კდომა. და იყო საქართველო მშვიდობით და მოსვენებით.

მ^ეფე ბაგრატ¹ 65. და მოკუდა მეფე გიორგი და დაჯდა მის წილად ძე მისი ბაგრატ. და ამა მეფისა 25

¹ B: ო.ე. — B: ამის ქვეით იმავე ხელით: „ეს ძე იყო ალექსანდრეს, რომელმანც მცხეთა აღაშენა“.
² B: ოე — B: იმავე ხელით ამის ქვეით სწერია: „ე ვც ალექსანდრეს ძე იყო“.
³ B: +ხოლო —
⁴ B: ამავე ხელით ამის ქვეით „ესეც ტყუილ ა, კეშმარიტად არ ყოფილა ეს მეფე გიორგის ძედ“.

B 395 v

ბაგრატიისა ჟამსა შინა წარმოავლინა ყეენმან
 უზუნ-ასან სპა თვისი, რამეთუ ესე უზუნ-ასან
 ყეენი იყო თესლი თურქმანისა. და შეჰდგო-
 მად გარდავლენისა ლანგ-თემურისა ძეთასა,
 5 ამან დაიპყრა თავრიზი და მრავალნი სხვა
 ||ნი თემნი და მრავალი ოკრება და ქირი
 შეამთხვია თემთა სომხითისათა. და ქართლსა
 ზედაცა მოაწიეს სპათა მისთა.

66. და, თუ რაცა იქმნა ჟამსა მას, ანუ
 10 რა ქმნა მეფემ ბაგრატი, ანუ რაცა იქმნა, ყო-
 ველივე ძველის ქართლის ცხოვრებიდამე აღ-
 გვიწერია, ვიდრე მეფის ალექსანდრესამდე,
 ქვემოთ დაგვიწერია. ცხოვრება მეფის ალექ-
 სანდრესი და მის ჟამისა ყოველივე ძველთა
 15 გუჯართა და სპარსთა ცხოვრებიდამე გარდმო-
 გუიწერია: —

**სახელითა ღვთისათა ვიწყოთ ცხოვრება
 ბაგრატის მეფობისა: 131**

A კ^ზ 4

67. იყო² მეფობასა შინა მეფეთ-მეფისა ბაგ-
 20 რატისასა კ^ოზი დავით ქრისტეს აქათ: ჩ^იუნე;
 და იყო ჟამსა ამას შინა დიდი მოსვენება
 ქრისტიანეთა ზედა. და ამისა ჟამსა³ შინა იყო
 ყაენი ასანბეგ მორქმული, ორისავე საყენო-
 სა მპყრობელი. არაო||დეს დარბეულიყო

¹ A-ში ეს სათაური არ არის, მაგრამ ერთი სტრიქონი დაუწერელია და საფიქრებელია, რომ ამ ალაგასუნდა წითურადვე ყოფილიყო ეს სათაური დაწერილი.

² A: ყო.

³ A და B: ჟამსა bis.

25 ქართლი დიდისა თეიმურის¹ უკანის და
შენობა და გამოსვენება იყო²: ამას ჟამსა ში-

B 396 r

ნა არა იყო ხარაჯა, არცა მალი || ქართლსა ში-
ნა, არამედ განთავისუფლდეს ყოველნი სამ-
ყოფნი და არენი ქართლისანი მონებისაგან
თურქთასა. ესე მეფე ბაგრატ იყო მორკმული,
სახელოვანი. ამას ჰქონდა ქართლი, სომხითი
და ჰმონებდენ პიტიახნი (sic) ლორის, კახეთისა,
შირვანისა და სამცხისა და ჰყუეს იმერელნი,
ოდიშარნი, გურიულნი (sic), აფხაზნი, ჯიქნი,
სვანნი, მთიულნი, კავკასიანნი.

5

10

68. ამას შინა უკუდგნეს დადიანი, გურიელი
და უკუიტანნეს ოდიშარნი და აფხაზნი, შეი-
ყარნეს ერთად და არლარა მსახურებდეს ბაგ-
რატ მეფესა. იწყინა მეფემან და შეიყარა და
მივიდა და დადგა ცხენის-წყალზედა. იქით
ისინი მოდგეს რაზმითა და შეიბნეს. იპრი-
ნა ლ^ათმან და გაიქცნენ დადიანი, ოდიშარნი.
დაკოცეს და დაატყუევეს და ამოსწყუიტნეს
ქართველთა (sic), მიჰყუნეს თანა, ჩაუდგნენ შიგა,
დაწვეს და დააქცივეს ციხენი, სიმაგრენი. მობ-
რუნდეს გამარჯვებულნი და წარმოიყუანეს
თანა ტყ^ა || უე, მძეული. ამაზედ არლარა ჰქონ-
და თავი კელ^ა || თა მეფესა.

15

20

B 396 v
A კ^ა 5

69. შეიყარა ყენი უზუნ ასან, მოვიდა სომ-
ხითს, და მეფე ლიხთ იქით იყო, ქართველ-
ნი თან იახლნენ. მოადგეს ბარათიანთა და
ორბეთისა ძირსა, დიდათ კარგათ დახუდეს

25

¹ A და B: თეიმურაზის.
² A და B: „შენობა გამოსვენება“.

ბარათიანნი: დამაგრდენ და ვერა უყუეს რა.
მოვიდეს ტფილის და აღიღეს. და თუით ყე-
ნი მუხრანს დადგა. აღივსო ქართლი ლაშქ-
რითა, მოაოკრეს სრულიად ქართლისა აღგი-
ლი. იკმო ყენმან ბარათიანნი, მიინდენა¹,
ნახნა და შეიწყალნა: მოსცნა მრავალნი და
აღავსნა პირთამდინ. ამას ზედან ლ¹თმან იპ-
რიანა, იწყინა ამოწყუეტა საქრისტიანოსა: შე-
ედგა ყენსა სენი სასიკუდინე, აიყარა და წარ-
ვიდა. და გამოუშუნა ბარათიანნი შეწყალე-
ბულნი და უბოძნა მრავალნი მოსაცემელნი.

5

10

70. ამაზედა კოსტანტინე წარვიდა თათრებ-
შიგან, და სხვამან ვერვინ გაბედნა (sic) ქართ-
ველმან დარბაისელმან წარსულა თათრებში-
გან და ბატონის ხლება, — დიდად ერთგულად
და კარვად იყუენენ || ბარათას შვილნი: იგინი-
ვე წარყუნეს თანა და მსახურეს.

B 397 r

71. იპრიანა ლ¹თმან და მოკუდა ყენი. დააგ-
დეს თათართა ტფილისი და სომხითი. და
დაიქირა მეფემან ბაგრატ, ჩაუკდეს ბარათიან-
ნი; დაიფორაქეს || ელი და დაკოცეს მრავალი
თათარი ყენისგან შეწყალებულნი.

A კ³ხ 6

მას უქანის დაჯდა ყენად ასანბეგის შვი-
ლი იალუბეგ.

25

72. ამას შინა გამოჰკდა ხანი და სოფელმან
თუისი ბეგარა არ დაიკლო და მიიცვალა მე-
ფე ბაგრატ რაქას. იყო დიდი გლოვა და მწუ-
ხარება სამეფოსა ზედა. აღიღეს და დამარხეს
გელათს, მათსა სამარხოსა შიგან.

¹ A-სა და B-ში მონდენა.

მ¹ფე კოს-
ტანტინე
ოზ¹

73. ხოლო შემდგომად გარდაცვალებისა ბაგ-
რატიისა, დაჯდა მის წილად ძე მისი კოსტან-
ტილე (sic) ქრისტეს აქათ:, ჩუ¹მა: — ამას
ქაში იყო კ¹ოზი დავით, — და მეფობდა მეფო-
ბითა კეთილითა. და არღარა იყო წყენა თა-
თართავან, მოიმორჩილნა იმერელნი, ოდიშარ-
ნი, აფხაზნი, მსახურებდა აზაბაგი და მორ-
ჩილებდეს კახნიცა. არა ს. და იყო წყენა ქრის-
ტიანეთა: || იყო მოსვენება და დაწყნარება.

B 397 v

74. მერმე, ვითარცა წესი არს და ჩვეულება
ეშმაკისა, აღძრნა ეშმაკმან, მოძულეპან კეთილი-
სამან, თათარნი ქრისტიანეთა ზედან. და შეკრ-
ბა სიმრავლე ურიცხვი თურქმანთა და მო-
მართეს სამცხეს. მოვიდეს და მოდგეს ტა-
შირზედა. მოუმცნეს || მეფესა ქართლისასა,

A კ¹ზ 7

რათა ქუემოთ ქართველნი შეუკდნენ სამცხესა.
და აახლო ყენმანცა ერთი თავადი და მისი
ლაწქარი. ჩაუდგეს სამცხეს და იავარ ყუეს
ქუეყანა მათი. მოადგეს ციხესა ახალციხესა,
ბრძოდეს დიდხანს და ვერღარა დაუდგნა. სი-

მაგრემან, გატეხეს და დაწვეს ქალაქი და და-
იპყრეს კელთა მესხნი დარბაისელნი ციხოვანნი.
და მერმე აიყარნეს და მოადგნენ ციხესა
და ქალაქსა აწყურისასა. ეზრახ¹ეს ციხოვან-
თა და უქადეს მშვიდლობა და არა დაქცეუა
საყდრისა და ციხისა. ამას ზედა გამოვიდნენ
და მიენდგნენ.

B 398 r

75. ამას შინა ბრძანა ყენმან, რათა სომხითი
მოარბიონ. ზარათაში || ლი გაუძ ხა და მისი

¹ B: ოზ — B: ამის ქვეით იმავე ხელით „ეს გიორ-
გი მეფის ძე იყო და არა ბაგრატიისი“.

უკეთესი ლაშქარი. მალვით მივიდეთ¹ და დაეს-
 ხნეს შეუგებრად დმანისს და ქუეშის კეუსა და
 წარმოიღეს ტყუე, ალაფი უამრავი. დაუარდა
 ხმა ბარათიანთა, გარდაუდგეს წინა ცოტას
 5 ლაშქრითა. იბრიანა ლ¹თმან და ასრე გაემარ-
 ჯვათ, რომე ერთისა ქართველისაგან ასი და
 A კ¹ზ 8 ორასი მოიკლა. დაკოცეს და ამოსწყუიტეს¹ და
 დაატყუევეს და ცოტა რამე გარდმოეხვეწნეს
 ცხენ-კეთილნი. და თავად კარგი კარგად იყო
 10 სულხან ბარათასშვილი: ერთი ასეთი დარბა-
 ისელი მოკლა, ყეენის კარზედ მისთნა არა
 იყო, და სხვის დანაკოცის ანგარიში არა იქმ-
 ნებოდა და, რანიცა გარდაიხვეწნეს, მივიდეს
 15 ყეენთანა. ერთობ ეწყინა და დაუმძიმდა ლაშ-
 ქართა ამოწყუეტა, ავაზედ აიყარა ყეენი, წარვი-
 და და დაატყუეუა აწყურისა ლ¹თის მშობელი,
 მრქალაქენი და, რანიცა ციხესა შიგან იყო,
 დიადი სული წაასხეს. და წავიდა ყეენი თუისსა¹
 საყეენოსა.

20 76. ამას შიგან გამოჰკდა ც¹ოტა ხან¹, და გა-
 B 393 v მოგზავნა ყაენმან ხ¹ლიბეგ და დაუწყო შენო-
 ბა ქაოზიანსა და არჯა-ყალის ციხესა. იწყი-
 ნეს ბარათიანთა და არა დაანებეს: დაუწყეს
 მისარჩელი წყენა და მტერობა. გაგულისდა
 25 ყეენი, აშველა ლაშქარი ხ¹ლიბეგს. შეიყარნენ
 და მოადგნენ ტფილისს, ებრძოლეს მრავალ
 დღე და ვერარა ავნეს, რამეთუ სიმტკიცესა
 ზედა ეგნეს. და იყუის ყოველთა დღეთა ომი,
 და არა იყო ღონე ციხისა წაღებისა.

¹ B: +თუისსა —

A კ^ბ 9

მერმე შეიყარნეს ბარათიანი და შემოუთ-
 ვალეს მეფესა||კოსტანტინეს და ითხოვეს მის-
 გან შეწეუნა. მეფემან გაგზავნა ციციშვილი
 ქაიხოსრო და ჯავახისშვილი ჯავახი ცოტათა
 აზნაურშვილითა და ლაშქრითა. წაუძღვეს წი-
 ნა ბარათიანნი, მივიდეს და დაესხნეს ჰანდართა
 მდგომთა მონაპირეთა თათართა, გააქცივნეს
 და დაკოცნეს ასრე, რომე თუარ მაცნე წავი-
 და სადამე, ვერცა ერთი წაუვიდათ. აივსნეს
 აბჯრითა, ალაფითა და ბარგითა პირთამდის.

5

10

B 399 r

ხოლო ვითარცა ესმა ესე ქალაქსა||მდგომ-
 თა თურქმანთა, უკუეყარნეს ციხესა ტფილი-
 სისასა და წავიდეს ჩაღმა. გარდაუდგენ კუმი-
 სისა ბოლოსა, შეებნეს წინამავალსა ლაშქარ-
 სა, გაექცნეს და დაკოცნეს ასე, რომე თათ-
 რებსა თავსა სჭრიდენ და ვენაკისა ლობესა
 და მარგილზედა აცვემდეს. მერმე გარისხდა
 ღთით და მოუკდა ზემოთ ბუსუნი და შუა
 შეეყარნეს. და, რაც ბარათიანთა ქაიხოსრომ
 ქნა და ჯავახმა, არც წინა გმირთა უქნიათ,
 ასრე რომე ულუსსა ლაშქარსა ომითა და
 კრმლითა წამოვიდეს||და ცოტა ლაშქარი და-
 ზიანდა, და თუით მორჩინენ ნებითა და შეწვე-
 ნითა ღთისათა. ამას ზედან თურქმანი ლაშ-
 ქარი შერცხვენილი ორბეთისა ძირსა დადგ-
 ნენ და ეცადნეს თათარნი, და მუდამ ბარა-
 თიანთა და ორბეთის-ძირელთა გაემარჯვის.

15

20

25

A კ^ბ 10

77. ამაზედა ადგა ხალიბეგ და სხვანი ყეენის
 თავადები, მივიდეს და შეეხვეწნეს ყეენსა, რა-
 მეთუ გამოჰკდა წელიწადი ერთი. აშველა ლაშ-
 ქარი, მოირთო ძალი და წარმოემართა სომ-

30

B 399 v ხითსა და ორბეთის-ძირზედა. მომართა || კელი
 ხესა კოჲორისასა, მოადგა გარე. დაუწყეს ომი
 და თოფს სროლა, აწყუნდნეს შიგან სოლა-
 ლაშვილნი დიდხან. და იყო ომი დიდხან და
 5 შეაწუხნა მეტმან თოფის სროლამან და ცოტა
 ციხეცა დააქცივეს, და ველარ დაუდგნეს, ამის-
 თუი¹ რამეთუ მეშველი არღარა ჰყუათ. ერთ-
 სა ღამესა თოვლმან უკუყარნა და გამოვიდ-
 ნენ ციხით, და ციხე დაუდგეს ცარიელი და
 10 თუით მიმართეს მთათა და სიმაგრეთა. ხოლო,
 ვითარცა გათენდა, ნაზეს თათართა ციხე უკაცუ-
 რი, შეუიღეს შიგან და კაცი არა პოვეს, მიჰყუეს
 A კ^ზ 11 || კელი და დააქცივეს. ვითარცა ესმა მეფესა
 აღება ციხისა, დაუმძიმდა, რამეთუ შეყრილი
 15 ნიჩბისის წყალზედ იდგა.

ამას ზედა ადგეს თათარნი და მოადგეს
 ტფილისის ციხეს. და იყო ყოველთა დღეთა
 ომი და ესროდეს თოფსა, და არა იყო ღონე
 წაღებისა ციხისა, რამეთუ მკარი ბარათიან-
 20 თაგან ჰქონდა. ეუბნებოდა მეფე კახთა
 და არა უშველეს. იმერელნი უკუდგომილნი
 იყუნეს და არცარა მესხთ უშველეს, ამის-
 თუის ომი ვერ გაბედა მეფემან. ადგეს დიდს
 B 400 r ხანსა ქალაქსა და შეეწყინა ომი თათართა,
 25 ციხეს ვერა უყვეს რა. მერმე ჰკაზმნეს ლაშქარნი
 და გამოარჩივეს დარბევა ორბეთისა ძირსა¹
 აარჩივეს ათას ხუთასი კაცი და სხვა წყრილი
 კაცი ლაშქრისა მრავალი და ცისკრისა ესმა
 შეუგრად (sic) ორბეთის-ძირსა დაესხნეს. და-

¹ A და B: ორბეთისა და ძირსა.

იფორიაქეს და ამოსწყუთეს მთის სოფლები,
განძი, ტყუე, ალაფი ურიცხვი.

A კ^ბ 12

78. ამას ზედან ესმა ბარათიანთა, და იგინი იყუნეს ენაგეთს და მათთანა იყუნეს ქაიხოსრო თურჰანის ძე და სხვანი მეფის||ყმები ცოტაოდენი. დაჰარდა კმა და მომართეს ასე, ვითა ვეფხთა. და წამოვიდა აქეთ სულხან ბარათაშვილი და მისნი ძმანი და აქეთ სხვანი ბარათიანნი, მოეწიუნეს უკანა, შეიბნეს და გააქცივნეს და მისჯარნეს კეგსა კირკალასა. ასე კოცა დაუწყეს¹, ვითა ქათამთა მართვეთა. ხოლო მოსცა ლ^თმან ძლეუა ქრისტიანეთა, დაკოცეს ურიცხვი, რამეთუ არა იყო განცდა მკუდრისა, სისხლისა რუ დიოდა. რაცა სიკუდილსა მორჩეს, კელთა||დაიპყრეს. ერთი ასეთი თავადი დარჩა ბარათაშვილს მერაბს, რომე ყენის კარზედ მას ვერაგინ სჯობდა და მეყუისიც იყო ყენისა. ასეთი ძლეუა მოსცა ლ^თმან ბარათიანთა, რომე ერთი ტყუისა დედაკაცისაგან სამი და ოთხი მუსულმანი მოიყუანებოდა ყელ-დოლბანდიანი. რამეთუ პირველსა ომსა ველარ მოესწრნეს ქაიხოსრო, ჯავახი, ქავთარ სოლაღაშვილი და სხვანი დარბაისელნი, მოუკდეს უკანა მდეუარნი დარჩეულნი ჩაღდაულად დიდნი ლაშქარნი. აქათ არცა ამათ დაუგდეს გზა: შეიბნეს ოცი კაცნი, სამასამდი სპასა² თათარსა კმლითა წინა დაუდგა. იპრიანა ლ^თმან და მორჩეს: და ორჯელ და სამჯერ ცხენები დაუქრეს, ჩამოყ-

5

10

B 400 v

15

20

25

A კ^ბ 13

¹ A და B: დაუწყეს—
² A და B: ისპასა.

რილნი ზედვე შესხდეს. ჩვენი ქართველთაგანნი, ერთისა თურმანიძის მეტი, არა დაგვაკლდა: იგიცა ჯარმან ფეკითა გაიტანა. დიდისა ულუსისა ჯარისაგან ცოტანი ჩაღთაულნი მაცნედ წარვიდეს, და სხვა ყუელა კელთა დარჩა.

79. რა ესმა ესე ქალაქს მდგომლთა, შეშინდეს და ადგეს და უკუეყარნეს ციხესა, და, თუმცა ბარათიანთა არ გამარჯვებოდა, ძალად ქალაქსაც წაართმეულდენ და ქართლსაც შემოეკიდეზოდენ. ამას ზედან იპრიანა ლთმან, წყალობით მოხედნა ბარათიანთა მოჭირვებასა და მასუკანით თათართა ძალი ველარა უკადრებია და არცა რბეუა: გატყდეს და შეშინდეს შეწეუნითა ღთისათა.

5
B 401 r

15

80. ესე მეფე კოსტანტინე იყო ძე ბაგრატისი და იმეფა ამანცა კეთილად, ვითარცა ცხოვრება მისი მოგვითხრობს, და მოკუდა კოსტანტინე მეფე ქრისტეს აქათ:, ჩუდ: (sic).

მფე ალექ-
სანდრე 20
ოც¹
A კ^ზ 14

81. და დაჯდა ძმა მისი ალექსანდრე ქრისტეს აქათ ჩუდს:, და მას ჟამსა იყო კოზი დავით და მოკუდა და დაჯდა ნიკოლოზ. და იმეფა კეთილად, რამეთუ მას ჟამსათათართა ძალა არა აქუნდათ, და იმეფა მშვიდობით, და შემდგომად ხანსა რაოდენსამე მოკუდა.

მფე კო-
სტანტინე
ოთ²

82. და დაჯდა მის წილად ძე მისი კოსტანტინე (sic) ქრისტეს აქათ: ათას ოთხას ოთხმოცდა თორმეტსა. ამას ჟამსა შინა იჯდა

¹ B: კიდევზე ამის ქვევით: „ესეც ტყუილია. არა მჯდარა მეფედ, არც ძმა იყო კოსტანტინესი. ძე იყო, მაგრა მეფე არ იყო“.

² B ში „ოთ“ —, B ამის ქვევით: „ეს არ ყოფილა, [არც] შობილა“.

კოზი აბრამ. ამანცა||იმეთა კეთილად, რამე-
 თუ მაშინ ათაბაგი ყუარყუარე იჯდა და არა
 მორჩილებდა მეფესა კოსტანტინეს (sic).

83. ხოლო ამა ყუარყუარე ათაბაგისა ვაჭარი
 მივიდა ქუეყანასა არეშისასა სყიდვად აბრე- 5
 შუმისა. და რომელიმე მუნებური ვაჭარი და
 ესე ყუარყუარეს ვაჭარი წაიკიდნენ და სძლო
 არეშელმან ვაჭარმან და კიდევ გალაკა და აბ-
 რეშუმშიც წაართვა და ესრეთ კანდიერებით
 ეტყოდა: „წარვედ პატრონისა შენისა და აუწ- 10
 ყე ჭირი შენის, და ესე არ მიყოს ბატონმა
 შენმაო, დუქანი არ დამიქციოსო და ჩემს
 დუქანზედ ყურით არ მიმაკრასო“. და რა ესე
 უყუეს ვაჭარსა მას, წარმოვიდა მსწრაფლ და
 მოვიდა ათაბაგისად და აუწყა ყუარყუარეს 15
 ყოველივე საქმე მისი ვაჭარმან მან.

A კ^ზ 15

და||განრისხებულნი ხუთასითა რჩეულთა სპი-
 თა, გარდმოვლო თარავეანი და ჩამოვლო დმა-
 ნისი. უმასპინძლეს ორბელიანთა და წარვიდა, 20
 ჩამოვლო ხუნანი, განვიდა მტკუარსა და მივი-
 და არეშს. მი||იძღვანა ვაჭარი სახლსა მის
 არეშელისა ვაჭრისსა, შეუკდუნნა კაცი. გა-
 მოიყუანეს კაცი იგი და მიიყუანეს თავის დუ-
 ქანზედა და ყურითა მიაქედეს და წიხლიც 25
 უკრა დუქანსა და ეგრეთვე უყო ყოველივე,
 როგორც მას ეთქუა. და აბრეშუმშიც გამოა-
 ტანინა ვაჭარსა მას და წარმოვიდა უშიშრად.

B 402 r

84 და შემოვლო კახეთი, და შემოიარა ყა-
 რაიაზედა, შეულო¹ მცხეთაზედა და ძივიდა 30

¹ A: შევლო.

შიდა ქართლსა. ხოლო შიდა ქართველთა (sic) არა ინებეს გზისა დანებება. და მეფემან კოსტანტინემ არა უწყოდა საქმე ესე და არცა გამოვლა მისი, და ამისთუის არა ინებეს შიდა ქართველთა უდასტუროდ განტევება მისი. შეიყარნეს გაღმართელნი¹ და გამოღმართელნი ციციშვილები და უფროსად ზაზა ციციშვილი თაობდა. მაშინ დახუდნენ ათაბაგსა და აუწყეს ქართველთა გაუშვებლობა.

85. || მაშინ რა ესმა ესე ათაბაგსა, მოუგზავნა მოციქული და შემოუთვალა ესრეთ: „მე თქუნს მამულში არა წარმიკდენია რაო და თქუენი|| არა მიმაქუს რაო, ჩვენსა და თქუენსა მტერობა ხომ არა არის რაო, ძმობისა და მეზობლობის მეტი, თქუენთან საქმე არა მაქუს რაო, ჩემს მტერს პასუხი უყავ და ჩემს გზაზედ მივალო. თქუენ რას სამართლით მიდგებით წინაო“. ხოლო ქართველთა არა უსმინეს და ეწყუნენ ურთიერთას. იქმნა ბრძოლა ძლიერი ქრისტეს აქათ:; ჩუბდ:; თვესა აგვისტოსა: იბ: არადეთს, რომელსა გორასა მას მიერ დლითგან ეწოდების სისხლის ჯვარი და კიდრე დღეინდელად დღედმდე სისხლის ჯვარად სახელსდებენ. და იქმნა ეგრეთი ომი, რომე ყოველივე საქურველები და საომარი იარაღები დაამტვრივეს და დაშვრენ იმიერ და ამიერ ომითა და დაიკოცნენ ორგანითვე მრავალნი კაცნი, და სძლო ათაბაგმან, ამისთუის რომ არას ემართლებოდენ და სამართალი იმისი სჯობდა.

¹ A: გაღმა რთელნი.

A კ³ 1 მაშინ შალიკაშვილი რომელიმე იჯდა ურ-
 სა კვიცა ზედა. || იგი შალიკაშვილი¹ და
 B 403 r მაჩაბელი მიხვდენ ერთმანერთსა. შემოს-
 ცა შუბი შა||ლიკაშვილმა და გაუხეთქა კუბო
 ფარისა² და განავლო მხარსა შიგან. და გარდ- 5
 მოავდო ცხენი ღამა, შეუძახა ესრეთ: „აწ-
 ყურისა ღთის მშობლის მადლმა, თუ ურას
 კვიცს არა ვმჯდარიყავ, შიგ გაგავდებინებ-
 დიო“. მაშინ წარმოიჩოქა მაჩაბელმა, გაიკრა
 კრმალს კელი, შემოუკრა ცხენსა, ცხენს თავი 10
 გაუგდებინა და ტახტაზედ დაასო და შესძა-
 ხა მაჩაბელმა: „სპარსმა წმიდა გიორგიმა,
 თუ გარდმოვდებულნი არ ვყოფილიყავ, შუა
 გაგკუთვდიო“.

მაშინ სძლია ათაბაგმა და შეიქცნენ ქართ- 15
 ველნი და მრავალნი იქითაც ამოსწყდნენ.

მაშინ წარვიდნენ მესხნი და ჩამოკდა ათა-
 ბაგი ერთსა ადგილსა, სიახლოვესა ნაომრის-
 სა, მოსასვენად. მაშინ მესხი ამილახორი მოწ-
 ყენით იჯდა ათაბაგ თანა. ჰკითხა ათაბაგმან, 20
 „რასათუის მოგწყენიაო, ნუთუ ომში კაცი
 ვერ იშოვნეო“. მოახსენა ამილახორმა: „მე
 ერთსა კაცსა კრმალნი შემოვკარ და სამკლავი-
 ანი კელი გავავდებინეო, და, თუ გინდა, წა-
 მოღით და||გიჩვენებო“. წარმოვიდნენ და ნა- 25
 ხეს, სამკლავიანი კელი ძეძვში ეგდო, მაშინ

B 403 v დას||ჯერდა ათაბაგი და წარვიდა თუისა აღ-
 A კ³ 2 გილსა.

¹ A: „შალიკასშვილი“, მაგრამ „ს“ დასწვრივად გადახაზულია.

² A: ბარისა.

86. და ვითარცა ესმა მეფესა კოსტანტინესა
 საქმე ესე, დაუმძიმდა დიდათ, მაგრამ ვერა
 რა გააწყო რა, ხანსა რაოდენსამე შინა იმე-
 ფა კეთილად და მოკუდა.

მ¹ ფე დავით
 3¹

87. და დაჯდა მის წილ ძე მისი დავით.

აქა² არღარა იცვალეზოდა ერისთავნი და
 არცა თავადნი: ყოველნივე კეცსა და სანახებ-
 სა და თემთა და ადგილთა მკუიდრ ქმნილი-
 ყუნენ, და, ვისცა მამულს მისცემდა, მკვიდ-
 10 რად მიეცემოდა. და ყოველნივე ძლიერ იყუ-
 ნეს: მთავარნი, ერისთავნი და თავადნი.

88. ხოლო ამა ალექსანდრესა და კოსტანტი-
 ნესა ჟამში განდგნენ იმერელნი, ოდიშ³ რნი
 და გურიულნი და არღარა მორჩილებდა ათა-
 15 ბაგი, და განდგა კახეთი. რამეთუ თუით ძვე-
 ლად ნაწერი რომელიმე ვპოეთ კოსტანტინეს
 ცხოვრება, მაშიგან დაგუიწერია, — აღარა შე-
 ეწივნენ მოსულასა სპარსეთისა ლაშქართა.

B 404 r
 20

89. ხოლო ესე ვერა ვსცა || ნით, თუ ბატონი
 იმერეთისა და კახეთისა რომლისა თესლისა-
 გან არიან, და ანუ ვითარ უპყრიესთ ქუეყა-
 ნანი იგი.

A კ³ 3
 25

ხოლო იმერეთისა რომელთამე თქუეს:
 „ოდეს მამა ალექსანდრესი ბაგრატი¹ მეფე ჩა-
 ვიდა იმერეთს, მაშინ თუისნი მისნი დაუტეუა
 და მიერითგან ძენი მისნი არიან². ამა ბაგრატი-

¹ B: „პ“ — B-ში იმავე ხელით: „ეს კ³ ტია“ (კეშმა-
 რიტია), მერმე რაღაც არის წაშლილი.

² A და B: ქა.

³ B-ში სხვა ძველი ხელით ჩაუმატებიათ: „რომელი-
 მე იტყვიან: ძეთაგანი: ნარინ: დავითისანი: იყვნენ“.

სა შემდგომად რაოდენნი მამანი გარდაი(ცვა)ლ-
 ნენ, არა უწყით[თ]. ხოლო იმერეთისა მპყრობე-
 ლისა ბაგრატის ამბავი ქუემორე დავსწერეთ¹.

ხოლო კახეთისა მებატონეთა მამა იყო
 დავით. და ამა დავითის მამა, არა უწყით, თუ
 ვინ იყო². ესე დავით დიდოეთიდაჲე ჩამოი-
 ყუანეს და კახთა გაიბატონეს. მოკუდა დავით
 და დაჯდა ძე მისი ლეუან, და შემდგომად
 ლეუანისა ძე მისი ალექსანდრე.

90. ამა კახთა ბატონთა მას ჟამსა ეპყრა:
 გარდმოღმართი ლეკის მთისა ეპყრა თუშეთი,
 ხოლო დიდონი არა მორჩილობდენ ნებისა-
 ებრ მისისა, — ზემოთ ფშავი და თიანეთი, სა-
 და შეერთუის ფშავის წყალი არაგვსა. მიერთ-
 გან ვიდრე არაგვს გაღმართი ხეუ-ძმორამდის
 (sic). ხეუ||ძმორიდაჲე (sic) გაყოლილი ლილოს
 სერამდის, რაოდენის სერსა წყალი გასდის
 და გაერთუის მარტყოფის წყალსა გაყოლით
 ამართულაჲდე, გაყოლით ვიდრე აჯი-სუმდე,
 აჯისუს ვიდრე მტკურის შესართავადმდე, მას
 ქუემოთი მტკუარს გაღმართი ვიდრე შაქისის
 სამქლურამდე.

B 404 v

¹ აქ B-ში 404 r-ზე მარჯვენა კიდეზე იმავე ხელით შემდეგი შენიშვნა სწვრია, რომელიც შემდეგ მეღნიტ არის წაშლილ-გათხუზული ისე, რომ დაწერილი შენიშვნის წაკითხვა ძნელია:

„ეგნატაშვილს
 მტერობა უმგარი
 სიცრუე იმას
 რომ იმერთა და კახთა

² B-ში იმავე ხელით: „რომელთამეთაგან: თქმულ: არს: ძენი: აღსართანისნი: არიანო“.

A კ 3 4

91. ||ხოლო ძესა კოსტანტინესასა, მეფესა და-
ვითს, ეპყრა: აჯი-სუს ზეით უდაბნონი და სპა-
გორს-ქუემოთი, ლილო და ლილოს-ქუემოთი
და ხეუამარას-ქუემოთი და არაგუს-აქათი
5 და ფშავეის-წყალს-აქათი, გულა მაყარი
და ხეუ-ხილაკას-აქათი და კასრის-კევს-აქა-
თი და წედისცს მთის გარდმოღმართი
და კუდარო და ქალის მთას გარდმოღ-
მართი, ერწო და მშვილდაურსა და პე-
10 რანგას გარდმოღმართი, გორას-ძირს-აქა-
თი, ლიჩი, ლოდორა, ქეფინისკევი და ჩხერის
ციხე და მას-ზემოთი ისრე გაყოლით მთის-
აქათი კეობა, ვიდრე დვირამდის, კოდი-
ანს გარდმოღმართი, ნინოს-კევი რომ ჩამოივ-
15 ლის, — გაღმით სამგორისაკენ, ციფწყაროს
კევ-კევ გაპყუება, ||გაბზული ბარშიამის მთა
ჩამოივლის, ჯანჯლის ცხე სალამოს თავსა,
ბორცუს ზემოთი წაივლის სერ-სერ, სათხე ქუნ-
ცელის თავსა გარდავლითა ხენქურის თავსა,
20 პალაკაციოს მთამდე, რომელსა თურქნი იელ-
დოლდის ეძახიან, — პალაკაციოდამე სერ-სე-
რი ჩამოივლის, კარის სოფლის აქათი ერეუნის
სამძღვრამდის ჩამოყოლით ბანბაკი და ლორე,
ვიდრე ყაზახის სამძღვრამდე, ეპყრა მეფესა
25 ქართლისსა.

A კ 3 5

92. ||ხოლო მპყრობელსა იმერეთისასა: წედი-
სის მთის-აქათი, დიგორის მთის-აქათი,
ლენტეხი და თაკუერი, რომელსა აწ ჰქუიან
ლენჩუმი, — ცხენის წყალსა ჩაყოლით, გამოღ-
30 მართი და საჯავახოს-აქათი, გაყოლით ფერ-

სათის მთას-აქათი, ვიდრე ქართლის სამძღვრამდის.

93. ხოლო დადიანს ეპყრა: ცხენისწყალს ჩაღმართი, ლეჩხუმს ქვემოთი, სვანეთის¹ მთის გარდმოღმართი, აფხაზეთის ზემოთი.

5

94. და აფხაზეთი ჯიქეთამდის შარვაშიძეს ეპყრა. და ესე შარვაშიძე მორჩილობდა არა ყოველსავე ბ[რ]ძანებასა დადიანისა||სა.

B 405 v

95. კვალად ეპყრა დადიანს ზღვას შემოღმართი და რიონს გაღმართი.

10

96. ხოლო გურიელსა ეპყრა რიონს გაღმართი საჯავახო, იმას-აქათი გამოსწუროვ ლომის ციხეს გარდმოღმართი, ერგე, აქარა და ჭანეთი, რკინის პალოს აქათი.

97. ხოლო ათაბაგს ეპყრა: გურიელის სამძღვარს ზეითი, ფერსათის მთის გარდაღმართი, დვირს ზეითი, აქათ ქართლის სამძღვრამდის, იქით კარის სამძღვრამდის, აზრუმისაკენ გურჯი ბოლახს აქეთი.

15

98. ხოლო ამას გარდა საქართველონი (sic), რომელნიმე თავისუფალ შექმნ || ილიყუნენ, რომელიმე სპარსთ მიეტაცნეს, რომელიმე ხონთქარსა და რომელიმე ხაზართა (sic).

20

A კ 3 6

99. ხოლო ამან ძემან ალექსანდრესმა კოსტანტილემ შვა ხუთნი ძენი. სახელები მათ ხუთთა ესე არს: უხუცესსა დავით, გიორგი, ბაგრატ, ალექსანდრე და მეხუთე მონაზონი მელქისედეკ, რომელი იყო კოზი კათოლიკე მცხეთისა. და მოკუდა კოსტანტონე ქრისტეს აქათ: ჩ¹ფდ:—

25

30

¹ A: სვანეთის.

B 406 r
ისივ და-
ვით მფე

100. და დაჯდა ძე მისი და||ვით მეფედ. სამ
 ჟამში წარმოგზავნა ხონთქარმა სპასპეტე
 თუისი ლაშქრითა თუისითა უამრავითა საქართ-
 ველოსა ზედა ქრისტეს აქათ:; ჩ'ფიღ:; და
 5 ააოკრეს სამცხე, ჩამოვიდეს იმერეთს და დაწ-
 ვეს ქუთაისი. და მივიდეს გელათსა და დაწ-
 ვეს გელათი და აღიღეს ალაფი მრავალი. და
 ვერლარა დაუდგა ბაგრატ მპყრობელი იმე-
 რეთისა. და წარვიდენ და შეიქცენ თუისთავე
 10 ადგილსა. და შემდგომად შექცეუისა მათისა
 ჩამოვიდა ბაგრატ მპყრობელი იმერეთისა და
 დაიპყრა კვალად იმერეთი.

A კ³ 7

101. ხოლო ეპყრა კახეთი ალექსანდრესა. და
 იყო კაცი კეთილი და ესვა ორი ძე. და ძემან
 15 მისმან უხუცესმან გიორგიმ უღალატა მამასა
 თუისსა ალ||ექსანდრეს ქალასა¹ შინა საფურ-
 ცლისასა და მოკლა მამა თვისი, და ძმასა თვა-
 ლები დასწვა. და ამიერითგან უწოდეს ავ-
 გიორგი. და იქმნა პატრონი კახეთისა.

B 406 v

20 102. რამეთუ იყო მეჟე ქართლისა დავით
 და ამის ჟამში იყო კ'ოზი ბასილი. და მოკუდა
 ბასილი და დაჯდა კ'ოზი დორათე||ოს. და
 იყო ესე დავით კაცი ლმობიერი, მშვიდი და
 მოშიში ღ'თისა.

25

103. და აღდგა ავ გიორგი დავითზედა და
 ველარა აღუდგა დავით: სამძღვრამდის იმერე-
 თისამდე მოარბეუდის ქართლსა მრავალგზის.
 და თუით მეფე დავით შეაწყვდია ციხესა

¹ A და B: ჯერ ყოფილა „ქალასა“, მერმე მ ჩ-დ
 გადაუსწორებიათ.

ატენისასა, მრავალ დღე ბრძოდა, და ვერ წა-
 ულო ციხე და მიიქცა თუისადვე ადგილსა.
 მაშინ რქუეს ძმათა დავით მეფესა ესრეთ ვი-
 თარმედ „მამათა ჩვენთა კახეთი მიუღეს და
 აწ ქართლისაცა ჰნებავს მიღება, აწ ჩვენცა
 აღვდგეთ მისზედა და ვბრძოდეთ მათ“. ხოლო
 მეფემან დავით არა ინება. მაშინ თქუა ძმა-
 მან მისმან უმრწემესმან ბაგრატ: „მომეც მე
 მუხრანი საუფლისწულოდ ჩემდა და დროშა,
 დარაჯად ჩემდა იყოს ერისთავი ქსნისა და
 კეობა არავისა და შეუიწიო ძალი ქრისტესი
 და თემიცა მისი იავარ ვყო“. უსმინა ძმამან
 მისმან დავით მეფემან და მისცა ყოველი
 თხოვილი მისი. მოვიდა ბაგრატ და აღაშენა
 ციხე მტვერისა, რომელ არს ციხის ძი-
 რისთავსა, და დადგა მუნ.

5

10

15

A კ 3 8

B 407 r

104. ხოლო, რაჟამს სცნა პატრონმა კახეთი-
 სამა¹ ავ-გიორგიმ, იკმო სპა თუისი, რაოდენ
 ძალ ედვა², ძალითა თუისითა წარმოემართა
 და მოადგა მტვერის³ ციხესა, ადგა ვიდრე
 სამ თვემდე. მერმე მიუვლინა კაცი ერთი ავ-
 გიორგიმა და გაუგზავნა ღვინო ერთითა სა-
 ღვინითა და შეუთვალა, ვითარმედ: „ძე ხარ
 მეფისა, ნუ უკუე უღვინობითა მიგქირდეს, და
 სვი ესე“. და ვითარცა მიართვეს ბაგრატს
 სიტყუა ესე, მას ჰქონდა ორაგული ახალი და
 ღვინისა წილ თეუზი გამოუგზავნა და შემოუთ-
 ვალა: „ხანია რომე დგახარ პირსა ქსნისასა,

20

25

¹ A: „კახეთისამან“, მაგრამ „ნ“ შემდეგ წაუშლიათ.

² — ³ A: ² — ³ შუა მოქცეული სიტყვები სტრიქონს ზეით სწერია.

და ვერ გიშოვნია ორაგული, და აწ ესე იცემი
 და წარვედ ქუეყანასა შენსა“. და რაჟამს მო-
 ართვეს ავ-გიორგის, მიშინ სცნა სიმრავლე
 საზრდელისა მათისა. და შესწუხებოდა ჯარი
 5 მრავალ დღე დგომისაგან, მაშინ წარვიდა
 თემთა თუისთა.

B 407 v
 10
 A კ 3 9

105. და ხანსა რაოდენსამე უკანა შეიყარა
 სპა თუისი ავ-გიორგიმ და წარმოვიდა დარბეუად
 ზემო ქართლისა, მივიდა და დაარბია ზემო
 ქართლი და დაბრუნდა გამარჯვებული და
 წარმოემართა. და რაჟამს ესმა ბაგრატს,
 მპყრობელსა მუხრანისასა, შეიყარა სპა თუისი
 და დაუმზირდა კევესა მას შინა, რომელ არს
 ძალისა და ჭაპურს შუა. და ლაშქარნი ავ გი-
 15 ორგისანი წინა წარმოვიდენ ნაშოვრისა მის-
 თუის, რომელი წარმოელათ. ხოლო ავ გი-
 ორგი მცირითა კაცითა უკანა მოვიდოდა და
 მონადირობდა და არავისი ფიქრი ჰქონდა.
 და რაჟამს დაუახლოვდა, სადა მდგომარე იყო
 20 ბაგრატ, მაშინ შეუტივა გულითა სრულითა
 და შეიპყრა ავ-გიორგი და სპანიცა, რომელ-
 ნი მისთანა იყუნენ. პატიმარ-ყო ავ-გიორგი
 მტვერის ციხესა, რომელ არს მუხრანს, ქრის-
 ტეს აქათ: — ჩ“ფიდ: — მაშინ მიუმცნო ძმასა
 25 თუისსა მეფესა დავითს საქმე ესე. და რა ესმა
 საქმე ესე, განიხარა ფრიად. და ხანსა მცი-
 რედსა მოკუდა ავ-გიორგი, და რომელნი იტყუიან
 დაარჩევსო და რომელნიმე იტყუიან
 თავისის დღით მოკუდაო. აღაშენა მცხეთას
 30 მცირე ეკლესია მთავარ ანგელოზისა ჩრდი-

B 408 r
A კ 3 10

ლოთ||კერძო და მუნ დამარხეს. და მიერიტ-
გან იტყუიან კახი-ბატონნი, რომე||მცხეთა სა-
მარხო არისო ჩვენისო.

106. ხოლო, შემდგომად ავ-გიორგის დაქე-
რისა, დაიპყრო კახეთი მეფემან დავით. და დარ- 5
ჩა ძე გიორგისა, რომელსა ეწოდა ლეუან, მცი-
რედ. და წარმოიყუანა ყრმა იგი დედითურთ
და დამალა პატივითა სახლსა ჩოლაყაშვილი-
სა გარსევანისასა, რომელი იყო სახლთ-უხუ-
ცესი, რამეთუ ეყოდა დედასა მისსა. და რა 10
სცნა მეფემან დავით, წარავლინა ძმა თუცსი
ბაგრატ და ერისთავი ქსნისა და ამილახორი,
რათა დასჩხრიკონ კახეთს მსახლობელნი დი-
დით ვიდრე მცირემდი, რათა იპოვონ ყრმა
იგი. მაშინ წარვიდენ საძებნელად, დასდვეს 15
შიში და ზარი ყოველთავე კაცთა ზედა და
დააფიცეს, რათა არა უწყოდენ ყრმა იგი, თუ
სადა არს. და ყოველთავე შეპფიცეს, რომე
არა ვიცით რაო. შემდგომად მოვიდნენ სახლ-
სა ჩოლაყაშვილის სახლთხუცესისასა გარსე- 20
უანისასა. და მოეპოვა გარსევანს საქმე ესე,

B 408 v
A კ 3 11

რამეთუ მოიყუა||ნა ყრმა იგი ლეუან მონისა
თუისისა ძისა მსგავსად და მას დღესა მეღვი-
ნეთ იმსახურებდა ყრმასა მას, ვითარცა მონა-
სა. და დღესა მეორესა შეფიცა ფი||ციითა სა- 25
შინელითა ბაგრატს, ვითარმედ: „რაოდენიცა
თქუნ ჩემსა სახლში არ იხილენით და რაც
თქუნმა თვალმა არ ნახა, იმის მეტი არა
მყუანდეს, არც დიდი კაციშვილი და არც ცო-
ტასი“. შეიჯერა ფიცითა ამით. 30

107. და ესენი რა წამოვიდნენ, ბაგრატი და
ერისთავი და ამილახორი, მაშინ ჩოლაყაშვილ-
მა გარსეუან ველარა თავს იღვა სახლსა თუისსა
დაფარვა ლეუანისა და წარმოიყუანა და შეი-
ყუანა ციხესა მას ოჩონისასა, რომელ არს
5 თავსა ივრისასა. შემოეხვიენენ ზემოურნი და
გარემონი კახნი და მიერთვნენ ლევანს. წარ-
მოემართა და ჩამოვიდა კახეთად.

108. და ესმა ესე დავითს მეფესა, შეიყარა სპა
10 თუისი და წარემართა კახეთად და გარდაე-
ლო გომბორი და ჩავიდა კახეთად. და შემო-
ეყარნენ კახნი ისრეუე მეფესა დავითს და ვე-
ლარა აღუდგა ლეუან წინა: ივლტოდა¹ და შე-
უიდა ციხესა, რომელ არს თავსა მალნარის-
სასა, ხოლო მოიკვა მეფემან გარემონი ციხისა
15 და დაუწყო ბრძოლა ძლიერად. მას ჟამსა მო-
ვიდა ოსმალუ და მოეობრებინა სამცხე. და
ვერაგინ წინააღსდგომოდა სამცხესა და მო-
ვიდენ შინა (sic)-ქართლსა და ვერაგინ წი-
20 ნააღუდგა ქართველი (sic) ამისთუის, რომე კა-
ხეთს იყუნენ ლაშქრად.

109. ხოლო მეფესა დავითს მოართვეს ამბავი
ესე კახეთს და, რა ესმა ესე, მას ჟამად დაფა-
რა, რამეთუ ციხესა მყოფი ლეუან და დედა მისი
25 შეეჭირვებინა, საქმისა ამისთუის მუნ დგომა
აღარ ეძლო. და წარუვლინა დედასა მისსა
მოციქული ამილახორი და მთავარეფისკოპოზი
და სთხოვა ციხე. და რა ესმა დედასა ლეუა-
ნისასა და მეციხოვნეთა მოსულა მოციქული-
30 სა, ღონე აღარა ჰქონდათ და შეწუხებულ-

¹ აქეთგან მოყოლებული B-ს დედანს აკლია.

იყუნენ მიცემისაგან კიდე. მოსულასა მთა-
ვარეფისკოპოზისასა აღდგა დედა ლეუანი-
სა შემთხვევად მთავარეფისკოპოზისა, იღუმალ
რქუა მთავარეფისკოპოზმა: „მაგრად იყავ, ამა-
ლამე (sic) წავალთ“. რა ესმა დედასა ლეუა-
ნისასა, განიხარა და თუისთა ყოველთავე აუწ-
ყა და ყოველთა თქუეს სიმაგრე და მიუცემ-
ლობა. და რა ესმნეს მოციქულთა||ესე, წარ-
მოვიდენ და მოახსენეს მეფესა დავითს და
ესევეთარი ციხის მაგრობა. და ველარა დად-
გა მეფე [და] წარმოვიდა.

110. და მოვიდა ზემო-ქართლად და შეება
ოსმალუს ჯარსა. მისცა ძლეუა ღთმან მეფესა
დავითს და ამოსწყვიტა ოსმალუ და გაე-
მარჯვა. და შეიქცა ოსმალუ თუისსავე აღ-
გილად. ხოლო მცირესა ჟამსა უკან გაილაშქ-
რა კახეთად მეფემ დავით.

და რაჟამს წამოსულიყო მეფე დავით, გა-
მოსულიყო ლეუან და მისლოდენ კახნი და
ექმნა პატრონად მათდა. და იყო ლეუან მა-
შინ წლისა შვიდისა. და რაჟამს მივიდა მეფე
დავით საგარეჯოსა, შემოეყარნენ საგარეჯონი
და ამას-აქეთნი კახნი. და წარვიდა მეფე და-
ვით ქისიყსა. და იყო ლეუან მუნ და ახლდა
მცირე ჯარი. რა მივიდა მეფე დავით, ეწყუ-
ნენ ურთიერთას ქისიყსა. დაუმარცხდა მე-
ფეს დავითს და წარმოვიდა თ¹||უისთა.

111. ხოლო ლეუან დაიპყრა კახეთი და მოი-
ყუნა ცოლად ასული გურიელისა თინათინ. ამა
თინათინისას იტყუიან, სიყრმესა შინა ნახა ჩვენე-

A კ 3 13

B 409 r

¹ B ს აქამდის აკლია.

A კ³ 14 ბა ესე: „შეგირთავს მთავარი ვინმე და მის || ვლასა შენსა ადგილსა ერთსა“, უჩვენა (sic) შანი და რქუა ესრეთ: «და მუნ იქმნება შინდი თეთრი ერთი. და უშენე მონასტერი ერთი დედასა ღთისასა». ხოლო რაჟამს მოიყუანეს შუა-მთასა და ჩამოაკდინეს განსასვენებელად, და რაჟამს იხილა თინათინ ადგილი იგი, იყო ყოველივე ნიშნეული ჩვენებისა და შინდი თეთრიცა. რაჟამს იქორწინეს, შემდგომად აღაშენა ეკლესია შუამთისა და დაადგინა მოძღვართ-მოძღვარი. და შვა ორ ძე: ალექსანდრე და ვახტანგ. და მიიცვალა თინათინ და დაემარხა ეკლესიასა თუისსა შენებულსა. ამისთუის არა დაეფლა ქმრისა მისისა თანა, რამეთუ იყო ლეუან კაცი მეძავი. და შემდგომად ისეა ლევან სხვა ცოლი, ყარა მუსალის შამხლის ასული, მანცა უშვა ძე სამი: გიორგი, გლიმირზონ და ქაიხოსრო.

112. ხოლო მეფე ქართლისა დავით იყო თუისთა, ხანსა რაოდენსამე უკანა იქმნა მონოზან და ჰყუანდა სამნი ძენი: ლუარსაბ, დემეტრე და რამაზ. მისცა მეფობა თუისი ძმასა

A კ³ 15 თუისსა უმრწემესსა გიორგის. მეფე დავით მ³ ფე გიორგი ხანსა რაოდენსამე უკანა მიიცვალა ქალაქ-ორგი პა¹ 25 სა ტფილისისასა ქრისტეს აქათ: — ჩ³ ფკზ: —

113 ხანსა რაოდენსამე მეფობდა გიორგი და მას ჟამსა შინა იყო კოზი მელქისედეკ, ძმა მისი. ხოლო ამას ჟამში წარმოუგზავნა კაცი ხონთქარმან მეფეს გიორგის და მპყრობელ-

¹ B: „პა“ —

სა იმერეთისასა ბაგრატს და მპყრობელსა
კახეთისასა ლეუანს, ვითარმედ „საფლავი ქრის-
ტესი და ადგილნი წმიდათანი სჯულისა
თქუენისანი დაიპყრეს უსჯულოთა და შეაბილ-
წეს, მოვედით სპითა თქუენითა და განაძეთ
ესენი და თქუენდა მომიცემიაო“. ხოლო, რა
ესმა მეფესა გიორგის და მპყრობელსა იმე-
რეთისასა და კახეთისასა და ყოველთავე მორ-
ჩილთა ბრძანებისა მათისსა, „განიხარეს და
შეიყარეს სპა და გაემართნენ. და რა მივიდ-
ნენ იერუსალიმსა და ესმა მუნამყოფთა მისვ-
ლა ამათი, წარმოუგზავნა კაცი და ესრეთ შე-
მოუთვალა: „უკეთუ სტუმარი ხართ, მაშ მტე-
რობა რა არისო, და სტუმრათ ბეურნი
ხართო, და უკეთუ ბრძოლად მოსულ-ხართ,
მცირენი ხართო“. ხოლო ამათ მიუმცნეს
ბრძოლად მისვლა. რა ესმა მათ საქმე ესე,
გაშოვიდნენ და ეწყუნენ ურთიერთას და იქმ-
ნა ბრძოლა ძლიერად. და მოსცა ღთმან ძლეუა
ქართველთა და საფლავმა ქრისტესმა და გაე-
მარჯვათ. და მეოტნი შეუიდნენ ქალაქსა შინა
და გაამაგრეს, ხოლო მიჰყუნენ ქართველნი
და აართვეს ციხე და ქალაქი და მოსრნეს
მუნა-მყოფნი მრავალნი ყოველნივე. და გან-
თავისუფლეს ქრისტეს საფლავი და ყოველნი
წმიდანი ადგილნი. და მიუმცნეს ხვანთქარ-
სა საქმე ესე და წარმოუგზავნა ხალათი
და წყალობა მრავალი: და მოსცა ქრისტეს
საფლავი, გოლგოთა, ბეთლემი, ჯვარის მო-
ნასტერი და სხვანი მოწინასტერნი ყოველნივე
ხოთქარმა მათ სიგლითა მტკიცითა. ხოლო

B 410 r

A კ 3 16

B 410 v

5

10

15

20

25

30

განხარა მეფემან გიორგიმ და ბატონმა ბაგრატ და ლევან და წარმოვიდნენ თვისსა აღგელსა და მოვიდნენ მშვიდობით გაპარჯებულნი და განხარეს.

5
A კ^თ 1

114. და შემდგომად ამისა ათაბაგი ყუარყუარე მიუდგა ხონთქარსა. და რა სცნა ესე მპყრობელმან იმერეთისამან ბაგრატ, შეიყარა სპა თვისი იმერელნი და მიუგლინა კაცი კახაბერსა გურიელსა და მოჰყუა იგიცა ბაგრატს. გარდავლეს მთა და მიუკდენ ყუარყუარე ათაბაგსა მუჯახეთს (sic) და დახვდა ათაბაგიცა და შეიბნეს და ეწყუნეს ურთიერთას. და იოტნეს ბანაკნი ათაბაგისნი. და მერიქიფემა კახაბერის გურიელისამა, ისაჲ ართუმელაძემა, ჩამოავდო ათაბაგი ყუარყუარე, დაიჭირა და მოართვა გურიელსა, და გურიელმა მოართვა ბაგრატს, მპყრობელსა იმერეთისასა. დაიპყრა ბაგრატ საათაბაგო ქრისტეს აქათ:-ჩილღ:-ღს გარდებვეწა ოთარი შალიკაშვილი: და წარიყუნა შვილი ათაბაგის ყუარყუა¹ რესი ქაიხოსრო...

20
A კ^თ 1

115. მას ჟამსა გამოჩნდა შაჰ ისმაელი ძე შიხისა. და რაჟამს გამოჩნდა ლანგთემურ და დაატყუევა შამი, მუნით მოვიდა არდაველს. მუნ იყო ერთი ვინჲე შიხი მოქმედი გრძნე-

¹ B-ში ამის შემდეგი ფურცლები დაკარგულია და დარჩენილა მცირე ნაგლეჯი, რომელზედაც სწერია:

ით ვეღარ გ.
 ყეს შენება: დაიწყეს სიზაგ
 წყუიტეს: წაართვეს გურიელსა და თვი
 მაშინ ჰპატრონობდა ბაგრატ იმერეთს და ეპყ.
 (ნაგლეჯის მეორე მხარეზე:)
 ენ: სცნეს
 თა არღარა წამოვიდნენ რი
 ოვიდა ვანტანგ გურიელთანა ბათომსა:
 გურიელი და გურიულნი იქ დახუდენ: ვინაითგან...

ბისა, რომელსა მაჰმადიანი ესეუდენ დიდათ, უჩნდათ სასწაულად მოქმედად (sic).

მაშინ თქუეს ქება მისი შიხისა ლანგთ-
მურთანა: და თვთ||მივიდა ხილვად მისდა:
და ქმნა გრძნება რამე წინაშე ლანგთემური-
სათა. ხ^ნ სათნო უჩნდა ლანგთემურს საქმე მი-
სი: უბ[რ]ძანა, რაკა გნებაეს მოგცე. მაშინ
ჰყუანდა ლანგთემურს შამელნი დიდაწულნი
წრავალნი სულნი და სთხოვა შიხმა სიმრავ-
ლენი მათი სიტყუითა ესე-ვით: რითა, ვითარ-
მედ „შამელნი რომელნი ტყუედ გიყოფიეს, ესე-
ნი არიან მუსურმანი: არა არს ბრძანებული
მაჰმადისა, ვ^ნდ მუსურმანი ტყუე-ყოს მაჰმა-
დიანმა: ესენი მომეც, რათა თავისუფალ ვყო“.
მაშინ ისმინა ვედრება შიხისა ლანგთემურ
და მისცა ყოველი დედაწული და ტყუენი იგი:
და უბოძა არდაველი ქალაქი და გარემო
სანახები არდაველისა ყოველივე მისი.

ხ^ნ შიხმა განათავისუფლა ტყუენი შამისანი:
რომელიმე დადგა თვსთა თანა და რომელნიმე
წარვიდა ქუეყანასა შამისასა.

116. ხ^ნ გარდაცვალებასა ლანგთემურისასა,
ქუეყანა ერანისა თვთოეულად განიყუენენ: და
დაიპყრეს მის ქუეყანისა მთავართა თვთო-
ეულად და რომელიმე ამბავი მათი ცხოვრე-
ბასა სპარსთასა ვრცელად წერილარს.

ხ^ნ ესე შიხი იყო არდაველს და იყო
ბრძოლა ყოველსა სპარ[ს]ეთსა შინა.

117. ხ^ნ ამა შიხის შვილისშვილი მპყრობელმა
შირვანისამან მოკლა. დარჩა ძე ერთი და მან
იპყრა არდაველი და იგიცა უკეთურებისათა

A კ^თ 2

A კ^თ 3

5

10

15

20

25

30

თვსითა მოიკლა, რომელი სპარსთა ცხოვრებასა შინა ვრცელად წერილარს. დარჩაჲ ძე თვისი და მისცა ყრმა თვისი შვიდისა წლისა შაჰისმაელ და დაუწყუეს დევნა სასიკუდიინედ მეფემა თავრიზისამა. ხ- შაჰალუ რომელიმე იყუნენ და წარიყუანეს და დამალეს და, რაჟამს მოიწიფა, მოიყუანეს და დაიპყრო საეფო თვისი არდაველი. და მიერითვან დაუწყო ბრძოლა ყოველთავე და ყოველივე სპარსეთი დაიპყრო.

5
10

მ^ეფე ლუ-
არსაბ

118. ჟამსა ამას მონაზონ-იქმნა მეფე ქართლისა გიორგი. და არა დარჩა ძე თვისი და მისცა მეფობა ძმისწულსა თვისსა ლუარსაბ[ს], კაცსა ღთის-მოყუარესა, მტერთა ურჯულოთა მომსრველსა და წყობათა შინა უშიშსა, ქრისტეს აქათ:, ჩ^ეფმბ:.

15

A კ^თ 4

119. და ჟამსა ამას მონაზონ-იქმნა ბაგრატი, მპყრობელი მუხრახისა, და დარჩა ოთხი ძე: ვახტანგ, ერეკლე, არჩილ და აშოთან.

20

120. და დაიპყრა ქუეყანა ქართლისა ლუარსაბ. მას ჟამსა, იყო კ^ოზი გერმანე, ტფილელი დომეტი, მროველი გედევან.

25

რაჟამს დაიპყრა ქუეყანა სპარსისა (sic) შაჰისმაელ, ეწადა მოსულა ქუეყანასა ქართლისასა და მოვიდა აღჯაყალას.

30

რაჟამს სცნა მეფემან ლუარსაბ მოსულა შაჰისმაელისა, შეიყარა სიმრავლე სპისა თვისისა და დადგა ტფილის[ს] და გამაგრდა ტფილისი (sic). და რაჟამს ესმა შაჰისმაელსა წყობად მოსულა მეფის ლუარსაბისა, წარმოავლინა სარდალი თვისი ყარაფირი ლაშ-

ქრითა მრავლითა და შემდგომად განიზრახა
 და მიაშველა მისკარბაში ელიასბეგ ლაშქრი-
 თა მრავლითა. და შემდგომად განიზრახა თვს-
 გან, ნუ უკუე დაუმარცხდეს ლაშქართა მისთა,
 თვთცა აღიძრა და წარმოვიდა.

5

121. რა სკნა ესე მეფემან ლუარსაბ, გამო-
 ვიდა ტფილისით სპითა თვსითა და მოვიდა ლე-
 ლესა თეღეთისასა და მუნ განაწყო სპა თვსი.
 და რაჟამს მოვიდა ყარაფირი, ეწყუნენ ურ-
 თიერთას და იქმნა ბრძოლა ძლიერი. ესე-ვი-
 თარად ეწყუნენ ქართველნი, რომე სიმკნე მა-
 თი სპარსთა ცხოვრებასა დიდად წერილარს.
 მოისრა ყიზილბაში კელითა ქართველისათა
 ურიცხვი და სძლიეს ქართველთა და იოტნეს
 ყიზილბაშნი. და ოტებასა მათსა მოვიდა მის-
 კარბაშიცა ელიასბეგ და ოტებულიცა სპა
 იგი დააბრუნა და თვსითაცა სპითა კდ
 შეუტივა ქართველთა. და იქმნა ბრძოლა
 ძლიერი, უდიდეს პირველისა და მოსრეს კდ
 ქართველთა ყიზილბაში ურიცხვი.

10

15

20

122. და ოტებასა ყიზილბაშთასა აღმოვიდა
 შაჰისმაილ მთასა თეღეთისასა, რომელი არს
 კერძო ტაბახმელეთისათა, გარდმოხედა და იხი-
 ლა სპა თვსი მოსურილი და ოტებული, და გან-
 ლაღებულნი ქართველნი მათ ზედა ვა ლომნი.
 შეწყუნა და უბრძანა სპათა თვსთა ყარა ყოინ-
 ლუსა. ჩამოვიდეს და შემოუტივეს ყარა ყოინ-
 ლულა ქართველთა ზურგით კერძოთა. და ქარ-
 ველნი დამაშვრალ იყუნენ დიდად ომისაგან
 და იძლიენეს სპა ქართველთა და უკუნიქცენ.

25

30

A კთ 5

123. და წარვიდა მეფე ლუარსაბ ზემო-ქართ-
 ლად და ენება კ`დ შემოყრა ლაშქრისა და
 მოსვლა შაჰისმაილზედა. ხ` ვერღარა შეუძ-
 ლო, რ` დაფანტულნი იყუნენ ქართველნი და
 5 ჯარი ველარ იშოვნა:

A კ`თ 6 124. მაშინ წარვიდა შაჰისმაელი და შემოად-
 გა ციხესა ტფილლისისასა და აღუთქუა ნიჭი
 დიდი ციხისთავსა ტფილისისასა. და მოენდო
 ციხისთავი და მოსცა ციხე და შეუიდა ციხესა
 10 შინა და დაიპყრა თბილისიცა (sic) შაჰისმა-
 ელ. და მოაოკრა და შემუსრნა ხატნი და
 ჯვარნი კელითა თვსთა და აღაშენა ყურესა
 კიდისასა მეჩითი რჯულისა თვსისა, შეიქცა
 და წარვიდა თვსა (sic) და დაუტეუა ციხესა
 15 მცველნი. ხ` უკეთუ არა მიეცა ციხისთავსა
 ციხე და მცირესა ხანსა გამაგრებულყო, მო-
 ვიდოდა მეფე ლუარსაბ შაჰისმაელზედა (sic)
 და, უკეთუმცა ლ`თსა ენება, შეამთხვევდა
 ქირსა დიდსა.

20 125. ხ` შექცეუასა შაჰისმაელისასა, მოვიდა
 მეფე ლუარსაბ და კ`დ დაიპყრა ქართლი.

126. და ამა ჟამსა მოკუდა შაჰისმაელ (sic)
 და დაჯდა მის წილად შაჰთამაზ. ხ` შაჰისმაილ
 (sic) იყო კაცი კჳუიანი და სავსე ხონჯითა. ამან
 25 გამოაჩინა სჯული შიასი და დაუწყო სჯულ-
 თა ო`მანთასა (sic) გინება, და აღამალლა სა-
 ხელი აღიასი და თვთ თავი თვსი ძედ აღი-
 სა თქუა. და მიერიდგან ირწმუნეს ყიზილბაშ-
 თა ძედ იმამისა, არა ხ` მეფობისათვს, არა-
 30 მედ ძეობისა მისთვს იმამისა სწამთ სალოცა-

A კ^თ 7

ვად და პა||ტივისცემენ მ^ლთაებრ დღეინდელად
დღედმდე.

127. ხ^ნ ძეთა მისთა, რაჟამს გამეფდა მის
წილ ძე მისი შაჰთამაზ, ესე გაჰდიდრდა ფრიად:
უმეტეს დაიპყრა ქუეყანანი, რომელი დაუშთა 5
შაისმაელს. და ამა ჟამში აელო მეფესა ლუარ-
საბს ციხე ტფილისისა და გაამაგრა თვისად.
და სმენოდა ყარაბაღს მდგომსა შაჰთამაზსა
საქმე ესე და შეეყარა იღუმალ სპა თვისი
რჩეული და წარმოემართა მეფესა ლუარსაბსა 10
ზედა. ხ^ნ მას ჟამსა მოჰკდომოდა მეფესა
ლუარსაბს ძე ყრმა მცირე და წაელო მცხეთა-
სა დასამარხავად და სიყუარულისათჳს მეფე
და დედოფალი გაჰყოლოდა. ხ^ნ მას ლამესა
შემოვიდა შაჰთამაზ ტფილისად და, უკეთუმ- 15
ცა არა დაეცუა განგებასა ლ^თისასა მეფე
ლუარსაბ და არა გაჰყოლოდა ძესა თვისსა,
კელთ დარჩებოდა თვთ დედოფალითურთ.

A კ^თ 8

128. ხ^ნ სცნა მეფემან მოსულა შაჰთამაზისა,
წარვიდა სიმაგრესა, და ჯარი ველარა შემოი- 20
ყარა, ამისთვის შაჰთამაზ იყო ტფილისად, და
ყოველნი ხიზნად განემზადნეს. ხ^ნ ქალაქი
ტფილისისა დაიპყრა შაჰთამაზ, მო'რა ყო-
ველი დედაწული. და რაჟამსა იხილა
ციხისთავმან ტფილისისამან გულბად, სცნა 25
უგრძნობლად შესვლა შაჰთამაზისა, შეშინდა
მეფისა ლუარსაბისაგან ამისთვის, რომე უგრ-
ძნობლად მოსვლისათჳს არა იავარ მყოს, გარდ-
მოვიდა ზემო-ციხით და მოუვიდა შაჰთამაზს.
რა სცნეს ციხის მცველთა საქმე (sic) და წა- 30
ვიდა ციხისთავი, მათგანიცა რომელიმე წარ-

ვბდა თვს-თვსად, და რომელიმე მივიდეს შაჰ-
 თამაზთანა. და შაჰთამაზ მისცა ნიჭი დიდი
 და დაატეუებინა სჯული ქრისტიანობისა და
 დაიპყრა ციხე ტფილისისა და გამაგრდა და
 5 თვთ წარვიდა ყარაბაღად.

129. და რა სცნა მეფემან კახეთისამან ლეუან,
 შეურიგდა იგიცა. და წარვიდა შაჰთამაზ ნახ-
 ჩუანს (sic) სომხითისასა და ურჩინი სომხითი-
 სანი დაიმორჩილნა.

10 130. და მპყრობელი იმერეთისა ბაგრატ იყო
 A კ-თ 9 მაშინ სამცხესა. მოვიდა მასთანა ამა მიზეზი-
 სათვის, რომე ოთარი შალიკაშვილი და ძე
 ყუარყუარესი ქაიხოსრო რომ ხონთქართანა
 წასულიყუნენ და ამათგან ძალი და ზურგი მო-
 15 ეცათ, ესეცა ბაგრატ ამისთვის მოვიდა შაჰთა-
 მაზთანა, რომე ამისგან ზურგი და ძალი მო-
 ეცა.

ბ- თვთ უცალო იყო შაჰთამაზ და ჯარი
 ვერ აშველა, მისცა ნიჭი დიდი და გაისტუმრა
 20 და თვთ წარვიდა ქუეით. და რა მივიდა ბაგ-
 რატ სამცხესა, ოთარ შალიკაშვილისა და
 ყუარყუარეს შვილისა ქაიხოსროსათვს ხვან-
 თქარს მოეცა ლაშქარი დიდი, სპასპეტად გა-
 მოეგზავნა მუსტაფა ფაშა და გამოეტანებინა
 25 ზარბაზანი დიდროანნი და მოვიდნენ ზემო
 ქართლსა.

და რა სცნა ბაგრატ, შეუთვალა გური-
 ელსა. და მოვიდა გურიელი და ეწყუნენ სპა-
 სა ხვანთქრისასა. და იქმნა ბრძოლა ძლიერი
 30 და იოტნეს ბანაკნი ოსმალთანი და მოსრნეს
 და ივლ[ტ]ოდეს ოსმალნი. და მოკლეს მუსტა-

A კ^თ 10 ფა||ფაშა და დარჩათ საგანძური და თოფები მათი.

131. და შემდგომად ამისა წარვიდნენ ხონთ-ქართანა ოთარი შალიკაშვილი და ქაიხოსრო ყუარყუარეს შვილი. და დიდად დაუმძიმდა ხვანთქარსა დამარცხება ჯარისა თვისისა და გამოუსია აზრუმისა და დიარბეჭირის ფაშა და ჯარი ურიცხვი. 5

132. და რა ესმა ბაგრატს მპყრობელსა იმერეთისასა, დაჰპატიჟა მეფესა ქართლისასა ლუარსაბს და დადიანსა და გურიელსა. 10

ბ^ნ მეფესა ქართლისასა ლუარსაბს დაღაცათუ არავინ ეშველებოდა უსჯულოთა ზედა, არამედ თვთ რაოდენ ძალებდა არა დაზოგის თავი და წარვიდის და მიეშველის, რ^ნ ეძვინებოდა საქართველოსათვის, ვ^ნა მამასა შვილთათვის, და შეიყარა სპა თვისი და წარვიდა ბაგრატთანა. 15

მაშინ ბაგრატს არა შემოეყარა დადიანი, და მოსულიყო გურიელი ჯარითა თვისითა და შემოეყარნენ იმერელნი და მესხნი. და ხვანთ-ქრის ჯარიც მოსრულიყო მასიანს და მივიდნენ ესენიცა. 20

A კ^თ 11

133. მაშინ ქართველთ მოინდომეს მეწინავეთ მისვლა და მესხთ არა თავსიდვეს საქმე ესე ამისთვს, რომე პირველადაცა ჩვენ ვყოფილვართ და რიგი გვაქუს მეწინავეობისაო და აწცა მართებულთა, რომ ჩვენ ვიყუნეთ. ბ^ნ ქართველთა არა უსმინეს და მიეტუნეს ქრისტეს აქათ ჩ^ნფმე. და იქმნა ბრძოლა ძლიერი 25 30

და მოისრა ორგნითვე. და მესხთა, წინა მისე-
 ლისათს ქართველთა აღრიკეს ზურგიდა
 არა მიჰყუნენ ქართველთა, და მოკლეს ძე
 გურიელისა ქაიხოსრო. და შემუსრეს ყოვე-
 5 ლივე საჭურველი და საომარი ქართველთა
 და არღარა ჰქონდათ საბძოლველი და და-
 მარცხდა¹ ჯარი საქართველოსი და ივლტო-
 დენ და წარვიდენ ყოველნივე თვსთვსად.
 და წარვიდა ბაგრატი იმერეთს და მეფე ლუ-
 10 არსაბ ქართლსა. და მაშინ ჩამოდგნენ ურუმ-
 ნი და, რომელიცა შეიპურეს, სრვიდენ უწყა-
 ლოდ. და წარვიდა გურიელი თვსად სამყო-
 ფად და ყოველივე თვსთვსად წარვიდენ.

A კ^თ 12

134. ხ^ე ურუმნი დადგნენ სამცხეს და დაიპყ-
 15 რეს ციხეები სამცხისა განზრახვითა ოთარ შა-
 ლიკაშვილისათა. ესრეთ ეტყოდა ოთარი: „უკე-
 თუ დაიპყრობთ სიმაგრეთა სამცხისათა, ესე
 ქუეყანა მკუიდრად თქუენდა იქმნებისო“.

135. და ჟამსა ამას შიგან მესხთა ათაბაგ
 20 ყუეს ქაიხოსრო ძე ყუარყუარესი. და დაემძახლა
 ბატონსა მუხრანისასა და მოიყვანა ცოლად
 აშოთან მუხრანის ბატონისა ასული და ეწო-
 და სახელად დედისიმედი. და იყო ქალი ესე
 გლისპი და შეუპოვარ და ლალი. და რაჟამს
 25 სცნეს საქმე ესე ათაბაგმან და ოთარმა შა-
 ლიკაშვილმან, რომე დაიპყრეს ოსმალთა სი-
 მაგრენი და ციხეები სამცხისანი და ფრიად
 მძლავრობდენ და უსამართლობდენ ქუეყანასა

¹ A დაამარცხდა.

სამცხისასა, მაშინ განიზრახნეს ათაბაგმან და
ოთარმა საქმე რამე სარგებელი ქუეყანისა
თვისისა: წარავლინეს მოციქული შაჰთამაზთა-
ნა და ესრეთ მიუთხრეს, ვითარმედ „ძველიდ-
გან ქუეყანა ესე სამცხისა მკვიდრად სპარსთა
მეფეთა ყოფილარს და აწ, თუცა გნებავსთ,
გაქუს შეწეუნა და უფლება საქმისა ამის, რა-
თა თქუნდა იყოს. მოგვეც შეწეუნა და ნურ-
ღარა აუფლებ ჩემზედა ოსმალთა და თქვენ-
დავე იყოს ქუეყანა ჩვენი და გმორჩილობ-
დეთ (sic) შენ, ვა პირველ“. ხ^ე ესმა რა
ესე შაჰთამაზს, განიხარა და წარმოვიდა სამ-
ცხედ სიმრავლითა ჯარისათა.

136. და რაჟამს ესმა ესე სულთანს სულეი-
მანს, წარმოვიდა იგიცა ლაშქრითა მრავლითა
და ესრეთ განიზრახა, ვინათგან შემიორგულდა
ოთარიცა და ათაბაგიცა და არღარა ნებავს
უფლება ჩემი მათზედა, აწ მეცა მუნ წარვალ
და შეუშუსრავ და იავარ-გყოფ ციხესა მათსა
რომელ არს ქაჯეთი: და არა მივსცე სპარს-
თა ქუეყანა იგი:

137. და ვა სცნა შაჰთამაზ წარმოსულა
ხონთქრისა, ვერ ძალედვა წინააღდგომა შა-
ჰთამაზს სულთან სულეიმანისა, მოიპოვა ღონე
ესევეითარი და შემოუთვალა ოთარსა, ვ^ედ „ესე
უწყოდე არას კეთილისათვს და არას საქმიითა
არას ფერობით მე შენ მოუკლავს არ გაგი-
შვებო“. || და, რა ეს წიგნი ოთარს მოუვიდა,
ოთარმა სულთანს გაუგზავნა და ესრეთ მიუ-
წერა: „თქუნდა მიწყრებით და უფროსად ყე-
ენი მიწყრებაო. რა ვქნა აწ მეო, მოსამართ-

A კ^ეთ 13

A კ^ეთ 14

5

10

15

20

25

30

ლე ღთი იყოს შუა თქვენსა და ჩვენშია (sic). და იპრიანა ღთნ და შეიბრალა სულ-
თანმა და უკუნ-იქცა და არღარა წარვიდა
სამცხეს და შეიქცა თვსად.

5 138. ხ მპყრობელი იმერეთისა ბაგრატ, რე-
ჟამს შეიქცა საბატონოსა თვსსა, აწვია დადიანი
ლეუან (sic) ქალასა ხონისასა, უღალატა და
შეიპყრა დადიანი ლეონ (sic) ამის მიზეზისა-
თვს, რომ მაშინ ურუნზედ დადიანმა არ
10 ულაშქრა. და ეს რა შეიპყრა, გაუგზავნა გუ-
რიელსა კაცი და ესრეთ შეუთვალა: „დადიანი
დავიქირე და კელთ მყავსო, წარვიდეთ
ოდიშს, ვილაშქროთო, ნახეუარი შენი იყოსო
და ნახეუარი ჩემიო“.

15 და რა ესმა ესე გურიელსა, იფიქრა და
თქუა ესრეთ: „დადიანი შეუპყრია და ოდიშს
დაიპყრობს და მერმე ჩემს ქუეყანასაც წამართ-
მეუსო და სულ გაიერთებსო“, — და ეგრეთაცა
სწადდა ბაგრატს, — და აღარ მიუდგა გუ-
20 რიელი.

და მეფემანც ასე გასინჯა: არამც გურიე-
A კთ 15 ლი და ოდიშარნი გაერთდენო და მერმე ჩემ-
ზედ ბოროტნი გაიზრაზონო. დადიანის თვა-
ლების დაწვა სწადოდა, აღარ დასწუა და გე-
25 ლათს სამრეკლოში დაატყუეუა.

სცნა ესე რა ათაბაგმან ქაიხოსრომ დადი-
ანის ტყუეობა, შემოუყენა ჩხეიძე ხოფილან-
დრო, გააპარა იქითგან და მიიყუანა ათაბაგ-
თანა. მოიპყრო ათაბაგმან გურიელი და ჩაიყ-
30 ვანა ოდიშს და გააბატონა.

139. ამას ეამსა გურიელს გაუწყრა ხონთქა-
რი ამისთვის, რომ მაშინ ბასიანს თუ შენ ბაგ-
რატს არ მოჰყოლოდი, იმდენს ჯარს ვერ ამო-
მიწყუეტდაო ბაგრატი. გამოუსია ჯარი და
მოვიდნენ ბათომს და დაუწყეს ციხეს შენება 5
კატარღებითა და ნავეებითა.

შეიყარა გურიელმა სპა თვისი და წარვიდა
ოსმალთა ზედა. მოუმართა ღონ კელი და გაე-
მარჯვა: კმელეთიდან (sic) გააგდო და ზღვაში
შევიდნენ ნავეებითა და აღუდგა ლელვა და 10
ქოროხს გაღმა გავიდნენ. მაშინ იყო წყალ-
დიდობა და ქოროხს ცხენით ველარ გავი-
დნენ||და მივიდნენ გონიასა და ციხეს დაუ-
წყეს შენება. დაიწყეს სიმაგრე ოსმალთა და
ქანეთი ამოსწყუიტეს, წაართვეს გურიელსა და 15
თვთ დაიჭირეს.

A კთ 16

140. მაშინ ჰპატრონობდა ბაგრატი იმერეთს
და ეპყრა იმერეთი. მიუღინა (sic) კაცი გურიელ-
მა დადიანს ლეონსა და როსტომს: „უკეთუ
ამათ მიერ (sic) წამაკდინეს, მასუკან თქვენ- 20
ზედა(ც მოიწეუა ამათ მიერ დიდი ვნება“.

მაშინ დადიანმა შემოიკრიბა სპანი თვისნი
და აფხაზნი, წარმოვიდა, რიონის ლიმონში
(sic) დაისადგურეს.

სცნა რა ესე ბაგრატი, ვინათგან დადიანმა 25
გურიელს უშველა, უფროსად გაერთებინაო
(sic), გაეგზავნა ძმა თვისი ვანტანგ ხუთასის
კაცითა შემწედ გურიელისა ესრეთ და ავედრა
ამას: „ეცადე, რომ დადიანი გურიელს არ მიე-
შველოსო“. 30

141. და წარვიდა ვახტანგ და მივიდასაჯბ
 ვახოს და მაშინ შეუთვალა დადიანს, ე'დ „მე
 ხომ შენი ფიცი (sic) ვარო, ესე უწყოდდე (sic),
 რომე ჩემს ძმას ბაგრატს და გურიელს ერთი
 5 პირობა აქუსთ და რაჟამს მოხვალ გურიას,
 დაგესხმიან || თავსა და მოგკულენო“. სცნეს რა
 ესე მეგრულთა, მოშიშართა, არღარა წარმო-
 ვიდნენ რიონითგან. და მივიდა ვახტანგ გუ-
 რიელთანა ბათომსა. როსტომ გურიელი და
 10 გურიულნი (sic) იქ დახუდენ. ვინათგან დადი-
 ანი ველარ მოეშველა, კატარლა და ნავები
 ველარ იშოვნეს და ვერცალა განვიდნენ გალ-
 მა. მაშინ ოსმალთა სცნეს რა ესე, აღაშენეს
 ციხენი და დაიპყრეს ჭანეთი.

A კი 1

15 142. და შემოიქცა ვახტანგ თვსად სამყოფსა.
 და ამას ჟამსა შინა მიიცივალა ბაგრატ. და
 დამარხეს გელათს. და დაჯდა მის წილად
 ძე მისი გიორგი.

143. და ეპყრა როსტომს გურია წელსა:,
 20 ი'ბ:, და მიიცივალა იგიცა და დაეფლა შემოქ-
 მედს. და ესვა როსტომს ძე სამი: და უმრწამესსა
 (sic) ეწოდა გიორგი და დასვეს გურიელად. და
 ერთი დაჟ მისი დადიანის შვილს ჰყუ[ა]ნდა
 ცოლად. და, ზა მოკუდა როსტომ გურიელი,
 25 მაშინ განუტეუა ქალი მისი დადიანის შვილ-
 მან და წაართვა ბიძასა თვსსა ცოლი და
 თვთ შეირთო || და განარისხა ღ'თი.

A კი 2

144. და გამოკდა ხანი რამე და კ'დ გაერთ-
 დენ გიორგი გურიელი და დადიანი: შეირთო
 30 ასული დადიანისა გურიელმან. და მცირეთა
 ჟამთა შინა განუტეუა გურიელმანცა ქალი

დადიანისა ამისთვის, რომ პირველ ამისი და
იმისმა შვილმან განუტეუა.

145. სცნა რა ესე გიორგიმ, [მ]პყრობელმან
იმერეთისამან, ვინათგან მტერ-ექმნეს ურთი-
ერთას დადიანი და გურიელი, ამ გიორგის ჰყუა
ერთი ქურივი რძალი და მისცა გურიელსა თვისის
ქალის მაგიერად და ესენიცა (sic).... მაშინ
იწყეს შურობად და ლაშქრობად დადიანისა.
და ვერ ეძლო წინააღდგომა მათი დადიანსა,
გარდხვეწა და წარვიდა სტამბოლს, მივიდა
და შეეხვეწა სულთანსა. მაშინ შემწე ეყო
სულთანი დადიანსა და მისცა ჯარი აზრუმისა
და ტრაპიზონისა. წარმოვიდნენ და მოიწივ-
ნეს სატყეველას.

5

10

146. ხ, სცნა რა საქმე ესე გურიელმან, ვი-
ნათგან შემწე ეყო სულთანი და გამოგზავნა და-
დიანი დიდის ჯარიოთა, მაშინ მოიპოვა ღონე
რამე და იყო ხვეწნად დადიანისა და წარა-
ვლინა მოციქული და მისცა სისხლად ფლუ-
რი ათასი დადიანსა და შერიგდენ.

15

20

147. მაშინ გიორგი მპყრობელი იმერეთისა,
ვინათგან ახალი ბატონი იყო, სუსტად ეპყრა
საბატონო თვისი. მაშინ მოიკმო გიორგიმ ჯავახ
ქილაძე და უღალატა და მოკლა. სცნა ესე გუ-
რიელმან გიორგიმ, დიდად ეწყინა: შერიგდენ
დადიანი და გურიელი და აღარა დაანებეს და
ნახეუარი გურიელმა დაიჭირა და ნახეუარი და-
დიანმა. ხ მას ჟამსა შინა დადიანი მოკვდა
ესრეთ, რომე ნადირობაში ჯაიანმა ცხენი შეა-
ძგერა და მო[ა]კუდინა დადიანი. მაშინ დასვეს
დადიანად უფროსი ძე მისი-გიორგი.

25

30

A კ 3

148. სცნა რა ესე გურიელმა გარდმო[ი]ბინა
 უმცროსი ძმა მისი მამია, მიიყუანა გურიან
 და შერთო დაჲ თვისი ცოლად. მაშინ ულაშ-
 ქრა გურიელმა და წარვიდა თვთცა და
 5 მივიდეს ზუგდიდს, შეიბნეს და გაემარჯვა
 გურიელსა და გარდა[ა]გდეს დადიანი გიორგი
 A კი 4 || და დასვეს ძმა მისი მამია დადიანად და თვთ
 გურიელი წარვიდა თვისადვე.

მაშინ დადიანმა გიორგიმ იშოვა ლაშქარი
 10 აფხაზისა, ჯიქისა და ჩერქეზისა. და ათხოვა
 კ'დ გურიელმა ჯარი სიძესა თვისსა მამიასა და
 შეიბნენ. კ'დ გაემარჯვა მამიას და გაექცეს
 (sic) გიორგი დადიანი. მაშინ დაუწყო
 ლაპარაკი გიორგის მპყრობელსა იმერეთისასა
 15 გიორგი დადიანმა და ბატონმა იმერეთი-
 სამა პირი მისცა შევლისა. და გიორგიმ და-
 დიანმა ასე შემოუთვალა: „რადგან ჩერქეზის
 ქალი ერთი თქუენ გყავსო და ერთი გური-
 ელსაო, მესამე დაჲ გაუთხოვარი, თქუენ რომ
 20 ზდით (sic), ეგ მე მომეციოთო, თვარამ რით გენ-
 დოო“. ბატონმა გიორგიმ გურიელს ჰკითხა, „მი-
 ვსცე, თუ ნუო“? გურიელმა ეს უთხრა: „მე იმას
 ქალი დაუგდე და სისხლი გამომართვაო, იმან
 მე დაჲ დამიგდო და სისხლი მომცესო. და ეს
 25 სიტყუა შეუთვალეს გიორგი დადიანსა. დადი-
 ანი დაჰყუა სისხლის მიცემას, და თეთრი
 არა ჰქონდა,—გარდავარდნილი იყო,—და ხო-

A კი 5 ფი, რაც გურიელს სისხლი მი||ეცა, იმთონის
 გ'რაოდ მისცა. და მისცეს მესამე ჩერქეზის
 30 ქალი გიორგი დადიანსა, და სამნ:ვ ქუისლნი
 შეიქმნენ და დამოყურდენ და მამია დადიან-

მაც ნება დართო: რადგან უფროსი ძმა არის, მისი წესია დადიანობა და მანცა დაანება. მამია დადიანს ლომკაცი ჭილაძისეული და რეუაზისეული დაანებეს და შეირიგეს და იქმნა მიერიტვან მშვიდობა სამსა ბატონთა შუა. 5

149. სცნა რა ესე დათულიამ, ბიძამან დადიანისამან, შეიყარა საჯავახოელნი და წარმოვიდა სალალატოდ გიორგი დადიანისა (sic). აგრძნა საქმე დადიანმა და ველარ ულალატა. და წარვიდა თვსად საჯავახოდ დათულია. მაშინ დადიანმა გიორგიმ და ძმამან მისმან მამიამ და ბატონმა გიორგიმ შეუთვალეს გიორგი გურიელსა, მიუწერეს ესრეთ: „რადგან დათულიას ლალატი შეაჩნდაო, აწ შენ მაგას ულალატე და მოკალო და საჯავახო შენ დაიპყარო. || მაშინ გიორგი გურიელმა ყო ეგრეთ: დაიჭირა დათულია და დაატყუევეს ოზურგეთს და საჯავახო თვთონ დაიპყრა. კდ შეუთვალეს გურიელსა, რომე მოკალო და გურიელმა არა მოკლა. და მასუკან ამათ გაგზავნეს კაცი და მოაშთვეს დათულია. 15

A კი 6

150. ქამსა ამასა შინა მიიცვალა გიორგი დადიანი და დაიპყრა კდ დადიანმა მამიამა ოდიში და გადადიანდა. მაშინ დაშთა დადიანს ერთი შვილი ვაჟი და ეწოდა ლეუან. და განარისხა ლთი გურიელმა გიორგიმ და წაართვა დედასა მისსა და წარმოიყუანა ყრმა იგი და შხეფის ციხეში დაატყუეა. და ველარ გასძლო ყრმამან მან ტყუეობა და გალაგნიდამ (sic) გარდ- 30

მოვარდა და მოკუდა. და იყო იმერეთისა
 მპყრობელსა და დადიანსა და გურიელს
 მშვიდობა და ერთობა.

5
 A კ^ი 7

151. და რაჟამს შეიქცა სულთანი სულეიმან,
 მაშინ შაჰთამაზ ქუეით იყო, უწყუეს ქართ-
 ველთ მეფე, კახმა ბატონმა და ათაბაგჰან
 რბეუა ადრაბაგანსა და ოკრება.

10

მაშინ განუდგა შაჰთამაზს მპყრობელი
 შაჰისა ძე ასან-ბეგისა, სახელით დავრიშ მაჰ-
 მად. და რაჟამს გაბრუნდა სულთან სულეიმან,
 შემოიყარა ჯარი ყარაბაღს შაჰთამაზ, რ^ი მორ-
 ჩილებდა ასან-ბეგ შაჰთამაზს. * ძემან მისმან
 (sic) დავრიშ მაჰმად არღარა მორჩილ ექმნა
 და უკუდგა. ამისთჳნ შემოიყარა ჯარი შაჰ-
 თამაზ ყარაბაღს და მიუგზავნა კაცი კახბა-
 ტონს ლეუანს და ითხოვა მისგან შეწყუნა.

15

152. წარმოვიდა და მოვიდა ლეუან და
 დაემორჩილა შაჰთამაზს, რ^ი ოდეს მორჩილობდა
 ასანბეგ დეურში მამადის მამა შაჰისმაილს,
 მაშინ ეს ლეუან მიუკდა ასანბეგს შაჰის (sic)
 და მოკლა ასანბეგ და მოარბია შაჰი. შემ-
 დგომად ამისა მოიყუანეს შაჰქელთა (sic) ძე მისი
 დეურში მაჰმად და დასვეს ბატონად. და
 მიერ ჟამითგან მტერ იყუნენ ბატონი ლეუან
 და დეურში მაჰმად. და რა შეიყარნენ ესენი,
 მაშინ წარავლინა შაჰსთამაზ (sic) ლაშქარი
 თჳსი შირვანს.

20

25

A კ^ი 8

153. რა სცნა დეურში მაჰმად, დაესხა თავსა
 და მოსრა ლაშქარი მრავალი. ხ^ი, სცნა რა ესე
 შასთამაზ (sic) დეურში მაჰმადისგან საქმე ესე
 ქრისტეს აქათ; ჩუმგე; შეიყარა და წარვიდა

30

შირვანს, რა სცნეს შაქელთა მისვლა შაჰსთამა-
ზისა (sic), შეშინდეს ფრიად. მაშინ მისწერა
შაჰსთამაზ წიგნი დეურით მაჰმადს, ვ დ „მოდრი
ჩემთანა და მიპატივებია დანაშაული შენი“. და
მან არა ისმინა და ჯაამაგრნა ციხენი და 5
სიმაგრენი თვისნი და დადგა მტკიცედ.

154. რა ესმა შაჰსთამაზს საქმე მისი, წარავ-
ლინა ბატონი ლეუან და სხვა ხანა, ორი თვისი
სარდალი და სპა. და, რა მივიდნენ შაჰქის
(sic), მოაოკრეს შენი და უშენი და მოადგნენ 10
ციხესა მას, რომელსა შინა იყო დეურით მაჰ-
მად. ვერღარა ეძლო ხანსა რაოდენსამე გამა-
გრება ციხისა მის და განვიდა ღამე და ენება
იდუმალ განრინება. და რაჟამს განვიდა დეუ-
რით მაჰმად, სცნა ბატონმა ლეუან, წარვიდა 15
და მიეწია. შეიბნენ და გაემარჯვა ბატონს
ლეუანს: და მოკლეს ლაშქართა ლეუანისათა
დეურით მაჰმად. და მოართვა თავი მისი
ლეუან შაჰსთამაზს. და მისცა მრავალი წყა-
ლობა ბატონს ლეუანს შაჰსთამაზ (sic) და 20
წარავლინა ბატონი ლეუან თვისსა აღაგსა
და თვთ წარვიდა ყარაბაღს.

A კი 9

155. და რაჟამს მივიდა ყარაბაღად, არა
დაცხრა მტერობად მეფისა ლუარსაბისა და მოიქ-
ცა კ დ ტფილისად და ააოკრა ტფილისი და 25
გარემონი ტფილისისანი და აღიღო ციხე ტფი-
ლისისა და შეაყენა მცველნი თვისნი. ხ ლუარ-
საბ[ს] ვერარა უყო და ენება მტერობა ქართ-
ლისა ამისთვის, რ მეფემან ლუარსაბ ჟამსა
თვისსა არცა მონა (sic) ყეენსა და არცა ხონ- 30
თქარსა ამისთვის, რომე, თუცა დამორჩილებო-

და, სხვანი ყოველნი მონებდენ და, თუმცა ესეცა დამორჩილებოდა, ქუეყანა გაათორდებოდა და სახარკოდ შეიქნებოდა. ამისთვის მრავალჯერ ამოსწყვიტა ხვანთქრისა და ყენის || ჯარი მეფემ ლუარსაბ.

A კ^ი 10
5

156. ხ^ი ამას ჟამსა შინა მოიპოვა ღონე ესე შაჰსთამაზ: ეზრახა ათაბაგს ქაიხოსროს და სთხოვა ცოლად ტომისაგან თვისისა. ხ^ი ათაბაგს თვისი არა ჰყუნდა რა, და ენათესავებოდა ოთარი შალიკაშვილი ათაბაგსა. ამისთვის ნებაწყოფლობით გამოართვა ქალი და ნათესავად თვსად გაუგზავნა ყენისა და ყენმა შეირთო ცოლად.

10

15

20

და, რაჟამს შეირთო, ესე იყო საყუარელ ყენისა, შეიქნა წყობა შაჰსთამაზსა და ათაბაგს შუა. რა სცნა ლუარსაბ მეფემ ათაბაგის შაჰსთამაზის (sic) დამორჩილება, ეზრახა ლუარსაბ იჯუსა და შერმაზანს, შეიყარა ესენი და მიუკდა ათაბაგს ქაიხოსროს და წაუღო თემი მრავალი და აუოკრა. ხ^ი ქაიხოსრომ მიუწერა შასთამაზს (sic), ვითა „მოვიდა მეფე ლუარსაბ და ააოკრა ქუეყანა ჩემი და ისკანდარ ფაშა აზრუმისაც მომავალი არის“.

A კ^ი 11

25

30

157. რა სცნა ესე შასთამაზ (sic), შაქისი რომ დაიპყრა, ჯარი ისეუ (sic) ჰყუნდა მოუშლელად, წარმოემართა. და მოეგება ათაბაგი ქაიხოსრო წინა, წარუძღვა და მიიყუნა სამცხედ. ხ^ი შასთამაზ (sic) ძე მისი მირზა-ისმაილ გაგზავნა კარსა. და მივიდა ისმაილ მირზა და დაიპყრნა სიმავრენი და ამოს[წყ]ვიტა კარი და, რაოდენხი პანი ოსმალნი იყუნენ, განსდევ-

ნა. და შეუიდა სამცხეს შასთამაზ და დაიპ-
 ყრა ციხენი და განასხნა ოსმალნი. და რომე-
 ლიმე განდგომილნი ათაბაგისნი ციხესა შინა
 იყუნენ, აღილო ციხე და ტყუე ყუნა და ეკ-
 ლესია, რომელი იყო მას შინა, ააოკრა, ხატნი 5
 და ჯვარნი დაამტვრივნა (sic). და რაქამს
 სცნეს ომან და შერმაზან, შეშინდენ და
 მივიდნენ შასთამაზისა თანა იეჯუზაცა (sic)
 მივიდა. და შეაბეზლეს იეჯუშ (sic) და შერ-
 მაზან შასთამაზს, ედ ესენი არიან უარისყო- 10
 ფელნი თქუნენი. მოაკულეუინა შასთამაზ
 იეჯუშ (sic) და შერმაზან და მამული მათი
 მისცა ათაბაგს ქაიხოსროს.

A კი 12

158. || და რაქამს განაგო ყოველი საქმე
 ზემო ქართლისა, წარმოემართა მეფესა ლუარ- 15
 საბზედა, ჩამოვლო თრიალეთი და მოაოკრა.
 და წარმოვიდა საბარათაშვილოზედა და იგიცა
 ააოკრა. მოვიდა და მოადგა ციხესა ბირთვს[ის]ა-
 სა. და ადგა ხანსა მცირესა და, რა სცნა სიმაგ- 20
 რე ციხისა, ეზრაზა ციხეს მყოფთა ბარათიან-
 თა და აღუთქუა ნიქი და გამოინდო იგინი.
 ხ არღარა დაინდო: რომელიმე ტყუე-ყო
 და, რომელნიმე დაადგინნა თვსსა მამულსა
 ზედა.

159. ხოლო მეფისა ლუარსაბისა ჩვეულება ეს- 25
 რეთ იყუის: უკეთუ ჰყუანდის ჯარი, პირდაპირ
 არ დარიდის, რაგინდ რომ დიდი ჯარი იყუის,
 და, უკეთუ ჯარი არა ჰყუანდის, დააცალის
 და უყურებდის და, სადაც რომ დააკელის
 თარეში, ანუ მცირე რამე ჯარი, შემართის 30
 და ეწყუის და ბრძოდა ძლიერად და ამოს-

წყუეტდა მცირითა კაცითა ფრიადსა ჯარსა
თათართასა.

A კ^ი 13 160. მაშინ გარდავიდა შასთამაზ^ი და ჩავიდა
გორსა და აღილო ციხე გორისა და ციხე ვერი-
5 სა და გარემონი ციხენი ყოველივე. და მოადგა
ციხესა ატენისასა, რომელ არს თავსა საცივისა-
სა, რ^ა მას შინა დედა ლუარსაბისა და მრავალნი
თავადთა ჯალაბნი და თავადნი იყუნენ, და ამის-
თვს უწყო ბრძოლა ძლიერად. და ხანსა რაოდენ-
10 სამე შინა აღილო და ტყუე-ყო დედა ლუარ-
საბისა ქრისტეს აქათ:, ჩუ^ნგ:, და მრავალნი
თავადთა ჯალაბნი და მრავალნი სხვა ტყუე-
ნი ყოველნივე ტყუე-ყუნა და წარვიდა. ხ^ე,
რა სცნა მეფემან ლუარსაბ ტყუეობა დედისა
15 მისისა და თავადთა მისთა, განუდგა კუალსა
მისსა, დაეწია უკანა ჯარსა და მოსრნა მრავალნი
ყიზილბაშნი და წაულო მრავალი ბარ-
გნი, ხ^ე დედა თვისი ვერლარა იკელთა.

161. და რა მივიდა ერეუანს შასთამაზ, მაშინ
20 სცნა დედამან ლუარსაბისამან გაუპატივება
თავისა თვისისა და შესვა წამალი სასიკუდინე

A კ^ი 14 და მოიკლა თავი თვისი და^ა არა შეიმთხვია
უპატიობა თავსა თვსსა.

162. მაშინ მოიქცა მეფე ლუარსაბ მწუხარედ
25 დატყუეებისა დედისა თვისისათვის და ქუეყნის
აოხრებისათვის.

163. ხ^ე შასთამაზცა წარვიდა ადგილსა თვსსა
და ციხე ტფილისისა ეპურა შასთამაზს და
მაშინ დასვა ყაზახის ადგილსა და შამშადი-
30 ლუსა ხანი თვისი, ხ^ე პირველად ეწოდა რანი
ქუეყანახა ამას. და დასვა სულთანნი განძას

ბარგუშათს და შაქის[ს] და უთავა სულთანნი
განძისა და ამცნო მათ: „უკეთუ ემტეროს
ლუარსაბ ციხესა ტფილისისასა, რათა ესენი
მწე ექმნებოდეს ტფილისის ციხესა შინა მყოფ-
თა თათართა“.

5

164. და შემდგომად ამის ეძვინებოდა ლუარ-
საბს პურობა ციხისა თათართა მიერ და გარემოს
ქუეყნებისა, შეიყარა სპა და წარმოემართა მას-
ზედა, რაოდენიცა ეპყრათ თათართა კერძონი
საბარათაშვილოსანი, ქუეყანა და ციხე, ყოვე-
ლივე წაართვა და თვთ დაიპყრა თვნიერ
ტფილისის ციხისა.

10

A კ^ი 15

და რა ესმა ესე სულთანს შავერდის || განძი-
სასა, შეიყარა სპა ყარაბაღისა და, რომელიცა
ჩინებულ იყო შასთამაზისა მიერ, ყოველივე
შემოიყარა და წარმოემართა მეფესა ლუარ-
საბსა ზედა. და, რა დაახლოვდენ პირისპირ,
მეფემან ლუარსაბ პირისპირ მინდვრად ომი
არა ინება და მივიდა გარის.

15

165. ხ^ე ესხნეს მეფეს ლუარსაბს სამ ძე: სვი-
მონ, დავით და ვახტანგ.

20

გაუდგნენ ყიზილბაშნი კუალსა მისსა. მა-
შინ ლუარსაბ მოუძღურებულ იყო დღითა
და ძე თვისი სვიმონ თან მოიყენა. მაშინ
აახლნა სპანი თვისნი სვიმონს და თვთ უკანა
დადგა. და იახლნენ თან ეფისკოპოზნი და
მობუცებულნი ერისგანნი. მოვიდნენ ყიზი-
ლბაშნი და, რა იხილა ბატონიშვილმა სვი-
მონ და ქართველთა, შემოუტივა, ვა ლომ-
მა ჯოგთა კანჯრისათა. მიეტუნენ და ბრძო-
დენ ფიცხლად ქართველნი და მოსრეს ყიზილ-

25

30

ბაში ურიცხვი და იოტეს ბანაკი შათი. და ივლტოდა სულთანნი შავერდი და სხვანი ყიზილბაშისანი და დაიფანტნენ ტყეთა შინა.

A კ^ი 16

5

ბ^ი მაჰად (sic) სულთან || დაიარებოდა შეშინებული ტყეთა შინა. მაშინ იხილა მეფე ლუარსაბ მცირედითა კაცითა მდგომარე. და უღონო იქმნა სულთან მაჰად, ბ^ი არღარა ჰქონდა გზაა (sic) წარსვლისა, შემოუტივა მეფესა ლუარსაბს. მაშინ განმკდენ ეფისკოპოზნი და მკცოვანნი იგი ერისკაც[ნი], რომელიცა ახლდეს მეფესა, და, ვ^ა იქმნენ წლისა (sic) ოცდაათისა და მიეტვივნენ ყიზილბაშთა და შეიქმნა ომი ძლიერი. და იოტნეს ბანაკნი მაჰად სულთნისა და მოსრეს მრავალნი მათგანნი.

15

166. და იხილა მეფემან ლუარსაბ მაჰად სულთანი, მაშინ შუბი გატეხილი ჰქონდა მეფესა ლუარსაბს და ყოველი საბრძოლი იარაღი დაემტვრია, შეუტია ცხენითა და შეაძგერა ცხენი მაჰად სულთნისა ცხენსა და ქუე დაახეთქა ცხენ-კაცითურთ. შემდგომად ამისა სხვასა

20

A კ^{ია} 1

|| შეუტივა და გზასა ზედა შეხუდა თხრილი რაჲე და ჩაუარდა ცხენის ფეკი დანახეთქსა (sic) მიწისასა და წაექცა ცხენი მეფესა ლუარსაბს. მოუკდა ყიზილბაში ერთი, რომელსა ერქუა ზაქირ და სცა მახვილი და სწყლა სასიკუდინოდ მეფე ლუარსაბ და შეჯდა თვთ მეფის ლუარსაბის ცხენსა და ივლტოდა. მაშინ დეუნა დაუწყეს ქართველთა და მიეწვივნენ და მოკლეს იგიცა და სულთან მაჰადცა და რაოდენიცა იხილეს ყიზილბაშნი მოსრნეს პირითა მახვილისათა.

30

167. მაშინ ბატონიშვილი სვიმონ სდეულა
 ყიზილბაშთა და სვრილა(sic) და მიაართვეს ანბავი
 (sic) და მოვიდა მამისა თვისისა თანა, ხ^ნ ყიზილ-
 ბაშნი წარვიდნენ განძას.

168. ხ^ნ ლუარსაბ იცოცხლა დღენი რაოდენი-
 მე და მიიცვალა მეფე ლუარსაბ მოწამე, მსგავსი
 ვახტანგ გურგასალისა. უკეთუმცა მეფესა ლუ-
 არსაბს ესეოდენი ბრძოლა არა ექმნა, ახლა-
 მცა||საქართველო ქმნილიყო სრულ სარკინოზ
 და, რაოდენიცა დღეს სახელნი არიან საქარ-
 თველოსანი, ყოველნივე კლმისა (sic) მისისაგან
 არიან: რ^ნ ესე ლუარსაბ იყო კაცი ბრძენი
 და გონიერი, მოშიში ღ^ნთისა და მორწმუნე
 სჯულიერად, ღვაწლ-მრავალი და ბრძოლასა
 შინა მკნე და ახოვანი და მაბრძოლი, ლომებრ
 ძლიერი და სარდალი კეთილი. და აღიღო
 პატიოსანი გვამი მისი და დაფლეს სამარხოსა
 მისსა მცხეთას ღვთივ-აღმართებულსა სვეტსა
 ცხოველსა. და იქმნა გლოვა დიდი და მწუხა-
 რება ქართველთა მიერ. მიიცვალა მეფე ლუა-
 რსაბ ქრისტეს აქათ:, ჩფ^ნიზ (sic);

5
10
15
20
25

A კ^ნია 2

მეფე
სვიმონ

169. და დაჯდა მეფედ მამისა მისისა წილად
 მეფე სვიმონ და ეკურთხა მუნვე მცხეთას. და
 ამას ჟამსა შინა იყო კ^ნოზი ნიკოლოზ. და
 მოკუდა კ^ნოზი ნიკოლოზ და დაჯდა
 დომენტი.

და მაშინლა დაემძახლა მეფე სვიმონ კახს
 ბატონსა ლეუანსა: და მოსცა ბატონმა ლეუან
 ქა||ლი თვისი, ნაშობი შამხლის ქალისაგან, და
 ყუფეს ქორწილი სახელოვანი. და იყუნენ წელსა
 ხუთსა განსვენებით. და დაიპყრა საქართველო

30

A კ^ნია 3

და პატრონობდა კეთილად, ამისა შემდგომად იწყო ამანცა მტერობა: შემოიყარა სპა თქუნი და ჩამოვიდა ციხე-დიდს და მიუმცნო ცოლის ძმასა თვისსა კახის ბატონიშვილს გიორგის, ითხოვა მისგან შეწეუნა. და მოვიდა გიორგი ცოლის ძმა მისი და შემოეყარა ციხედიდს.

5

170. მაშინ სცნეს სპარსთა და წარმოვიდეს მსწრაფლ იღუმალ, რ^ა მაშინ ხუნანი და ვაშლოვანი და თელეთები აოკრებული იყო. მოვიდენ და დაადგენ იაღლუჯას, მუნითგან წარმოვიდენ იღუმალ, რ^ა მაშინ ტფილისის ციხე თათართ ეპყრა და მათ არა განთქუეს და ლამე წარმოვიდენ. და ვერა აგრძნა მეფემან სვიმონ ამისთვის, რომე ფარეშად გერმანოზის-შვილი ყარაულად იდგა მუხათგვერდს

10

15

A კ^ა 4

და ის ლამე აღდგომის || ლამე იყო და ასული-ყო სოფელსა მუხადგვერდისასა: ამისთვის რომ ფარეშად გერმანოზიშვილი იყო, ყარაულად რომ იდგა მუხადგვერდს აღდგომის [ს]ასწაულსა, და წირვას გარდიკიდა და მერმე წარმოვიდოდა და გზის მცველად დადგებოდა. ამას შიგან შეეველოთ ყიზილბაშთა და ვერა ეგრძნა ფარეშადს და დაესხნეს მეფესა სვიმონს.

20

25

მაშინ იქმნა ბრძოლა ძლიერი ქრისტეს აქათ:, ჩფო:, რ^ა იბრძოდეს ქართველნი მკნედ და მეფე სვიმონ. და მაშინ მოიკლა ძე ბატონის ლევანისა გიორგი და მოსწყუნა (sic) თავადნი და აზნაურნი და მრავალნი მსახურნი.

30

და მოსწყუნა (sic) ყიზილბაშნი ორი წილი, მაგრამე ბოლოს იძლიენეს ქართველნი და ივლ-

ტოდა მეფე სვიმონ და სპანი მისნი. ხ^ე ყი-
ზილბაშნი შეიქცენ გამარჯვებულნი და წარ-
ვიდენ თვსად.

A კ^ა 5

და იქმნა გლოვა დიდი ძისათვის|| ბატონის
ლეუანისა და წარიღეს და დამარხეს სამარ-
ხოსა თვსსა ალავერდს.

5

171. და რა იხილა ძმამან მეფისა სვიმონი-
სამან დავით საქმე ესე,- და ესე დავით
იყო კაცი უღ^ეთო, მოყუარე სოფლისა, მეძავი და
მემრუშე, რომლისა გულსა არარა იყო ზრუნვა
სულისა და ქუეყნისა ამის, თქმულარს, ვ^ედ მა-
მის სიკუდილშიაც ერივო (sic) მეფის ლუარ-
საბისაშიაო,- და ამან განსცა ძმა და ქუეყანა
თვსი და წარვიდა ყეენთან და მივიდა შაჰს-
თამაზთან ყაზმინს. და გაჰყუნეს რომელნიმე
თავადნი, აზნაურნი და მსახურნი. გათათრდა
და უწოდეს დაუთხან. მუნ დიდად პატრესცა
შაჰსთამაზ და უწოდა ძმად თვსად და ას-
წავლა სჯული მაჰმადისა და გაგზავნა ტფი-
ლისსა და რაოდენი ადგილი ეპყრა საქართვე-
ლოსანი. და მოუმცნო სულთანსა განძისასა
შემწეობა მისი. და მოვიდა დაუთხან ტფი-
ლისსა და დაიპყრა ტფილისი.

10

15

20

A კ^ა 6

172. ეძვინებოდა მეფესა სვიმონსა და ყოველ-
სა საქართველოსა საქმე ესე, შეიყარა ჯარი მე-
ფემან სვიმონ|| და წავიდა დაუთხანზედა ქრის-
ტეს აქათ:, ჩფ^ეჰჰ:, და მოვიდა მეფე სვიმონ
დიღვამს. და რა სცნა დაუთხან, მოიკა ძალი
ყეენისაგან და, რაოდენი ჯარი ჰყუნადა ტფი-
ლისსა და გარეშემო საქართველოსანი, შემო-
იყარა და წარმოვიდა და მოეგება წინა მე-

25

30

ფესა სვიმონს დიღვამს. და ეწყუნენ ურთიერთას და იქმნა ბრძოლა ძლიერი. და მოისრა დაუთხანისა სპისგან მრავალი და მისცა ლ^თნი ძლეუა მეფესა სვიმონს. და ივლტოდა დაუთხან და შეუიდა ციხესა თბილისისასა (sic). და მოადგა მეფე სვიმონ გარე და დაიპყრნა ყოველივე გარემონი და დადგა მრავალხან და შეაწუხეს და აღდგენ ხანსა რაოდენსამე.

173. და რა შეწუხდა დაუთხან, გაგზავნა კაცი სარდალს უსეინბეგთანა ყარამანლუსა და აუწყა შეწუხება თვისი და ითხოვა მისგან შეწყუენა. და რაჟამს ესმა უსეინბეგს, მსწრაფლ წარვიდა. და ვერა სცნა მეფემან სვიმონ მოსვლა მისი და შემოვიდა ციხესა ტფილისისასა. დაუდგა იმედი დაუთხანს, განიხარა.

აკ^{ია} 7

174. და, რა სცნა სვიმონ, უკუეცალა, ავიდა ტაბახმელას. და, რა სცნა დაუთხან საქმე ესე, განლალდა და განვიდა ბრძოლად. და ეწყუნენ ურთიერთას ტაბახმელას. შეიქნა ბრძოლა ძლიერი. და გალომდა მეფე სვიმონ და ქართველნი და მოსრეს სპა დაუთხანისა ურიცხვი და იოტეს ბანაკი მისი. და შემოადგა ციხესა მეფე სვიმონ და შეაწუხა დაუთხან. და ეზრახა სვიმონ მეფესა რომელნი მასთანა ჰყუნეს ქართველნი, ხ^ნ მათ არა ინებეს მოსულა მისთანა. და სცნა მეფემან სვიმონ სიმაგრე ციხისა და უკუეცალა.

175. და მიუმცნო დაუთხან შაჰსთამაზს საქმე ესე. მაშინ მოუწერა შაჰსთამაზ ჩერქეზს-შამხალს, სულთანსა შაქისასა, რათა წარვიდეს ლაშქრითა შაქელითა და ყარაბაღელისათა. და

წარმოემართა შამხალ-სულთანი სპითა მრავ-
ლითა და მოვიდა ქართლად.

176. რა სცნა სვიმონ მეფემან, შეიყარა სპა
თვისი და მოვიდა აწუფის[ს] და ისინი მოვიდეს
ფარცხის[ს]. ხ^ნ წარვიდა კახაბერი ყორღანაშვი- 5
ლი და მიეგება განჯას და მიერიოგან მოუძ-
ლოდა იგი || და ეტიკობდა. და ეძვინებოდა ყი-
ზილბაშთა მოსვლა ქართლად, და ამან ყორ-
ღანაშვილმა გაუადვილა და ესრეთ უთხრა:
„სისხლი თქუენი ჩემსა ქედსაო, უკეთუ გვე- 10
ნოსთ რამეო“, და მან წარმოიყუანა.

177. და რა სცნა მეფემან სვიმონ მოსვლა მა-
თი, ფარცხის[ს] ჩავიდა და ეწყო მუნ. და იქმ-
ნა ბრძოლა ძლიერი და მოსწყდეს ორგნით-
ვე მრავალი. შეუტრია მეფემან სვიმონ ყიზილ- 15
ბაშსა ერთსა და სცა ოროლი და მოკლა იგი.
და შეუტრია სხვათა და განშორდა სპასა
თვსსა. მაშინ უთხრა კახაბერმან ყორღანა-
შვილმა ყიზილბაშთა, ვ^ნდ მეფე სვიმონ განშორ-
და სპასა თვსსა, და აცნობა. და, რა სცნეს 20
ყიზილბაშთა, შემოეხვივნენ მეფესა სვიმონს
და შეიპყრეს მეფე სვიმონ და იელტოდეს
სპანი ქართველთანი.

178. და წარიყუანეს მეფე სვიმონ შაჰსთამაზ-
თანა და, რა მივიდა, შაჰსთამაზ დიდად პატივ 25
სცა მეფესა სვიმონსა და მიანიჭა ნიჭი მრავალი
და ხანსა მრავალსა აიძულა დატეობა სჯულისა.
ხ^ნ მეფემან || სვიმონ არა დაუტეუა სჯული
ქრისტესი და ეგო სიმტკიცესა ზედა, ამისთვის
შეიპყრა და ტყუე-ყო ციხესა ალამუთისასა. 30

179. ხ^ნ ჟამსა ამას შინა, მიიცვალა ბატონი

A კ^ნია 8

A კ^ნია 9

ლეუან, მპყრობელი კახეთისა, წელსა ქრისტეს აქათ.; ჩ'ფოვ; და დაჯდა მის წილად კახეთს ძე მისი პირმშო ალექსანდრე. ხ

5 ნაშობნი შახხლის ქალისანი, ელიმიზონ ძე ლეუანისა და ხოსრო-მირზა, უწინ სვიმონ მეფის მოყურობით გათამამებულნი იყუნენ და განძლიერებულნი არა უმდაბლეს ალექსანდრესა. და მიერთნენ რომელნიმე კახნი და, - რ ჩვეულებაჲცა არს კახთა, - და მივიდეს თორღუას ელიმირზონ და ხოსრო-მირზა. და, რა სცნა ბატონჲან ალექსანდრემ, შეიყარა მანცა სპა თვისი და წარვიდა მათზედა. მივიდა და ეწყუნენ ურთიერთას. და იქნა ბრძოლა ძლიერი და მოისრა ორგნითვე სპანი

10 მრავალნი და მოიკლნეს ელიმირზონ და ხოსრო-მირზა ორნივე ძმანი.

და დაჯდა ბატონი ალექსანდრე. და ჰყუა

A კ'ია 10 ნაშობი დედისა თვისისა გ||ურიელის ქალთან ძმა ერთი და მოკუდა სენითა თვისითა იგიცა

20 და დარჩა ბატონი ალექსანდრე მარტოდ.

180. ხ დაიპყრა დაუთხან საბარათიანო და დაჯდა დმანის კეგსა ციხესა ქუეშე.

181. და ცოლი მეფისა სვიმონისა დედოფალი ნესტანდარეჯან, ასული კახის ბატონისა, იყო

25 კავთის-კეუს და ჰყუა ძე მისი მცირე გიორგი. და რა ნახეს ქსნის ერისთავმა და ამილახორმან, ნესტანდარეჯან დედოფლის ქმარი აღამუტის ციხეში დაატყუევეს და ძმანი მისნი მოსრნა ალექსანდრემ და ალექსანდრეც

30 არ იყო კარგი იმისთვის, ამისთვის რომე არ იყო ნაშობი დედისა თვისისა, ამაზედ დრო

ოცეს ამილახორმა და ქსნის ერისთავებან და
შეესივნეს დედოფალს ნესტანდარეჯანს და
აიფორაქეს და წარიღეს საქონელი ყოველივე,
რაცა ჰქონდა, რ' დაუთხანსაც არ ენაღვლე-
ბოდა. და მიერთებან ითქუა, „ვაი ბატონის
სვიმონის საქონელიო“ (sic), რომელსა აწცა
იტყვიან ქართველნი.

5

A კ ი ა 11

182. ხ' საჩინო ბარათაშვილი იყო სპასპეტი,
|| კაცი ყოვლის კეთილით შემკული და არა-
მორჩილ დაუთხანისა და არცა ყიზილბაშთა,
სიყუარულისათჳს სვიმონისა. ხ' დღესა ერთსა
მოვიდოდა კოჭრისაკენ და, რა მოვიდა კევის
თავსა გელიყარისასა, მუნ კახაბერი ყორღანა-
შვილი შემოეყარა წინა, რომელმან უწინამძ-
ღვრა ყიზილბაშთა და და[ა]ქერინა მეფე სვი-
მონ. და რა იცნა საჩინომ კახაბერი ყორღა-
ნაშვილი, შეიბჳრა და გარდააგდო კლდესა
მას გელიყარისასა. და რა მიგორეუდა (sic)
ჩაღმა, იტყოდა თვთვე ლექსსა ამას: „ყორ-
ღან-ოღლი ქარაფინდა, კელი ჰკრეს და გარ-
დაფრინდა“.

10

15

20

183. ხ' კახსა ბატონსა ალექსანდრეს ესვა
ცოლად ასული ამილახორისა და ესხნეს ხუთ ძე:
დავით, ერეკლე, გიორგი, კოსტანტილე (sic),
როსტომ, ასული ერთი ნესტანდარეჯან. ხ' ესე
ნესტანდარეჯან მიათხოვა დადიანს მანუჩარს,
ძესა მამიასასა ზითვთა დიღითა. ხ' ძე მისი
ერეკლე გაუ[ა]რშივდა ალექსანდრეს და წარ-
ვიდა სტამბოლს.

25

A კ ი ა 12

184. და, რა ესმა შასთამაზს წარსვლა მისი
სტამბოლს, განრისხდა შაჰსთამაზ და ჰგონებდა

30

ბატონის ალექსანდრესაგან საქმესა ამას. და წა-
რემართა შასთამაზ სპითა ურიცხვითა ალექსან-
დრესა ზედა და მოვიდა შასთამაზ ყარაბაღს.

185. შეწოხდა ბატონი ალექსანდრე. ხ იყო
- 5 სახლთუხუცესი ჩოლაყაშვილი და მან უთხრა
კახთა და ბატონს ალექსანდრეს, რომე, „რაც ამა-
ზედ ცოდვა იქნას, ყუელასი იყოსო და მე მოვარ-
ჩენ კახეთსაო ამოწყუტისაგანაო. და მაშინ
მისცეს კელით-წერილი ყოველთავე მკვიდრ-
10 თა კახეთისათა, რაც მაშიგ (sic) ცოდვა იქ-
მნას, ჩვენ[ი] იყოსო. მაშინ განიზრახა ესრეთ:
ქაიხოსრო ათაბაგი მომკუდარიყო და ძე მისი
მანუჩარ მცირე დარჩომილიყო. არა ეძლო
15 პყრობა ზემოქართლისა მანუჩარს და დედის-
იმედი პატრონობდა. ესე არჩია კახმა ბატო-
ნის სახლთუხუცესმა ჩოლაყაშვილმა, რომ დე-
დისიმედი უღთო ქალი არისო და გლისპიო
და მიუმცნოთ ესრეთ: „ვარაზას შასთამაზ ყენნი
A კია 13 მანდ მოჰყავსო, || ნებავეს ამოწყუტა სამცხისაო
20 და ძისა, შენისაო მანუჩარის სიკუდილიო, და
მრავალგზის მოგაყივნა ქუეყანასა ზედაო და
თვთონ უნდა ეგ ქუეყანა დაიჭიროსო და მანდ
გაბატონდესო. და დაიჭირე ვარაზა, მოჰკალ
და მერმე შაჰსთამაზ ყენნი ველარ მოვა და
25 გაბრუნდება და წავა და მორჩება ქუეყანაო“.
- და რა ესმა დედისიმედსა, დაიჯერა ამის-
თვს, რომ იყო უკო და უმეცარი, გლისპი
და ღთის უშიშარი ქალი იყო. და შეიპყრა
ვარაზა შალიკაშვილი ლალატითა და მოკლა.
30 ესე ვარაზა იყო შვილი ოთარი შალიკაშვილი-
სა და ცოლის ძმა შასთამაზ ყენნისა.

და, რა ესმა შასთამაზს სიკუდილი მისი, გან-
წყრა შასთამაზ და წარვიდა სამცხეს. და დაუ-
ტეუა კახეთი. და შეუიდა სამცხეს, მოაოკრა
და ამოსწყუიტა სამცხე და მრავალი ბორო-
ტი შეამთხვია სამცხესა და შემდგომად ამისსა 5
შემოიქცა და წარმოვიდა.

A კ^ა 14

186. მაშინ გაუგზავნა კაცი სულტანს ოსმა-
ლისასა (sic) და მიუწერა ესრეთ: „გყოთ მშვი-
დობა ურთიერთას რ^ა სჯულითა ვართ მოსაგნი
მაჰმადისანი“, რ^ა მაშინ ბრძოლა იყო მათ 10
შორის. უსმინა სულტანმა და შერიგდენ. მა-
შინ განყუეს ქუეყანანი და დარჩა სულტანს
იმერეთი, ოდიში, გურია ზემო ქართლის სამ-
ძღვრამდი, ქართლისა და კარის სამძღვრამდე,
აბოცისა და ერეუნისა სომხითი, რომელი (sic) 15
აწ თურქისტანად (sic) სახელსდებენ, ვიდრე
ბაღდადამდე. ხ^ა შაჰსთამაზს დაუგდო ქართლი,
კახეთი, ერეუანი და ქურთისტანს აქათი. და
მშვიდობა ჰყუეს ურთიერთას და მიერითგან იყო
შასთამაზ მოსგენებით, აღარავინ უძლო მტერო- 20
ბად მისად და იყო ხანსა რაოდენსამე გან-
სვენებით.

187. ხ^ა ბატონმა ალექსანდრემ გაუგზავნა ძე
მისი კოსტანტინე (sic) და მრავალი ძღვენი
და თავის-მართლება შეუთვალა, რომე ძე 25
ჩემი ერეკლე ჩემად უნებურად წავიდა სტან-
ბოლსო (sic) და შეეხვეწა და წავიდა. ისმინა
ვედრება ბატონის ალექსანდრესი, შესჯერდა
და წარვიდა ადგილსა თვისსა.

A კ^ა 15

188. და ხანსა რაოდენსამე შინა მოკუდა შას- 30
თამაზ და დაჯდა მის წილ ძე მისი ისმაილ-მირზა.

ამან გამოიყუანა მეფე სვიმონ ალამუტის ცე-
ხილამე და მოიყუანა მისთანა. და ესე
მაილ-მირზა იყო კაცი მესისხლე და მრავალ-
ნი კაცი დაკოცნა. და შეიძულეს ყიზილბაშ-
თა და რჯულით სუნობასაც ეწამებოდენ და
5 ექუს თვეს იბატონეს და მოკლეს. და დასვეს
მის წილად ძმა მისი შახუდაბანდა. და ესე
იყო შახუდაბანდა კაცი ულონო და თვალი-
თა ბრმა და ვერა იპყრა მეფობა ყიზილბაშ-
თა და (sic) წესისაებრ.

189. ამას ეამსა შინა გამოვიდა ხონთქრის
ჯარი და თავრეზი, ერეუანი, განჯა და ყარაბა-
ლი და ვიდრე სულთანამდე დაიპყრეს ყოვე-
ლივე ადგილი ადრაბაგანისა. და ხანსა რაოდენ-
15 სამე უკანა გამოვიდა ლალა ფაშა, რომელი
იყო გამსდელი (sic) ხონთქრისა ქრისტეს
აქათ; ჩ^რფოთ;

მაშინ დახუდა მანუჩარ ათაბაგი, ძე ქაიხოს-
როსი და დედისიმედისა, — და ამას ესვა ცო-
20 ლად დაჲ სვიმონ მეფისა, — და დახუდა ესე
მანუჩარ ათაბაგი და დაესხა რომელსამე თა-
რეშსა და ნაწყუედსა || ჯარისასა და მოსრა
რაოდენიმე, და მერმე ველარა დაუდგა და
გარდმოვარდა ქართლს თავის სიდედრთანა.
25 ხ^რ ლალა ფაშამ ამოსწყუიტა ყოველი სამ-
ცხე და დაიპყრა ციხე და სიმაგრენი.

190. ხ^რ მიესმა შახუდაბანდას საქმე ესე და
შახუდაბანდის დედამ მოიყუანა, ოთარ შალი-
კაშვილის ქალმან, მეფე სვიმონ, ვ^რა წესი არის
30 ქართველთა დედანი ლეჩაქს მოახვევენ, - და

იგიცა ქართველი იყო, - მანცა ეგრეთვე ყო და წარმოუგზავნა ლეჩაქი თვისი და მოუმცნო: „მეფე სვიმონ, გწადდეს ლეჩაქი ესე აილეო და გწადდეს კმალი, ჩვენც მოგვეკმარე და შენს საბატონოსაცა“. და მისცა ნიჭი მრავალი და სამოსელი სამეფო და წარმოგზავნა თვისსა ქართლად და წარმოვიდა. 5

191. რა სცნა დავით, ულონო იქნა, რ^ა ყიზილ-ბაშთ იგი გაუშვეს და მეჟეს სვიმონს მოეკიდნენ, და ქართველნიც არა ჰყუარობდენ და თვთ მეფესი (sic) სვიმონისა ერჩივნათ. და ველარც დადგებოდა ქართლსა და ველარც ენდობოდა ყი^ლზი^ლბაშთა. და მიეგზავნა კაცი ლალა ფაშას და მისცა რაოდენი ციხენი იყუნენ ქართლსა შინა და შეაყენნა მცველნი მათნი და თვთან წარვიდა სტამბოლს ხონთქართანა. 10 15

192. ხ^{ან} სვიმონ მოვიდა ქართლსა ქრისტეს აქათ:, ჩე^როთ:, და აილო ციხე გორისა და დაიქირა ქართლი და სომხითი, საბარათაშვილო და ლორე და ყოველნი სამაგრენი, თვნიერ ციხეს გარდა. 20

193. და შეუშინდა ქსნის ერისთავი და ამილახორი დედოფლის ურიკოს კადრებისათჳს. ხ^{ან} დაუწყუეს ხვეწნა და ქსნის ერისთავმა შიართვა საუბატიოდ მეჯუდის კევი და ახალგორი და ამილახორს გამოართვეს კარბი და კასპი. ხ^{ან} ყორღანაშვილის კახაბერის ცოლი და შვილი და სახლეულნი დაიპყრნეს და გარდაყარეს კლდესა გელიყარისასა და იტყოდენ პირ- 25 30

A კ^ან^იბ 1

ველსავე მას ლექსსა. ხ⁷ სხვანი ნათესავნი მისნი ივლტოდნენ და წარვიდეს რომელნიმე ყოზილბაშად და რომელიმე ზემოქართლად.

ხ⁷ დარჩა დაუთხანს მეუღლესა მისა თანა ძე ერთი სახელით ბაგრატ.

5
A კ⁷იბ 2

194. შემდგომად ამისა ჰქონდა შური კახს ბატონს ალექსანდრეს, ცოლის ძმები რომ დაუკოცა სვიმონ მეფესა,- და ალექსანდრე დავითის ცოლის ნათესავიც იყო,- ამ ორის საქმისათვის ეპტერებოდა მეფეს სვიმონს. და რაჟამს იდგა მეფე სვიმონ დიდვამს დედოფლითა სუბათა, მოუკდა კახი ბატონი ალექსანდრე, დაესხა თავსა და თვთ მეფე სვიმონ თავკაცად ძლივ გარდაესწრა, საქონელი და, თუ რამე ჰქონდა, ყოველივე აუფორაქა. და საფარველი ცოლისა, რომელ არს სამოსელი წვივისა, შუბის წვერზედ მოახვია და ესრეთ წარიღო. და მეფე სვიმონ წარვიდა ლტოლვილი და შემოიყარა სპა ქართლისა. და ალექსანდრეს დაებანაკებინა მარტყოფს ზეით, ადგილსა ჭოტორსა. და რაჟამს შეყრილი წარმოვიდა მეფე სვიმონ, მიუგზავნა ალექსანდრეს მოციქული და ესრეთ შეუთვალა: „შენ რომ შეუტყობრად, ქურდულად მოხველ და თავს დამესხი, მე ხომ მაგას არა ვიქ და, თუ კაცი ხარ, დამხვდი, ამა-და-ამ დღეს მოვალო.“

25
A კ⁷იბ 3

195. და მივიდა იმავ თქმულსა სიტყუასა ზედა მეფე სვიმონ ქრისტეს აქათ:, ჩფ⁷პბ:, შეიბნეს და იქმნა ბრძოლა ძლიერი. და გაემარჯვა მეფესა სვიმონს. და ივლტოდა ალექსანდრე და კახნი თავადნი სულ ერთპირად კელად

დარჩა მეფესა სვიმონს. და წარმოვიდა გამარ-
ჯვებული მეფე სვიმონ და მოვიდა მცხეთას
და მუნ დააფიცა კახნი დარბაისელნი ესრეთ,
ვ'დ „ღ“თნ კახს კაცს მი[ს]დღეში ქართველს (sic)
კაცზედ ნუ გაუმარჯოსო. და მისცა ხალა- 5
თები და გაისტუმრა.

196. შემდგომად ამისა გამოვიდა სარდალი
ხვანთქრისა მაჰმად ფაშა და ჩამოვლო ზემო
ქართლი და აიღო გორის ციხე და შეაყენა
მცველნი შინა, თვთ წარმოვიდა და მოვიდა 10
მუხრანს. დახუდა მუნ მეფე სვიმონ შეყრილი
სპითა თვსითა. ეწყუნენ ურთიერთას და იქმ-
ნა ბრძოლა ძლიერი და ღთით გაემარჯვა
მეფესა სვიმონს, და ფაშა ლტოლვილი წარ-
ვიდა და შეეხვეწა ქალაქს ციხეში ქრისტეს 15
აქათ:, ჩფჰბ:,

A კიბ 4

|| ჩამოვიდა მეფე სვიმონ დიღვამს და დად-
გა მუნ, შეჰყარა თავადნი თვსნი ჯალაბობ-
რივ და წარვიდა თვთ დედოფალით და დარ-
ბაისელნი და დარბაისლის ცოლნიც თან წა- 20
რიყუანა. წარვიდა, დადგა ტბასა ლილოსასა,
თავსა რომელი არს გორა მაღალი, და თან
ახლდა ჯარი და სპა თვსი. და რაჟამს გა-
მოვიდნენ ქალაქის ციხიდანე მროწეული ურუმ-
თა, გაუსია მეფემა სვიმონ მცირე ჯარი და 25
დაატაცებინა მროწეულნი. და რა იხილნეს
მემროწლეთა, ივლტოდენ და ამცნეს ციხესა
ჩყოფთა ურუმთა და გამოვიდა სიმრავლე ჯა-
რი ურუმთა. და რა იხილა ესე მეფემან სვი-
მონ, თვთცა შემოუტივა სპითა თვსითა და 30
ეწყუნენ ურთიერთას. და მაშინ უყურებდენ

დედოფალი და დარბაისლის ცოლები და ამო-
სწყუიტა მეფემან სვიმონ ურუმნი და დახოც-
ნეს მრავალნი და ციხის კარამდი მიჰკოც-
დენ, ამოსწყუიტეს, და ციხე ვერა აიღეს.

5
A კ^იბ 5

197. || მაშინ გამობრუნდა მეფე სვიმონ გამარ-
ჯვებული და განისვენა და იხარებდა მცირე-
თა ჟამთა. და მაშინ¹ კ^დ შეჰყარა სპა თვისი
და წარემართა ლორესა ზედა. რა მივიდა,
გამოვიდა ფაშა მუნებური და ქწყუნენ ურთი-
ერთას და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და ლ^თით
10 გაემარჯვა მეფესა სვიმონ[ს]. და მოსწყდა
ურუმი მრავალი, კაცი ოთხას სამეოცდაცამე-
ტი, ქრისტეს აქათ:, ჩფ³ვე:, და აღიღო ქუაბე-
ბი ლორისა, დაიპყრა ლორე, და ციხე მათვე
15 ურუმთ ექირა.

და გამოვიდა ხანი, მცირედთა ჟამთა შე-
ისვენა და კ^დ შეიყარა და წარმოვიდა და
მოადგა ციხესა ლორისასა, დაუწყო ბრძოლა
და აღიღო ციხე ლორისა აპრილსა ერთსა.
20 და დაიპყრა ლორე და გამობრუნდა მუნით-
გან, დადგა სახლად თვისსა.

198. და ხანსა რაოდენსამე უკანა გამოვიდა
და დადგა ტაბახმელასა. და, რა სცნა ასან ფა-
შამა, რომელი იყო ქალაქის ციხეშიგან, შეი-
ყარა და გამოვიდა, სწადდა თავს-დასხმა
25 მეფისა სვიმონისა. შეიბნენ და იქმნა ბრძო-

A კ^იბ 6

ლა || ძლიერი და ღვთ^{ით} გაემარჯვა მე-
ფესა სვიმონს. და შეუტევა ერთს კაცსა მე-
ფემან სვიმონ და გაიქცა კაცი იგი ძლიერად,

¹ A: მაშინ და,

გამოუდგა მეფე სვიმონ და ის გაქცეული კაცი
გარდავარდა კვესა მას ტაბახმელისასა. და
ეგრეთ თქმულარს, ვ'დ არა მოკუდა კაცი იგი
ცხენ-კაციანად გარდავარდნილი. და მოისრა
მუნ ურუმნი ვითარ ხუთასნი.

5

199. მაშინ წარმოვიდა მეფე სვიმონ და
მოადგა ციხესა ტფილისისასა და აღილო ციხე
ტფილისისა და ქალაქი დაიპყრა თვთან და
მოსრა ყოველივე, რაოდენიცა იყუნეს ციხესა
ტფილისისასა ურუმნი.

10

200. და რა ესმა ესე ხონთქარსა, წარმო-
გზავნა ლაშქარი და სარდალი ერთი. წარმო-
ემართა და მოვიდა ლორეს და აღილო ციხე
ლორისა და დაიპყრა. მოვიდა და დადგა
ხატი-სოფელეს ბოლოს.

15

A კიბ 7

201. რა სცნა ესე მეფემან სვიმონ, შეიყარა
სპა თვისი, მოვიდა და დადგა ხრამის გამოღმა. || მა-
შინ მოიკელოვნა და მოირთო ელჩად მეფე
სვიმონ და მივიდა ფაშასთანა. სვიმონ მეფის
მაგიერად წარმოუთხრა სიტყუანი ესრეთ, ვ'დ
„სვიმონ მეფემ მოგახსენათ, მეყოფა ამდენის
კლმის ქნეუა და ომი ყენის გულისათვისო,
თუ გინდათ, თქუნ იყავით ჩემი ბატონი, თუ
უნდა ისი. აწ თქუნთვსაც სჯობს და ჩვენ-
თვსაც, შეურიგდეთ და მოვისვენოთ ამდონის
ლაშქრობისაგან“.

20

25

მაშინ, რა ესმა ფაშას სიტყუანი ესე, განიხა-
რა და შემოუთვალა ესრეთ, რომე „კარგად შე-
მოგითვლია და სჯობს, რომ შეურიგდეთო. და
წარმოგზავნა მეფე სვიმონ და მოვიდა თვისსა
ჯარში. მაშინ მეფე სვიმონ გასჩხრიკა ყოვე-

30

ლივე ძალი, დგომა და საქმე მათი და მოუ
 არა ხატის-სოფლის გორებიდამე ლამე
 დაესხა თავსა ურუმთა, ამოუსწყუიტა. და გა-
 ემარჯვა მეფესა სვიმონს და რომელიმე და-
 კოცეს, რომელიმე შეიპყრეს და რომელიმე
 ლტოლვილი წარვიდეს.

A კ^იბ 8

202. მოვიდა მეფე სვიმონ გამარჯვებული
 ტფილის[ს], და შეიყარა||სპა თვისი და მიადგა
 დმანისს¹, რ^ე მაშინ დმანისი ეპყრათ ურუმთა, და
 მოსრნა ყოველნივე დმანისს მყოფნი ურუმნი და
 დაიპყრა ყოველნივე გარემონი. და განასხნა
 ყოველნივე ურუმნი საქართველოსაგან და თვთ
 დაიპყრა, თვნიერ ერთი გორისა და ლორის
 მეტი.

15

203. და წარვიდა მანუჩარ ათაბაგიცა თვისა
 ადგილსა და დაიჭირა ზემო ქართლი და საა-
 თაბაგო და ველარ შესძინეს ურუმთა მოსულად.

20

204. რ^ე მას ჟამსა ყიზილბაშთ შახუდაბან-
 და ყენი გარდევდოთ თავის კელმწიფობიდამე
 თავის ყმათა და მის წილად² დაესვათ ძე მისი
 შაბაზ (sic). და ამან შაბაზ დაიპყრა თავრიზი და,
 რაოდენი ადრაბაგანი იყო, ყოველივე დაიპყრა,
 თვნიერ ერეუნისა და ბაღდადისა.

25

205. და ჟამსა ამას შინა გადიდდა მეფე
 სვიმონ და მოირკმო ძლიერად: ყენი აძლეუდა
 მრავალსა და სხვაცა მრავალი ემოვნა ომითა
 და თავისის ქუეყნებიდამ შესდიოდა მრავალი
 და [მტერი] არღარა სადა ჰყუნდა, რ^ე კახ-

¹ A: დმანის.
² A: მისწილად.

A კიბ 9

ბატონს მოესწრა ძე თვისი და ამასაც მოესწრა შვილები. ამისი შვილები და კახის ბატონის შვილი თვთ ეყოდენ ერთმანერთს და ნათესაენი იყუნენ ერთმანერთისა და, რადგან ორისავე ძენი ერთმანერთს არას ეცილებოდენ და იყუნენ სიყუარულითა, მამებმაც მშვიდობა ყუეს და იყუნეს მოსვენებით და თავის მამულის მკირველნი მშვიდობით.

5

206. და ჟამსა ამას შინა მტერი აღარავინ ჰყუანდა მეფესა სვიმონს, განძლიერდა და იწადა დაპყრობა იმერეთისა, შეიყარა სპა და გაემართა იმერეთსა ზედა.

10

207. ამას ჟამსა მომკუდარიყო პატრონი იმერეთისა გიორგი და ძე მისი კოსტანტინე გაბატონებულყო, იგიცა მომკუდარიყო და ძმა მისი ლეონ გაბატონებულყო. დადიანს მანუჩარსა და იმას შუა მტერობა იყო. და ამა მანუჩარს ჰყუანდა კახი-ბატონის ალექსანდრეს ქალი ნესტანდარეჯან, რომელი მიათხოვა დიდის მშითვთა და დიდებითა ჰყუანდა მასთან ძე ერთი, რომელსა სახელად ეწოდა ლეონ. შემდგომად შობისა ყრმისა ამის მოკუდარიყო ქალი იგი და შეერთო ათაბაგის ქალი ქურცივი, ცოლ-ყოფილი ვახტანგ გურიელისა, დედა ქაიხოსროსი, რომელი შემდგომად გურიელ იქმნა, და ოდიშს იგი ბატონობდა. და გურიას გიორგი გურიელი მომკუდარიყო და ვახტანგ ძე მისი დამკუდარიყო გურიელად.

15

20

25

A კიბ 10

208. ხ არცა ერთი ემწენ მეფესა სვიმონს ზედა იმერეთის ბატონსა ლეუანს. შეჰყარა, რაოდენ

30

ნნი ჰყუნდა, და დადგა გოფანთოს. და მეფე
 სვიმონც წარვიდა მისზედა, შემოიყარა ზემო-
 ური იმერლები და მივიდა გოფანთოს. შეიბ-
 ნენ მუნ გოფანთოსა და იქმნა ბრძოლა ძლიე-
 5 რი. გაემარჯვა მეფესა სვიმონს ქრისტეს აქათ:,
 ჩფებ:, და გაიქცა ლეუან, მპყრობელი იმერეთი-
 სა, და ივლტოდა. ხ სვიმონ მეფემ დაიპყრა იმე-
 რ[ე]თი: რომელთამე მძეული გამოართვა, რო-
 მელიმე ვერა ჩაიგდო კელში. და ქართლისაც
 10 ფიქრი ჰქონდა, გორის ციხეში რომ ურუმნი
 იდგნენ მისგან, || და წარმოვიდა მეფე სვიმონ
 11 ქართლსავე. გარდმოვლო მთა ლიხისა და ჯა-
 რიც შემოეცალა, დასტური მისცა.

A კ^აიბ 11

209. და რა გარდმოვიდა მეფე სვიმონ ქარ-
 15 თლას, კ^ად ჩამოვიდა პატრონი იმერეთისა ლე-
 უან და დაიპყრა იმერეთი. მაშინ ლეუან და და-
 დიანი მდურობდენ ამისთვის, რომე, მეფე სვიმონ
 რომ შეება ლეუანს, დადიანი არ მოჰკმარებოდა,
 და უწინდელი სამდურავიც იყო. დაუწყო
 20 სამდურავი და მტერობა ჩამოვარდა ორთა-
 ვეს შინა ესრეთვითარი (sic), რომე აქეთ ეს
 შეიყარა და იქით ისი, და შეიბნენ. და გაემარ-
 ჯვა დადიანსა და ბატონი ლეუან კელთ დარ-
 ჩა, წარიყუნა და პატიმრობაში მოკუდა ამავე
 25 ქ^აკოსა:, ჩ^აფებ:,

210. რა სცნა მეფემან სვიმონ, კ^ად შეიყარა
 სპა თვისი და გარდავლო იმერეთი ქრისტეს
 აქათ:, ჩფებ:, ჩავიდა ქუთაისს¹. და ძმისწულ-
 სა იმერლის ბატონისასა, ბაგრატს, გაემავ-

¹ A: ქუთაის.

რებინა ციხე. და მიადგა ციხესა და აართვა ციხე და გამოიყუანა თვითცა. დამძეულა იმე რეთი და დაიპყრა თვთ და წარმოვიდა.

A კ^იბ 12

211. ხ^ლ ლეუან, იმერელი ბატონი. უძეო დარჩა და ძმისა მისისა ძე კოსტანტინესი, როსტომ დარჩომილიყო და სხვა აღარავინ იყუნენ. და დაუწყო როსტომ მანუჩარ დადიანს ლაპარაკი შეწეუნისა და შერიგებისა. და უსმინა დადიან-მა და მოვიდა, დააპყრობინა იმერეთი. და მოადგენ ციხესა ქუთაისისასა იმერელნი, შემდგომად ამისა აღიღეს იგიცა.

5
10

212. და, რა ესმა მეფესა სვიმონს საქმე ესე, შეიყარა სპა, გარდავიდა და აიღო ციხე კუარისა, კაცხისა და სკანდა და მოვიდა ქუთაისს¹ და აღიღო ციხე. ხ^ლ როსტომ ვერა წინა-აღუდგა და ივლტოდა და წარვიდა დადიან მანუჩართანა. და წარვიდა მეფე სვიმონ ოდიშ-ზედა, ჩავიდა და დადგა ოფიშკვტს დიდებითა დიდითა და ძალითა მრავლითა.

15

213. ხ^ლ მანუჩარ დადიანმა მოუგზავნა კაცი და შემოუთვალა: „შერიგე როსტომ და მეც შენად ყმად ვიქმნები, ამას იმერეთი დაანებე და დაგვიმონე და დაგრჩება ქუეყანა“. რა მოუსმინა || მოციქულობა მეფემ სვიმონ, გაჯავრდა და ასე შეუთვალა: „მოვალ და დამხვდიო“. და რა ესმა დადიანს მანუჩარს საქმე ესე, შემოიყარა მანცა ჯარი თვისი და, რომელნიმე იმერელნი გარდაპყოლ.ოდენ როსტომს თანა,

20
25

A კ^იბ 13

¹ A: ქუთაის.

იგინიცა თანა წარმოიყუანა, მოვიდა, დაესხა
 თავსა გარიყრაქზედ მეფეს სვიმონსა. შეჯღა
 მეფე სვიმონ და სპა თვისი: — ხ^ე მეფესა
 სვიმონს ჰყუა ორი რჩეული ცხენი, ერთსა ერ-
 5 ქუა ფალავანი და მეორესა შურდანი. უკეთუ
 შეჯღის ფალავანსა, გაემარჯვებოდა: იცოდა
 და იყო ომში გამოცდილი და მრავალი ომი
 ენახა და გარდახდოდა და შეატყობდა და,
 თუ გაემარჯვებოდა, ფალავანზედ შეჯღებოდა,
 10 და, უკეთუ შეატყუის ომსა და გამარჯვება
 მისკენ არ იყუის, მაშინ შეჯღებოდა შურდან-
 სა და წამოვიდოდა. ხ^ე ესე ყოველივე ზნე
 და საქციელი მისი უწყოდა ერთმან ვინმე
 თურქისტანისშვილმა, რომელი იყო შეზდი-
 15 ლი მეფისა სვიმონისი, და ესე მან უწყოდა.
 A კ^იბ 14 და რაქამს გაქირდა ომი და შეატყო მეფე-
 მან, რომე გამარჯვება დადიანს დარჩებოდა,
 მაშინ მოითხოვა, „მარქათა შურდანი მომგვარე-
 თო. მას ქამსა მოახსენა თურქისტანისშვილმა:
 20 „მეფევე, წასვლის დრო თუ არ არისო, რას
 თვს მოითხოვე შურდანიო“. წარდგა თურქის-
 ტანიშვილი და თქუა: „აქედამ შუბ-მოუქნეუე-
 ლი არ წავალო. შეუტივა და ჩამოაგდო კაცი
 და იყო გულსრულად დამარცხებულს ომში
 25 თურქისტანისშვილი.

214. ხ^ე მეფე სვიმონ წარმოვიდა მარტო.
 მაშინ მეფე სვიმონ (sic) რომ გარდმოვლო
 კოლიბაურის მთა, მოვიდა ერთი დედაკაცი
 კოლბეურელი და მოახსენა მეფეს სვიმონს
 30 და შეეხვეწა, რომე ჩემი შვილი იახელითო. ხ^ე
 მეფემან ასე უბძანა: „დედაკაცო, მე კაციოთა

მთვრალი ვარო, კაცი არ მეჭირებო. და
 ოდეს დაუმარცხდა¹ მეფეს სვიმონს და წარ-
 მოვიდა მარტო, რომ ერთი კაცი აღარ ახლდა,
 მიშინ დედაკაცი იგი სთოკნიდა ახოსა. და
 განგებით მოჰკდა, რომე მეფე სვიმონ იმავ
 დედაკაცს შეეყარა. და იცნა დედაკაცმან და
 სცნა, რომ დამარცხებიაო. მაშინ მოახსენა:
 „მეუეო, ვეკობ, მაშინ რომ კაციო მთვრალი
 იყავ, გამოგნელგებიაო“. და რა ესმა ესე მე-
 ფესა, მისცა მადლობა ღთსა და წარმოვიდა
 მსწრაფლ და გარდმოვლო მთა და მიიწია
 ქართლად.

A კიბ 15

5

10

215. ბ შეიბა თურქისტანისშვილი და წარ-
 მოვიდა იგიცა. და მეფე მოვიდა კავთისხეუს და
 მიაღვა ერთისა კაცისა სახლსა, რომელი იყო
 მდაბალი გლეხი, რ მეფე დამაშვრალ-იყო
 და ითხოვა მისგან განსვენება. და გავივიდა
 ქალი ერთი და ვერა იცნა, შეუძღვა და დაა-
 ყენა კარგად, რ ქმარი მის ქალისა ლაშქარ-
 ში იყო. და რაჟამს მოუშადა სერი და მი-
 ართვა და იკმია მეფემა, შეატყო არღარა
 ნდომა საჭმლისა. მაშინ ჰკითხა ანბავი მეფი-
 სა და სპისა მისისა, თუ მეფე რა იქნაო. ბ
 სვიმონ მეფემ ესრეთ თქუა: „არა უწყი მეფი-
 სა, თუ რა იქნა“. და რაჟამს ესმა დედაკაც-

15

20

25

A კიბ 16

სა მას სიტყუა ესე, დიდად იწყინა და იმწუ-
 ხარა და იტირა. და შემდგომად ამისა ჰკით-
 ხა ქრმისა მისისა, ნიშნეულად ანიშნა, რომე

¹ A: დაუმარცხდა.

ამგვარი და ამისთანა კაცი იყო, და ის რა
იქნაო. მეფემან მისი ცა უთხრა, არა უწყიო. მა-
შინ დედაკაცმან უთხრა, რომე „თუ ღ-თნ იპყრე-
ანა და მეფე მორჩაო და ის მშვიდობით არი-

5 სო, ჩემი ქმარიც იმის ჭირის სანაცვლო იყო-
სო და სხვანი, რომელიცა მყუანანო, იგინი-
ცაო. მაშინ დიდად იამა მეფესა სვიმონსა
სიტყუა ესე ერთგულობისა დედაკაცისა მის-
გან და შემდგომად ხანსა რაოდენსამე დაუწყო
10 წყალობა მეფემან სვიმონ დედაკაცსა მას და
ქმარიცა მოუვიდა და განაახნაურშვილა (sic).
და არიან ახლაც გაკეთებულნი კაცნი იგი,
რომელნი არიან ქულივიძენი.

216. და, რაჟამს სმენოდა ლორეს მყოფთა
15 ურუმთა დამარცხება მეფისა, მას ჟამსა გამო-
A კი 1 სულიყუნენ ურუმნი ციხილამე და მოერბიათ
კერძონი რამე ქართლისანი და დამდგარიყუნენ
ტაშირზედა და იხარებდენ. მაშინ მეფემან
სვიმონ შემოიყარა ჯარა მცირე, სპა თვისი,
20 რომელიცა დარჩომილიყუნენ ქართლსა შიგან.
წარვიდა მეფე და მიუკდა ლორეს ურუმთა
და გაემარჯვა და ამოსწყუიტა და აღილო ცი-
ხე იგი და გამარჯვებული წარმოვიდა, კდ
დაიპყრა ცახე ლორისა, შემოიქცა და მოვი-
25 და თვსად სახლად.

217. ხანსა რაოდენსამე უკანა წარვიდა
ზემოქართლად და რა მიიწია გორისჯვარს, -
და მას ჟამსა ეჭირა გორის ციხე ურუმთა, - მაშინ
დაჯდა სვიმონ მეფე გორისჯვარსა და დაუწყო
30 ღვინოს სმა, რ, რა ჟამს დაეტყუებინა
ყენსა სვიმონ მეფე ციხესა აღამუტისასა, მა-

შინ გასწყობოდა თრიაქის ჭამასა და ღვინის
სმასა და მიერიოჯან ეწყობოდა თრიაქსა. და
მაშინცა, გორისჯვარს რომ მივიდა, ჭამა
თრიაქი და გამხიარულდა. გახედა გორისაკენ
და ნახა, რომე ახალი მწვანილი ამოსულიყო
და გაზაფხულის პირიც იყო. ოდეს გამხიარულ-
და, მოუნდა აფიონი, ვა წესია აფიონის
||მქამელთაგან მონდომება საქმლისა რისამე.
მაშინ ქართველნიცა თანა ახლდენ და თქუა
მეფემან: „ესე როგორ გეკადრებათ ქართველ-
თა, რომე მე მწვანილი მინდა და თქუენ გო-
რიდამ მწვანილს არ მომიტანთო“. მაშინ გა-
ვიდნენ ქართველნი და ჩავიდენ გორის ბოსტ-
ნებში და დაგლიჯეს მწვანილი. და დაუში-
ნეს ციხიდამე ურუმთა და ისროლეს მრავა-
ლი და ამოსწყუიტეს ქართველნი მრავალნი,
დიდ[ნი] და მცირენი. და მაშინ მოკლეს ბატო-
ნიშვილი გოჩა, რომელი იყო პაპის ძმისწუ-
ლის შვილი მეფისა სვიმონისა, და სხვანიცა
მრავალნი თავადნი ამოსწყუიტეს. და მაშინ
დაგმეს მეფე სვიმონ უქუობაზედ, რომ მწვა-
ნილისათჳს ამდენი კარგი კაცი ამოსწყუიტეს,
და ამას ურუმნიცა და ყიზილბაშნიცა დელუ-
სვიმონს ეძახდენ, რომელი ითარგმანების ხე-
ლი სვიმონ კელმწიფე.

218. ხ, რა ნახა სვიმონ მეფემ საქმე ესე
ურუმთაგან, ეწყინა და შეიყარა სპა და მცირესა
ხანსა შემოადგა გორსა და აიღო ||ციხე და
მოსრა ყოველი ოსმალი, რომელი იყო ციხესა
გორისასა.

A კიგ 2

A კიგ 3

5

10

15

20

25

30

219. და ესმა რა საქმე ესე ხვანთქარს, იწყინა
და წარმოავლინა სარდალი ჯაფარ ფაშა და
სხვა სპა მრავალი. და მოვიდნენ და დადგნენ ¹
ნაკიდურის მინდორშია და დაიბანაკეს. მუნ
5 შეიყარა მეფემა სვიმონცა სპა თვსი და მივი-
და, დადგა თავსა საღირაშნისაჲ. და მცირე-
თა ხანთა შინა წარვიდა თვთ მარტო დასახე-
დავად ჯარისა ათი-ოდენის ცხენოსნითა და
წარიყუანა თანა ერთი მექანარე. და მივიდა
10 და გარდადგა თავსა ნაკიდურისასა, რომელ
არს მცირე ეკლესია, მუნით გამოუჭვრეტდა
და სჩხრეკდა ჯარსა ოსმალთასა, რომელსა
იდგა ურუმნი, რათა დასხმოდა თავსა. და, რა
დახედა, ჰ[რ]ქუა შექანარესა დაძ. ხეზა ქანარისა,
15 რათა შეეტყო მეფესა, თუ ვითარ უშიშრად
არიან. და, რა ესმა კმა ქანარისა ურუმთა, უთუ-
ოდ მეფე სვიმონ მოვიდაო, დაიწყეს კაზმა
და შესხდენ ცხენებსა. ხ, რაჟამს იხილა მე-
ფემ სვიმონ, წარმოვიდა თვსისა ჯარისაკენ.
20 ოსმალნიცა მის ქანარის კმისაკენ გამოუდგნენ
უკანა. და მოვიდა || ფარცხისსა და მომავალსა
დახუდა ლია და დაეფლა ცხენი ლიაშიგან. და,
ვირემ ცხენსა შეჯდებოდა და ანუ გაარჩევდა
საქმესა მისსა, ამაზედან ოსმალნიცა მიესწო-
25 ნენ. და, გაიცნეს რა მეფედ, შემოეხვივნეს
გარე. და მეფე, ვითა სიკეთესა მისსა ჰფერობ-
და, ეგრეთ იყო, მაგრამ მარტოობით ველარა
გააწყო რა და შეიპყრეს მეფე ქრისტეს აქათ:
ჩქ; ხ ძე მეფისა სვიმონისა, გიორგი, ლაშქარ-

¹ A: დადგნე.

თა შინა იყო. და მიერიტვან აღიყარნეს და წარვიდენ და მეფეცა თანა წარიყუანეს და წავიდეს მსწრაფლ, რ^ე ეშინოდათ ქართველთაგან და ძისა მისისა გიორგისაგან, რომე ამას არ გაგვატანებნო უსიკუდილოდო. 5

220. ხ^ე სცნეს რა ესე ქართველთა და გიორგიმ, გამოუდგა უკანით და სდიეს მოჭირვებით და ვერლარა მიეწივნენ. ხ^ე ურუმნი მივიდეს ლორეს და აღიღეს ციხე ლორისა და შეაყენეს შიგან ჯარი თჳსი და წარვიდნენ და წარიყუანეს მეფე სვიმონ და მიიყუანეს სტამბოლს. 10

მ^ეფე გიორგი

A კ^ეივ 5

221. ხ^ე ძე მისი გიორგი პატრონობდა ქართლსა ზედან და წარგზავნა კაცი¹ სტამბოლს და შეუკვეთა სახსარი მამისა თვისისა. და ე^ცეცა თქმულ არს, რომე ხონთქარმა მრავალი წყალობა და დიდება აძლია მეფესა სვიმონსა, რ^ეომელ ქართლს ბეგარა დასდევო და მეყმეო, მაგრამ არა ქნა მეფემან. ქართლს ყენის ბეგარა სვიმონ მეფემ დასდვა კუამლის თავს მარჩილი გლეხსა და იმ თეთრითა იყიდდა შვიდს ტყუესა და გაუგზავნიდა ყენსა, - და მიერიტვან დადებულ არს ტყუე ქართველთა ზედა, — და არ დასდვა ხვანთქარისა. და სახსარი შეუკვეთა და გამოგზავნა ძესა თვისსა თანა გიორგისსა კაცი და რაოდენი მათთვის სახსარი ეთქუა, იგი თეთრი სთხოა. და მაშინ გაუგზავნა გიორგიმ საქონელი, რაოდენიცა, ან მამისა დარჩომოდა, და ან თვისი ჰქონდა გიორგის, და ან რაოდენიცა ქართველთა დარ-

¹ A: კაცა.

ბაისელთა ჰქონდათ, ანუ საყდრისა და მონასტრისა იყო საქონელი, ყოველივე გაუგზავნეს. და სანამდის საქონელი ესე მივიდოდა, მანამდი მეფე სვიმონ მომკუდარიყო პატიმრობაში და საქონელიც იქ დარჩა.

A კ^იგ 6
5

222. ხ^ნ მეფე გიორგი მოადგა ციხესა ლორისასა და აღიღო ციხე და დაიპყრა ლორე.

223. შემდგომად ამისა მოკუდა მპყრობელი იმერეთისა როსტომ ქრისტეს აქათ:, ჩქიდე:, და არა დარჩა ძე. ხ^ნ მკველისა ნაშობი ჰყუა ძე ერთი გიორგი და დასვეს მის წილად პატრონად იმერეთისა.

10

224. ხ^ნ მოკუდა დადიანიცა მანუჩარ და ჰყუა მას ძე ერთი სახელად ლეუან, ნაშობი კახის ბატონის ქალის ნესტანდარეჯანისაგან. და ესე ლეუან წარმოეყუანა კახეთს კახს ბატონს ალექსანდრეს, პაპასა მისსა, და გაეზარდა. და, რაჟამს მოკუდა მანუჩარ დადიანი, გამოგზავნეს ოდიშართა კაცი და სთხოვეს იგი და წარიყუანეს, მიიყუანეს და მუნ დადიანად დასვეს და გადალიანდა.

15

20

225. ხ^ნ კახეთს იჯდა ალექსანდრე.

226. მაშინ მოვიდა ყენი შაბაზ ალეზად ერეუნისა და იკმო მან მეფე გიორგი და პატრონი კახეთისა ალექსანდრე შველად და ალეზად ერეუნისა. და წარვიდენ ორნივე ესენი სპითა თვისითა. და სამს კუთხეს თვთან თავისის ჯარით ადგა და ერთს კუთხეს ესენი დააყენა. და, რაჟამს ბ[რ]ძანა ყენმა ერიში (sic), მაშინ უმეტესად ყოველთა ქართველთა მოიჭირვეს და გარდავიდენ გალავნებში და იომეს დიდად

A კ^იგ 7

30

227

და, სანამდი ყიზილბაშნი შეუიდოდენ, ქართ-
ველთა აილეს სიმაგრენი, უჩვენეს ძალი და
მოჭირვება ყენსა და აღილეს ციხე.

227. მაშინ დაიპყრა ერეუანი, და მერმე
დაუწყო ყენმან მეფეს გიორგის ლაპარაკი: 5
„რადგან ხვანთქარი ჩემი მტერიც იყო და შენი-
ცაო და ახლა, რადგან მე გავრჯილვარ და აქ
მოველო, ლორე ჩემი იყოსო. მაშინ მეფემან გი-
ორგიმ ჯერეთ შორს დაიჭირა, და, რადგან
მოჭირვებით სთხოვა, სხვა ღონე აღარ ჰქონ- 10
და და დაანება. მაშინ დაიპყრა ციხე ლორისა
შაბაზ და შეაყენა ჯარი თვისი ციხესა მას ში-
ნა. შეიქცა და წარვიდა თვისსა სამეფოსა. და
ესე უყო შაბაზ მეფესა გიორგის მამისა მი-
სისა სამსახურისა და თვისის სამსახურის 15
მ||აგიერად, რ^ე ესე შაბაზ [იყო] კაცი მცბიერი
და მოყუარე მზაკუარებისა, მცთუნებელი კაც-
თა დი მარტყუარი.

A კ^ე 8

228. და ვ^ა მოვიდენ მეფე გიორგი და კახი
ბატონი ალექსანდრე სამყოფსა თვისსა, მაშინ 20
ინებეს ხილვა და სტუმრობა მეფის გიორგისა
ბატონის ალექსანდრეს ძეთა, დაფით და გიორ-
გიმ, რ^ე მეფე გიორგის ბიძაშვილნი იყუნენ
დელით. და, რა მიიწივნენ, მიეგება მეფე ავ-
ლაბარში და შემოუძღვა და დააყენნა. დიდათ 25
იამათ შეყრა ერთმანერთისა და ილხინნეს დღე-
სა რაოდენსამე. და მერმე კ^დ უკმო შიგან
თვისსა სერსა ზედა და წარვიდა დავით. ხ^ე გი-
ორგიმ მიზეზყო ღვინის უსმელობა და წყენა
ღვინისაგან და არა წარვიდა და წარვიდენ 30
იგინი. მაშინ გიორგიმ მოუწოდა მისთანა მყოფ-

A კ^იგ 9

თბ კახთა იღუმალ, რ^ე წინათვე განეგულა
აღრჩეულით საქმე ბოროტი, შურიტა ბელზებულ-
თათა, სიკუდილი ძმისა || თვისსა უხუცესისა
დავითისი. რ^ე ესე დავით იყო კაცი მრისხანე და
ამაყი, ხ^ე გიორგი იყო კაცი შვენიერი ხილვითა
და კეკლუცი და ყმათათჳს კეთილი და უხვი.
და ამისთჳს უმეტეს მისდა მიივლტოდა, ვიდრე
დავითისა.

10

და ჰგონებდა გიორგი, ვ^ედ მთვრალ იქნე-
ბის ღვინითა იგიცა და მისთანანი კახნიცა და
მაშინ აღასრულებს ხენეშთა გულის ნებასა
თჳსსა. და აუწყა ყოველივე მუნ მყოფთა და
შემოიფიცნა კახნი და იმარჯვებდა ყამსა მარჯ-
ვესა და უთხოობდა ყმათა: „მომყევით და
მოგკლავ ძმისა ჩემსა და დავიპყრობ კა-
ხეთსა“.

15

229. და რა შეიფიცა ყმანი თჳსნი, მაშინ იყო
ვინმე ჩოლაყაშვილი, კაცი ლ^ეთია მოშიში, სა-
ხელით ბარამ. ესე წარვიდა მსწრაფლ და აუწყ-
ყა ყოველივე დავითს და მოახსენა საიღუმ-
ლოდ, რაცა განეგო მისთვის გიორგის, ძმასა
მისსა. და, რა ესმა საქმე ესე დავითს, მყის
წარმოდგა სერისაგან და წარმოვიდა და გა-
მოჰყუნენ ყოველნივე კახნი. და ვ^ეა მოიწია ძმი-
სისა (siec) კა|| რაცსა შინა, მაშინ იხილა გიორგი,

20

25

A კ^იგ 10

რ^ე იქურვოდა საქურველითა. მაშინ ჰქუა: „ძმაო,
რას საქმეზედ იქურვებო“. და ვერარა სიტ-
ყუა უგო. მაშინ შეიპყრა ძმა თჳსი გიორგი
და რაოდენიცა იყუნენ კახნი შეფიცულნი მის-
თანა. და ველარც მეფემან გიორგიმ უსაყუე-

30

დღურა საქმე ესე დავითს ამისთვის, რომ უმართ-
ლე იყო. და წარმოიყუანა ძმა თვისი და თორღას
ციხეში პატიმარ-ყო, და თორმეტნი ყმანი, მის-
ნი შეფიცულნი, ჭოეთის ციხილამე გარდმო-
ყარნა და დაკოცნა, სხვანი შეფიცულნი მისნი 5
პატიმარ-ყუნა. და თვთ ბატონობა მისი მიუ-
ლო მამასა თვისსა და თვთ გაბატონდა. და
თუესა ექუსსა იბატონა და მოეუღინა (sic) რისხ-
ვა ლთისა ზამისა უსამართლობითა და მო-
კუდა. 10

230 და კულად დაიპყრა მეფობა მამამან
მისმან ალექსანდრე და გამოიყუანა ძე მისი
გიორგი ციხილამე, რ არლარა ჰყუნდა ძე მის
მეტი: და ამყოფა თვისთა თანა.

A კ^იგ 11 231. ხ^ა ამა დავითს ჰყუნდა ცოლად ასული 15
აშოთან მუხრანის ბატონისა ქეთევან, და
დედისიმედისა, რომელი შემდგომად მოწამე
იქმნა, და ესე ქეთევან იყო გონიერი: და მა-
შინ სცნა, ოდეს მოკუდა ქმარი მისი დავით,
დარჩა კახეთი გიორგის, და ამას ქეთეუანს 20
(sic) ჰყუნდა ძე ერთი დავითთან, თეიმურაზ,
და შეეშინა ქეთეუანს, ახსოვდა, ოდეს დაიჭი-
რა დავით ძმა მისი გიორგი და დაატყუეუა ცი-
ხესა შიგან, ეშინოდა ქეთეუანს ძმისა მისა
მისთვის და წარგზავნა ყრმა თვისი ყენთან ში- 25
შისათვის გიორგისა, რ^ა ეშინოდა გიორგის-
გან, მაზლისა თვისისა, და მისთვის გამოგზავნა
(sic) ყენთანა და თანა გამოატანა (sic) შერ-
მაზან ჩოლაყაშვილი. და მივიდნენ შაბაზთან,
და შაბაზ, ვ^ა ძე, ეგრეთ შეიტკბო. 30

232. ხ^ა ამას შაბაზს სწადოდა დაპყრობა

საქართველოსა და მრავალი ღონე და კერკი
იკმარა და ცდილობდა, რათამცა დაეპყრა სა-
ქართველო, და ვერ შეუძლო. მოიპოვა ღონე
5 ესევეითარი: რომელი მიეცა კახბატონს ალექ-
სანდრეს ძე თვისი კოსტანტილე¹, ესე გაე-
A კ^აიგ 12 ზარდა შაბაზს და გაეწვართა სჯულსა||ხედა
მაჰმადისასა. და ამა კოსტანტილეს კელით
გაუგზავნა ხალათი მამასა მისსა ალექსანდრეს
10 და გაატანა თანა ჯარი და შირვანელი და
ესრეთ და[ა]ზარა კოსტანტილეს: „დავით ხომ
მომკუდარა და სხვა აღარავინ დარჩომილა
მამის შენის მეტი, წადი და მოკალ მამა-შენი
და ძმა-შენი, და კახეთიც შენ დაიჭიროე“.

15 233. და წარვიდა და წარიტანა ჯარიცა
თანა. და, რა მიახლოვდა, გაუგზავნა კაცი მამასა
თვსსა და ესრე შეუთვალა, ვითარმედ „ყენმა
ხალათი გამოგიგზავნა და მეც დასტური მომ-
ცა და გამოგიგზავნა შენად სანახავად“. და რა
20 მიუვიდა მახარობელი, ესრეთ განიხარა დი-
დად, რ^ა, მაშინ იდგა გრემს, წარმოვიდა და
მოეგება ბაზარს ძესსა თვსსა და შეიყარნენ
მუნა. და მუნ ჩაიცივა ალექსანდრემ ხალათი და
დიდად განიხარა შეყრა და ნახვა ძისა თვსისა.
25 და დღესა რაოდენსამე იყუნენ ლხინითა და
მოსვენებითა.

A კ^აიგ 13 234. დღესა ერთსა აწვია თვსსა კარავსა მა-
მაცა და ძმაცა თვისი და||უთხრა ესრეთ, ვი-
თარმედ „ყენის საქმე მაქუს“, და დაითხოვნა

¹ A: კოსტანტილეს.

კახნი. და წარვიდენ კახნი კარავად თვსად
და დარჩა მასთანა რუსთველი და ძმა მისი.
და რაჟამს ესრეთ დაახელა, მაშინ დაპირე-
ბული ჰყუანდა ყიზილბაშის ჯარი და შემოც-
ვიდენ კარავშია და უღალატა და დაკოცეს. 5
მაშინ მოკლა მამა და ძმაცა თვსი და რუს-
თველი, ყორჩიბაშიცა ძმა მისი, ქრისტეს
აქათ; ჩქიე;.

235. ხ¹ რაჟამს აღასრულა ესევეთარი უკე-
თურება, კ²დ შესძინა¹ უკეთურება უკეთურე- 10
ბასა ზედა: და მაშინ მიუგზაენა რძალსა თვსსა
ქეთეუანს კაცი, რომელ იყო ცოლი დავითის
და დედა თეიმურაზისა, და შეუთვალა, ვ²დ
„შეგირთავ ცოლად და შენცა მორჩილ-მექ-
მენ, რ² ესრეთ არს წესი და ჩვეულობა (sic) 15
სჯულად მაჰმადისასა“.

და რა ესმა საქმე ესე ქეთეუანს, და შე-
წუხნა დიდად: და მოუწოდა რაოდენთამე კახ-
თა და უთხრა საქმე და შეეხვეწა მოდგომასა
საქმესა ამას ზედა. მაშინ მისცეს კახთაცა პი- 20
რობა და შეჰფიცეს, რომე შენს მეტი² ბატო-
ნი ჩვენ არ გვინდაო. და შეიყარნენ და წარ-
ვიდენ და შეეზნენ. || და მისცა ლ²თნ ძლეუა
ქეთეუანს და განეზარჯვა კოსტანტინესა ზედა:
და მოკლეს კოსტანტინე კახთა და გამოაქ- 25
ცივეს ჯარი ყიზილბაშთა.

A ქიგ 14

236. და, რა გამოაქცივეს ჯარი ყიზილბაში-
სა, მოართვეს ანბავი ესე შააბაზს. და რა ესმა

¹ A: და კ²დ შესძინა.
² A: შენგ სმეტი.

საქმე ესე, მაშინ მოიკმო შააბაზ თეიმურაზ¹ ქა-
 კახის ბატონისა, რომელი წარეგზავნა დედასა
 მისსა ქეთეუანს ყრმა მცირე, და აგინა დი-
 დად კოსტანტინეს, დაგმო და ჟთხრა თეი-
 5 მურაზს: „კოსტანტინეს დაუკოცია მამა და
 ძმა თვისი და აწ იგიცა მოუკლავთ, ახლა
 შენთვის მომიცემია კახეთი და წადი ჩაფრად
 და დაიჭირე კახეთი“. რ¹ ამისთვის ქმნა საქმე
 ესე შააბაზ, რომე დიდად ეშინოდა ქართვე-
 10 ლის მეფისაგან, ნუ უკუე კახეთი მან დაიპყრა-
 სო, და ამისთვის გამოგზავნა თეიმურაზ ჩაფრად.

237. მაშინ წარმოვიდა თეიმურაზ ჩაფრად
 და მოვიდა კახეთს. და მივიდა დედისა თვისისა
 თანა. და იქმნა სიხარული დიდი და მხია-
 15 რულ-იქმნენ კახნი ფრიად. და გაბატონდა
 A კ¹ იგ 15 თეიმურაზ, და მაშინ იყო წლისა ცამეტისა.

238. და მას ჟამსა მოკუდა მეფე გიორგი
 მ¹ ფე ლუ- და დაჯდა მის წილად¹ ძე მისი ლუარსაბ პა-
 არსაბ ტარა.

20 და ამას ჟამსა შინა იყო ქართლი ფრიად
 გლახაკი და სახმართაგან უღონო: ლაშქრობისა
 და ოკრებისაგან პირველად იავარ ქმნილიყო
 ურუმთაგან, და უფროსად, სვიმონ მეფე რომ
 ურუმთ ტყუედ ჰყუეს, მაშინ გამოიღეს სახსარი
 25 მრავალი და არღარა დაზოგეს რა ქართველთა
 თავისის ბატონის გამოხსნისათვის. და ამაშ
 მეტად გლახაკ და უპოვარ იყო ქართლი, ხ¹
 კახეთი იყო ფრიად მორქმული და მდიდარი.

¹ A: მისწილად.

239. ოდეს მოკულა გიორგი მეფე, დარჩა
ორი ასული შვენიერი და სატრფიალო: სახელს
ერთსა ხორაშან, და მეორესა თინათინ. და რა-
ჟამს გამეფდა პატარა ლუარსაბ, მაშინ სთხოა
ყენმა შააბაზ და თვისი ცოლად. და მისცა და 5
თვისი თინათინ და ესვა ცოლად შააბაზს.

A კ^იგ 16 240. და მაშინ კეთილად პატრონობდა
ბატონი თეიმურაზ კახეთსა. და, რა იქნა წლისა
ათხუთმეტისა, მაშინ ითხოვა ქალი გურიელისა
და ქნა ქორწილი პატიოსანი დიდად || გამოჩვენე- 10
ბით. და ხანსა რაოდენსამე უკანა მიეცა ძე ორი:
სახელი ერთისა მის ალექსანდრე, მეორისა
ლევან. და ამისა შემდგომად მიიცვალა ცო-
ლი ბატონის თეიმურაზისა, ასული გურიელი-
სა. და ყო მწუხარება და გლოვა დიდი ბა- 15
ტონმა თეიმურაზ და სრულიად კახთა და იყუ-
ნენ დიდსა ურვასა შინა.

241. მაშინ მიესმა საქმე ესე შააბაზს, გლოვა
და მწუხარება კახის ბატონისა, წარმოგზავნა
კაცი და შემოუთვალა, ვ^ედ „მესმა შენი მაგ- 20
[გ]ვარი მწუხარება და შექირვება, და წარმოვედ
ჩემდა და მნახე და განიხარე და მოგცემ წყა-
ლობასა და საბოძვარსა მრავალსა“.

წარვიდა ბატონი თეიმურაზ და მივიდა
ყენთანა. და დახვდა ყენი დიდად კარგად 25
და მისცა მრავალი და გამოიყუანა გლოვისა-
გან: დიდად ლხინობდენ და შეექცეოდენ.
და შემდგომად ხანსა რაოდენსამედ (sic) მიიკ-
მო ბატონი თეიმურაზ საიდუმლოდ და უთ-
ხრა ყენმა ესრეთ, ვ^ედ „მეფესა ლუარსაბს 30
სთხოვე და მისი ხორაშან || და შეირთე ცო-

A კ^იდ 1 8. „ახალი ქართლის ცხოვრება“

ლად, რ⁷ იქმნები ქუისლი ჩემი და მოყუარე
 ლუარსაბისა და არლარა იქმნება თქუენსა და
 იმას შუა მტერობა და შური“. ხ⁷ მეფემან თეი-
 მურაზ უთხრა უარი, რ⁷ ეყოდენ და ნათესავ-
 5 ნი იყუნენ, პაპიდაშვილი იყო, და ამისთვის
 უთხრა დიდი უარი. მაშინ არა უსმინა შაა-
 ბაზ და უწყინა და, რადგან დაუყინა, ნება
 დართო თეიმურაზ და მორჩილ ექმნა და ჩა-
 მოჰყუა შერთვასა ხორაშანისასა. და წარმოგ-
 10 ზავნა თვსა ადგილსა და მოვიდა თეიმურაზ
 კახეთსა. ხ⁷ ყეენმანც მოსწერა ლუარსაბს მოყ-
 რობა თეიმურაზისა. და სთხოა ქალი თეი-
 მურაზ, და ყეენის სიტყუას ვერცა ლუარსაბ
 გარდავიდა და მისცა და თვისი ხორაშან. და
 15 წარიყუანა ქალი და ქნა ქორწილი პატიოსანი
 თეიმურაზ.

242. ხ⁷ ამა ქამსა შინა ხონთქარი სულთან
 მურად ბაღდადს მოწიუნულიყო და ყირიმის
 ჯარი თან ახლდენ (sic). და რაქამს ხვანთქარს
 20 სულთან მურადს ბაღდადის საქმე გაერიგები-
 ნათ, მაშინ ყირიმის ჯარისათვს¹ დასტური
 მიეცა. მაშინ ერთსა ვისმე თათარხანთათვს
 ერჩია, რომე, რადგან წავალთ, ქართლის გზა
 დიად კარგი არის და ჩვენზედაც მარჯვე არის
 25 და, იმაზედ გავიაროთ და საშოვარიც მრავალი
 ვიშოვნოთ და წარვიდეთ უზიანოთ. წარმოემართნენ
 ქართლზედ ვითარ სამოცი ათასი კაცი.

A კ⁷ იდ 2

¹ A: ჯარისათვ.

243. და მას ჟამსა მეფე ლუარსაბ იღდა
 ქრციხლვანს. და ამ ჟამში გამდიდრებულ იყო
 ქართლს მოურავი სააკაძე გიორგი, რომელი იყო
 მოურავი ტფილისისა, და ესრეთ გამდიდრე-
 ბულიყო, რომე შემდგომად მეფისა იგი იყო. 5
 და ამას უთხრეს ქუეყნისარევის მოყუარეთა და
 მეჩხუბართა კაცთა, ვ'დ „მეფე სიკუდილს
 გიპირებს, რ' სძაგს სიმდიდრე და მორქმა
 შენი“. ხ' მოურავს რა ესმა საქმე ესე, დაიწ-
 ყო რჩეუა და ლაპარაკი. და მაშინ მიუგზავნა 10
 მეფემან კაცი და შეუთვალა, ვ'დ „რა გნებავს
 ყოფად, რომე დლითი-დღე არ დასცხრები
 ლაპარაკისაგან და ჩურჩულისაგან“. ხ' მოუ-
 რავმან. მიუგზავნა მროველი ავალიშვილი დო-
 მეტი და შეუთვალა ესრეთ, ვ'დ „სიკუდილსა 15
 და ლალატს მიპირებო და რას მემართლები,
 დანაშაული რა მაქუსო, რომ მიწყრებიო და
 გნებავს სიკუდილი ჩემიო. ხ' მეფემან უარ-
 ყო და ფიცით შეიჯერა, ვ'დ არა „მწადს სი-
 კუდილი შენიო.“ 20

A კი'დ 3

244. და ამა ჟამსა შინა მოუვიდათ ანბავი,
 რომე თათარხანი თრიალეთზედ მოვიდაო. მაშინ
 გუნება ვერ დააჯერეს მართლა და გაგზავნეს
 იარალი, რომე წადი და მართალი შეიტყვევო
 და გზები შეკარო და ადრე გვაცნობეო ან- 25
 ბავი, თუ მოსულანო. რ' მაშინ მეფე იყო სუ-
 ბათ და არავინ ახლდენ, დარბაისელნი ქართ-
 ველნი, რ' იყუნენ თავისა, და წარმოვიდა და
 დადგა მეფე ცხირეთს.

მაშინ წარვიდა იარალი და დახერგა გზე- 30
 ბი და ერთსა მოსავალსა ალაგსა დადგნენ

თვთან. და თვთ უგრძნობლად თავს წამოაღ-
გენ თათარხანი და მძინარენი ამოსწყუიტეს
და დაკოცეს, და ერთიცა მათგანი არავინ
განერა.

5 **245.** და წარმოვიდნენ თათარნი და მოვიდეს
A კილ 4 და დაწვეს მანგლისი და ყუელთა. || და მუნ ყუელ-
თას შეიპყრეს მლდელი ერთი, სახელით თეუ-
დორე, პატიოსანი და მოშიში ლთისა და
ერთგული მეფისა თვისისა. და რა მოვიდენ
10 გოსტიბისა თავსა, დაუწყეს მლდელს თეუ-
დორეს ლახტითა ცემა და ეტყოდენ, ვდ „მიგ-
ვიძელ მეფეზედა“, და სწადდათ სიკუდილი
მეფისა. და მლდელმა გულში ასე თქუა: „ჩემის
ორის დღის სიცოცხლისათვის ამას რატომ
15 ვიქ, აწ მიუძღვე და მეფე მოვაკულევირო და
ქართლიც გააოკრონ, მე რალა მეშველებაო
და ან ჩემს სულსაო. მაშინ მლდელი წამოუძ-
ღვა და ქუენადრისის გზაზედ ჩამოუძღვა, ერ-
თაწმინდასა და ცხირეთზედ დიად შორს დარჩ-
20 ნენ. და მაშინ სცნეს ყირიმთა, რომ მეფეზედ
შორს იყუნენ, და გააგდებინეს თავი მლდელს
თეუდორეს. და შეირაცხა წმიდათა მოწამეთა
თანა.

246. და რა მოიცვეს ერთაწმიდა, ახალქალაქი,
25 მაშინ წამოხედეს ცხირეთილამ მეფემან და სპათა
მისთა, რ ქრცხილვანილამ წამოსულიყო მეფე და
A კილ 5 ცხირეთს მოსულიყო, და ნახეს ჯარისა სიმ-
რავლე. მაშინ თანა ახლდა მოურავი გიორგი და
ციციშვილი ზაზა. მაშინ მოახსენა მოურავმა მე-
30 ფესა, ვდ „ნუ ასჩქარდებითო და ვნახოთ ლთნ,

რა მოახდინოსო“. რ იყო ესე მოურავი კაცო
 გულსრული და კარგი სარდალი, ქკუიანი და
 გონიერი. და წარვიდა მოურავი და რომელი-
 მე იყუნენ გარემონი ჯარნი, მოვიდა და შემო-
 ეყარა მეფესა და სხვანიცა ბარათიანნი და 5
 რომელნიცა იყუნენ მის კერძონი ქართველნი.
 შეჰყარა ჯარი თვისი, რამოდენიცა ჰყუანდა,
 და ზაზაცა თანა ახლდა. და წარვიდა მოუ-
 რავი ყირიმის ჯარზედ და ჩავიდა ნიაბთ ბო-
 ლოსა სხერტის ქალაზედა და მუნ დახუდენ 10
 ყირიმნი. მაშინ შეუტივეს (sic) მოურავმან და და-
 კოცა ჯარი მრავალი და ყუეს მრავალი მარც-
 ხი და ზიანი. ხ ციციშვილმა ზაზამ მოკლა
 ერთი დიდი ფაშა და ჩამოკდა, თავსა სჭრი-
 და, ამაზედან წამოადღენ მრავალნი ყირიმ- 15
 ნი, და, რა სცნა, ზაზამან მოქრელი თავი წვე-
 რით კბილში დაიჭირა და მოახტა ცხენსა და
 წარმოვიდა. და სხვანიცა მრავალნი სახელნი
 ქნეს იმ დღესა. მოვიდენ და მოართვეს მეფესა
 მრავალნი თავნი და ნატყუენავი. 20

A კილ 6

247. შემდგომად ამისა აიყარნენ თათარხანნი
 და წავიდენ საციციანოსაკენ. ხ მისწერეს მეფე-
 მან წიგნი ერისთევებსა და მუხრანის ბატონსა
 და შიდა ქართლელთა ყოველთავე, რათა შეი-
 ყარონ ჯარი თვისი და სურამის ბოლოს და- 25
 ხუდენ. ხ ყირიმნი წარვიდენ, მივიდენ დოეს[ს].
 და, რა მივიდოდენ, მაშინ ერთი ტერტერა
 გორელი, გორიდამ მოვიდოდა თავისთავს
 უგრძნობელად. და მიმოიხედვიდა იმიერ და
 ამიერ ტერტერა იგი და, იხილა დოესი და 30
 ველნი იგი დოესისანი აღვსებული ჯარითა,

და, მაშინ სცნა ტერტერაჲ, რომე არა იყუ-
 ნენ ქართველთაგანი. და სცნა, რომე უსჯუ-
 ლოთაგანნი არიან ვინმე და მარბეუელნი ქუეყ-
 ნისანი. და მსწრაფლ უკუნიქვა ტერტერა
 5 იგი და მივიღტოდა გორისკერძო, განვლო
 კიდი მტკუროსა და გარდაყარა ფიცრები კი-
 დისა სრულიად და ჩაყარა წყალსა შიგან და
 აშალა კიდი და მივიდენ ყირიმნიცა ზედა
 მიწეუნით, და დახუდა კიდი აყრილი და
 10 შეუძნდათ ფრიად და ველარა გაიარეს კიდ-
 ზედა.

A კ¹იდ 7 248. მაშინ დაჰმუნებულნი მიიქცენ და წა-
 ვიდენ გზასა საციციანოსასა და შეუღეს საციცი-
 ანოსა ზედა, დაწვეს და დადაგეს საციციანო. და
 15 წარვიდეს და მივიდეს ბრბონას და დაიბანაკეს
 მუნ. მაშინ დააქციეს სახლები, გადვეს კიდი
 და გავიდენ მტკუარსა, მივიდენ (sic) და დადგენ
 ტაშისკარის ბოლოს ნახვეტაში.

+ 249. ხ¹ მეფე ლუარსაბ და მოურავი წარმოვი-
 20 დენ და მოვიდენ ახალდაბას. მაშინ იყო მტკუა-
 რი დიდი, რ¹ თვე იყო ივნისი, და არა იყო ფო-
 ნი. მას ღამესა ათივეს ღამე ვედრებითა და ლო-
 ცვითა მკურვალითა, და მიანდვეს საქმე ლ¹თსა
 და დაასკუნეს შესულა მტკუარშია ფონად და
 25 ეგრეთ განვლად მიერ წიაღად. და, ვ¹ა გათენ-
 და, შეუიდეს წყალსა მას შინა. და იყო მაშინ
 მტკუარი სავსე და არა ეტეოდა კალაპოტში.
 და იყო ლ¹თისა საუარველი მათზედა და გან-
 ვიდეს უვნებელად¹ ესრეთ, რომე არაფერის-

¹ A: უნებელად.

თანა არა წამხდარა რა, არცა კაცი და არც
ბარგი, და ეგრეთ განვიდეს, ვა ძენი ისრა-
ლისანი ზღვასა მას მეწამულსა. და ჩამოვლეს
იდუმალ მათ და უგრძნობელად მტკურის პირ-
პირ ასე ჩამოვლეს, რომე მათ ყირიმთა||ვერა
უგრძნეს რა, გამოიარეს¹ და მოვიდენ და შე-
მოიყარეს ქართველნი, რომელნი იდგეს სურა-
მის ბოლოს.

A კილ 8

5

250. მაშინ არჩივა მოურავა: „თხრილის
პირს გარეშემო მეთოფები შემოვახვიოთო და
ცხენოსანი მინდვრათ მივიდნეთო. და დაუჯე-
რეს მოურავსა და მჩვიდენ ეგრეთ, როგორადაც
არჩივა. მაშინ იქმნა ომი დიდი იქით და
აქეთ და დიდად მოჭირვებით და გულსრულად
შეიბნენ, ძველთა გმირთაგანცა ძნელად შესაძ-
ლებელად საგონებელ იყო, რომე, მაშინ მეფე
და მოურავი და სრულად ქართველნი იბრ-
ძოდენ. და მისცა ღოთნ ძლეუა მეფესა ლუარ-
საბს, ვა პირველ აბრაჰამს და გედეონს. და
აღსრულდა წინასწარმეტყუელისა მოსეს მიერ
თქმული ლეუიტელთათჳს¹ ბრძანება უფლისა,
ვდ „ხუთმან თქუენგანმანო წარიქციოსო ასი
და ასმან თქუენგანმან ბეურეული“, და მოცი-
ქულისა პავლეს მიერ თქმული: „ძმანო, ღოთის
მოყუარეთა ყოველივე განემარჯვების კეთი-
ლად“. ეგრეთვე ამათ სასოებითა ღოთისათა
მიეცა ძლეუა დიდი და ესრეთ განემარჯვათ
ურჯულოთა ზედა და მოსრეს სრულიად, ბა-
ნაკი მათი იავარყუეს: რაც ოდენი ქართლი-

10

15

20

25

A კილ 9

¹ A: ლეუიტელთათჳს.

დამ ეშოვნათ, ტყუე, თუ საქონელი, იგივე
 ყოველივე წამოიღეს და მათიცა მრავალი
 წაართვეს. და, რაც ოდენი შეიპყრეს ყირიმ-
 ნი, მოსრნეს პირითა მახვილისათა.

5 **251.** კინლა მცირედი რამე ნეშტი განერნენ.
 იხმიეს სივლტოლა და წარვიდნენ მოსაკიდელ-
 ზედა ¹ შეშინებულნი და დანქრეულნი. შეუი-
 დენ ტყესა და სიმაგრესა მოსაკიდლისასა,
 არა აქუნდათ ღონე გზის განგებისა. და მზ-
 10 შინ ჰპოვებდენ დედანი მოსაკიდლის სოფლი-
 სანი ტყეთა შინა დამალულთა ყირიმთა კაც-
 თა, შეიპყრობდენ, მოჰკდიდენ დოღბანდსა
 და, თუ რამე ჰქონდათ, წაართმეუდენ, და
 კაცთა შეიწყალებდენ და განუტეუებდენ. ესე-
 15 თი გამარჯვება მოსცა ღთნ ქართველთა. და
 შემოიქცნენ გამარჯვებულნი და აღსავსენი
 საქონლითა და ჰქონდათ ლხინი და სიხა-
 რული.

20 **252.** მაშინ არჩივს, რაოდენიცა კაცნი დაე-
 კოცათ ყირიმთაგანი, დასჭრეს თავები და წარ-
 A კიდ 10 მოუგზავნეს ყენსა და მოულოცეს გამარჯვება.
 და გაუძღვანეს ² წინა გარასპი ფავნელისშვი-
 ლი და, რა მივიდა და მიაართვეს ყენსა თა-
 ვები, იამა დიდათ და დაუმაღლა მეფესა: გა-
 25 მოუგზავნა მრავალი წყალობა და მოულოცა
 მანცა გამარჯვება.

253. და ამა შინა უფროსად განმდიდრდა
 მოურავი: მოიპოვა ღონე ესე, რ^ა ცოლი არა

¹ A: მოსავიდეღზედა.

² A: სწერია „უძღვენეს“, წინ სხვა, უშნო ხელით
 სწერია „გ“.

* ესვა მეფესა ლუარსაბს, ყმაწვილიცა იყო, არ-
ჩივა მოურავმა, დაჰპატიჟა მეფესა და დახუ-
და კეთილად და გამოჩვენებით. და სმაშიგან
გაჰხიარულდა დიდად მეფე ლუარსაბ. მაშინ
ჰყუანდა მოურავსა და ერთი მეტად შვენიე- 5
რი და კეკლუცი და დააყენა მეღვინეთ თავს
მეფესა. და მოეწონა მეტად დიდად და ეტრ-
ფილა.

254. მაშინ მოურავს წინათვე განეგულა გულ-
სა შინა, რ^ა წინათ რომ მოურავმა ლალატი 10
დასწამა მეფეს, ჰგონებდა არ დამინდობსო,
ესრეთ განიზრახა, ვ^ად მოეწონება და ჩემი
დიდად მეფესა და ეტრფიალება და მაშინ
მოინდომებს დასა ჩემსა და მივცემ ცოლად,

A კ^აიდ 11 და, უკეთუ არ ინდომ^ავებს ცოლად, მაშინ 15
ვინცვინ ჩემნი მოკიდებულნი კაცნი არიან,
უფროსად ყოველნივე მე მომიდგებიან, და მე-
ფეს შეუორგულდებიან¹ და ამით წავახდენო,
და თუ ცოლად შეირთავს, მტერნი ჩემნი
გაუორგულდებიან და მეფეს ჩემის მეტი ლო- 20
ნე არ ექნება, და რა კელთ ჩამომივარდება,
რასაც (sic) მინდა, ვიქო. დაასკუნა რჩეუა ესე.

და იყუნენ ლხინზედა დიდად მხიარულნი და
მოეწონა მეფესა ქალი იგი. დღესა მეორესა
მიუგზავნა კაცი მეფემან და სთხოვა ცოლად 25
და თვისი მოურავსა.

მაშინ მოურავმა მოახსენა ხერხით: „მეფეო,
მე უარ² (sic) ერთი მდაბალი ყმა შენი, და-

¹ A: შეორგულდებიან.
² A: მეუარ.

ლაცა თუ ქამისა ამის წყალობითა და თქუენის
 მრავლის კეთილის ბოძებითა განმდიდრებულ-
 ვარ და დიდ არს სახელი ჩემიო, არამედ მტერ-
 ნი ჩემნი დასა ჩემსა დედოფლად არავინ მიიჩ-
 5 ნეუს და არცავინ¹ განდომებს თავსა ჩემსა, და-
 გიწყებენ ბეზლობასა და გამიწყრომებენ თქუენს
 თავსაო.

A კიდ 12 და კდ აცნობა მოურავმა || დედასაცა მეფისა-
 10 სა, კდ კერკით, და შეეხვეწა, რომე „თქვე-
 ნი შვილი, მეფე ლუარსაბ, ჩემს დას მთხოვ-
 სო ცოლად და მე ჩემის ნებით არ ვაძლეო
 და ამაზედ მომეკმარენით, რომ კაის საქმით
 მომარჩინოთ“.

15 **255.** მაშინ, სცნა რა საქმე ესე მეფემან, არა
 უსმინა და შეირთო და მოურავისა.

ბ⁷ დედა მეფისა იყო ქალი ლიპარტიანისა,
 სახელით მარიაჲ. მაშინ, რა სცნა ქორწილი,
 დაუმიძიდა დიდათ, მაგრამ ველარა გააწყო რა.
 20 და მოიყუნა ქალი ტურფად შეენიერი და
 ჰყუნადა თვესა რაოდენსამე.

მაშინ თავადთა და დიდებულთა ქართლი-
 სათა და, რომელიცა არა იყო მოურავის მო-
 ყუარე, იწყინეს და დაუწყეს ბეზლობა მოუ-
 25 რავსა. და ეტყოდეს მეფესა მტერნი მოურა-
 ვისანი, ვ⁷დ „მოურავი კაცი დიდად კარგი
 არისო, მაგრამ ჩვენზედ დიდად უმცირესი არი-
 სო და მრწემესი (sic) გვართათო. ჩვენ იმათ²
 ცოლნი და შვილნი და თავნი ყმად რად მივ-

¹ A: არცავი.
² A: იმათა.

A კვირ 13 ცეთო. და უმეტესად სუფრაჯმან შადიმან ბა-
 რათაშვილმა || დაუცადებლად დაუწყო ბეზლო-
 ბა მოურავსა.

დალაცა თუ არა ენება მეფესა მოურავის
 გამომეტება, არამედ დიდად აიძულეს სიტ- 5
 ყუითა და ჟამ ყოველ განაზრახებდეს მეფესა
 განტეუებასა სულიერისა მის წმინდისა ქორ-
 წინებისაგან. და დიდად უარის ყოფასა და
 არა რწმუნებასა წმინდისა სახარებისა ვად
 „რომელნი ღთნ შეაულუნა, კაცნი ნუ განა- 10
 შორებენ“, და ამისთვის დიდად უბრალო იყო
 მეფე და არა სწადოდა განტეუება ღთისაგან
 მიცემულისა მეუღლისა. დიდად მიაჭირვეს სი-
 ტყუითა და დაჰყუა მეფე რჩეუასა მათსა და
 ებძანა განტეუება. 15

256. და, რა ამაზედ დაიყოლიეს მეფე, კად
 იკადრეს სრულიად ამოწყუეტა და გათავება
 მოურავისა. და შეატყუეს მეფესა, რომ ყრმა
 არისო და რასაც მოგახსენებთ, ვერ ურჩ გვექმ- 20
 ნებაო. კად შესძინეს ბოროტი ბოროტსა ზე-
 და და მოახსენეს: „ვინათგან დაუტეობ და
 დაუგდებ მოურავსა დასა, ესე უწყით, რომე
 ამას მოურავი არ დასთმობს, დიდად სახელო-

A კვირ 14 ვანი კაცი არის, გაგიორგულდება || და ბეური
 ავი მოჰკედებაო“. მაშინ ურჩიეს დალატი და 25
 სიკუდილი მოურავისა.

257. და იღვა მეფე ლუარსაბ მას ჟამსა
 წავკისის თავსა. და მაშინ იკმო მოურავი და
 აწვიეს, ვად ყარაიას ვინადიირებთო, მოდით და
 შეუექცეთო. მაშინლა მსწრაფლ მოვიდა მოუ- 30
 რავი უზაროდ და არა უწყოდა საქმე გაგე-

ბული მას ზედა. და სწადდა მეფესა ხვალი-
სა დღე სიკუდილი მოურავისა ღალატითა.

258. დაასკუნეს რა საქმე ესე, არა დაფარა
ღონ საქმე ესე, არამედ იკსნა მეფე ლუარსაბ
5 უბრალოს კაცის სიკუდილისაგან და სისხ-
ლისაგან: და მოვიდა მოურავთანა ფარეშთხუ-
ცესი ხერხეულიძე ბააკა და გაამელავნა მეფე.

ბ^ა სცნა რა ესე მეფემან ფარეშთხუცესი-
საგან, რომელ არაოდეს უყოფიეს კაცსა გო-
ნიერსა განთქმა საიდუმლო მეფისა თვისისა,
10 შეიპყრა ფარეშთხუცესი და დააპრეს ცხვირ-
პირი. და, რაც ოდენ ამას ქუემოთ წერილ არს,
მოთხრა სახლისა მეფისა და აოკრება საქართ-
A კ^იდ 15 ველოსი, ყოველივე სიტყუითა || ბააკასითა
15 იქმნა.

259. ბ^ა, სცნა რა მოურავმან საქმე ესე, გარ-
დინვეწა შიშველა სახურავიანის ცხენითა და
განვლო გზა გელიყარისა და მივიდა ნოსტევს,
აჰყარა ცოლშვილი თვისი და მივიდა დიდგო-
20 რის მთასა. გაჰყუნენ ყმანი თვისნი.

260. ბ^ა გამოუსია მეფემან სპა და მოვიდენ
ნოსტეუს და მოიცვეს ნოსტევი და შეუქ-
რეს გზები ყოელგნით. მაშინ მოურავი შეჯდა-
და წარმოვიდა ცოლშვილიანათ მთა-მთა,
25 ჩამოვლო უგზოდ მთები, უგრძნობელად ყოველ-
თა მდებარეთაგან და ჩამოვიდა მცხეთას. და
დახუდა საბაჟოს გზა შეკრული და კიდიცა. და
მაშინლა განვლო უგრძნობელად მცველთა და
განვიდა არაგვს ზევით ღამით აღიდებულსა
30 მტკუარსა ცხენის ცურვითა ცოლშვილიანად
უზიანოდ, რომე არარა წახდენია წყლითა.

მაშინ განსრულმან თაყუანისცა მკურვალად (sic) სვეტსა ცხოველსა ღთივ-აღმართებულსა და წარვიდა არაგვს ერისთვის ნუგზარისასა.

261. ხ⁷ ესე ნუგზარ არაგვს ერისთვის მამაპაპათა ამოსწყუიტეს პატრონი კვეცისა თექეთურმანისძე და დაიჭირეს კვეცი და მიერიოთვან მისცა მეფემან რომელთამე¹ კადა, რომელთამე მთიულეთი და რომელთამე დუშეთი და ანანური და იქმნეს კვეცისა მის ერისთავად.

და ამა ნუგზარ ერისთვისა ქალი ედგა მოურავსა. და, რა სცნა ნუგზარ საქმე მოურავისა და მისვლა მისი სახლად მისა, მიეგება წინა მისაქციელსა, სოფელსა მუხრანისასა, და წარუძღვა წინა და წარიყვანა სახლსა თვისსა დუშეთს.

262. და ესე მოურავი იყო კაცი მცდელი და ილათიანი, და ურჩია ნუგზარს გაყოლა თვისთა თანა მრავლითა რჩეუითა, საქმისა ჩვენებითა. და დაუჯერა ნუგზარ ერისთავმანცა და და[ა]სკუნეს წარსულა ყეენთანა. და მუნ მეფისა გამაგრება არა შეეძლოთ, და გაპყუა ნუგზარცა. და წარვიდენ მუნით და განვიდენ ლილოსა და მუნით გაჰკდეს ყურყუთას მტკუარს ფონად და განვიდენ და მივიდენ აღჯაყალასა.

263. და, რა ნახეს მისვლა მათი აღჯაყალას მყოფთა თათართა, განიხარეს და მიიპყრეს პატივი დიდი. ხანსა რაოდენსამე მუნ იყუნენ და მოურავმა ცოლშვილი იქ დაადგო, და თვთ წარვიდა შააბაზ ყეენთანა. და რა ნახა შააბაზ,

A კ⁷ იდ 16

A კ⁷ იე 1

¹ A: რომელმანმე.

განიხარა დიდად, მრავალი ნიჭი და საბოძ-
ვარი უბოძა.

264. მას ჟამსა წარვიდა შააბაზ ალემად
ყანდაარისა, მუნ იახლენ, ბრძოლასა და ციხის
5 ალებაში დიდად კარგად და სახელოვნად იყუნენ.
და მუნით დაბრუნდა შააბაზ და წარვიდა
ბაღდადს. მუნცა თანა ახლდენ, კარგად, მკნედ
და მამაცად იყუნენ და გულოვნად. და რა
გაარიგა შააბაზ მუნებური საქმე, წარმოვიდა
10 და მოვიდა ისპაანს.

265. მაშინ მოურავიცა დაჰპირდა ქართლის
დაქერასა და კახეთისასა და თვთანც უნდოდა
შააბაზს და დართო ნება შააბაზ წამოსვლისა.

266. და ხანსა რაოდენსამე უკან მოვიდა გან-
15 ჯას უგრძობლად და უცნაურად მეფისა და კახის
ბატონისა. და, რა მოვიდა განჯას, მოუგზავნა
კაცი კახ-ბატონს თეიმურაზს და შემოუთვალა,
ვ'დ „შენი შვილი მომეცო. და რა სცნა
საქმე ესე თეიმურაზ, იცოდა, რომ შააბაზ
20 კაცი ხვანჯიანი და დაუნდობარი და ილათი-
ანი იყო, და ესეცა უწყოდა, რომ არც მე
A კ'იე 2 დაშინდობსო, იმასთან გავხდილი კაცი ვარო
და არა უნდოდა გაგზავნა შვილისა, რ' უწყო-
და, რომ არც შვილს დაინდობდა, არცა მას.
25 მაგრამ დაუყინეს კახთა და არა დაეხსნენ.
რომ მეტად ძალა უყუეს, მაშინ გაუგზავნეს
ძე თვისი ალექსანდრე, ნაშობი გურიელის ქა-
ლისაგან, და დედაცა თვისი ქეთეუან თან გა-
ატანა ამისთვის, რომე უფრო პატივ დამდებს
30 და არას აწყენს შვილსა ჩემსაო,- და შეებეწვა
გაუწყრომილობასა.

267. და, რა შივიდა დედოფალი ქეთეთუან, სცა პატივი დიდი. და, რა ნახა შვილიშვილი მისი ალექსანდრე, უთხრა: „ძიძა ხომ არა ვარო, ყენმა, რომ ასეთი პატარა ყმაწვილი გამოუგზავნიაო, რასთვის უფროსი შვილი არ გამომიგზავნაო. თუ ჩემი შერიგება უნდაო, უფროსი შვილი გამოგზავნოსო. და გამოუგზავნა კაცი და სთხოვა უფროსი შვილი. არ უნდოდა კახბატონს თეიმურაზს გაგზავნა უფროსისა შვილსა და დედოფალს ქეთეთუანსაც შემოეთვალა, ნუ გამოქუგზავნიო. და არა სწადდა გაგზავნა თეიმურაზს, მაგრამ არ დაეხსნენ კახნი და ეტყოდეს: „არ შენც იქ იყავო, რა დაგიმარცხდაო, ქუეყანასა რასთვის წაახდენინებო? რადგან არ დაეხსნენ კახნი, მაშინ გაუგზავნა უფროსი შვილიცა ლეუან. და, რა მიუვიდა ესეცა, მაშინლა გამოუგზავნა კიდეუ კაცი შააბაზ თეიმურაზს: „რადგან ამისთანა ერთგული კაცი ხარო, შენცა მოდი და მნახეო და მრავალს წყალობას გიზამო“. და, რა მოუვიდა ანბავი ესე, მაშინ ბატონმა თეიმურაზც დააჯერა გული და კახთაც შეიტყუეს, რომ უნდოდა ამოსავარდნელად.

268. მაშინ ეზრახნენ მეფესა ქართლისასა ლუარსაბს, რომე, „რადგან მოყუარენიცა ვართ და სჯობს ქუეყნისათვის, ამ საქმეზე გავერთდეთ, რა შენცა უწყვი შააბაზ ყენი საქართველოსათვის ავი არის და მოურავიც ხომ მტერი არის შენი და იმას მოჰყავს ყენი და უნდათ ქუეყნის წახდენა, გავერთდეთ“. და მაშინ გაერთდენ და მისცეს ფიცი მტკიცე ერთმანერთსა.

A კიე 3

A კიე 4

და შემოიყარა თეიმურაზ კახნი და დადგა
მაგრა.

269. და, რა სცნა საქმე ესე შააბაზ, წარმოვიდა¹
ვიდა¹ თვთ და მოვიდა კახეთს. და შეიყარა თეი-
მურაზცა ჯარი და შააბაზ ყეენმ[ა]ც წარგზავნა
5 სპა თვისი წინა და გარდაუყენა ქალეთს, და
თვთ შააბაზ მივიდა ბატონს თეიმურაზზედა.
და ვერლარა დაუდგა თეიმურაზ და წარმო-
ვიდა. და მოუკდა წინა გარდაყენებულთა
10 ქალეთს მდგომთა ყიზილბაშთა, შემოება მკნედ.
მისცა ღ-თნ ძლეუა, გაემარჯვა ბატონს თეი-
მურაზს: ამოსწყუიტა და მოსრა პირითა მა-
ხვილისათა ყოველნივე. წარმოვიდა და მოვი-
და მუხრა[ნ]ს და შემოეყარა მეფესა ლუარსაბს.

270. პირველ თურმე ერჩივა მოურავს შააბაზ
ყეენისათვს ესრეთ, ვ-დ „ქართლში ზამთარ
მიდიო, ხიზანი მთაში ვერ შეუაო და, რასაც გინ-
და, იქო, და, თუმცა მთაში შეუიდიენო, თოვლი
და სიცივე ამოსწყუეტსო. || და ესმინა შააბაზს
A კ-იე 5 სიტყუა მოურავისა და მოვიდა თვესა იანვარსა
20 ხუთსა ქრისტეს აქათ:; ჩქ-კდ:; და აღილო ციხე
თორლისა შააბაზ და გამოილო ყოველივე
საგანძური კახეთისა. და შემუსრა კელითა
თვისითა წმინდა გიორგი ალავერდისა და
25 შემუსრნა პატიოსანნი ხატნი და ჯვარნი და
შემოსძარცუნა პატიოსანნი თვალნი და მარ-
გალიტი, მისცა მეძავთა, ცოლსა და ხარჭათა
მისთა და ყო სამკაულად მათდა. და შეაგინნა
30 წმიდანი ეკლესიანი კახეთისანი, და წარმო-
ემართა ქართლსა ზედს.

¹ A: წარმოვიდა.

271. მაშინ ინებეს ქართველთა ომი, მაგრამე
ველარა გააწყუეს რა და ვერცა დაუდგენ
სიმრავლისაგან ჯართასა.

მაშინ წარვიდა მეთე ლუარსაბ და კახი-
ბატონი თეიმურაზ იმერეთს. და მოეგება 5
მპყრობელი იმერეთისა გიორგი, ითვისა კეთი-
ლაღ და მიუჩინა ალაგები და დააყენა.

272. ხ^ნ შააბაზ მოვიდა გორსა და დადგა მუნ.
და წარუგზავნა მპყრობელსა იმერეთისასა
კაცი შააბაზ და შეუთვალა ესრეთ, ვ^დ „მო- 10
მეც ეგევე ორნივე მეფენი და აღგავსებ მრავ-
ლითანიკითა და საბოძვრითა“. ხ^ნ მპყრობელსა
იმერეთისასა რა ესმა საქმე ესე, გაუგზავნა
კ^ოზი აფხაზეთისა მალაქია და აბაშიძე ლეუან
მოციქულად და გამოუგზავნა ფეშქაშიცა მრავ- 15
ვალი და შემოუთვალა ესრეთ, ვ^დ „ამათი
მოცემა ჩემგან არ იქნებისო, და კელმწიფემ
ამდენი წყალობა გუიყოს და დაგვდვას პატივი,
რომე ესენი ისეუ შაირიგოს და თვთონ წაბ-
ძანდეს და დაანებოს ამით ამათი მამული და 20
საბატონო.

და რა მოვიდა კ^ოზი მალაქია და აბაშიძე
ლევან, და თანა ახლდათ ყენის გაგზავნილი
კაცი, - და რა მივიდა, დიდათ პატივსცა
ყენმან და დახუდა კარგად. 25

273. და რა სცნა მოუცეულობა მეფისა და
ოეიმურაზისა იმერეთის ბატონის გიორგისა-
გან, ველარა გააწყო რა შააბაზ. და მაშინლა
მოიპოვა კელოვნება და ღონე ილათისა,
რათამცა კერკით მოაგვაროს. და მოიკმო 30

A კ^იგ 6

კოზი მალაქია და აბაშიძე ლეუან და შეუთვა-
ლა ესრეთ ძპყრობელსა იმერეთისასა გიორგისსა

A კ^იე 7

„რადგან შუა ჩამოსულ ხარო, მე მეფე ლუარ-
საბთანა არცა რა საქმე მაქუსო და არც-
5 არას ვემდურვიო და არც მაგის წასახდენად
მოესულვარო. ბატონი თეიმურაზ ჩემი მტერი
არისო, მაგას არც შევირიგებ და არც მინდა.
მეფეს ლუარსაბს კიდევ შეუირიგებ (sic) და, თუ
მოვა და შემომრიგდება, წყალობასაც უზამ“.

10

და, რა მათ ესე სიტყვა დააბარა და გაი-
სტუმრა, მოიკმო შადიმან სუფრაჯი, რომელი
იყო გამზდელი ლუარსაბისა, და დაიწყო
ტირილი შააბაზ ყენმა და თქუა: „მე მეფეს
ლუარსაბს როგორ წავახდენო, მეფის სვიმო-
15 ნის შვილის შვილსა და მეფის გიორგის შვილსა
მე ავსა და ურიგოს როდის ვკადრებო, მაგ-
რამ ეს თეიმურაზ მიცდინაო და მომიტყუაო.
ესე იცოდე, თუ მეფე ლუარსაბ მოვა და
შემომრიგდებაო, დიდს წყალობას უზამო და
20 გავამდიდრებო. და მისცა ფიცი საშინელი
და საფიცარი და იტირა ბეური.

15

20

274. და რა ნახა შადიმან ესევითარი ტირი-
ლი და საფიცარი შააბაზისა, მაშინ დააჯერა
გული, რომ მეფეს ლუარსაბს¹ ყენი დიდს
წყალობას უზამსო და კიდევ შეირიგებსო,

25

A კ^იე 8

|| ამაზედ დიდად დააჯერა გული.
ბ^ი ამას ყოველსავე კერკითა და ილათითა
იქმოდა შააბაზ. მაშინ გაუგზავნა შადიმან

¹ A: ლუარსაბ.

სუფრაჯი და გაატანა ერთი გულის სანდო
 ერთგული ხოჯა ყეენმან და მისწერა წიგნი
 და საფიცარი და გაუგზავნა მურასა კმალი.

მაშინლა ჰყუნდა შააბაზს ცოლად და მეფე-
 სა ლუარსაბისა და მასცა მიაწერინა წიგნი და 5
 იკმო მეფე ლუარსაბ, რ დაატყუა დაცა
 მეფისა. და მისცა მრავალი საბოძვარი და
 საჩუქარი კოზს მალაქიას და აბაშიძეს ლეუანს
 და აღავსო პირთამდი.

275. რა მივიდნენ ესენი მეფესა ლუარსაბსა 10
 თანა და გიორგის იმერეთის მპყრობელთანა,
 მოახსენეს ანბავი ესე ყეენისაგან დანაბარები და
 აუწყეს ყოველივე. და შადიმანც საფიცარი
 აჩვენა, და ხოჯამ კმალი მიართვა, და მიარ-
 თვეს დისა მისისაგან მიწერილი წიგნი. მაშინ- 15
 ლა დააჯერა გული მეფემან ლუარსაბ და
 აემზადა წამოსასულელად.

A კიე 9

276. და პატრონმა იმერეთისამა გიორგიმ
 შეატყობინა დადიანს ლეუანს და გუ||რიელს მა-
 მიას, რომელი იყო ესე გურიელი მამია ძე ვახტანგ 20
 გურიელისა. მაშინ მოვიდენ ისინიცა და შეი-
 ყარნენ ერთად. ურჩიეს ბატონმან თეიმურაზცა
 და სრულიად იმერელთა, რომე ყიზილბაშთ
 მრავალი ტყუილი იციანო და დაუნდობარნი
 კაცნიც არიანო, არც შენ დაგინდობენო, ნუ 25
 წახვალო.

ბ მან არა უსმინა და წარმოვიდა. გაჰმო-
 ყუნენ გზასა რაოდენსამე თანა და გამოესალ-
 მნენ და დაბრუნდენ, ისინი იქით წავიდენ
 და მეფე ლუარსაბ წარმოვიდა და მოვიდა 30
 შააბაზ ყეენთანა გორს.

277. და ყეენმა არც იჩემა წინა-მიგებება
 არამედ სანადიროდ ცხენს შეჯდა და წინ შემო-
 ეყარა, პატივისცა ლუარსაბს და მოიყუანა
 თვსთა თანა. და დიდად განიხარა¹ ყეენმა შაა-
 5 ბაზ და სცა დიდი პატივი. ხ¹ ხანსა რაოდენ-
 სამე იყუნენ შექცეუაშიგან, ხ¹ შემდგომად
 ამისა თქუა გულსა შინა ყეენმან შააბაზ და ეში-
 ნოდა, ნუ უკუე ქართველთა არავინ გამოუ-
 10 ცვალოს გულიო და არა აღადგინოს || შფოთიო,
 ხანსა რაოდენსამე უკანა შააბაზ ინება წარსუ-
 ლად ტფილისად. და უთხრა მეფესა ლუარ-
 საბს: „წარვიდეთ ტფილის[ს]აო და ვილხინოთ
 მუნცაო და შეუქცეთო, შენ მუნ დაგავდებ
 და მე წავალო. და რა ჩავიდენ ტფილისს,
 15 მუნ რქუა: „წარვიდეთ ყარაიაზედ და ვინა-
 დიროთ და შევიქცეთ ნადირობითა და ლხინი-
 თაო, შენ დაგაბრუნებ და მე წავალო. რა
 მივიდენ ყარაიაში, შემოავლეს ჯელგა დიდი
 და არამიცა თანა ახლდენ. მაშინ არმისათვს
 20 კარავი (sic) და შუაში შემოავლეს თეჯირი,
 და თვთ შააბაზ და ლუარსაბ დაკარდენ და
 მოეშადნენ სასროლად.

278. რ¹ ესე მეფე ლუარსაბ იყო კაცი შვენი-
 ერი და კეკლუცი და სანახავად სატრფიალო და
 25 არსად გამოსულა ამისთანა შვენიერი და შემ-
 კობილი კაცი, ყოვლისა სამღ¹-თო-საკაცო-
 ბოთ ზნეობით გათავებული და უკლები.

მაშინ მოინადირეს ყარაია. და მოკლა მეფე-
 მან ლუარსაბ კარზედა ცხრამეტი. და, რა ნახა

¹ A: განეხარა.

A კ^ე 11 ესე შააბაზ, უფროსად აღევზნა გულსა მისსა შური მისი და გაუმტერდა, დაღაცათუ პირის-პირ დიდს ქებას ეუბნებოდა და ეფერებოდა, ანდ გულში დიდად ემტერებოდა და არჩეულა ამისთვის ბოროტსა.

5

279. მაშინ დამან მეფისამანცა გაუგზავნა საიდუმლოდ წიგნი ა ასწავა: „ამას ასე გამოჩვენებით, სიკეთით და შევნიერებით ნუ ეჩვენებო, მე ვიცი ამისი ანბავი, რომ შურიანი და ხვანჯიანი კაცი არისო და ეწყინებაო შენი სიკეთე გულშიაო, პირად-კი ვერას გეტყუისო, მაგრამ ერიდე და ფრახილად იყაო. მაშინ მეფემან ლუარსაბ უთხრა: „აწ რა ვქნა, რაგინდ რომ ავად ვეჩვენო და კელი შეუწყო, ეს ხომ ვიცი, აღარ გამიშვებსო და, რადგან კი აღარ გამიშვებსო. ისეუ ისეუე კარგად ვეჩვენებო, ისი სჯობსო.

15

280. და ქონდა შური დიდი მისთვის იდუმალ. მაშინ უთხრა შააბაზ: „რადგან ამისთანა მონადირე კაცი ხარო და უებრო მშვილდოსანიო, ყარაბალი დიად კარგი სანადირო და შესაქცეული ადგილი არისო და წარვიდეთ იქაცაო და შეუქცეთო, მოვინადიროთ და ვილხინოთო. და წარიყუანა მენცა.

A კ^ე 12

და ხანსა რაოდანსამე უკანა კდ უთხრა: „გილან-მაზანდარა და მისი გარემონი ქუეყნებიცა კარგი სანადირო არისო, წარვიდეთ მუნცაო და შეუქცეთო.

25

281. და რა მიიყუანა აზრაფს, მაშინ დაპატიჟა სჯული, ხ მან არა უსმინა და არცა უარყო სჯული თვისი. მაშინ განრისხნა შააბაზ და

30

იგონებდა ბოროტსა მეფის ლუარსაბისაჲსა და ალუთქმიდა მრავალსა ნიქსა და სიტყუითა ლიქნისათა, ზაკუით ჰგონებდა ცთუნებად და მიქცეუად სჯულსა მის'ა ზედან, რეცათუ 5 დაარწმუნოს ვერაგობითა თვისითა, და ვერ მძლე ექმნა, ა'დ ამაო იქმნა სიციბილი მისი და ვერ ეწიფა ნებასა გულისა თვისისასა. უმეტესად აღივსო შურიითა, ვ'ა იტყუის დავით: „უმზირინ ცოდვილი მართალსა და იღრქინის 10 მის ზედა კბილნი მისნი, ხ უფალი ეცინინ მას, რ' წინასწარ ხედავს მას“ და შე'დგომნი ამისნი. მაშინ ესმნეს სიტყუანი ესე მძლავრისა მიერ მეფესა ლუარსაბსა, არად შერაცხა 13 A კ'იე 13 რისხვა მძლავრისა, ა'დ ეგო, ვ'ა ანდამატი, და 15 შეუძვრელ, ვ'ა კლდე, და უშიშ იყო, ვ'ა ლომი საყოფელსა თვისსა, — და არა იგონებდა წარმავალსა, ქუეყნიერსა ზრუნვასა, ა'დ ზეცად მიმართ აღაფრენდა გულსა და გონებასა თვისსა. ვ'ა ორბი ზეაღმფრინვალე 20 ეთერისა მიმართ, ეგრეთ განახლებად ისწრაფდა და შემოსად სულიერისა სამოსლისასა და განკლებად¹ თმისა აპის მოკუდავის და შემოსად უკუდავისა მის, რომელი მოსიეს წმიდათა მკნეთა მოწამეთა, და, წარ- 25 მომთქმელი სიტყუასა მოციქულისა, ვ'დ „გული მითქუამსო განსვლად და ყოფად ქრისტეს თანა“, განიცდიდა სიმკნესა და ღვაწლსა წმინდათა მოწამეთასა და გვრგვნსა და მოსაგებელსა მათსა. და უფროსად მობაძავ და სამ-

¹ A: განგებად.

ლ^ათოდ მოშურნე ქმნილიყო მეფეთა შორის
წარჩინებულისა და მოწამისა მეფისა არჩი-
ლისა და ვახტანგისა და იტყოდა მოციქული-
სა მიერ თქმულსა მას: „უკეთუ მოგკუდე ქრის-
ტესთვის, მრწამს, რ^ა მისთანაცა ვსცხონდეთ და, 5
უკეთუ მან სახიერმან სიკუდილითა თვისითა
გვკანა ჯოჯოხეთ^{||}ისაგან ქუესკენელისა, ჩვენ-
ცა თანა-გვაც, რათამცა დავესთხინეთ სის-
ხლი მისთვის და არა ვრიდოთ თავთა ჩვენთა:
მისთვის ნეტარ თუმცა ღირს მყოს სახიერმან 10
მან, რათამცა არა ერთგზის და ორგზის მივ-
სცე თავი ჩემი სიკუდილსა, ა^დ მრავალგზის,
რომელმან მიბრძანა კმითა მით საუფ-
ლოთა «ნუ გეშინინ რომელთა მოგწყუიდნენ
კორცნი, ხ^ე სულისა ვერ კელეწიფების მოწ- 15
ყუედად» და კ^დ, «რომელმან აღმიაროს მე
წინაშე კაცთა, მეცა აღვიარო იგი წინაშე მა-
მისა ჩემისა ზეცათასა». ვინადგან იგი ესრეთ
აღმითქუამს გვრგვინსა მას დაუქნობელსა და
მოსაგებელსა, რომელი თვალმან არა იხილა 20
და ყურსა არა ესმა, ხ^ე გულსა კაცისასა არა
მოუკდა. და ესეცა უწყი, ვითარმედ სიკუდი-
ლისა თანამდებ ვართ და უნებელად თანა-მაც
განსვლა სულისა და განშორება კორცთაგან,
მეგულეების გარდაცვალება თიკოანთა ამათ 25
თბერთა და დაკსნად ნასხამთა ამათ და ანა-
ქუსთა ჩემთა. ნანდვილ^{||}კეთილარს ჩემდა,
რათა მოსწრაფედ ვრბიოდე ასპარეზს მას
ზედა ძლეუისასა და მოვაკუდინო ასონი ქუე-
ყანისანი და შევიმოსო უკუდავი, ვინათგან 30
უეჭველად ესე ყოფად არს. რალა ყენება არს:

A კ^იე 14

A კ^იე 15

ჩემდა და არა ვისწრაფი შესვლად ქორწილსა
 სიძისა მის შვენიერისასა და უკუდავისასა და
 მზა არს ჩემდა მოცემად კელითა თვისითა
 გვრგვნსა მას უხრწნელებისასა. აჰა, ჟამი
 5 "შეწყნარებული და დღე სათნო უფლისა".
 და უწყუ და წინასწარვე არა შეწყალება და
 უღმობელოება მძლავრისა მის შააბაზისა, მა-
 შინ ეუედრებოდა გულითა მკურვალითა და
 10 ცრემლითა ნაკადულითა და ზედასა ზედა მი-
 წეუნითა გარდაიხდიდა დღეთა მარხვითა.

282. კ დ აიძულა შააბაზ დატეუება სჯულისა
 და არა ისმინა, მაშინდა განუჩინა ტყუეობა
 ციხესა მას, რომელსა ჰქუიან გულაბყალა, და
 მუნ განეგულა აღსასრული მისი.

15 283. მაშინ აუწყა ქართველთა, რომელნიცა
 ჰყუეს თანა, და წარმოუთხრა ყოველივე ანდერ-
 ძი თვისი და უბრძანა ესრეთ: „ესერა დაუტე-
 20 ა კ ი ე 16 ობ საწუთოსა ამას სოფელსა და განგეშორე-
 ბი თქუენგან და წარვალ მეუფისა ჩემისა
 20 ღთისა წინაშე, რომლისა თვისცა მსუროდა.
 გარნა ნუ დამივიწყებთ და ესე-მებრ სიტყუა
 გექსენედ და ცრემლით მგოდებდით, რომელ-
 ნიცა ხართ ჩემთანა აღზრდილნი და რომელ-
 25 ნიმე ხართ გამზრდელნი ჩემნი და ნუ უგულე-
 ბელს ჰყოფთ ტკბილად პატრონს ყმურებრ
 მეგობრობასა და სიყუარულსა ჩემსა, რ მნე-
 ბავს თქუენ მიერ, რათა წესის-ებრ საქართ-
 ველოსა აღუტეოთ ხარი და კმა დაფლვისა
 ჩემისა და ეგრეთ სტიროდეთ ჩემზედა, რ
 30 ამიერითგან არლარა მეგულვების სმენა კმისა
 თქუენისა, ა დ მეგულვების სმენა კმისა მ ს

ანგელოზებრივისა სიხარულისა და ზატიკობისა“.

A კ¹ ივ 1¹

284 მაშინ აღუტეუეს ქართველთ კმა რა მათ გოდებისა და ტირილისა, ვა რაქაელ სტიროდა შვილთა თვსთა და არა უნდა ნუგეშინის ცემის, და ტიროდენ ზარითა წესსა ზედა საქართველოსასა. და თვთ მწოლარე იყო მეფე ლუარსაბ და მიუტირებდენ ქართველნი კმითა საზარელითა და ტირილითა უნუგეშინისცემოთა, და ეგრეთვე მეფე ლუარსაბ მიუგებდა და მეტყუელებდა სიტყუასა ნწარესა განშორებისა მათისათვს. და ესრეთ აღასრულეს წესი ცხედრისა და იყო კმა ტირილისა და გლოვისა.

285. მაშინ მოუწოდა ეფისკოპოზსა, რომელი ჰყუეს თანა, მღდელთა და დიაკუანთა და უბძანა მოღება წმინდათა ქრისტეს საიდუმლოთა კორცსა და სისხლსა ცხოველს (sic) - მყოფელსა. მაშინ აღიპყრნა კელნი თვსნი ზეცად მიმართ და შემეკვალნა თვალნი გონებისა მისისანი, მგზავსად მწყურნებითა ნეკტარობდა და მცენებელობდა თვალთავან ნაკადულსა ცრემლთასა, და ნილოსისაებრ რწყუიდა ორნატთა ჯეჯლთა სულისა თვსისათა და მეტყუელებდა ფსალმუნსა ამას: „შენთვს მოგწყდები ქრისტე ღთო ჩემო, ვა ცხოვარი კულადი, და აწ ღირს მყავ ზიარებად წმიდათა შენტთა საიდუმლოთა“, და მაშინლა ეზიარა წი-

¹ ამ რვეულითგან მოყოლებული უფრო მდარე და უშნო ხელით არის დაწერილი.

A კვი 2

შითა და კრძალულებითა. და ოდეს ეზიარა
 მაშინ || მადლობდა ლთსა და იტყოდა: „შენ
 უწყი უფალო ჩემო, იესო ქრისტე, ვითარ
 არცა ანგარებითა, არცა სიმდიდრის მოყუა-
 რებითა დაუტეუე მამული და საყოფელი ჩემი
 5 და ვერცავინ შემძლებელ იყო შეპყრობად ჩემ-
 და და ვერცა გამოყუანებად სიმაგრეთა მათ-
 გან, რომელსა მე ვიყოფოდი, არამედ მანქა-
 ნებითა და კელოვნებითა მძლავრისა ამის ბო-
 10 როტისათა და ზაკუითა ეშმაკისა, მოყუარეთა
 და მსახურთა მისთა, ბოროტთა კაცთათა, წარ-
 მოვედ და მოვედ მძლავრისა ამის. და უფრო-
 სად მწუხარე ვიყავ და მეღმოდა გულსა ია-
 ვარ-ყოფა საქართველოსი, შერეუა წმიდათა
 15 ხატთა და ჯვართა და დარღვევა წმიდათა
 ეკლესიათა. და უკეთუმცა ხ მე განვერი კელ-
 თაგან მათთა, მაშინლა განრყუნილ იყო ხელ-
 თაგან მათთა და მოოკრებულ, ვა იერუსალიმი
 ნაბუქოდონოსორის მიერ, ეგრეთვე სუროდა სა-
 20 ქართველოსათსცა მძლავრსა მას და სწადოდა
 სრულიად იავარყოფა, არამედ აღძრულმან და

A კვი 3

ბრძანებისა შენისა მსპენელმან || ვყავ წინააღ-
 რჩევით საქმე ესე, რომელმან ბრძანე წმინდა-
 სა შინა სახარებასა, ვდ «მწყემსმან კეთილ-
 25 მან დადვის სული თვისი ცხოვართა თვსთა-
 თვსო». და არა ვიქმენ სასყიდლით დადგინე-
 ბულ, რათამცა დაუტეუე ცხოვარი ჩემი და
 ვივლტოდი და მხეცთა განსარყუნელად და
 შესაჭმელ იყო სიწმიდენი და ალაგნი ქართ-
 30 ლისანი, არამედ, მინდობილმა ბრძანებისა
 შენისამა, დავსდევ თავი ჩემი ქვეყანისათს

და განერა თემი ჩემი მოოკრებისაგან. ესე
 ყოველივე შენ უწყი, რ^ა მეცნიერ ხარ გულის
 სიტყუათა და გონებათა. არა მეწყალვის მე
 ფობა და შარავანდელობა ჩემი, არცა შვენიე-
 რობა, ჰაეროვნება და ახოვნება სიკაბუკისა 5
 ჩემისა, არცა უებრობა და ყუავილი სიორძი-
 ლისა ჩემისა, არცა კისკასად მორბედობა ას-
 პარეზობისა და ქუელ-ყოვილობა (sic) ჰასაკო-
 ბისა¹ ჩემისა, არცა ბრძოლასა შინა მკნეობა
 და სიმაგრე მკლავისა, და|| არცა თეატრონსა შინა 10
 მორბედობა ცხენტა და მსწრაფლმავლობა
 და მარჯვედ სრვა მკეცთა, დაუშრომელობა
 მკლავთა და ყოველთავე მოსავთა ჩემთა
 უზეშთაეს ყოფა, არცა დიდება, პატივი და სა-
 ნოვაგენი, მრავალ-ფერი ტაბლანი და გამო- 15
 ჩვენებით ლხინნი და მხიარულითა პირითა
 მეტყუელებანი, ზმანი და მღერანი და მეფობ-
 რივი ცხედარი და ტახტ-გვირგვინოსნებანი. ესე
 ყოველივე დამიტევებიან სიყუარულისა შენი-
 სათვს და აწ გევედრები, მეუფეო, რათა სუ- 20
 ლი, გული და გონება ჩემი შენდა მომართ
 აღამაღლო, რ^ა საშვებელნი და გემონი სოფ-
 ლისანი არარად შემირაცხიეს, ქუესკნელად
 შთამკდელნი და ამაონი. რ^ა შენდა შევენის დი-
 დება, პატივი და თაყუანისცემა მამისა და ძი- 25
 სა და წმინდისა სულისა, აწ და მარადის და
 უკუნისამდე ამინ.“

A კ^ივ 4

286. და ვ^ა დაასრულნა სიტყუანი ესე, მა-
 შინ მიავლინა მტარვალნი თვსნი მძლავრმან

¹ A: ჰაკობისა.

A კვი 5

შაჰაბაზ¹ და წარგზავნეს იგი ტყუედ ციხესა
მას გულაბყალაბისასა და მუნ ტყუედ ყუეს.
და შემდგომად მცირედისა ჟამისა კადნიერად
რავლინა კაცი და მიუმცნო ხანსა მუნ მყოფ-
სა, რომელსაცა ჰყუა ჰყრობილად მეფე ლუარ-
საბ, რათამცა მოაშთოს. და, ვა ესმა ხანსა
მას სიკუდილი მეფისა ლუარსაბისა, დიდად
მწუხარე იქმნა, რ^ე ეწყალოდა სიჭაბუკე და
ახოვნება მისი. და მაშინლა შევიდეს მტარ-
ვალნი და აუწყეს სიტყუანი მძლავრისა შა-
ბაზისანი მეფესა ლუარსაბს. და რა ესმა, ეტ-
ყოდა ფსალმუნსა ამას: „იყავნ სახელი უფ-
ლისა კურთხეულ ამიერითვან და უკუნისამდე“,
და ევედრებოდა მრავალ-მოწყალებსა დ^ეთსა.
შემდგომად ამისა ჰყუა წმინდამან ლუარსაბ
მტარვალთა მათ „აღასრულეთ ბრძანებული
თქუენი“. და მოიღეს საბელი მშვილდისა,
მოაბეს ყელსა და მით მოაშთვეს. და ესრეთ
სრულ ყო წამება თვისი თვესა (sic) და შეი-
რაცხა წმიდათა მოწამეთა კრებულთა თანა
და აწ იხარებს სიხარულსა მას მოუკლე-
ბელსა და გამოუთქმელსა. და აწ სხენან წმინ-
დანი ნაწილნი მის მეფისა და მოწამის ლუ-
არსაბისანი მუნ ციხესა გულაბყალაბისასა.

A კვი 6

25

287. ხ^ე დედა ბატონის თეიმურაზისა, ქეთე-
ვან, და ორნი ძენი თეიმურაზისნი, ალექსანდრე
და ლევან, გაგზავნა შირაზს და მუნ ტყუედ ყუეს.

288. ხ^ე რაჟამს უკმოიქცა შააბაზ, ვერცავინ
დასვა ქართლს ბატონი და ვერცა კახეთსა,

¹ A: შაჰაბ.

რ^ა ამას ლუარსაბს არცა ჰყუანდა შვილი და
 არცა ძმა. და მიაბარა შააბაზ კახეთი ნოდარ^ა
 ჯორჯაძესა და დავით ასლანის შვილსა, და
 ქართლი იყო უბატონოდ, რ^ა თავადნი თვს-
 თვსად მკარესა მთავრობდენ და ბატონობდენ 5
 ურთიერთას იგინი.

289. ხ^ე ნოდარ და დავით ქნეს ერთგულობა
 და ჩამოიყუანეს ბატონი თეიმურაზ იმერეთიდა-
 მე და გააბატონეს კახეთშია. და თანა მოჰყუნენ
 ბატონს თეიმურაზს¹ არაგვის პირამდი გი- 10
 ორგი, იმერეთის მპყრობელი, დადიანი² და
 გურიელი. და, რა ჩავიდა ბატონი თეიმუ-
 რაზ³ კახეთშია, ესენი გამობრუნდენ და წარვი-
 დენ იმერეთს, თვსსა სამყოფსა შინა. და
 დაჯდა ბატონი თეიმურაზ კახეთს და ბატო- 15
 ნობდა.

A კ^ივ 7

290. და, რა ესმა³ შააბაზს მოსვლა თეიმუ-
 რაზისა, განრისხდა, ვ^ა ვეშაპი განძვინებული,
 და ალიყულიხან წარმოგზავნა მრავლითა ჯა-
 რითა და ესე დავედრა, რათა შეუკრას გზები 20
 ყოველგნით და არა წარუვიდეს. და თვთცა
 წარმოემართა, რ^ა სწადოდა თვთ მისვლა იმა-
 ზედა. და წარვიდა ალიყულიხან და გაჰკრა
 არაგუზედა გზები.

291. და, რა ესმა ბატონს თეიმურაზს⁴ საქმე 25
 ესე, შეიყარა სპა, მოვიდა და დაესხა თავსა
 წიწამურს ზეთ, დაესხა ჟამსა შუადლისასა.

¹ A: თეიმურაზ.
² A: დადიან.
³ A: ესმ.
⁴ A: თეიმურაზ.

და იქმნა ბრძოლა ძლიერი და გაემარჯვა ბა-
ტონს თეიმურაზს დიდად. და მისცა ფრანგული
ძლევა და შუადღითგან მოკიდებული ხოცეს
თათარნი, ვიდრე ბინდამდე, გაემარჯვა ბა-
5 ტონს ოეიმურაზს და კახთა და გააქცივეს.

A კ^ივ 8 292. და ესმა ანბავი ესე შააბაზს და უმე-
ტე[ს] განძვინდა და წარმოემართა თვთ. და მოვი-
და შააბაზ, და ვე||ლარა დაუდგა თეიმურაზ და
წარვიდა იმერეთს. და რომელნიმე¹ კახნი აიყარ-
10 ნენ და გაჰყუნენ ცოლშვილიანად თეიმურაზს.

მეფე
ბავრატ
15 293. ხ^ი შემოვლო კახეთი შააბაზ და მოვიდა
ქართლად და დასვა მუნ ქართლში ბატონად
ძმის წული შეფის სვიმონისა, ბავრატ, მაშინ
ქრისტეს აქათ:, — ჩქი^ით:, — ნაშობი კახის ბა-
ტონის გვარის ქალისაგან.

294. მაშინ ეზრახა და გაუგზავნა შააბაზ
ლეკთა კაცი და შეუთვალა ესრეთ, ვ^ლ: „მნებაგს
წარმოტყუენვა და იავარ-ყოფა სრულიად
სანახებისა ამის, კახეთს მე ავყრი და, რაც
20 მანდ ხიზანი კაცი და ქალი შემოვიდეს, დაატ-
ყუე[ე]თო. და წარვიდა და ჩავლო კახეთი და
ამოსწყუიტა. და წავიდა და მოაოკრა, და სხვანი
აჰყარნა და თანა წაასხნა. და რომელნიმე ლეკ-
თა ამოსწყუიტეს და დაატყუევეს და რო-
25 მელნიმე მორჩეს თუშეთს, ფშავს და კევსუ-
რეთს, და სხვანი ააოკრეს და ამოსწყუიტეს.
და რაცოდენნი (sic) შეიპყრეს, ცოლშვილია-
ნად აჰყარეს და წაასხეს² || რომელიმე ფე-

A კ^ივ 9

¹ A: რომელნიც.

² A: +და.

რეიდანსა ¹, რომელნიმე ახლანან თანა ² აწცა წინამძღოლ-მეთოფედ და არიან ვიდრე დღეინ-დეღად დღედმდე მეთოფედ, წინა უძღვებიან ყენსა. მაშინ შემუსრა, დაამტვრია, რაოდენნი დაუშთა პირველ, ხატნი და ჯვარნი და წარმო- ილო წაცარცვი და ნატყუნავი მისი. 5

295. და დასვა მუნ პატრონად ფეიქარხან და მოუყენა რომელიმე ჯარი და ელი, და თვთ წარვბდა განრისხებული და მივიდა ისპაანს.

296. მაშინ გაუგზავნა კაცი შირაზის ხანსა და იკმო ბატონის თეიმურაზის შვილი ალექსანდრე და ლევან და, რა მოიყუანა, გამოასაქურრისა ორნივე და ამყოფა თვისთა თანა. და ერთი ძმა შეიშალა, ლევან, და ისრე იარებოდა შეშლილი, და მეორე, ალექსანდრე, მოკუდა. ხ^ა ქეთეუანისთვის გაგზავნა კაცი და შეუთვალა იმამყულიხანს, ვ^ად „ქეთევან დედოფალი, თუ გათათრდეს, ნურას აწყენო და, თუ არ გათათრდეს, აწამე და სასჯელით მოჰკალო“. ხ^ა იმამყულიხანს რა ესე ესმა, გამოუბრუნა მოციქული და მოახსენა ესრეთ, ვ^ად „ბერი დედაკაცი არისო და ახლა ეს არ გათათრდებისო ³ და, რას აქნეუთო ამის გათათრებასაო, დაეხსენითო თქვენთვის სირცხვილი არისოო ამისი სიკუდილი“. ხ^ა შააბაზ იწყინა და გაუგზავნა კაცი, ვ^ად „არ იქნებისო“.

297. მაშინ იმამყულიხან დაუწყო ლაპა-

A კ^ივ 10

¹ A: ფერიასა.
² A: თანაა.
³ A: გათათრდებისო bis.

რაკი ქეთევანს დედოფალს და აუწყა ყვენის
 შემოძვლილი და უთხრა, გათათრდიო. ^{ხ^ა მკაცრული}
 ქეთეუან არა უსმინა. მაშინ შეიბყრეს ^{ხ^ა მკაცრული} და
 დაუჭირეს მხლებლები და წინა გაუთათრეს
 5 და ახლდა თან მლდელი ვინმე იმერელი
 და იგიცა გაუთათრეს. ხ^ა გაუბეს კელ-
 ფეკი და გააშინვლეს წმინდა ქეთეუან დედო-
 ფალი და განკურვებულის გაზებით დაუგლი-
 ჯეს¹ ძუძუები და გაკურვებული საჯები ნაგ-
 10 ლეჯს კორცხედან შემოაწყყეს და დაგლიჯეს.
 გააკურვეს ლურსმები და დაუყარეს ქუეშე და
 ზედ გაატარეს, დააწვინეს და შიშველაზედ
 A კ^ი 11 ზედ შემოაყარეს ლურსმა^{||}ნი გაკურვებული.
 კ^დ განკურვებული შამფურები გაავლეს მუ-
 15 ცელსა და ძუძუ-მკერდ შიგან, განკურვებული
 ქუაბი დაარქუეს თავსა ზედან. კ^დ განკურ-
 ვებულს ქუაბსა შიგან შიგ (sic) ჩასვეს და
 თავსაც დახურეს და შემოაწყყეს გაკურვებუ-
 ლი ბარები შუბლსა ზედა და ახეთქა თავის
 20 კეფა. და ყუეს მრავალი სატანჯველი და ეს-
 რეთ შეუედრა წმინდა სული თვისი უფალსა
 და შეირაცხა წმიდათა ქალწულთა მოწამეთა
 კრებულთა თანა. და მოვიდა სამხილებე-
 ლად ყოველთა და დაადგა ნათელი. ხ^ა მუნ
 25 დაესწრნენ ფრანგნი და აღიღეს წმინდანი ნა-
 წილნი წმინდისა ქეთევანისნი ფრანგთა და
 წარიღეს თვისთა თანა ნაწილად, ხ^ა კელი და
 მკლავი ბატონს თეიმურაზს გამოუგზავნეს. და
 ესრეთ სრულ-ყო წამება მისი და ღვაწლი

¹ A: დაგლიჯეს.

A კ¹ივ 12

წმინდამან ქეთევან, რომლისა ცხოვრება მისი ვრცელად წერილ არს მეტაფრასსა||მისსა. და რომელსა მიწასა ზედან აწამეს, აღგილსა მას არღარა მოვა მწვანე და ჩანს აღგილი იგი ესრეთ, ვ¹დ უნახველნი სცნობენ აქა ქმნილა რამეო.

5

298. ხ¹ დაჯდა ქართლსა ბაგრატ, რომელი გარდაქცეულიყო სჯულსა მაჰმადისასა. და არცა იყო ღირსი მეფობისა, და ზურგად განჯის ხანი და მისნი შემდგომნი ჰყუეს, და მაშინ ამან ბაგრატ ვერ დაუჭირა თავი ქართველსა და ვერცა ეუფლა ქალაქს ზეით ზემო ქართლსა. და არცა ჰყუარობდენ ქართველნი და არცარად ახსენებდენ თათრობისათვის და ეძახდენ საბარათაშვილოს ბატონსა და იყოფებოდა ეგრეთ.

10

15

299. ხ¹, რაქამს იყო ბატონი თეიმურაზ იმერეთს, მას ქამსა შეიქმნა სიყმილი დიდი იმერეთს. და მაშინ გაუგზავნა ბატონმა თეიმურაზ ხონთქარსა კაცი, შეეხვეწა და სთხოვა სარჩო. ხ¹ ხონთქარმა სხვა ველარა გააწყორა და მისცა გონიასა და ახალციხესა და გარეშემო მისსა მამული სარჩოდ. და სანამდისინ

20

A კ¹ივ 13

ხვანთქარის კაცი მოუვიდოდა ბატონს თეიმურაზს, ველარ გასძლო იმერეთს, წარვიდა და მივიდა მამია გურიელთან. მაშინ მოვიდა ხონთქრიდამ კაცი და წარვიდა, მივიდა ხონთქრიდამ მოცემულს მამულში.

25

300. მაშინ იჯდა ათაბაგად ძე მანუჩარ ათაბაგისა, სახელით მანუჩარ, რომელი იყო დისწული სვიმონ მეფისა. და დააყენა ოლთის[ს]

30

ბატონმა თეიმურაზ ცოლშვილი მუნ და მრ-
 უყენა გვერცა (sic) კახი სალთხუცესი ნოდარ
 და თვთ წარვიდა ხონთქართანა შვიდასის
 კაცითა. და, რა ესენი წარვიდენ, მაშ.ნ შე-
 ეტყო ყენს ბატონის თეიმურაზისა ხვანთ-
 ქართან წასვლა და მისის ცოლისა და შვი-
 ლის საათაბაგოს დაგდება. მაშინ შემოუთ-
 ვალა ერეუნის ხანს, ამირგუნა-ხანს, და მოს-
 წერა წიგნი ესრეთ: „ბატონი თეიმურაზ ხონ-
 თქართან წასულა და მისი ცოლი და შვი-
 ლი საათაბაგოში დაუგდია, შეიყარე ჯარი,
 წადი, || დაესხი თავსა, აიფორაქე მისი ცოლ-
 შვილი და საქონელი, და ცოლშვილი აქ გა-
 მომიგზავნე“. მაშინ წარვიდა ამირგუნა-ხან,—
 ზამთარი იყო და დიდი თოვლი მთაზედ,—
 გადასთხარა მთა და წარვიდა. ხ^ნ მას ლამესა
 სიზმარი ენახა ბატონის თეიმურაზის ცოლს,
 ხორაშანს, ვითამ სიზმარში ყიზილბაშნი თავს
 დასხმოდენ და აეფორაქათ მისი ხიზანი და
 საქონელი. და, რა გამოღვიძებოდა ბატონს
 ხორაშანს, ლამესა მასვე აყრილიყო და შესუ-
 ლიყო ოლთისის ქალაქიდამ ციხეში, რაც რამ
 ჰყუანდა და ჰქონდა, იგიცა ყუელა ციხეში
 შეხიზნა, რ^ნ უწინ ციხეს დაბლა იდგნენ. და
 წარვიდა ამირგუნა-ხან ლამესა მას, მივიდა,
 სადაც ბატონის თეიმურაზის ცოლი და შვილ-
 ნი იდგნენ, იმ სოფელს თავს-დაესხნენ. და
 მოარბია სოფელი იგი და იავარყო და სხვა ვე-
 რა მოაკელა რა, გაბრუნდა და წარვიდა. მაშინ
 სცნა ნოდარ სახლთხუცესმა, შემოიყარა ცო-
 ჳა რამ საათაბაგოს კაცნი და, რაც || თვთან

A კ^ნივ 14

5

10

15

20

25

30

A კ^ნივ 15

ჰყუნდა, იგიცა და გამოუდგა უკანა, მიეწია ამირგუნა-ხანს, მრავალი კაცი ამოუწყუთიტა, თვით გამოაქცივა და იშოვნა მრავალი საშოვარი, გაშობრუნდა და მოვიდა გამარჯვებული ბატონის თეიმურაზის ცოლშვილთანა.

5

301. ხ, რაჟამს მივიდა ბატონი თეიმურაზ სტამბოლს, მაშინ იჯდა ხონთქარი სულთან იბრაჰიმ და სცადიდი პატივი ბატონს თეიმურაზს. და შეეხვეწა ბატონი თეიმურაზ, სთხოვა ჯარი. ხ მაშინ ყიზილბაშთა და ურუმთ შუა საფიცარი იყო და შერიგებულყუნენ. როდეს გაეყოთ ქუეყნები, პირობა დაედვათ, რომე არღარა იყოს ბრძოლა ერთმანერთშია, და ამისთვის არ აჰყუა ხონთქარი, და მოსცა სარჩოდ სანჯახები და მრავალი წყალობა ჟყო და გამოისტუმრა. და წარმოვიდა ბატონი თეიმურაზ. მას ჟამსა იყუნენ ხონთქრის მამულში მრავალნი ჯალალნი, განდგომილნი ხონთქრისანი, დახვდენ ბატონს თეიმურაზს წინა. და ამას ახლდა შვიდასი კაცი, და იგინი

10

15

20

A კ ივ 16

იყუნენ ურიცხენი და მრავალნი, შემოებნენ ბატონს თეიმურაზს. მისცა ღთნ გამარჯვება და ბატონს თეიმურაზს გაემარჯვა და ამოსწყუთიტა მრავალი ჯალალი. ერთსა დღესა შვიდჯერ შეებნენ და შვიდჯერვე ამას გაემარჯვა: ასე მოუმართა ღთნ კელი, რომე, შვიდასი კაცი ახლდა, არც ე[რ]თი არ დაჰკლებია, და მათი მრავალი ამოსწყუთიტა. და მოვიდა გამარჯვებული ცოლსა და შვილშია, და მკირესა ხანსა უკანა წარვიდა გონიას და მუნ იყოფებოდა.

25

30

302. და ამა ჟამსა შინა მოკუდა ბატონი საბა-
რათიანოსი ბაგრატ, ძე დავითისი, ქრისტეს
აქეთ: ¹. და მიესმა შააბაზს სიკუდილი მისი.
რ არა ჰქონდა იმედი ფეიქარხან (sic), რო-
მელი იჯდა კახეთს, რათამცა მას კეთილად
5 გაერიგებინა საქმე კახეთისა და საქართვე-
ლოსი (sic).

303. მაშინ მოურავი დიდს ხანს ახლდა შაა-
ბაზს გვერდსა და მრავალი ემსახურებინა მო-
ურავსა. და დაანდო გული და წყალობაც მრავალი
10 ექნა, იცოდა, რომ მოურავმა ჩემს იქით
არა იცის რაო. და უბრძანა მოურავს: „მნე-
ბავს წარსვლა შენი საქართველოში და თანა
წარგატან ყარჩიხა-ხანს სპითა მრავლითა და
15 ძესა ბაგრატისასა, პატარა სვიმონ-ხანს, წარ-
ვედ და მივედ პირველად და მოაოკრე სრუ-
ლიად კახეთი და იავარყავ და მოსარ პირითა
მახვილისათა ქართლი, აჰყარე ² და ჩამომისხი
აქა“. აღუთქუა ნიჭი დიდი და საბოძვარი
20 მრავალი.

304. ამას შინა გაჰმოკდა ხანი მრავალი და
იყო მოურავი მუნვე. მას ჟამსა იყო ვინმე ისპაანს
ხოსრო-მირზა სახელით, და ესე ხოსრო-მირ-
ზა იყო ხარქისაგან ნაშობი დავით მეფისა,
25 ძმისა დიდის სვიმონ მეფისა. ოდეს წარსული-
ყო ესე დავით შააბაზ ყეენტანა, მაშინ წარი-
ყუანა წავკისილამე ქალი ერთი და ეპყრა

¹ A: აქ თავისუფალი ადგილია თარიღისათვის დატოვებული.

² A: ჰყარე.

ხარკად და, ვა მიდგომილ იქმნა დედაკაცი
 იგი დავითის მიერ, შვა ძე და უწოდა სახე
 ლად ხოსრო-მირზა. ხ ოდეს წარმოგზავნა
 ყუენმან დაუთ-ხან საქართველოში, მუნ დაშთა
 ყრმა იგი ხოსრო-მირზა და დედა მისი. და იყო 5

A კ^იზ 2

ობლად ესე || ხოსრო-მირზა და არავინ იყო
 მწედ მისა, თვინიერ დედისა მისის. და შექ-
 ნილიყუნენ ორნივე დედა-შვილნი სჯულითა
 მაჰმადიანნი და იყოფებოდენ დიდად გლახა-
 კად და უღონოდ ყოვლისავე საკმარისაგან. 10

305. მაშინ მოვიდა ესე ხოსრო-მირზა მოუ-
 რავთანა და მცირედი რაჲე მოართვა მოურავსა.
 ხ მოურავმან რა იხილა ხოსრო-მირზა, [ა]უდ-
 გა ფერკზედ, დაუცალა ადგილი თვისი, მიი-
 ყუანა და დასვა იგი და პატივისცა დიდად. ხ 15

იყო მოურავი მაშინ ყუენისაგან დიდად პატივ-
 ცემული და მორჩილებდენ სულად ყიზილბაშ-
 ნი და გვერდს ახლდენ მრავალნი. იხილეს
 რა ყიზილბაშთა ესევეთარი პატივისცემა
 ხოსრო-მირზასი, ჰკითხეს მოურავსა: „ვინ არს 20

კაცი ესე, რომელსა ესრეთ დიდად პატივ-
 ეცო“. ხ მოურავმან აუწყა მათ, ვ დ „ესე არ-
 სო ძე დაუთ-ხანისა, პატრონისა ჩემისაო. მა-
 შინ სცნეს ყიზილბაშთა ესე და უპყრობდენ
 დიდსა პატივსა ხოსრო-მირზას. მაშინ დიდად 25

A კ^იზ 3

კეთილსა უყოფდა || ყუენი ხოსრო-მირზასა და
 მისცა მოურაობა ისპანისა და ჰყუანდათ ესე
 მეტოქად ქართლის ბატონისა.

მ^ეფე
 სვიმონ

306. და აემზადა მოურავი, წარმოვიდა
 და გამოატანეს მეფე სვიმონ პატარა თანა. და 30
 მოვიდენ ქართლსა ლაშქრითა მრავლითა და

ილუწიდა მოურავი საქმესა მას, რომელ ჰქონ-
და უწყებული ყეენისაგან. და ოდეს გამოგზავ-
ნა მათე სვიმონ ყაენმა, მაშინ მისცა ყენ-
მა ასული ყორჩიბაშისა ცოლად და წარმოა-
ტანა თანა. და იყო ქალი ყორჩიბაშის, შვი-
ლისშვილი ყაენისა, სახელით ჯანბანუმ.

307. და ოდეს მოვიდეს საქართველოშია
და შემოეყარნენ ქართველნი, და, რა ნახეს
ქართველთა ჯარისა სიმრავლე, მაშინ იფიქრეს
და თქუეს: „ესე საქმე მიზეზი რამე არის იმდე-
ნის ურიცხვის ჯარისა გამოგზავნა“. ხ^ა მოუ-
რავმან დაუფარა და შეიჯერა ფიცითა დიდითა,
ვ^ად „ამა ჯარისა სიმრავლე საქართველო-
სათვს არ არის საზიანო, ნურცა რა ფიქრი
გაქუსთ, თქუენი საქმე მე დამადევითო. მა-
შინ დააჯერეს გული ქართველთა, წარვიდენ
და დადგნენ მუხრანს.

A კ^აიზ 4

308. ხ^ა გაგზავნეს კაცნი და იკმნეს კახნი.
და შემოეყარნენ კახნი ლართისკარზედა. ქმნა
მოურავმა ბოროტი დიდი: გამოავლო ყარჩი-
ხან¹ თეჯირი კარავსა თვსსა და დაჰპატიჟა, ვ^ად
„მოვიდენ კახნი და ხალათებს მივცემო. და
მიადგნენ კარსა კახნი, შეიყუანდენ კახთა და
მოსჭრიდენ თავსა, ხ^ა გარეთ-მდგომთა კახ-
თა ეგონათ ხალათის ძლევა და მუნ დასხდო-
მა მათი. მრავალთა მოსვრისა შემდგომად,
სცნეს კახთა საქმე ესე და გაიკრეს კმაღს კე-
ლი, და თათარნივი დაერიდნენ. და გამოიქცენ
კახნი და კნინლა და მცირედნი განერნენ.

¹ A: ყარჩიხან.

309. ხ¹ შემდეგმად ამისსა იყვნენ ხანსა რას-

მე მუხრანსა და იყუნენ მზადებაშია, რ¹ სწადდაჲ
 აყრა ქართლისა. ჰქონდა მოურავს ჩვეულება,
 წარვიდოდა და მოუტევდა ქორსა. დღესა ერთ-
 სა კ¹დ განვიდა ქორის მოსატევად კეცსა ლო- 5
 კინისასა¹ და ნახა, რომე ერთი შათირი მო-
 ვიდოდა, და იცნა ყენის შათირობაზედ.
 უკმო მოურავმან შათირსა მას მისვ¹ [ლ]ად მის-
 თანა, ხ¹ შათირმა არ უსმინა, და, ვინათგან
 არა მორჩილ ექმნა შათირი იგი, მიეწია ცხე- 10
 ნითა და შეიპყრა, იძულებით გაჩხრიკა და
 უნახა წიგნი. წაიკითხა და ესრეთ ეწერა ყარ-
 ჩიხა-ხანთანა ყენისაგან, ვ¹დ „რა ჟამს მოს-
 რათ კახნი, აპყარეთ ქართლი და წამოასხით,
 ხ¹ მოურავს უღალატე, მოსქერ თავი და გა- 15
 მომიგზავნე“. და, რა წარიკითხა მოურავმა
 ესე, მაშინ შათირი იგი მოკლა. აღუკდა სიც-
 რუე მისი თხემსა მისსა ზედა, შეწუხდა დი-
 დად და ეძიებდა ღონესა რასმე. მას ჟამსა
 იყო ნუგზარ ერისთავი მოყუარე და მოყ[უ]ასი 20
 მოურავისა. და ეპყრა ძესა მისსა ზურაბს
 ერისთობა (sic), და ცოლი ზურაბ ერისთავსა
 ისპაანს დარჩომოდა, და შვილი პაატა მოუ-
 რავსა მუნ ისპაანს დარჩომოდათ. მაშინ მოუ-
 რავმა უთხრა რჩევით ზურაბს, რომე „მოდ 25
 ქართლს ნუ ამოვსწყუეტთო, თორემ სულიც
 დაგვეკარგვისო და არც ჩვენ დაგვინდობენო,

A კ¹იხ 5

¹ A: სწერია „ლომანისასა“, შემდეგ გადახაზულია და სტრიქონს ხვით უწნო ხელით დაწერილია: „ლოკინისასა“.

A კიბ 6

მრავლის ლიქნათა და სიტყვის რჩეუითა და მრავლის ცდილობით დასთმო ზურაბ ცოლი თვისი და მოურავმა შვილი თვისი პაატა დასთმო.

5 310. მაშინ, ოდეს შეიჯერა ზურაბ მოურავ-
 მან, ჴრჩია მოურავმან ყარჩიხა ხანს, ვ'დ „გავგ-
 ზავნოთ ანდუყაფარ ამილახორი და ზურაბ
 ერისთავი და დავიბაროთ სრულიად ქართ-
 ველნი, დავიპყრათ და გაუგზავნოთ ყენსა“.

10 მაშინ დაჰყუა ყარჩიხა-ხან და გავგზავნეს ანდუ-
 ყაფარ ამილახორი და ზურაბ ერისთავი და
 სხვანი ქართველნი და დაიბარეს ქართველნი
 და იკმნეს მუნ. ხ' არავინ უწყოდა, თვინიერ
 მოურავისა და ზურაბ ერისთავის მეტმა. და

15 წარმოვიდა ზურაბ ერისთავი და ამილახორი
 ანდუყაფარ, დააყენა თვისთა თანა მოურავმა
 პაატა ხერხეულის ძე და ძე მისი ავთანდილ,
 ელია დიასამისე და პაპუნა ვაშაყის შვილი.
 ხ' ზურაბ და ანდუყაფარ მოვიდნენ და დად-
 გნენ პირსა არავგვისასა. მაშინ გავგზავნეს

20 კაცნი და იკმნეს სრულიად ქართველნი
 მუნ. და ვ'ა მოვიდნენ ქართველნი, მაშინ
 ზურაბ ერისთავმა იღუმალ მოიკმო ქართველ-
 ნი და უთხრა რა ესრეთ, ვ'დ „ჩვენ შააბაზ

A კიბ 7

25 ყენისაგან ასრე გვაქუს დაბარებულობა, რო-
 მე კახნი ხომ დავკოცეთ და ქართველნი, ვინ-
 ცავინ ხართ, აგყაროთ და ყენს გაუგზავნოთ,
 და აწ ჩვენ ამას ვარჩეუთ, რომ ქუეყნის გა-
 ოკრება სწადიანთ ყიზილბაშთა, და მოდი შე-
 30 ვიფიცნეთ, მივიდეთ და ამოვსწყუთითოთ ყი-
 ზილბაშნი და ნუ წავაკდენთ საქართველოსა“.

ბ^ა ანდუყაფარს არ ენდობოდნენ, რ^ა ცოლად
 ჰყუანდა დაჲ სვიმონ მეფის ცოლისა და ნა^{ნა}
 თესავე ყეენისა, და თვთცა მაჰჰადიანის სჯულ-
 ზედ მისულიყო და დიდათ იჭირვოდა ყიზილ-
 ბაშთათვს და დიდად ერთგული იყო. და, რა 5
 ესმა ესე ქართველთა, განცვიფრდენ დიდათ
 და შეწუხდენ და მისცეს ზურაბ ერისთავსა
 პირობა და შეჰფიცეს საშინელად, რომ „რა-
 საც თქუენ გვიბძანებთ, იმას ვიქითო“. და რა
 შეიფიცნენ, რადგან არ ენდობოდნენ ამილა- 10
 ხორს, დაიჭირეს და ცოლშვილით არშის ცი-
 ხეში გაგზავნეს და მუნ დაატყუევეს.

A კ^აიზ 8

311. და მაშინ შეიყარნენ ქართველნი და
 ზურაბ ერისთავი, აცნობეს დიდს მოურავსა და
 მოვიდნენ გათენების ხანსა, დაესხნენ ყი- 15
 ზილბაშთა. ხ^ა მოურავი დიდად სახელოვნად
 იყო მას ღამესა: მივიდა მოურავი და მოკლა
 თვით შუბითა ყარჩიხა-ხან, და შვილმან მის-
 მან მოკლა ავთანდილ ყორჩიბაშის შვილი. და
 დაუშინეს, ამოსწყუტეს ქართველთა სრუ- 20
 ლიად¹ ყიზილბაშნი. ესრეთ მასცა ძლევა ღ^თნ
 ქართველთა და გაემარჯვათ: ამოსწყუტეს,
 გააქცივეს და იქმნა გამარჯვება დიდი. და რა
 გაიქცნენ ისინი, მაშინ გამარჯვებულნი ქარ-
 ველნი წარვიდენ ფეიქარ-ხან^[ნ]ზედ, რომელი 25
 იჯდა კახეთს, რ^ა ამას ფეიქარ-ხანს ჰყუანდა ცო-
 ლად ბატონიშვილი ლელა. და უნდოდათ დას-
 ხმოდენ თავსა ფეიქარ-ხანს და ისე მოეკლათ,
 და ბატონიშვილი ლელა გამოერთმია^თ და
 ზურაბ ერისთავისათვის მიეცათ. და, რა წარვი- 30

A კ^აიზ 9

¹ A: „ქართველთა სრულიად ქართველთა“.

დენ, მაშინ იგრძნა ფეიქარ-ხან და წარვიდა გა-
 კცეული. გამოუდგენ და სდივეს ბარდამდი ვერ-
 ვერლარა მოეწივნენ. მაშინ მოარბივეს ქართვე-
 ლთა ბარდა და განძა და იავარყუეს და იშოვეს
 5 მრავალი, და წარმოვიდნენ და წარმოიღეს.

312. და გაუგზავნეს ბატონს თეიმურაზს კა-
 ცი გონიას და იკმეს თეიმურაზ, მოიყუანეს და
 კახეთს გააბატონეს.

313. ბ მაშინ განმგეთ ქართლისა დაადგი-
 10 ნეს დავით მეფის ძმის შვილისშვილი ქაიხოსრო,
 მუხრანის ბატონი, და არც განპგეობითა
 ემორჩილებოდენ მათ, არამედ თვის-თვისად
 უფლობდენ ქართლის თავადნი.

314. და იყო მაშინ თავი და უფროსი კაცი
 15 მოურავი და ყოველნივე ქართველნი მას მორ-
 ჩილობდენ, რ თვით ზურაბ ერისთავი და
 ვინცავინ დიდი კაცი იყუნენ ქართლისანი
 დიდს მოურავს ქეშიკში უწვებოდნენ და ყმუ-
 რად მონებდენ მას.

315. და ამის ქამსა შინა დაემძახა ზურაბ
 20 ერისთავი ბატონს თეიმურაზს. და მისცა ასული
 A კიზ 10 თვისი დარეჯან ზურაბ ერისთავსა|| ცოლად,
 რ ესე ზურაბ ერისთავი გაეზარდა მოურავსა
 პატარა ყმაწვილი და იყუნენ ერთმანერთისა-
 25 თვინ დიდად ერთგულნი და უწყოდენ, უკეთუ
 ესენი ერთმანერთს გაეყრებოდენ, მაშინ წაკდე-
 ბოდა საქმე ამათი და ამისთვის მორჩილობ-
 დენ ერთმანერთსა.

316. და რა მიესმა საქმე ესე შააბაზს, დაჰე-
 30 რა ამილახორისა ანდუყათარისა და ცოლისა მი-
 სისა და ციხეში შეგზავნა, განრისხდა ფრიად
 და წარმოავლინა ისახან ყორჩიბაში დიდითა

მძლავრობითა. წამოვიდენ, მოვიდენ და და
ბანაკეს აღგეთხედა. მაშინ შეიყარნენ ქართ-
ველნიცა და კახი ბატონი თეიმურაზ შეყრი-
ლი კახითა და მოვიდნენ და დადგენ კოჟორ-
ზედა და წარვიდენ ქართველნი.

5

317. და მას ჟამსა შინა ხვანთქარი გას-
წყრომოდა მანუჩარ ათაბაგსა და ველარ დაუდგა
ურუმსა. მაშინ გარდმოვიდა ახალდაბას სამასის
კაციითა. და, რა სცნა საქმე ესე მანუჩარ ათა-
ბაგმან, მაშინ წარმოვიდა სამასისა რჩეულისა

10

A კ¹იზ 11

კაციითა და შემოეყარა. და განიხარეს ქართველ-
თა და კახთა სიხარულითა დიდითა, წარვიდ-
ნენ და მივიდნენ, განთიადს დაესხნენ ყორჩი-
ბაშსა. და შეეტყო მათცა და წინათ თოფხანა
გამოეყენებინა და, რა მივიდნენ ქართველნი,

15

დაუშინეს თოფი და ასეთი კუამლი დადგა,
რომ იმათი ჯარი ველარ დაინახეს. რა გარდი-
ყარა კუამლმა, შეუტივეს ქართველთა და იქმნა
ბრძოლა ძლიერი. და მოისრა ყიზილბაშნი
თოთხმეტი ათასი, ქართველნი და კახნი ცხრა

20

ათასი და მოკუდა¹ ზურაბ ერისთავს ცხრა-
ასი. თავთაგან მოკუდა მაშინ ალათანგი ხერ-
ხეულიძე და მისი სახლისკაცნი შვიდნი და
ბაადურ ციციშვილი, და კახი დავით ჩოლაყა-
შვილი შვიდი მოკუდა და ცხრა მაჩაბელი და

25

სხვა აზნაურშვილი და მსახური და გლეხი
მრავალი ამოსწყდა. და გაემარჯვა ქართველ-
თა და გაიქცნენ ყიზილბაშნი, და სდიეს ვიდ-
რე გატეხილ-კიდამდე და კოცეს ურიცხვი.
ბ¹ მაშინ ზურაბ ერისთავი შუბლზედ დაკო-

30

¹ A: მოკუდა.

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

A კ¹იზ 12 დილი იყო, თოფს გარდაეკრა, || და უსუსტდებოდა და გული. მეფემან და მოურავმან და სხვათა თავადთა ნახეს იგი და მოუცადეს.

318. მაშინ შაბადა-ხან თავისის ჯარითა წინ-
5 წყაროს მდგარიყო და წარმოსრულიყო. და მოვიდა ნაომარზედა, დახედა და ნახა, რომე ესე მცირედი კაცი ერთს ადგილს შეყრილიყუნენ და იდგნენ ქართველთაგანი, და იცნა შაბადა-ხან, მაშინ შემოუტია და შეექნათ¹ ბრძოლა ძლიერი, უმეტესი პირველისა. და ბრძოდენ ქართველნი ფიცხად და მას დღესა ბატონმა თეიმურაზ დაამტურია ყოველი საბრძოლი იარაღი და აღარა შერჩომოდა რა და ბექდებიცა დაემტურია კაცზედა, და იმ-
15 დღინდელი მოურავის ნაქმარი ომი და საქმეები პირველთა გმირთაგანცა არა თქმულარს, რაც იმ დღეს მოურავმა სახელი და ომი ქნა. და ძლიერად შეიბნენ მუნ² ალათანგი ხერხეულიძე და კახი ასლანის შვილი დავით და
20 ორნივე დაიკოცნენ მუნ. და შემდგომად ამისა

A კ¹იზ 13 ძლიერად შეიბა მუხრანის ბატონი თეიმურაზ, ძმა ქაიხოსროსი, და მოკლეს იგიცა მუნ. და, რა მოკლეს თეიმურაზ მუხრანის ბატონი, დაიძახეს თეიმურაზ მოკლესო. და მაშინ, რა
25 ესმა ესე ქართველთა, ეგონათ, თუ ბატონი თეიმურაზ მოკლეს, და მაშინლა დამაშვრალნი³ ქართველნი ივლტოდენ და გაიქცენ.

¹ A: შექათ.
² A: მუ.
³ A: დამშვრალნი,

319. ხ⁷ ათაბაგი და ყმანი მისნი დიდად მკნედ და ძლიერად ომობდენ. და ნახა ათაბაგმან ამირგუნა-ხან, ერევნის ხანი, გამზრდელი თვისი, შეუტია და დაჰკრა თავსა თაჯიანსა კრმალი, თაჯი გაუპო, თავსა დიდი შეჰკუთეთა და ჩამო- 5 აგდო. შემოსძახა ამირგუნ-ხანი: „ნამაქათარმო, რასთვის მომკლავ, ხომ მე გამიზღიხარო. მაშინ, რა ესმა ათაბაგსა, გაუშვა, წარვიდა და ივლტო- და. და რა ეს ნახეს ყიზილბაშთა, მაშინლა გამობრუნდენ და თვთ ყორჩიბაშიცა გამობრუნ- 10 და და მოვიდა პირველსავე მას ნაომაჩსა.

320. ხ⁷ ბატონი თეიმურაზ და ქართველნი A კ⁷იზ 14 შეიქცენ თვის-თვისად. და, რა მივიდა მოურავი ნოსტევს, მაშინ შემოიყარა, რალაც გარ- დარჩომოდა, ჯარი თვისი. და მას ჟამსა გამოსულიყუნენ ქალაქის ციხიდანე მარბეველნი თარეშნი თათარნი და ლისი მოერბიათ. მა- შინ წარვიდა მოურავი, რ⁷ ლისი იმისი იყო ბატონის წყალობა. მივიდა მოურავცა სამ- 15 ოცის კაცითა და შეემა გულ-მესისხლედ და ამოსწყუთია. ღ⁷თნ გამარჯვება მისცა და მოს- რა კაცი შვიდასი, გააქცია და ამოსწყუთია და ცოლშვილს კაცი უჩინა¹ და სამცხეს გაგ- ზავნა, თვით განვიდა, წიწამურის გზები ჩა- ხერგა და ლართისკარიც შეუკრა თვით და 25 მუნ მომავალნი ყიზილბაშნი დაკოცა და ამოს- წყუთია. და ამის ცდაში იყუნენ ყიზილბაშნი, რათა ანდუყათარ ამილახორის ცოლი, რომ არშას ციხეში იყო, ის ქალი ყეენის შვი- ლისშვილი იყო, სვიმონ მეფის ცოლის და 30

¹ A: უჩინ.

იყო, და იმისი გამოყუანა უნდოდათ. და და-
 უწყეს ზურაბს ლაპარაკი, რომ ის ქალი მეფე-
 ვეცო. || რ მაშინ ის ქალი არშას ჰყუანდათ,
 რომელ არს ციხე კევისა, და დაუწყო ყორჩი.
 5 ბაშმა ზურაბ ერისთავს ლაპარაკი: „გზა მო-
 მეცო, ჯარს გავგზავნი და იმ ქალს გამოვიყუან
 და წავალ ჩემთვინაო. მაშინ საფიცარი მის-
 ცა ზურაბ ერისთავმა, რომ „გზას¹ დაგანებებ
 და არას დაგიმარცხებო, შველით ჩემს მამულ-
 10 ზედ შეიარეთო და ჩამოვლით ქსანზედ წამო-
 დითო, რომ ჩემს მამულს დიად ძალი დაემარ-
 თებაო. მაშინ ყორჩიბაშმან უთავა ჯარს ხო-
 სრო-მირზა, რომელი პირველ ვახსენეთ. წარვი-
 დენ შეუღეს და გამოიყუანეს ქალი და გარდ-
 15 მოვლეს ლომისა და ენებათ ქსანზედ ჩაპოვლა.

321. მაშინ პირობა მისცეს ზურაბ ერის-
 თავმა, იესე ერისთავმა და მოურავმა გიორგიმ
 და ერისთავის ძმამან და შეკრეს ქსანზედ გზები,
 დაუხუდენ და ამოსწყუიტეს ასე, რომე იმის-
 20 თანა გამარჯვება არა თქმულარს. მოსრეს ეს-
 რეთ, რომე ქსანი შეიღება სისხლითა და სის-
 ხლის ფერად დიოდა. და მაშინ კარგად იყო
 ხოსრო-მირზა: ხ ქალი ვერ წაართვეს, სხვა-
 16 ნი ჯარნი || და სპანი ამოსწყუიტეს და სულად
 25 წაართვეს სალარო და ბარგი. მოვიდა ხოსრო-
 მირზა და მოიყუანა ქალი ყორჩიბაშთანა.

322. მაშინ მოურავი წავიდა სამცხეს, ცოლსა
 და შვილს მიეპატრონა.

323. წარმოვიდა ყიზილბაშის ჯარი და
 30 მოიცვეს საბარათაშვილო და სომხითი, მოი-
 თარეშეს და იყუნენ.

A კ^იზ 15

A კ^იზ 16

¹ A: გზა.

324. ხანსა რაოდენსამე უკანა გაგზავნა ყორ-
ჩიბაშმა ჯარი მოურავის თავს დასასხმელად. მა-
შინ მოურავი მთაზედ იყო სანადიროდ და გარდ-
მოხედა და ნახა ყიზილბაშის ჯარი. რ^ა ასპინ-
და ავსილიყო ჯარითა. მაშინ შემოუტყუა მო-
ურავმან და მისცა ძლევა ღ^თნ და ამოსწყუ-
იტა თათრის ჯარი მრავალი, იმათიც დააყ-
რევინა, თვარემ ამათი ვერა წაიღეს რა და
წავიდნენ გაქცეულნი.

5

325. მაშინ ხერთვისის ციხე და სხვანი რაო-
დენნიმე სამცხის ციხენი ყიზილბაშთ ეჭირა,
მივიდა მოურავი და აღიღო ციხე ხერთვისი-
სა და სხვანი ციხეები და შინა-მყოფნი ყოვე-
ლივე ამოსწყუ^იტა. და მაშინ გაგზავნა ქავთა-
რის შვილი გიორგი ხვანთქართანა და შეეთ-
ვალა, || ვ^ად: „ესე ციხეები ყიზილბაშთ ეჭი-
რაო და აწ მე წამირთმევიანო, გამოგზავნეთ
ჯარი თქუენი და დააყენეთ ციხეებსა ამას ში-
ნაო. ხ^ე ხონთქარმა დიდად დაუმაღლა და
მრავალი წყალობა გამოუგზავნა და გამოგზავ-
ნა ენგიჩრები და დააყენა ციხეებსა მას შინა.

10

15

20

326. ხ^ე ყორჩიბაშმან გაამაგრა ციხე ტფი-
ლისისა და და[ა]გლო მუნ სვიმონ მეფე ქრისტეს
აქათ:, ჩქ^აკს^ა, და თვით ყორჩიბაში გაბრუნდა,
წარვიდა და წაიყუანა ქალი თანა. და, ვ^ა წარ-
ვიდა ყორჩიბაში, სვიმონ მეფე ვერა გამოვი-
დოდა ციხიდანე და ვერცა პატრონობდა
ქართლსა.

25

327. მაშინ კ^ად მოვიდა მოურავი და ზურაბ
ერისთავმა კ^ად დაიპყრეს ქართლი და დასვეს
კ^ად მუხრანის ბატონი ქაიხოსრო უფროსად,

30

A კი^ა 3 1

და ივინივე პატრონობდენ და უფროსობდენ ქართლსა.

A კ^ი3 2

328. და ამა ჟამში მოკუდა შააბაზ. მაშინ ხოსრო-მირზა ქართლში რომ კარგად ყოფილი ყო და ბეურს გარჯილიყო, მისად მაგიერად მიეცათ ყულარაღასობა და იყო ყულარაღასი. ხ^ი, რა შააბაზ მოკუდა, || მაშინ აირიენენ ყიზილბაშნი და კარის ბეგლარებს სწადოდათ ერანის აშლა. ხ^ი ამა ხოსრო ყულარაღასმან გაამაგრა კარი და გამოიყუანა შვილი შააბაზისა შა-სეფი და დასვა ყეენად და მოუდგა თვით და გაუმაგრა კარი და დარჩა დიდად ერთგულად ყეენზედა. და იყო ყეენი მწყალობელი მისი.

329. ხ^ი განდიდნა ზურაბ ერისთავი და არღარა უდებდა მოურავსა თავსა და სიძეცა იყო ბატონის თეიმურაზისა, ამისთვინცა დიდობდა. იწყინა მოურავმან მისი თავს-დაუდებლობა და ამანც აღარა ახსენა. და ამაში შეექნათ შური დიდი და მტერობა: ზურაბ ბატონს თეიმურაზს მიუდგა, და მოურავი ქაიხოსროს, გამგებელსა ქართლისასა, და ქართლი სულად შემოუყარა ქაიხოსროს მოურავმან. და არა მორჩილ ექმნეს ესე ორნი ერისთავნი ზურაბ და ამიღახორი იოთამ და იყო განდგომილება ურთიერთას შორის. ხ^ი წარგზავნა მოურავმა კაცი და ითხოვა შეწევნა იმერეთის მპყრობელის გიორგისაგან. შემწე ექმნა და წარმოსცა გიორგიმ სპანი თჳსნი.

A კ^ი3 3

330. მაშინ საათაბაგოს საფარ-ფაშა იჯდა, რ^ი, მანუჩარ ათაბაგი ოდეს ქართლად იყო, მაშინ წარვიდა ხონთქართანა. და შეეწყალებინა ხონ-

თქარსა და მიეცა საათაბაგო თავისის სჯული-
თა, და ოდეს გაბრუნებულიყო, მაშინ წინ
დახდომოდა საფარ-ფაშა მანუჩარ ათაბაგსა,
და იყო ნათესავიცა მანუჩარისა. ხ⁵ მალვით
მრეწამლა და მოეკლა ათაბაგი და თვით წარ-
სულიყო საფარ ფაშა და გათათრებულიყო, და
მოეცა საათაბაგო საფარ-ფაშისათვის. წარმო-
ვიდა და მოვიდა საათაბაგოში. რომელნიმე მა-
შინ თავადნი გათათრებულნი იყვნენ ათაბაგისანი,
და, რა ესე საფარ-ფაშა მოვიდა, სრულიად
გათათრა, რანიცა თავადნი იყვნენ ქრისტე-
ანენი, მიერთგან იწყეს თათრობა. და ამა სა-
ფარ-ფაშას სთხოვა მოურავმა ჯარი და ათხოვა.

331. მაშინ ბატონი თეიმურაზ და ზურაბ
ერისთავი ერთად იყვნენ დუშეთს სახლსა ზუ-
რაბ ერისთვისასა. და შემოიყარა მოურავმა
ჯარი, მოვიდა დუშეთს ბატონს თეიმურაზზედ,
რ¹⁵ იყვნენ კახნი სრულიად მუნ და ზურაბ
ერისთვის ლაშქარი და საამილახორო. და
შეიბნენ ბაზალეთს ფიცხლად ასრე, რომე არა
დარჩა კაცი, რომ არ დაიჭრა, და მრავალი
თავადნი დაიკოცნენ და თვით ბატონი თეი-
მურაზც დაიჭრა მას დღესა. და დაუმარცხდა მას
დღესა მოურავსა და თვით მოურავიც დაიჭრა,
წარმოვიდა. ცოლი ქაიხოსროს გამგებელისა,
ძმისა მისისა თეიმურაზისა და ძე მათნი იმე-
რეთს გადვიდენ. ცოლი მოურავისა და ძენი მის-
ნი სამცხეს გარდვიდენ, და თვით მოურავი და
ქაიხოსრო გამგებელი ხონთქართან წარვიდენ.

332. და უყო მოურავს ხონთქარმან წყალობა
და მისცა სანჯახები. და დააყენა მოურავმან

A კ¹ი³ 4

ცოლი და შვილი მისი იორამ მუნ სანჯახშია.
 ხ მოურავიან გმო სჯული თვისი და იქმნა
 მაჰმადიან და სთხოვა ჯარი ხონთქარსა და
 დააპირა, რომ წავალ და დავიქერ ქართლსაო
 და სულ გავათათრებო და დაგამონებ ყმათაო.
 ხონთქარი მაშინ ყენის გარიგებული იყო
 და უთხრა ხონთქარბან: „ერთი ქუეყანა მაქუსო
 გამდგარიო და იმაზედ გაგაყენებო და, თუ
 იმაზედ გაგემარჯვება და დაიქერო, მასუკან
 მაგასაც გაგირიგებო. გაგზანა და გაატანა
 აზამ¹ ვეზირი თანა დიდის ჯარითა. რა მივი-
 დნენ, მუნცა დიად კარგად იყო მოურავი: შეე-
 ბა და გაიმარჯვა.

A კ³ 5

333. აზამ¹ ვეზირს ხონთქრის და ჰყუნდა
 ცოლად. და, რა ესე ანბავი მიუვიდა ხონთქარსა,
 იამა დიდად და დიჯი სახელი და კმა დაუვარდა
 მოურავსა. მაშინ იწყინა ხონთქრის დამა, რო-
 მელი ედგა ვეზირსა, და მისწერა წიგნი: „რო-
 გორი საქმე არის და, ან როგორ გეკადრებაო,
 სულ მოურავის სახელი მოდის და შენი არაო.
 მაშინ უღალატა ვეზირბან: დაჰპატიყა და ლა-
 ლატიოთ მოკლა მოურავიცა და შვილებიცა და
 გამგებელი ქაიხოსრო და, რაცა ჰყუნდა, ყო-
 ველიე ამოუწყუიტა. ერთი შვილი ახლდა
 თანა ავთანდილ, მოუკლეს ივიცა. მაშინ² თან
 ახლდა გორგასალ და შვილი მისი ბეჟან და
 წააყენეს ბეჟან სასიკუდილოდ. მაშინ შეეხვე-
 წა და ქრთამი მისცა იასაულს, რომ მაგ ჩემს
 შვილს კი ნუ მოკლავ და მე მომკალო, ჩემი

A კ³ 6

¹ A: აზან. მომ ძეგროლომ ოქუ დე . 248

² A: მაშინ bis. დე ონდმაქუიმ აქჷიმ დე

საქართველოს
ქრონიკონი

ბრჯ რა : თეოსტე მხუენეწთმოწიწე შენეწ ამატ
 -თამი თავი ანგარიში გავეთვლებო და მადას ნუ
 ცნ წომიკლავო. მაშინ ისმინა მტარვალმან და არ
 -ნივე ღარა მოუკლა შვილი, თვთ გორგასალ მოკლა:
 .აქმინა თავი მოსჭრა, მიიტანა და ანგარიში გაარო-
 -ლესტინა. ბეჟან მორჩა და წარმოვიდა. 5
 -მეფე ამატ 334. ხ ცოლი მოურავისა და შვილი მისი
 -ივე იორამ დარჩა აზრუმს ქუეყანასა, ხ ძენი მუხ-
 -ლანი ბატონის თეიმურაზისანი და ქახოს-
 -ღან როსანი წარმოვიდნენ იმერეთიღამე და მოვი-
 -დნენ მუხრანს. რა სცნა ბატონმა თეიმურაზ ამათი 10
 -რდემი მოსვლა მუხრანს, დაუწყო მტერობა და არა
 -სამ დაანებეს მუხრანი და იყუნენ ერთის გლახაკის
 -ძალი უაცისას ღარიბად და გლახაკობითა.

A კ ი ბ 7

335. ამა ჟამსა შინა უფრო განდიდნა ზურაბ
 ერისთავი და არღარა დაუდვა ბატონს თეიმუ- 15
 -რახს თავი და ამას შინა დაუწყო საქმობა სვი-
 -მონ მეფეს პატარასა. და იყო სვიმონ მეფე ციხესა
 -ონ შინ ტფილისისასა. და მისცა ზურაბ ერისთავ-
 -მა საფიცარი ღიდი და გამოიყუანა ციხიღამე 20
 -და მოუდგა ზურაბ ერისთავი და გააბატონა
 -და მოუყენა ქართლი. და წამოიყუანა ზემო
 -ღმ ქართლს და მუნ იყოფებოდა. მაშინ სვიმონ
 -ვი მეფე მამასა ეძახდა ზურაბს და იყო მისი მორ-
 -ღმ ჩილი და არას იქმოდა მის გარდაუალსა. 25

336. და რანხა ბატონმა თეიმურაზ საქმე
 -მეთ და განდგომილება ერისთვის ზურაბისა, მოკლე-
 .აქმინა ბულ იქმნა ძალისაგან და არა სადა ქონდა
 იგიო მისალტოლველი. მაშინ წინა აღრჩეუით განიგუ- 30
 -ლა წარსულა ყაენთანა, განემზადა და წარვიდა.
 და შთავიდა უფადარს, მუნითგან აღწერა ქარ-

A კ^ი 8

ტასა ზედა წარმომტქმელმა ესრეთ: „არ ჯერ
 არს განწირვა სიძისა მიერ სიმამრისა, ვინაჲთ
 განწვილი ხართ და სიძე ჩემი. და აწ შე
 წარსრულვარ (sic) ყვენთან, ამიერითგან ვიხი-
 5 ლო ერთობა თქუენი და მეფის სვიმონისა“.

337. და ვა ესმა ზურაბ ერისთავსა სიტყუა
 ესე და წარსვლა ბატონის თეიმურაზისა ყაენ-
 თანა, განიზრახა თვისაგან: რ^ე ესრეთ იყო წადი-
 ლი ზურაბ ერისთავსა, რათამცა ბატონი თეიმუ-
 10 რაზ კახეთსა ზედან უფლებდეს, და სვიმონ მეფე
 ქართლსა ზედა, და თვითონ¹ ორთავე ზედა კად-
 რებდეს და ვერარას მოქმედებდენ, თვინიერ
 მისსა, და მოსწრაფე იყო წარმართებასა საქ-
 მისა თვისისასა, და, უკეთუ რომელიმე არა იყოს
 15 ნებისყოფელი მისდა, იგი მეორე მეტოქად
 ებურას, და, რომელიცა არს მორჩილ მისდა,
 იგიმცა იყოს უფალ მისა. და არს საქმე ესე
 წინააღმდეგომი ბძანებისა ღ^თისა, ვა იტყუ-
 20 ნებად“.

A კ^ი 9

338. და ვა სარწმუნო იქმნა წარსვლასა
 ბატონის თეიმურაზისასა, მაშინ იზრახა ზრახვა
 ბოროტი, წარსაწყმედელი თავისა თვისისა, შუ-
 რითა ეშმაკისათა, და აღდგა მკულელად მე-
 25 ფისა სვიმონისა: და მძინარე სარეცელსა² ზე-
 და ლალატად მოკლა იგი, წარკუეთა თავი
 და წარსცა ბატონს თეიმურაზს. და აქა დას-
 რულდა თესლი დიდის მეფის ლუარსაბისა.
 ხ^ე ზურაბ ერისთავმან, რა წარგზავნა თავი

¹ A: თვითო. ² A: მძინარესარეცელსა.

მისი და, მოიყუანა ბატონი თეიმურაზ და
უფალყო ქართლსა და კახეთსა ზედა.

339. და ვა გამოჰკდა მკირედი ხანი რამე,
მაშინ მოიკსენა ძვირი იგი წახეთის სულთნისა
ბატონმა თეიმურაზ, რ მას ჟამსა ოდეს შააბაზ 5
ყენი მოიწია იავარყოფად კახეთისა და მოაოკ-
რა სრულიად კახეთი, მაშინ თანა-მწე ეყო
სულთანი იგი წახეთისა და ქმნა მრავალი ბო-
როტი მან კახეთსა ზედა. ამისთვის იღუმალ
მოუწოდა სპათა ქართლისა და კახეთისათა 10
ბატონმა თეიმურაზ, განილაშქრა და წარემარ-
თა წახეთსა ზედა. და, ვა მიიწია ალონსა
შინა, უბრკვა ცხენსა მას, რომელსა მჯდომა-
რე იყო ბატონი თეიმურაზ, და იქმნა მომ-
ტეხელ კელისა, და თვით ვერღარა ეძლო და 15
უთავა ზურაბ ერისთავი და გაატანნა სპანი
თანა. და წარვიდენ და მიიწივნეს უგრძნობე-
ლად და დაესხნენ თავსა სულთანსა წახეთისა-
სა. და მოსრეს პირითა მახვილისათა ყოვე-
ლივე მუნ მყოფნი, მოაოკრეს და იავარყუეს 20
ყოველივე სანახები და თემნი სულტანისანი
და თვით იგიცა სულტანი შეიპყრეს და მოკ-
ლეს. და წარმოიღეს მრავალი ნატყუნავი და
იავარი მათი, შემოიქცეს გამარჯვებულნი
და მოვიდეს ბატონს თეიმურაზსა თანა. და 25
იამა ბატონს თეიმურაზს და დიდად მხია-
რულ იქმნა.

340. და ამს შინა გამოჰკდა ჟამი რამე და
მოიკსენა პირველი ძვირი ზურაბ ერის-
თვსა და ჰქონდა შური მისთვის ფრიად და 30
იმარჯვებდა ჟამსა, რათამცა ბოროტი რამე

A კი 10

შეაჩვენა, და განგულა სიკუდილი მისი. და არა რიდა სიყუარულსა სიძისსა და არც ქუჩა რიობასა ასულისა თვისისა დარეჯანისასა. მა-

A კ¹ 11

5

შინ, ბატონი თეიმურაზ [იყო] მუხრანსა და მუნ ლამოდა ღალატსა ზურაბ ერისთვასა. მაშინ მოუწოდა ბატონმა თეიმურაზ სარწმუნოთა მონათა თვსთა და განუცხადა საიდუმლო გულისა თვისისა, წარმომთქმელმან ესრეთ:

01

10

„ვინათგან ესრეთ განდიდნა ერისთავი ზურაბ და არავისი ნებავეს უფლება ქართლსა და კახეთსა ზედა და, რომელი უნებს, დააყენებს და, რომლისაცა არა უნებს, რომელსამე მკლელი ექმნების და რომელსამე განაძებს, და სუ მნებავეს სიკუდილი მისი და თქუენ დაიდუმეთ საიდუმლო ესე და, რომელსა მე¹ ეამსა გამცნო სიკუდილი მისი, თქუენ ნუ ურჩ მექმნებითო. და ესრეთ განამტკიცნა მონანი თვისნი და წარავლინა კაცი და უკმო ზურაბ ერისთავსა. და მოვიდა იგი, იშვებდენ და ლხინობდენ და ვერა აგრძნა ერისთავმა. და დღესა ერთსა მსხდომარე იყუნენ მონანი მისნი, მაშინ წამ-უყუნა ბატონმა თეიმურაზ. ხ¹ მათ აღი-

21

15

20

ლეს მახვილები უგრძნობელად ერისთვსა და ინაკით მგდომარესა უღალატეს და მოკლეს. და აღსრულდა ბრძანება უფლის მის ზედა, ვ¹ და, „რომელმან აღილოს მახვილი, მახვილითაცა წარწყმდეს“. და იძია შური ბატონმა თეიმურაზ, წარვიდა დუშეთს და წარმოიყუნა ასული თვისი დარეჯან, მოვიდა და დადგა მუხრანს,

A კ¹ 12

25

და აღსრულდა ბრძანება უფლის მის ზედა, ვ¹ და, „რომელმან აღილოს მახვილი, მახვილითაცა წარწყმდეს“. და იძია შური ბატონმა თეიმურაზ, წარვიდა დუშეთს და წარმოიყუნა ასული თვისი დარეჯან, მოვიდა და დადგა მუხრანს,

¹ A: რომელსამე.

341. მაშინ განიხრახა მხახობა იმერეთის მპყრობელისა გიორგის ძის ალექსანდრესათვის, რ^ა გიორგის, იმერეთის მპყრობელს, ესხნეს სამნი ძენი: ალექსანდრე, მამუკა, და უმრწამესი იყო ბერი. და მისცა ასული თვისი დარეჯან, ცოლყოფილი ზურაბ ერისთვსა, ალექსანდრეს, იმერეთის მპყრობელის ძესა. იკმო იმერეთიდან მე და მოიყუანა მუხრანს, სოფელსა ქინძათსა, და უკურთხა გვირგვინი მცირესა ეკლესიასა ქინძათისასა და ვარდაიხადა ქორწილი. რ^ა ამა ალექსანდრესა პირველად ედგა გურიელის ასული ცოლად, მაშინ დაეწამა ცილი რამე ქალსა მას გურიელისა და მისთვის იგი განუტევა ალექსანდრემ || და ესე დარეჯან ისეა ცოლად. მისცა და წარიყუანა იმერეთს.

5

ენ A

10

15

A, კ^ი 13

342. ხ^ე უამსა ამას მპყრობელი იმერეთისა გიორგი და დადიანი შურად ედგნენ ერთმანერთსა და იყო კდომა და შური ურთიერთას, აოკრებდენ ქუეყანასა ურთიერთას.

20

343. მაშინ ბატონმა თეიმურაზ შემოიყარნა სპანი თვისნი, წარვიდა და მიუკდა ულიკოსორს ლეკსა, რ^ა ივინი უკდებოდნენ კახეთს, ავაზაკობდენ და სვრიდენ კაცთა და ტყუეჭყოფდენ და ჰყიდდენ. და ამისთვის შური იძია ბატონმა თეიმურაზ, მიუხდა და გაემარჯვა და მოსრა პირითა მახვილისათა ყოველივე მუნ მკუიღრნი. და წარმოვიდნენ მუნითგან მძლეუელნი მტერთანი, შემოიქცეს კახეთს.

25

ენ A

344. და, ვინათგან არლარავინ ჰყუათ ქართველთა მკვიდრი არცა მეფე და არცა ძენი მეფი-

30

სანი, მცირედ ოდენ მორჩილ-იყუნენ კახის ბატონის თეიმურაზისა და კმუნვიდენ უმკვიდრობისათვის მეფისა საქართველოსათა, ამისთვის არა მსასოებელნი მკვიდრობისა, არამედ ჟამადმდე მეგებელნი საქმისა, ერჩიდეს ლაშქარ-ნადირობისა შინა და არა ორას მზრუნველნი მკვიდრობისა მისისათვის, თვინიერ მისა მეტყუელნი: „დღეს არს და ხვალე არაო. და მას ჟამად დაეპყრა ქართლიცა კახს ბატონს თეიმურაზს და ამისთვის ლაშქრობდა, ვინათგან ჰყუა სპათა სიმრავლე, მით მძლავრობდა ყოველთა წინააღმდეგობათა თვისთა და იძია შური პირველი მტერთაგან მისთა.

5
A კ^იპ 14

345. მაშინ კ^დ მოუწოდა ქართველთა და კახთა, შემოეყარნეს ყოველნივე და წარვიდა წარტყუენვად და მოოკრებად ყარაბაღისა. და, უგრძნობელად თავსა დამსხმელთა, იავარყუეს და მოაოკრეს სრულიად ყარაბაღი, წარმოსტყუენვეს და წარმოიღეს მრავალი ნატყუენავა და შემოიქცეს ძლევა-შემოსილნი, მოვიდეს კახეთს.

15
20

346. ხ^ნ ჟამსა ამას იყო გვარეულად უნდოლადე, სახელით დაუთ-ხან, და ესე უფლებდა განჯას თვით აღზრდილი ყიზილბაშსა შინა. და იყუნენ ძმანი და სახლეულნი მისნი მრავალ-გვარად ნამსახურნი და ცნობილნი შააბაზ ყეენისა მიერ და იყუნენ თანამდგომნი და ერთგულნი ყეენისა. და უყოფდა მრავალსა კეთილსა შააბაზ ყეენი მათ, არამედ: კ^დ სძლია ჩვეულებამან მიუნდობელობისა მათისამან და სიბოროტისამან, ვ^ა თქმულ არს: „ჩვეულება

A კ^იპ 15
30

სჯულსა უმტკიცე არსო¹ და არსცა¹ ჭეშმარი-
ტად ჩვეულება მათი სჯულსა მათსა უმტკიცე².
ამან შა-სეფიმ შეიპყრა ძმა დაუთ-ხანისა
და წარკვეთა თავი და შვილსა მისსა დასთხარა
თვალეზი და ექუსი ძმისწული მოუკლა. 5

347 და, რა ესმა დაუთ-ხანსაქმე, წარმოვიდა
განჯიღამე და მოვიდა ბატონს თეიმურაზთანა
კახეთს და თანა ჰყუა ჯარი ყაჯრისა ცოლიან-
შვილიანად და დაასახლა იორზედა.

348. და რა ესმა ესე შა-სეფი ყეენსა, ძესა 10
შაბაზ-სასა, საქმე ესე, იწყინა დიდათ.

მაშინ იყო ვინმე საკაძე როსტომ, რომე-
ლი აღზრდილიყო ყეენის კარზედა. და იყო
ესე საკაძე როსტომ კაცი გამოჩენილი და
დიდად პატივცემული ყიზილბაშთაგან. და მის- 15

ცა მას სპასალრობა (sic) და გამოაყენა ქარ-
თლსა ზედა და წარმოატანა თანა ბატონად
ქართლისა ხოსრო-მირზა, ძე დაუთ-ხანისა, რომე-
ლი პირველ ვახსენეთ, რა ამა ხოსრო-მირ-
ზას მისცა ყეენმა ქართლი და უწოდა როს- 20
ტომ ხან. და წარმოგზავნეს ორნივე ზოგად³
როსტომ-ხან და როსტომ სპასალარი სააკაძე.

ხა კახეთი მისცა სალიმ-ხანს და იგიცა თანა
წარმოატანა. წარმოემართნეს და მოვიდნეს
ხუნანს და დაიბანაკეს მუნ ხუნანს, რომელ არს 25
გატეხილი კიდი.

349. მაშინ ბატონმა თეიმურაზ, სცნა რა
საქმე ესე, შემოიყარა სპანი თვსნი, მოვიდა და

¹ A: არცა.

² A: უმტკიცეა.

³ A: ზოგან.

როსტომ

მწყე

A კვიპ 16

დადგა საფურცლეს. და მოუწოდა ბარათიანთა
 5 თა ცოლშვილიანად და მოასხა მუხრანს და
 იყუნენ მუნ. და, რა სცნეს ბარათიანთა მოსუ-
 ლა როსტომ მეფისა ხუნანს, დაუტევეს ცოლ-
 შვილი და წარვიდენ როსტომ მეფესთანა. და,
 10 რა სცნა ბატონმა თეიმურაზ წასულა ბარათი-
 ანთი, განრისხნა ფრიად და ინება ცხვირპი-
 რის დაჰკრა ბარათიანთ ცოლშვილისა, ხ^ნ ხო-
 როშან დედოფალმან აღარ დაანება. და ველა-
 15 რა დადგა ბატონი თეიმურაზ მუხრანსა და
 არცალა ძალედვა წინააღდგომა როსტომ მე-
 ფისა. მაშინ წარვიდა ცოლშვილით იმერეთს
 A კით 1 და თანა წარყუენენ რომელნიმე კახნი.

350. და, რა ესენი წარვიდენ, მაშინ ეპყრა
 15 მუხრანი ვახტანგს, ძესა თეიმურაზისასა, წარვი-
 და ესე ვახტანგ და მივიდა როსტომ მეფესთანა.
 და, რა სცნეს ყიზილბაშთა წასვლა ბატონის
 თეიმურაზისა, გამოუყენეს უკანა თარეში. ბა-
 ტონმა თეიმურაზ და რომელთამე კახთა გარ-
 20 და[ა]სწრეს იშერეთს, ხ^ნ რომელთამე მოეწივნეს
 პერანგაზედა, რომელიმე მოსრეს, რომელიმე
 შეიპყრეს და ტყუე ყუეს ხიზანი, წარმოვიდნენ
 და მოვიდნენ როსტომ სპასალართანა.

351. ხ^ნ იყუნენ მრავალნი და ურიცხვნი ყი-
 25 ზილბაშნი, მოიყუანეს და გააბატონეს როსტომ
 მეფე ქართლში და შემოეხვივნენ ქართველნი,
 ხ^ნ სალიმ-ხან ჩაიყუანეს და დასვეს კახეთშია.

352. მაშინ აღაშენეს ციხე გორისა და შეაყე-
 30 ნეს მცველნი და კ^ლ შეაყენეს მცველნი სურამის
 ციხეშიაცა.

ციხეცხელ : A
მცველ : A

353. მაშინ როსტომ მეფეს მოსცეს მომშვე-
ლებლად ლორის ხანი, ყაზახის ხანი და შამშადი-
ლოს ხანი, ხ^ს სალიპ-ხანს უჩინნეს მომშველებ-
ლად განჯის ჯარი და ყაჯარისა.

A კით 2

354. და იყო მეფე როსტომ დიდათ მორ-
ჭპული და საქონლით სავსე ამისთვის, რომ ყენი
აძლეუდა მრავალსა და იყო ყულარალასი
და ტარულა ისპანისა. და იყო დიდად მწყა-
ლობელი ყენი როსტომ მეფისა და უგზავნი-
და მრავალსა.

5
10

355. ხ^ს როსტომ მეფე აძლეუდა ქართველთა
ლეინის ხალათებსა და მცირესა მისაცემსა, რ^თ
მაშინ ქართველთა არ იცოდნენ კაბა და არცა
ჰყუარობდენ შორთვისა. და ამა მცირედითა
მისაცემითა დაიერთგულნა და შემოიყარნა
ქართველნი, რ^თ მაშინ იყუნენ ქართველნი გულ-
წრფელნი და გამოუცდელნი ყიზილბაშის ხერ-
ხისა და ტყუილისაგან, და ესე როსტომ მეფე
იყო კაცი ხერხიანი და ილათიანი და მცდე-
ლი საქმისა. და მას ჟამსა, ვინცავინ ქართველ-
ნი იყუნენ ყიზილბაშში დატყუებულნი და
გათათრებულნი, ყოველივე წარმოიყუანა ქარ-
თლში და სწადოდათ გაათათრება ქართლისა.
და იყო წესსა ზედა ყიზილბაშისასა და გაა-
რიგა რიგი სახლისა თვისისა ყიზილბაშურად
და განაწესა მოკელენი და გამრიგენი თათარ-
თანი და არცა მოშალა ქართველი მოკელე
და იქცეოდა დიდებულად.

15
20
25

A კით 3

356. და მაშინ მეფეთა ქართლისათა სასახ-
ლე იყო ციხესა შიგან, სადა დგას საყდარი წმი-
დისა ნიკოლოზისა, და ამან როსტომ დაუტე-

30

ვა და მუნ დასვა მიმბაში (sic) ყიზილბაშისა
 თვით გამოვიდა და დასახლდა პირსა მტკურისა-
 სა ანჩის საყდარსა და სიონს შუა. მუნ ციხეშიაც
 ალაშენა მეჩიტი აბანოს პირდაპირ და ხეუს
 5 გამოლმა და თვისსა სასახლეშიაც ალაშენა მე-
 ჩიტი. და კ'დ ალაშენა ბალი იშიტურტუქს
 ქუემორე და მუნცა ალაშენა მეჩიტი.

357. და ამა ჟამსა შინ იჯდა ერისთვად და-
 თუნა ერისთავი არაგვისა და არა უდებდა თავსა
 10 როსტომ მეფესა და ესაქმებოდა ბატონს თეი-
 მურაზს და როსტომ მეფესაც ემსახურებოდა.
 შეუტყო კერკი ესე როსტომ მეფემა, შემოი-
 ყარა ჯარი და მივიდა მუხრანს, შეუთვალა
 დათუნა ერისთავსა: „პირობა მომეცი, რომ
 15 ყენთან წახვიდე, მოგიმართავ კელსა და გაგ-
 გზავნი, თუ არა და, შემოგიკლები და შენს
 ქუეყანას ავაოკრებო. და არა ძალ ედვა წინა-
 ალგომა მეფის როსტომისა და წარმოვიდა მ||ე-
 ფესთანა და მოვიდა. უღალატა მეფემ როსტომ
 20 და მოსჭრა თავი და გაუგზავნა ყენსა, შემო-
 უთვალა, რომ ეს მჩხუბეუდა ბატონს თეიმუ-
 რაზთანა, და თვით საერისთოს შეუკდა.

A კ'ით 4

358. მაშინ იყო ძმა დათუნა ერისთვსა ზაალ.
 შემოიყარა ამან ზაალ ჯარი თვისი და დაუხ-
 25 და წინა, გაემარჯვა და გამოაბრუნვა. მა-
 შინ გაუგზავნა ზაალ კაცი ბატონს თეიმუ-
 რაზს და შეუთვალა ფიცი საშინელი და გაუ-
 გზავნა მძეუალი და საფიცარი: „მოდო და გა-
 გაბატონებო. რა მიუვიდა ბატონს თეიმუ-
 30 რაზს კაცი, მაშინ ვერ ძალედვა ქართლზედ
 მოსვლა და წარვიდა იმერეთიღამე დვალეთ-

ზედ, გარდმოიარა და მოვიდა ანანურს და მუნ დადგა.

359. მაშინ შემოუჩინეს კაცები და ემტერებოდნენ როსტომს მეფესა, მაგრამ ვერსად მოიკელეს: ფთხილობდა და იყო ქალაქის ციხეშია. 5
 მაშინლა ერთგულად მოუდგნენ რომელნიმე წვრილნი კაცნი ქართველნი, ციხეში იჯდა და ვერას უმტერებდნენ.

A კით 5

360. სალიმ-ხან, რომელი იჯდა ქუეყანასა კახეთისასა, მოსაბრუნს, და მუნ აშენებდა სახლსა. და რა ნახეს ესე, რომე როსტომ მეფეს ველარა უმტერეს, მაშინ მიუკდენ სალიმ-ხანს, დაესხნეს თავსა. და თვით სალიმ-ხან გარდაუსწრა, ვერ დაიჭირეს და სხვანი, რომელნიც უმანი მისნი თათარნი მოიკელნეს (sic), დაკოცეს და ზოგი დაიჭირეს. 15

და წარმოვიდა ბატონი თეიმურაზ და დაიჭირა კახეთი. მაშინ კახეთი დამცრობილი იყო და ვერ დადგა როსტომ მეფის შიშით, მივიდა და დადგა ანანურთა და მუნითგან ქართლსაცა ცდილობდა. 20

361. ამა უამსა შინა ინება როსტომ მეფემა და დადიანმა ერთმანერთის მოყურობა. მაშინ დადიანი ლევან და იმერეთის მპყრობელი ერთმანერთს უკდებოდნენ და იყო შური დიდი ერთმანერთშია. და ამისთვის მოინდომა დადიანმა როსტომ მეფის მოყურობა და როსტომ მეფემაც ამისთვის მოინდომა დადიანის მოყურობა, რომე ბატონი თეიმურაზ ამისი მტერი იყო და იმერეთში მაგრობდა და დადიანს იმისთვის ემტერებინა. 30

A კითხვა 362. || მაშინ არა ჰყუნდათ რა, რომ ერთმა-
 ნერთისათვის მიეცათ. დადიანს ჰყუნდა და

სახელით¹ მარიამ. ესე ესვა ცოლად სვიმონს
 გურიელს. ესე მარიამ იყო ნაშობი ათაბაგის
 5 ქალისა. მაშინ სვიმონ გურიელმან გმო ღთი,
 შურითა ეშმაკისათა აღბორგებულმან, მოკლა
 მამა თვისი² გურიელი: სარეცელსა ზედა მწო-
 ლარეს უღალატა. და ვა სცნა საქმე ესე ლე-
 ვან დადიანმა, მიზეზ-ყო საქმე ესე, შეუთვა-
 10 ლა სვიმონ გურიელსა: „ვინათგან ჰყავ საქმე
 ეგე ბოროტი, მე ჩემს დას შენ აღარ მოგცე-
 მო. შეიყარა დადიანმა ლევან ჯარი და მი-
 უკდა ლანჩუტს³. შეიყარა იქილამ სვიმონ
 გურიელმა ჯარი. ესე სვიმონ გურიელი იყო
 15 კაცი მკნე და გულოვანი და მივიდა ესეც
 ლანჩუტს, შეიბნენ. და გაემარჯვა ლევან
 დადიანსა, შეიპყრა სვიმონ გურიელი და
 დასწვა თვალები და გამოართვა და თვისი
 20 მარიამ. და დასვა გურიელად ქაიხოსრო, გუ-
 რიელისა სახლისკაცი. და ესე ქაიხოსრო

A კითხვა 7 || გურიელი იყო მარიამ დედოფლის დედიით ძმა.
 363. და წარმოუგზავნა როსტომ მეფეს კაცი
 და აღუთქმეს ქალის მიცემა. იამა როსტომ მეფე-
 სა და აემზადა წარმოსაყუანელად ქალისა. შე-
 25 მოიყარნა ქართველნი და წარმოემართა, მაშინ
 იყო დადიანი ლევან დიდად მდიდარი საქონ-

¹ A: სახელი.

² A: ამ სიტყვის შემდგომ კიდევ გახეორებულია
 „მამა“.

³ A: ლანჩუტს.

ლითა და სპითა. აქედამ როსტომ მეფე წა-
ვიდა სპითა მრავლითა და იქილამ დადიან
წარმოვიდა შეყრილი და თანა წარმოიყვანა
თვისი მარიამ, რ^ა მაშინ ეშინოდათ იმერ-
თის მპყრობელისა გიორგისაგან. და წარმო- 5
ვიდა სამიქელაძეოზედა, გამოიარა ფოკე, გ^ა
მოჰკდა რიონს და ამოვლო საჩხეიძო და მ-
ვიდა კაკას-კიდსა დადიანი. და წარმოვიდა
როსტომ მეფეც სამცხეზედ და შეიყარნენ რ^ა-
სტომ მეფე და დადიანი კაკას-კიდსა და დ- 10
დგნენ პირდაპირ სიახლოესა. მაშინ იმერეთს
მპყრობელი გიორგი შეიყარა სპითა მისი^ა
და წარვიდა იგიცა მათზედა, რ^ა გაუბედა კ^ა-
ლი და არა უტევებდა, მივიდა იგიცა სიხ- 15
ლოვესა (sic) მათსა და დადგა. არჩია გიორ-
გიმ და განიზრახა თვისგან¹, წარვალ სუბდ
და დავხედავ ჯარსა მათსა, და წარვიდა. რ^ა-
ჩიეს იმერელთ, მარტო ნუ წახვალო, და რ^ა
დაიშალა. და წარვიდა ათის კაციტა და ვა- 20
ხედა მალლიდამე ჯარსა მას მათსა. და შე-
ტყო საქმე ესე დადიანმა ლევან, წარმოგზავნა
სპანი თვისნი. და ნახეს გიორგი, რომ სუბდ
იყო, შეუტივეს და შეიპყრეს დამ[ი]იყუანეს და-
დიანთანა. ამ ჟამს იყო ქრისტეს აქათი, ჩე^რებ.
ნ^ა დადიანს იამა და გამზიარულდა დიდად 25
ტყუე-ყო, ნ^ა მოსცა ქალი როსტომ მეფესა და
წარმოვიდა როსტომ მეფე და წარმოიყუ-
ნა. 364. მაშინ გაბრუნდა დადიანი და წარიყ^ანა
გიორგი თანა და დაატყუევა ციხეშია და ჰყ^ან-

A კით 8

¹ A: თვისგა.

და ტყუეა. ხ⁷ ძემან გიორგისმან ალექსან-
დრემ დაიპყრა მამისა წილ თვისისა.

A კით 9

365. და, რა წარმოვიდა როსტომ მეფე
მასვე გზაზე, რომელსაცა მისულიყო. მა[ს]
5 ჟამსა თათრად იყო ათაბაგი და არლარა
სახელსდებდენ || ათაბაგად, არამედ ოსმა-
ლის ენითა ფაშად სახელდებდენ. და მაშინ
იჯდა ფაშად საფარ-ფაშის ძე, უსუფ-ფაშა.
ამან დაანება გზა როსტომ მეფესა, გარდმო-
10 ვლო ოცხე და ჩამოვიდა ქართლსა და ქნა
ქორწილი კემწიფური და სახელოვანი.

366. მაშინ სთხოვა ალექსანდრემ, ძემან გი-
ორგისმან, დადიანს მამა თვისი და შეუკვეთა
სახსარი. ხ⁷ დადიანმა სთხოვა ჩიხორსა და ჩხარს
15 სომხები სახსრად. აპყარა და მისცა, რაც შე-
მოუკუთა, და გამოიხსნა მამა თვისი და მო-
იყუანა იმერეთს. და იცოცხლა გიორგიმ ხან-
სა რაოდენსამე შინა და მოკუდა. და დაჯდა
მის წილად ძე მისი ალექსანდრე.

A კით 10

367. და მიერითვან მძლავრობდა დიდად და-
დიანი იმერეთზედა: ესრეთ გაუჭირა საქმე ალექ-
ქსანდრეს, რომე ქუთაის[ს] გალავანი შემოივლო
და იჯდა მას შინა და ვერა წინააღუდგებოდა
დადიანს. ხ⁷ დადიანი მოუკდებოდა ყოელს
25 საუფლოს დღეს, შობასა, ახალწელიწადსა,
ნათლისღებასა და აღდგომასა და აოკრებდა
ქუეყანასა იმერეთისასა: რომელსამე კოცდა და
რომელსამე ტყუე ჰყოფდა და ჰყიდდა და და-
ირჩენდა და თავს დაახსევინებდა.

368. და ამას ჟამსა შემოიღო ლევან დადიან-
მა ტყუის სყიდვა და თავის დახსნა, რ⁷ არა იყო

მანამდი. და იყო დადიანი მდიდარ ფრიად
და მორჩილებდენ სრულიად აფხაზნი და
შარვაშიძენი ყმობდენ და ულაშქრებდენ დადი-
ანსა.

369. ხ^რ როსტომ მეფე განდიდნა ფრიად და 5
ვერლარა დააკლეს რა მტრებმან.

370. ამა[ს] შინა გარდაკდა წელიწადნი სამნი.
მაშინ უკუდგნენ არაგვის ერისთავი ზაალ და
ქსნის ერისთავი ბატონს თეიმურაზს და აბატონ-
ებდენ კახეთსა შინა და ესენი ეკერძებოდენ მას. 10
და იყო მას ჟამსა კახეთი გაოკრებული, და
ჩავიდნენ ლტოლვილნი კაცნიცა და რაც მუნ
იყუნენ, მცირედ ოდენ იწყო შენობად და მო-
სახლეობად. მაშინ ზოგჯერ გაუგზავნის ყაენს
ფეშქაში და შეურიგდებოდა ბატონი თეიმურა- 15
ზს და ხან აეშლებოდა, იყო კახეთშია და
ესრეთ ბატონობდა.

A კით 11

371. მაშინ ბატონმა თეიმურაზს იზრახა და
განიგულა დაპყრობა დიდოეთისა და სწადდა
იქილამე რუსეთის გზის შოვნა და ზურგის მობ- 20
მა რუსეთის კელმწიფისაგან და მუნითგან
რუსის ჯარის მოსულა, რ^ე ესე იყო წადი-
ლი მისი. შეიყარა ჯარი და წარვიდა დიდო-
ეთზედა, ენება მოქცევა დიდოეთისა. და მი-
უკდა დიდოეთს და აღიღო რომელიმე კოშკე- 25
ბი და ალაგები.

✓372. ხ^რ დიდოთა ითხოვეს შეწვევა ლეკთაგან,
რ^ე მაშინ დიდათ ემტერებოდენ ლეკნი კახთა,
რ^ე ბატონი თეიმურაზ მიჰკდომოდა და მრავალი
ბოროტი შეეჩვენებინა ლეკთათვის, და 30
პირველითგანაც მტერ იყუნენ, ამისთვის მტე-

რობდენ ლეკნი კახთა. მოეშველნენ დიდოთა
 და შემწე იყუნენ. და დახვდენ სიმაგრეში
 ბატონს თეიმურაზს, დაუშინეს საგორავები
 ქუა და ისარი და ამოსწყუიტეს მრავალი. და
 5 გამოაქციევს ბატონი თეიმურაზ, და, რომელ-
 ნიც ჰყუნადა გამოჩენილი ეფისკოპოზნი, დარ-
 ბაისელნი, ყოველივე მუნ ამოსწყუიტეს. და

A კით 12 ჩამოვიდა კახეთს და იტირა ვაილეთისკო-
 პოზ-დარბაისელ-ამოსწყუიტილს.

10 373. ამაში გამოჰყდა ხანი რამე, შეკრეს
 პირობა ერისთავმა, იოთამ ამილახორმა, ნოდარ
 ციციშვილმა, კოზმა დიასამიძემა ეუდე-
 მოზ (sic), გოჩაშვილმა გიორგიმ და ზოგ-
 მა რომელმამე ქართველმაცა, ამათ ინებეს

15 განდგომა როსტომ მეფისა. და უფროსლა
 ცდილობდა კოზი ევდემოზ ამისთვის, რომე
 ამისი ძმის ასული დათუნა ბატონი თეიმურა-
 ზის შვილს ცოლად ესვა. ამათ გაუგზავნეს ბა-
 ტონს თეიმურაზ[ს] კაცი და მისცეს საფიცრე-

20 ბი და პირობა დიდი და იკმეს: „კად მოდი
 ქართლში და გაგაბატონებთო. ამაში ნოდარ
 შემოიყარა ჯარი და წარვიდა.

374. რა სცნა საქმე ესე როსტომ მეფემ,
 შემოიყარა ჯარი და წარმოემართა იგიცა ნო-
 25 დარზედა, მოვიდა და დადგა საჯავახიანოს.
 ვა ესმა ნოდარსა წარმოსვლა როსტომ მე-
 ფისა, გაიქცა და წავიდა. დევნა უყო როსტომ
 მეფემ უკანა. მაშინ ახლდა ნოდარს ორნი ძმანი

A კით 13 || ჩხეიძენი გარდმოვარდნილნი და იყუნენ ნო-
 30 დართანა. რა მიეწივა როსტომ მეფე ნოდარს,
 გამოუბრუნდენ ორნივე ძმანი ჩხეიძენი, შემო-

-როი გებნენ, რომის და მღვთაოცნეს იგინიცა. ხ^ნ ნო-
-გეძ და რივლტოდა და მვევიდა ციხესა ეტენისასა.
-რო მივიდა როსტომ მეფე და შემოხადგა გარს და
ცმიუღერცალა მუნ გამაგრდამუნოდარ და წარვიდა
-დენს ხემო ქართლად, რომელ-არს საათაბაგო. 5
-თი თე 375. ხ^ნ როსტომ მეფემ აღიღო ციხე, დაამ-
-იბოძ ტვრია და წარმოვიდა მუნითვან. და დადგა
მამ ცხირეთს და მუნ იკმო დედოფალი მარბამ და
თოთ იყოფოდენ მუნ. ხ^ნ კ^ნოზი ევდემოზ იყო მუნვე
როსტომ მეფესთანა. კ^ნდ^ნ შეუთვალა ბატონს 10
-ენ ნო თეიმურაზს კ^ნოზმა, მკ^ნდ^ნ: ნოდარ რომ წა-
-თო სულიყო, მაგისთვის საქმეს რატომ წა[ა]ხდენ
-პიმი და იან რატომ გაბრუნდი? მაშინ ბატონს თეი-
-პლედ მურაზს შეეყარა ხაალ ერისთავი, მოვიდენ
-ნო ილა და დგენ მუხრანს. კ^ნდ^ნ იგაუგზავნა კ^ნოზმა 15
-ნო ვაცი: წინულარ სპყოფნი თო, მოღოთო და რაც
-თე ციხინდა გაქნევიებ? ან მკ^ნდ^ნ მივიდა
-უნოც 376. მაშინ, სცნა რა საქმე ესე მუხრანის ბა-
A კ^ნით 14 ტონმა ვახტანგ, წარმოავლინა კაცი მსწრაფლ
-ენ ნო და ამცნო საქმე ესე როსტომ მეფესა. მაშინ დე- 20
-ნო დედოფალი წარავლინა გორის ციხეშია და თეით-
-ნო ცა უკან ჩამოუდგა დამოვიბდენ გორის ცი-
-თე თხეშია და მუნ გამაგრდენ. იგობ იო
377. ხ^ნ ბატონი თეიმურაზ მივიდა უფლის-
-თე ნო ციხესა და ველარა გააწყო-რა, გამობრუნდა და 25
-რო წარმოვიდა. და დახვდა წინა ვახტანგ მუხრა-
-ენ ნო ბატონი და უყო მრავალი ზიანი. და წარ-
-მიგვიდა კახეთს. ამწყდ^ნ თე იგობნო სცნ
მტკ^ნ 378. ხ^ნ შეიპყრა კ^ნოზი ევდემოზ როსტომ
მეფემან და წარავლინა ქალაქის ციხეშია და 30
ტყუე-ყო და, ხანსა რაოდენსამე უკანა, მუნ-

A კ^ნით 14

ვე ციხეში მოაშთობინა. ხ⁷ გაჩაშვილი გიორგი
 გი შეიპყრა და დასთხარა თვალები და სხვა-
 ნი, რომელნიცა იყუნენ როსტომ მეფის ორ-
 გულნი, რომელნიმე გაახეიბრა და რომელიმე
 5 მამულით¹ გაადარიბა და განძო თვისის ქვე-
 ყნიდამე, თვინიერ ზაალ ერისთვისა და იო-
 თამ ამილახორისა. ხ⁷ იოთამ ამილახორი,
 ხან მოუდგებოდა როსტომ მეფესა და ხან
 ბატონ თეიმურაზს, და, სიტკენაც (sic) დრო
 10 დააკელის, იქითგენ იყუს.

379. და ამისგან რა მოიცალა როსტომ მე-
 A კით 15 ფემა, || შემოიყარა ჯარი ქართველთა და, რო-
 მელიცა ყიზილბაშნი იყვნენ მიჩენილი ყენისა-
 გან, იგინიცა შემოიყარა და წარვიდა კახეთს
 15 ბატონს თეიმურაზზედა. რ⁷ მაშინ ბატონი თე-
 იმურაზ მალაროს იდგა სუბათა და კახნი თავ-
 თავისთვინ იყუნენ, მიუკდა როსტომ მეფე. და
 დაუწყო სროლა ვიწროებში ბატონმა თეიმუ-
 რაზ და, რაც ოდენ შეეძლო, იომა ბატონმა
 20 თეიმურაზ. და ველარა დაუდგა როსტომ მე-
 ფე, გაიქცა და წარვიდა ტფილისს. და აღარა
 დევნა უყო ბატონმა თეიმურაზ, იშოვა მრავა-
 ლი ბარგი მისი, აიკლო და წამოიღო და
 წამოვიდა და მოვიდა თვისსა სახლსა.

380. და, რა ნახა ესე ზაალ ერისთავმა და
 იოთამ ამილახორმა, რომ ველარცა რა ამ დაზარ-
 ცხებით დააკლეს რა, დაუწყუეს როსტომ მე-
 ფეს ლაპარაკი და ხვეწნა: „შეგვირიგე და გვიმ-
 სახურეო“. ხ⁷ როსტომ მეფემ ესე უპასუხა

¹ A: მამამულით.

ზაალ ერისთავსა: „უკეთუ წარხვალ ყეენტან, შეგირიგებ და, უკეთუ არა წახვალ, ჩემთან კელი არა გაქუს“. მაშინ დაჰყუა ზაალ ერისთავი: მოიყუანა და შეირიგა. და გაგზავნა ყეენტანა და მისწერა ყეენთანა კაი წიგნები.

A კით 16

ყეენთანა და მისწერა ყეენთანა კაი წიგნები. 5

381. და რა მივიდა ზაალ ერისთავი ყეენტანა, სცა პატივი დიდი და კეთილად მიიჩნია სიტყუითა როსტომ მეფისათა და უყო წყალობა მრავალი: გაუჩინა წელიწადში სამასი თუმანი ჯამაგირი, გაათათრა და გამოისტუმრა ქართლს. და მოვიდა როსტომ მეფესთანა და მიერითვან იყო ერთგული როსტომ მეფისა.

10

382. და მას ჟამსა იწყო ქართლის წესმა და რიგმან გარდაცვალება და ყოველთავე შეიყუარეს ანგარება და სიმდიდრის-მოყუარება, ჯამაგირი და სოფლის მიცემა ყეენისაგან, და განმრავლდა ტანთ-ცმა ყიზილბაშურად, და საქართველოს დიდებულნი და თავადნი ყეენისაგან განმდიდრდებოდენ და რაყმით იშოვნოდენ მამულებსა.

15

20

383. და თვით მეფის როსტომის წადილი და ნება ესე იყო, რომ უყეენოდ არავის რა მისცემოდა, და, თუ ვინმე გასაკეთებლად უნდოდა, ყეენს შეეკითხვოდა. და იყო მეფე როსტომ მორჩილი ყეენისა და მოყუარე სჯულისა მაჰმადისასა.

25

384. ამან აღაშენა სახლი ყიზილბაშური, კეკელუცად და ტურფად ნაგები, [შემოიღო] მოფენილობა, სმა-ჭამა, გამოჩვენება და კეკელობა. და მიიქცნენ სრულიად წესსა ზედა ყიზილბაშისასა და განმრავლდა სახლსა შინა მისსა

A მ 1

30

სიძვა და არა-წმინდება, ცოდვა იგი სოდომ-
 გომორული და მეძაობა და დედათა თანა-
 აღრეუა.

385. კ დ ინება სიმაგრე ციხისა და თავი-
 5 სუფლობა ცახესა შინა მყოფთა თათართა: გან-
 ძლიერდენ თათარნი და კადნიერებდენ ქართ-
 ველთა ზედა. და რომელნიცა იყუნენ ქართველ-
 ნი, მოყუარენი წესისა მათისა, მეძავნი და ბილ-
 წების მოქმედნი, დიდად პატივსცემდა მეფე
 10 როსტომ და ჰკითხუდა და უსმუნდა მათსა,
 და, რომელნიცა იყუნენ სიმართლის-მოქმედნი
 და წრფელნი გულითა და ცოდვის მორიდალი,
 მათ არას პატივსცემდა და ცუდს კაცს ეძახ-
 დენ და შეუძლებელსა.

386. და იყუნენ დღითი-დღე სმასა, გან-
 ცხრომასა შინა, ხ სულისათვის არარას ზრუნვი-
 დენ: მოიყუანა მეჩანგენი და მუტრიბნი. და
 აქებდენ ქართველნი დარბაისელნი და მათცა
 20 ეგრეთვე იყოლიეს მუტრიბნი და მრავალნი
 მკეველნი და არლარა იყო სირცხვილი სიძვისა
 და მეძაობისა.

387. და ქართველთაცა ისწავეს სმა და ქამა
 ყიზილბაშური და დიდათ სირცხვილი უჩნდათ
 სერსა ზედა უფლაობა და არა-კეკელაობა.
 25 და, რომელსაცა არა შეეძლო ამ წესისა ქმნა
 და ულონო იყუნენ მონაგებთაგან, განყიდეს
 მამაპაპათაგან დაგდებული მამული და აგა-
 რაკები და იცვემდენ ტანთა და სკამდენ და
 სმიდენ და არარას ზრუნვიდენ შვილისათვის.
 30 და ამიერითგან შემოვიდა ზოგ-ზოგან ტყუ-
 ის სყიდვა თავადებისაგან და, რომელნიც

A მ 2

-ონ იტ იყუნენ ობოლნი და ქურიენი, გამოიყუანებდენ
(აია) და გაჰყიდდენ და განმრავლდა ცოდვა.

-ის ცელ 388. ხ^ს სამღვდელთა ეპისკოპოზნი ამითი
ძლიერდებოდნენ, რომე ყოველთავე ჯამაგირი
-იხმრე განუწყესა, თავდაბლად და ტკბილად ექცეოდა. 5
ამისთვის არაღარას ზრუნვიდენ სამღვდელთა
კრებულნი. ხ^ს აღაშენა წმინდა კათოლიკე

A მ³ 3 ეკლესია, მცხეთის გუშბათი და სხვანიცა რო-
მელნიმე მოაკრებულნი ეკლესიანი აღაშენნა.
და კ^დ აღაშენა გატეხილი-ვიდი. 10

-ნკუც ასუ 389. და იყო სმისა და ჭამისა მოყუარე და გას-
ცემდა [არა] მცირედსა საბოძვარსა სმასა ზედა.
და ამისა ჟამსა შინა არა იყო ზრუნვა სულიერი
-გვც ერისკაცთა შორის, ა^დ იყუნეს ფუფუნულ და
ყოველნი კორცთ-მოყუარე, რ^თ თვით სამღვდელთაიცა და 15
მღვდელთ-მთავარნიცა მიდრკეს კეთილისაგან

და აღერივნეს ერთა თანა, გოდებინებდნენ იერე-
მისასა, რ^თ იყუნეს მოყუარე ღვინისა და ზმისა
და შვებისა და განცხრომისა, ემღერდენ
ურთიერთას სიძვა-მრუშებასა და მეძაობასა. 20

ამას შინა მოუძღურდა სჯული და განირყუნა
წესი ეკლესიისა, რ^თ არაღარა ეძიებდენ სული-
ერსა საქმესა, არამედ კორცთათვის ზრუნვი-
დენ ყოველნივე.

390. ხ^ს რაჟამს მოკლა კ^ოზი დიასამიძე ევდე- 25
მოზ, მაშინ მისცა როსტომ მეფემან წინასწარ

A მ⁴ 4 აღრჩევითა თვისითა და მოწამებითა ყოველ-
თავე საქართველოსა მღვდელთ-მთავართა და
სამღვდელთა დასთა მიერ გამოჩრჩევით[ა] მი-
სცეს კ^ოზობა ურდუმეგაშვილს ქრისტე- 30
ფორეს.

391. ესე ქრისტეფორე კოზი იყო კაცი მო-
 ყუარე სიმართლისა, მშვიდი, მდაბალი (sic) გულ-
 ტკბილი, ყოველთათვის მოწყალე, სი-
 წმიდის მოყუარე, სახითა შვენიერ და ღირს
 5 ხარისხ-მპყრობელობისა თვისისა, კ'დ აღზდი-
 ლი და გამოცდილი საეროსა, სამამაცოსა
 ლაშქარ-ნადირობასა შინა. და არა ჰქონდა
 გამოცდილობა (sic) წერილითა, მცირედ ოდენ
 წურთილ იყო. ხ' განაგებდა კეთილად წმი-
 10 დასა კათოლიკე ეკლესიასა.

392. და ამან როსტომ მატა ყოველსა ფეშ-
 ქაშსა და მეტადრე ტყუისასა. რაჟამს დაიდვა
 სვიმონ მეფემან, ამ წესით იქმოდა: ანუ ძესა
 ურიისსა, ანუ ნასყიდსა და ანუ ოსთასა გაგ-
 15 ზავნიდა, ხ' ამან გამოიყუანა ქართველთა
 გლეხთა, აზნაურთა, დიდებულთა || ასულნი და
 ძენი და მას გაუგზავნიდა. ამი[ე]რითგან დაიდვა
 ესე და ყოველნი მეფენი საქართველოსანი
 ესრეთ ჰყოფდენ, ვიდრე მოდღეინდელად
 20 დღემდე.

393. მაშინ დაიმორჩილა როსტომ მეფემ
 სრულიად ქართველნი და იყუნენ დიდა უ ერთ-
 გულნი, შემოიყარნა სპანი თვისნი, მივიდა და
 დადგა საფურცლეს და მუნითგან მოუწოდა
 25 ყიზილბაშის ხანებსა, რომელი იყო ყენისაგან
 მი[ს]ხედა ჩენილი. მოვიდეს და შემოიყარნენ
 ივინიცა და წარვიდა ბატონს თეიმურაზხედა,
 რ' მაშინ ბატონი თეიმურაზ იდგა თიანეთს.

394. და ურჩია ბიძინა სუფრაჯმან ბატონს
 30 თეიმურაზს, ვ'დ წარგზავნე ძე შენი დავით
 და მე თანა ვიახლები და რომელნიმე კახნიცა

A მ 5

გამოგვატანე, წარვალთ ქისიყსა და ვემტერე-
ბით როსტომ მეფეს იქიღამე. და უსმინა
ბატონმა თეიმურაზ და წარგზავნა ძე თვისი
დავით.

A მ 6

395. ხ, რა ესმა როსტომ მეფესა, მანცა წარ- 5
გზავნა ყიზილბაშის ჯარი იმათზედა, და თვით
წარვიდა ბატონს თეიმურაზზედა. და უთავა
სარდლად ვახტანგ მუხრანის ბატონი და ზაალ
ერისთავი და გაატანა სპანი ქართველთანი.
მივიდნენ ესენი უღლისს, იქიღამ ბატონი 10
თეიმურაზ მოვიდა და შეიქმნა ომი და თოფის
სროლა ძლიერი.

396. მაშინ ჰკრეს თოფი რეუაზ სახლთხუცე-
სსა ჩოლაყაშვილსა, რომელი იყო კაცი კეთილი
და რჩეული სარდალი. ესე იყო ბატონის თეი- 15
მურაზის მეწინავე, ამას ჰკრეს თოფი და
დაკოდეს სასიკუდიინედ. და, რა სცნა სიკუდილი
თვისი, არა აშალა ჯარი და მუნ დაუტევა
ძენი თვისნი, და თვით გაბრუნდა სახლთ-
ხუცესი და მივიდა ბატონს თეიმურაზთანა. 20
მაშინ დალოცა ბატონი თეიმურაზ ესრედ, ვ'დ
„მე მოგკუდარვარ (sic) შენის სამსახურისა და
ერთგულობისათვის, ჩემი თავი თქუენი ქირის
სანაცლო იყოს“. გამოესალმა და აკოცა კელსა
და იტირეს ორთავე მრავალი. წარვიდა და 25
მივიდა სახლთხუცესი მუნვე აღვილს, სადაც
დაიკოდა, და მუნ მოკუდა.

A მ 7

და რა ნახეს სიკუდილი მისი კახთა, მოე-
შალა თავი, შეშინდენ და უკუნ იქცნენ და
წარვიდნენ, უკუნ იქცა ბატონი თეიმურაზცა 30
და წარვიდა.

397. ხ¹ მუნცა შებმულიყუნენ ყიზილბაშნი და
დავით, ძე ბატონის თეიმურაზისა, გამარჯვე
ბოდა ყიზილბაშთა და მოექლათ დავით და
ჯარიცა მისი ამოეწყუთათ. მაშინ ბატონი
5 თეიმურაზ შეწუხდა დიდათ: არას გზით ღონე
აღარა ჰქონდა დადგომისა და შემაგრებისა.
წარმოგზავნა ხორაშან დედოფალი, რომელი
იყო მამის ძმის შვილის-შვილი როსტომ მე-
ფისა. ესე მოვიდა როსტომ მეფესთანა და
10 შემოეხვეწა. ხ¹ როსტომ მეფემ, რა სცნა მო-
სვლა მისი, სცა პატივი დიდი და აღუსრულა
სათხოვარი: დაანება გზა, გაუძღვანა კ¹ოზი
ქრისტეფორე წინა და ბარგიცა ამან გარდა-
უტანა იმერეთსა. ბატონმა თეიმურაზ გაუშვა
15 კახეთი და ჩავიდა იმერეთს. მოეგება სიძე
მისი ალექსანდრე, მპყრობელი იმერეთისა,
ჩაუძღვა და დააყენა და ისტუმრა კეთილად.
მაშინ განუმელავენეს ბატონს თეიმურაზს ძე
მისი დავით და იქმნა მათ შორის ტირილი
20 და გლოვა დიდი.

398. ხ¹ როსტომ მეფემა¹ დაიპყრა სრულიად
კახეთი და პატრონობდა ქართლსა და კახეთსა,
გაუგზავნა თავი დათუნასი ყენსა და მიუ-
ლოცა გამარჯვება და არღარა ჰქონდა ფიქრი
25 როსტომ მეფესა, იშვებდა, ლხინობდა.

399. ხ¹ ამა ეამსა შინ მომკუდარიყო სამცხეს
უსუფ-ფაშა და იჯდა მის წილად ძე მისი
როსტომ-ფაშა, ნაშობი მკველისა. მაშინ იქმნა

¹ A: სწერია „მეფემან“, მაგრამ შემდეგ ნ წაუ-
შლიათ

რისხვა ღთისა საათაბაგოსა ზედა, სიმრავ-
 ლისათვის ცოდვათა მათთა: გამოგზავნა კაცი
 ხონთქარმა და დაპატიყეს სჯული მაჰმადისა
 ცოლსა როსტომ ფაშისასა, ხ⁶ ქალსა მას რა
 ესმა, შეძრწუნდა ფრიად და ზარი დაეცა და
 განიგულა სიკუდილი თავისა თვისისა და
 არა დატევება სჯულისა და ენება გარდა-
 ვარღნა თავისა თვისისა კლდესა შინა, || და
 არავინ უტევა. კ⁷ დ განიზრახა მოშობა თა-
 ვისა, და ვერცა იგი აღასრულა, რ⁸ ჰყუანდათ
 შეპყრობილი და სულს იქით ღონე აღარა
 ჰქონდა. და, რა მისჰირდა ქალსა მას, მაშინ
 უთხრა: „უკეთუ ყოველსავე საათაბაგოში
 შინა მყოფსა ქალსა და კაცსა, ყულაქას
 გაათათრებ, მეცა გავთათრდებიო, და უკეთუ
 არა, თავს მოვიკლავო და არა ვიქო. მაშინ
 დაათათრეს ყოველივე და იგიცა გაათათრდა:
 და ყოველთავე მუნ-მყოფთა დაუტევეს სჯული
 ქრისტიანობისა და იქმნეს მაჰმადიან.“

400. მიერიტვან იქმნა რისხვა ღთისა საათა-
 ბაგოსა ზედა: განირყუნა წმინდანი ეკლესიანი,
 შეირია და იავარ-ყუეს ყოველივე უსჯულოთა
 თათართა, დაიპყრეს და ყუეს წმინდანი მონა-
 სტერნი სამროწლედ და ცხოვართა სადგუ-
 რად. და დაუტევეს მნეთა ეკლესიისათა და
 სამღვდელოთა კრებულთა, ეფისკოპოზთა¹ და
 მოწესეთა კაცთა, საყოფელი თვისი, წარიღეს
 თანა წმინდანი ხატნი და ჯვარნი და ნაწილნი

A შ 9

A შ 10

¹ A: ეს სიტყვა ორჯერ სწერია, მაგრამ პირველი „ეფისკოპოზ“ მელნით არის განივად გადახაზული.

და წარმოვიდეს, რომელნიმე საქართველოსა
 შინა, და რომელნიმე გურიას და იმერეთს და
 დაემკვიდრნენ იგინი სანახებთა ქართლისათა
 და იმერეთისათა, და, რომელიცა დაშთეს მუნ
 5 ნეშტნი ქრისტიანენი, იკინიცა მძლავრებით
 და იძულებით მიიზიდნეს თვსათ და მცირედ-
 მცირედ ვიდრე აქამოჲდე მიდრკეს ქრისტიანო-
 ბისაგან და აწ სრულიად არღარა იპოებიან
 მუნ მორწმუნეთაგანი, თვინთერ კლარჯეთისა¹
 10 მახემთა, რომელ არს ჯავახეთი (sic).

401. ხ^რ როსტომ მეფესა არა ესვა ძე. ფრიად
 მზრუნველმან უძეობისამან, წინააღრჩევითა
 რომელთამე განმზრახთა თვისთათა, წარავლი-
 ნეს კაცი ისპაანს და მოიყუანეს სპარსეთით
 15 ძისა ვახტანგისა, თეიმურაზის, ძე ლუარსაბ,
 რომელი დაშთა სპარსთა შინა. ესე იყო სჯუ-
 ლითა მაჰმადიანი და ესე ისვა ძედ თვისად მე-
 ფემან როსტომ. ხ^რ იყო სულელ და ხელ და
 A მ^რ 11 აღტაცებულ გონებითა, რომელი არა შვენის
 20 ძეთა მეფისა საქართველოსათა, და ზრდიდენ
 და სწურთნიდენ კეთილად და საყუარელ იყო
 მეფისა მიერ.

402. ხ^რ ბატონი თეიმურაზ იყოფოდა სანა-
 ხებსა იმერეთისასა.

25 403. მას ჟამსა იყო დადიანი ლევან მდიდარი
 საუნჯითა ურიცხვითა და სპითა მრავლითა
 დიდად მძლავრობდა მპყრობელსა იმერეთი-
 სასა ალექსანდრეს: ესრეთ იყოფებოდა ქუთა-
 თის[ს], აღმშენებელი ზღუდისა, და მჯდომარე

¹ A: ამის წინ ერთი სიტყვაა ამოღებული.

იყო მას შინა თვით და ძმანი მისნი და თავადნი ჩინებულნი იმერთანი დედაწულითურთ ყოველნივე თანა ჰყუეს გარეშეზღუდვილსა მას შინა შიშისათვის დადიანისა, რ^ა ფრიად მძლავრობდა შურით მკდომი და იავარ-მყოფელი სანახებსა იმერთასა ზემოთა, ქუემოთა. არასადა დაშთა დაბანი და შენობანი და სიმაგრენი, რომელ არა მიემძლავრა. და არარას ჟამსა მოქმედებდა, თვინიერ დღესასწაულსა მას საუფლოსა, შობა-ნათლისღებასა, ახალწელიწადსა.

A მ^ე 12

ამათ შინა არა დასცხრებოდა მოოკრებად ქუეყანისა, სრვიდა და ტყუეჰყოფდა მრავალთა და ჰყიდდენ ნაშოვართა ტყუეთა და დარჩენილთა კაცთა.

404. ეჰა, რისხვა ლ^ათისა ულხინებელი მოქმედთა ამის ბოროტისათა, რ^ა მან განაწესა ბოროტისა მის მტერისა მიერ წარმოთხეული გესლი იგი იუდაებრივი, რომელმან განყიდა ვეცხლად შემოქმედი და მოძღვარი თვისი. მიერთებან განეწესა განსყიდვა უსჯულოთა ზედა ტყუეთა ქრისტეს-ნათლისღებისათა და წინააღმდეგომთა ლ^ათისათა კაცთა მყოფთა სანახებთა იმერთა, ოდიშართა და გურიულთასა (sic), რომელი ნუ ყოს ლ^ათნ საქმე ქართლსა ზედა ბოროტი იგი! ხ^ე მუნ უფროსად და უმეტესად განმრავლდა და გარდაემატა ცოდვა იგი ვიდრე დღეისამდე. ზი ჩემდა, რ^ა თვით მუნ-მყოფნი მღვდელთ-მთავარნიცა და სამღვდლოთაგანნი შეირინნეს ბოროტითა მით სენითა, რ^ა არა იყო || პირველ ლევან დადიანისა

A მ^ე 13

და ალექსანდრესა, ამითთა ჟამთა შინა შემო-
ვიდა წარსაწყმედელად სულთა მათთა, რ^ა ჯეს^ს
ესრეთ იქმნა და აწ მივლტოდეთ პირველსავე
სიტყუასა ზედა.

405. ბ^ა მიიმძლავრა დადიანმან ლეუან სრუ-
ლიად იმერეთი და ვერ ეძლო წინააღდგომა და
შემთხვევა ალექსანდრეს, მპყრობელსა იმიერე-
თისასა, და ვერცა გამოვიდოდა ზღუდისა მისგან.

406. ბ^ა მამუკა, უმრწამესი ძმა მისი, იყო
10 ყრმა¹ ჰასაკად მიწვევული, შვენიერი და ახოვანი,
მსგზავსი მამისა თვისისა, განთქმული რაინ-
დობასა შინა, კისკასად და უებროდ მორბე-
დი, რ^ა კინლა და ჟამსა მას არა სადა აღზ-
რდილ-არს ესე-ვითარი მოასაკეთაგანი ზნე-

15 სრული და გულოვანი გოლიათებრივი. ესე
მამუკა მცირედითა სპითა თვისითა გამოვი-
დოდა ზღუდისა მისგან, განმსტრობელმან თა-
რეშთამან სპათა მათ დადიანისათა, შეემთ-
ხვივის მზირად მცირედითა სპითა და მრავა-

20 ლი მოსრის და მრავალი დარჩენით შეიპყრის
და ტყუე-ყუის და შემოიქცის გამარჯვებული
და მსგავსად მათსა ჰყიდდენ დარჩენილთა
კაცთა თათართა ზედა. და, ვ^ა კ^ად მოუკდა
დადიანი და მოაოკრა ქუეყანა, დღესა ერთსა

25 ჩვეულებრივ გაუკდა მცირითა სპითა თარეშსა
დადიანისასა, მიეტეუა მკნედ, და მაშინ წარ-
მოექცა ცხენი სისწრაფისაგან და დაეცა ქუე-
მამინ შეუტევს ოდიშართა და შეიპყრეს და
წარიყუანეს და მიჰგვარეს დადიანს, და და-
დიანი მზიარულ იქმნა შეპყრობისა მისისათვის.

30 წარიყუანეს და ტყუე-ყუეს ოდიშს ციხესა შინა.

¹ A: ამის შემდგომ ერთი სიტყვა ამოფხეკილია

407. ბ⁷, რა ესმა ესე ალექსანდრეს, მპყრო-
 ბელსა იმერეთისასა, დაუმძიმდა ფრიად, მოი-
 პოვა ღონე ესევეთარი და აწვივა ბატონი თეი-
 მურაზ წარსვლად ოდიშ. დ დადიანსა თანა. ბ⁷
 მორჩილ ექმნა ბატონი თეიმურაზ სიძესა თვისსა 5
 ალექსანდრეს და წარვიდა. და, ვა მივიდა,
 მიეგება დადიანი ლევან წინა, ისტუმრა კეთი-
 ლად, დაუმზადა სერი დიდი და კელმწიფური
 და მხიარულ ექმნეს ურთიერთას ხილვითა, რ⁷
 მეყუისნიცა იყუნეს ესრეთ: ძე იყო ლევან 10
 თეიმურაზის მამის დისა. დღესა რაოდენსამე
 უკანა წარმოუთხრა მიზეზნი მისვლისა მისისა
 და მოქენე იყო გამოკნისათვის მამუკასა და
 განტევებად მისა და არღარა შურობად და
 კდომად¹ ურთიერთას. 15

A მ⁷ 15

408. ბ⁷ იყო მუნ წულუკიძე პაატა წუწვი, მკე-
 ლობელი, მეყუისი და თანა-განმზრახი დადი-
 ანის ლევანისა. და ესე, პირველვე განძე[ვე]ბუ-
 ლი² მეფის ალექსანდრესაგან სამყოფთაგან
 თვისთა, ლტოლვილი წარვიდა ოდიშსა და 20
 მიერთო დადიანსა ლევანსა და დიდად მტერ
 იყო იმერეთის მპყრობილსა ალექსანდრესი:
 რ⁷ ენება დადიანს პატივის დაღება ბატონის
 თეიმურაზისა და განტევება მამუკასი, ბ⁷ იგი 25
 სავსე შურითა არა უტევებდა, რ⁷ ესრეთ იყო
 დამორჩილებულ დადიანი, რ⁷ არა რას მოქ-
 მედებდა, თვინიერ მისსა, მაშინ მოიმტკიცა
 დადიანი პაატა წუწვი ენითა მზაკუართა

¹ A: კმობად.

² A: ამის შემდგომ სწვრია „მეფისათა“, მაგრამ
 მელნით არის წაშლილი.

A მ¹⁶

და უარყო დადიანმაცა არა განტევება მამუკანსი.
|| აუწყეს¹ ბატონს თეიმურაზსა, მეტყუელთა² რეთ: „ვერ ეგების ჩვენგან განტევება მისი“. და იყო ხანსა რაოდენსამე მუნ ბატონი თეიმურაზ და არც ბატონმა თეიმურაზ დაუყინა და წარმოვიდა, მოვიდა იმერეთს სიძესა თვისსა თანა.

409. მაშინ არავე დასცხრა ბოროტისაგან საქმისა და არცა შეიშინა რისხვისაგან ღთისა: კ³დ შესძინა შურსა თანა სიკუდილი მართლისა მის, წარავლინა კაცი და დასწვა თვალები მამუკას ციხესა შინა და მოკუდა.

410. ხ⁴ ჟამსა მას მოკუდა. და იქმნა დიდად სალმოზიერ სენითა სასიკუდინეთა გიორგისა შვილისშვილი თეიმურაზისა, რომელსა ზდიდა ალექსანდრე, მოკუდა და მიიცვალა იგოცა და ყუეს გლოვა დიდი და მწუხარება და აღასრულეს წესი გლოვისა. და იყო მუნ ბატონი თეიმურაზ, ვიდრე შვიდ წლამდე.

411. ხ⁵ როსტომ მეფე მეფობდა მშვიდობით, არარას მზრუნველი, თვინიერ ღზინისა და შვებისა და მოსვენებისა. და გარდაიკდიდა დღეთა თვისთა სიხარულით, ნადირობდა და შეექცეოდა. და მას ჟამსა მოვლო რომელიმე სანადირონი და იყუნენ ხუნანს², რომელ არს გატეხილი-კიდი, და თანა ჰყუა ძედ მისა წოდებული ლუარსაბ. მაშინ დაეთხოვა როსტომ მეფესა ყარაიის სანადიროდ. ხ⁶ მეფემან დართო ნება და წარვიდა. და გაჰყუნენ თანა ყრმანი, მსგავსნი მისნი, ახალ-მოა-

A მ^{ა 1}

|| დღეთა თვისთა სიხარულით, ნადირობდა და შეექცეოდა. და მას ჟამსა მოვლო რომელიმე სანადირონი და იყუნენ ხუნანს², რომელ არს გატეხილი-კიდი, და თანა ჰყუა ძედ მისა წოდებული ლუარსაბ. მაშინ დაეთხოვა როსტომ მეფესა ყარაიის სანადიროდ. ხ⁶ მეფემან დართო ნება და წარვიდა. და გაჰყუნენ თანა ყრმანი, მსგავსნი მისნი, ახალ-მოა-

¹ A: აწყეს.

² A: ხუნას.

საკენი ქართველნი. და, ვა მიიწივნეს მუნ, მოირეკეს ტყე და მოვიდა ჯოგი ირემთა და შეექნათ სროლა ძლიერი. და აღირივნეს ურთიერთას და ისროდენ ურთიერთას ყოველნივე დიდნი და მცირენი, განირყუნეს სანადირონიცა. და სროლასა მას შინა მოხუდა თოფი ლუარსაბს და მოკუდა მუნ. ვა ესმა როსტომ მეფესა, მწუხარე იქმნა და იყო გლოა და ტირილი წესისაებრ.

5

A მ^ა 2

412. მაშინ ბატონი თეიმურაზ იყო მუნვე იმერეთს დიდად გლახაკად, ულონოდ საქურკლითა და საზრდელითა, მოუძღურებული წლისა სამოცდა ათისა || და ვერლარა ძალ-ედვა წინა-აღდგომად როსტომ მეფისა ფრიადისა უძღურებისაგან. და დიდათ მოკლებულ იქმნა საზდელთა (sic) და საჭიროთა საკმართაგან.

10

15

413. მაშინ წარგზავნა შვილისშვილი თვისი ერეკლე რუსეთის კელმწიფესთანა, და შეემთხვივნეს წინა ავაზაკნი და მათ მოსრეს პირითა მახვლისათა ყმანი ერეკლესნი და კნინდა თვით განერა, რ^ა ერეკლე ყრმა იყო, მათგან მოუწყულელად, და დასტაცეს მკევალნი და ბარგნი. და წარიყუანეს თვით რუსეთს და მივიდა ხელმწიფესთანა. ამაში გამოჰკადა ხანი რამე და თვით ბატონი თეიმურაზცა წარვიდა რუსეთს, რ^ა წლისა იყო სამოცდა თორმეტის¹, მივიდა. და დიდად პატივისცა რუსეთის კელმწიფემა. სთხოვა შეწევნა და ჯარი ქართლზედა. და უთხრა კელმწიფემან მიზეზი:

20

25

¹ A: „სამოცდა თორმეტის“ სტრიქონს ხეით სწერია უმნო, განსხვავებული ხელითა და მეღნით.

„ჯერეთ მოცლა არა გვაქუსო“. და რა სცნა
 ბატონმა თეიმურაზ, რომ შემწე არა ეყო
 ხანსა რაოდენსამე || უკანა დაეთხოვა და წარ-
 მოვიდა. და აჩუქა მრავალი კელმწიფემან. ამა
 5 ქამსა შინა დიდად მოუძღურებულიყო ბა-
 ტონი თეიმურაზ, წარმოემართა და მოვიდა
 ასტარხანს.

A მ ა 3

414. ხ ამა ქამსა მომკუდარიყო იმერეთს შვი-
 ლიშვილი მისი ლუარსაბ, ყრმა კეთილ-მოასაკე,
 10 შვენიერი და მკვრეტელთათვის სატრფიალო.
 მოუვიდა კაცი ასტარხანს და გაუმჟღავნეს
 მუნ და ყო გლოვა მუნ დიდი და მწუხარება.
 ხ ერეკლე დაუტეუა რუსეთის კელმწიფესთან.

415. და ანა ქამსა შინა მომკუდარიყო და-
 15 დიანი ლევან. ხ შემოიყარა ალექსანდრემ,
 მპყრობელმა იმერეთისამა, ჯარი, ჩავიდა
 ოდიშსა. და ვერა წინა აღუდგნენ და დაიპყ-
 რა ოდიში და მრავალი ბოროტი მოაწივა
 ოდიშსა და იძია შური პირველი, რომელი
 20 ყო დადიანმან მათ ზედა, ვ ა ბძანებს წმიდა
 სახარება: „რომლითა საწყაულითა მიუწყოთ,
 მოგეწყოსო თქვენ“ და ზედა დაგეროოსო.

A მ ა 4

|| აიკლო საქონელი დადიანისა და საუნჯენი
 მისნი ყოველნივე თვით დაიპყრა და ტყუედ
 25 ყო მრავალნი ოდიშარნი. მრავალნი იზოვნეს
 სრულიად ოდიშიდამ იმერელთა. და გამოარ-
 თვა დიდებულთა ოდიშართა შვილები მძეუ-
 ლად და თვით დიდებულნიცა შეიპყრა, დაახ-
 სნგვინა თავი, ხ ძენი მათნი მძეულად წამო-
 30 ასხა. და დასვა მუნ დადიანად ვამიყ, ძმის-
 წული ლეუან დადიანისა, და წარმოვიდა

აღექსანდრე ნაშოვრიტა მრავლითა და მოვი-
და იმერეთს.

416. ხ^ნ განუყო ქუეყანა დადიანს: დაიპყრა
უნაგირას აქეთი აღექსანდრემ და უნაგირას
ჩაღმართი დადიანს მისცა.

5

417. ხ^ნ ესე ვამიყ დადიანი იყო კაცი შეუფე-
რებელი სიდიდისა და შეუგვანი. კ^დ იყუნენ
დადიანის ძმისწულეები მამუკა და ლიპარიტ:
ესენი არა უდებდენ თავსა დადიანსა და არ-
ცა მორჩილებდენ. რ^ა არა თავს იღვეს დადი- 10
ანობა მისი, წარვიდენ და შეეხვეწნენ ათა-
ბაგს როსტომს ფაშასა და კ^დ როსტომ მე-
ფესაცა || დაუწყეს ლაპარაკი და შემწედ იკმის,
რ^ა მარიამ დედოფალი ახლოს ნათესავი იყო
ამათი, და სთხოვეს ჯარი.

10

15

ხ^ნ როსტომ მეფემან გაატანა ავალიშვილი
და ციციშვილები და სხვანი ჯარნი მრავალ-
ნი და როსტომ ფაშამაც გაატანა საათაბა-
გოს ჯარი. წარმოვიდნენ და ჩავიდნენ გურიას
და წაჰყუა გურიელი ქაიხოსრო თანა ჯარი- 20
თა და მივიდნენ ოდიშსა და შემოეყარნეს
ოდიშარნიცა.

20

418. და გ^ნ სცნა საქმე ესე იმერეთის მპყრო-
ბელმა აღექსანდრემ, შემოიყარა სპანი თვისნი,
წარვიდა და განვიდა ცხენის-წყალსა. ხ^ნ მი- 25
ქელაძე და ჭილაძე უწინაც ლევანს დადიანს
ახლდენ და წარვიდნენ და მივიდნენ მამუკასა
და ლიპარისა თანა, და მოვიდნენ იგინიცა. და
შეიყარნენ ბანძას და შეიბნენ მუნ და იქნა
ომი ძლიერი. და გაემარჯვა მპყრობელსა 30
იმერეთისასა აღექსანდრეს და დაკოცნა მრა-

30

A მ^ა 5

A შ ა 6

ვალნი ოდიშარნი თავადნი. და მაშინ დანი-
 ჩინეს || ქართლის თავადები და აზნაურ[ებ]ი
 და მესხნი და ყოველთავე და[ა]ხსნევიან თავე-
 ბი, და, რომელნიც იყუნენ ოდიშარნი განდ-
 5 გომილნი, ყოველივე დაიმორჩილა და მოირი-
 გა. და კ'დ შტკიცედ დაიპყრა ოდიში და და-
 სვა მუნვე ვამიყ დადიანად. და მიადგა ქაიხოსრო
 გურიელსა და ველარ დაუდგა ქაიხოსრო გუ-
 რიელი, მოვიდა და შომოეხვეწა იგიცა ალექ-
 10 სანდრეს. და შეირიგა გურიელიცა და მისცა
 შვილის შვილი ბატონის თეიმურაზის, ქეთე-
 ვან, ცოლად გურიელს ქაიხოსროს და მოიმო-
 ყურა.

15

ესე ქაიხოსრო გურიელი იყო კაცი მკნე
 და ახოვანი და ბრძოლასა შინა გამოცდილი.

419. ამას შიგან მოვიდა ბატონი თეიმურაზ-
 ცა, და მას ქამსა მიცვლილიყო ბატონი დედო-
 ფალი¹ ხორაშან და არღარა ჰყუანდა რა, რ-
 ერეკლე რუსეთს გაეშვა.

20

420. და ამა ქამსა მოკუდა მეფე როსტომცა.

421. და ამა როსტომ მეფესა, ლუარსაბის
 შვილი რომ მოუყუდა, მას უკან მუხრანის ბატო-
 ნის ვახტანგისათვის მოეკიდნა კელი და ეშვი-
 7 ლებინა და უყუარდა || როსტომ მეფეს დიდად.
 25 და იყო საქმის კელ-გამომავალი, მკნე და ახო-
 ვანი და გამარჯვებულნი. მას ქამსა² მოუძღურ-

A შ ა 7

¹ A: ეს სიტყვა სტრიქონს ზეით სწვრია სხვა
 მელნითა და ხელით.

² A: მაქამსა.

და როსტომ მეფეცა და არღარა ეძლო შემო-
ვლა ქართლისა და მაშინ გაგზავნა ვახტანგ
მუხრანის ბატონი ყეენთანა და მისწერა წიგნი
ყეენს. და უჯერებდა ყეენი დიდად როსტომ
მეფესა და უშოვნა ჯანიშინობა ქართლისა. 5

422. და რა ჩავიდა ყეენთანა ვახტანგ, სცა
დიდი პატივი და დიდად მიიჩნივეს. და შეუ-
კვეთეს სჯული მაჰმადისა, და უთხრა პირვე-
ლად ბევრი უარი, და არღარა¹ და ღონე
ჰქონდა, მაშინ მორჩილ-ექმნა. გაათათრეს და 10
წარმოგზავნეს ჯანიშინად ქართლისა და მო-
ვიდა ქართლსა.

423. მაშინ მოუძღურებულ იყო როსტომ მე-
ფე და არღარა ეძლო (sic) და სრულიად სარე-
ცელზედ მწოლარე იყო, ლხინობდა და განისვე- 15
ნებდა, ქართლს ესე არიგებდა.

A მ ა 8

424. ესე ვახტანგ იყო თესლი კოსტანტინე
მეფისა: თვით კოსტანტინედამ თავი მეოთხე,
რ^ა კოსტანტინემ შვა დავით მეფე, გიორგი, მე-
ფე ალექსანდრე, ბაგრატ და მელქისედეკ კოზი. 20
ამან მეფემ დავით მისცა მუხრანი ძმასა თვის-
სა ბაგრატს. და ამან ბაგრატ² შეიპყრა ავ-
გიორგი, და ამან ბაგრატ შვა ვახტანგ, აშო-
თან, მამა მოწამის ქეთევან დედოფლისა და
დედისიმედისა, რომელი იყო ცოლი ათაბა- 25
გისა, არჩილ და ერეკლე. ხ^ა სამნი ესე ძმანი
უძეო ეგნენ, და ვახტანგ შვა: თეიმურაზ და

¹ A: ამის შემდგომ სწერია: „მოეშენენ“ მაგრამ მელნით არის წაშლილი.

² A: ამის შემდგომ ერთი სიტყვაა „შეიპყრტ“, რომელიც მელნით არის წაშლილი.

ქაიხოსრო, გამგებელი ქართლისა. ხ^რ თეიმურაზ^ი რაზ შვა ვახტანგ, რომელსა სპარსთა უწოდეს შანვაზ, და კოსტანტინე.

425. ხ^რ როსტომ მეფემა განვლო სოფელი ესე დიდითა შვებითა და განცხრამითა და მაშინ მოუძღურდა სიბერითა და საღმობიერ იქმნა. ხ^რ ვახტანგ ჯანიშინმა წარავლინა კაცი და ამცნო ყენსა საღმობიერობა და მოუძღურება მეფისა როსტომისა.

A შა 9 10 ხ^რ მას ჟამსა მოკუდარიყო შა-სეფი ყე-
ე||ნი და დაჯდა მის წილად ძე მისი შააბაზ. ამან შააბაზ წარმოავლინა კაცი და მოვიდა ტფილის[ს] და ნახა როსტომ მეფე მოუძღურებული და საღმობიერი.

15 426. და ამა ჟამსა შინა მოკუდა როსტომ მეფე, წაიღეს და დამარხეს ყუმსა.

ხ^რ დედოფალი მარიამ შეიყუანეს ტფილისის ციხეში ქრისტეს აქათ¹ ყენის ბძანებითა.

20 427. მაშინ მოვიდა ზაალ ერისთავი შეყრილი და დადგა ავლაბარში.

მას ჟამსა ეპყრა კახეთი მურთუზლყული-ხანს² და ზაალ ერისთავსა. და მურთუზლყული-ხანს³ იმისის ზურგით იდგა: ზაალ ერისთავის

¹ A: „ქრისტეს აქათ“ შემდეგ ადგილია ცარიელი თარიღისათვის.

² A: სწერია „სალიმხანს“, მაგრამ წაშლილია მელნით და სტრიქონს ზეით ეს სახელია უშნო, სხვა ხელით დაწერილი.

³ A: სწერია „სალიმხან“, მაგრამ წაშლილია მელნით და სტრიქონს ზეით იმავე უშნო, გასხვავებული ხელით ეს სახელია დაწერილი.

შეუკითხავი არა იქნებოდა რა კახეთში, რო-
სტომ მეფეს დაედგინა იგი კახეთის გამგებელი
და ეპყრა ზაალი ერისთავსა¹ ერწო-თიანეთი.

428. ხ¹ ქართლსა განაგებდა ვახტანგ, შანავეზ
წოდებული, და ესე არიგებდა საქართველოსა. 5

429. ხ¹ თათართა ეპყრა მონასტერი ალა-
ვერდი ციხედ და იყუნენ შიგა და სხვაცა მრავა-
ლი ადგილი კახეთისა დააპყრათ (sic), ბახ-
ტრიანი ციხედ ჰქონდათ. და მრავალი ელი
ცოლშვილით ჩამოსახლდენ კახეთშია და მრავალსა
ბოროტსა უყოფდენ მკვიდრთა კახეთისათა,
რ¹ ენებათ სრულიად კახეთი გასათათ-
რებლად და ელის დასახლება. და ყარაღაჯში
მურთუხული-ხან² იჯდა.

A შ¹ა 10

430. და მა [ს] ქაჲსა იდგა ზაალ ერისთავი
შეყრილი ავლაბარში, რ¹ ესე ვახტანგ მოყუარე
იყო ზაალ ერისთავისა. ამა ვახტანგის ასული
ზაალ ერისთავს ძის ზურაბისათვის თხოვილი იყო,
არამედ ვერცა მოყურობით მოიყენა და დი-
დად შურობდა და მტერ იყო საქართველოს
გამგების (sic) ვახტანგისა ზაალ ერისთავი. 20

431. ხ¹, რაჟამს მიიცვალა როსტომ მეფე,
გაგზავნა კაცი ვახტანგ, განმგებელმან საქართ-
ველოსამან, ყეენთანა და სთხოა საქართველოს
ბატონობა. მაშინ ზაალ ერისთავმანცა — ძვინად
შურობად მისა, — წარგზავნა მანცა კაცი და
ითხოა თავისუფალ-ყოფა თვისი ყეენისაგან, 25

A შ¹ა 11

¹ A: სწერია „თავის მამისა და პაპის“ და კიდევ
ერთი გაურკვეველი სიტყვა, მაგრამ ისეა მეღნით წაშ-
ლილი, რომ აღარ იკითხება.

² A: სწერია „სალიმხან“, მაგრამ წაშლილია
მეღნით და სტრიქონს ზეით ეს სახელია სხვა ხელით.

რ⁷ ჟამსა მას ფრიად მიემძლავრა საქართველო
 ყენსა და ვერვის ძალ ედვა თვითფლობით
 პყრობა საქართველოსი, თვინიერ ყენისა.

შანაოზ
 მ⁷ფე

432. ხ⁷ მოსცა ყენმა ვახტანგს მეფობა სა-
 5 ქართველოსი. ამას ჟამსა იყო ზაალ ერის-
 თავი ფრიად განმდიდრებული და ზორკმული
 საუნჯითა. ამას შინა მოუვიდა ყენისაგან რა-
 ყამი და ბატონობა ქართლისა შანავაზს. ხ⁷,
 რა ესმა საქმე ესე, წარვიდა კეცსა არაგვი-
 10 სასა, განუდგა და არა მორჩილ ექმნა მეფესა
 შანავაზს.

A შ⁷ა 12

433. ხ⁷ ამა შანავაზ მეფესა ესვა ცოლად ასუ-
 ლი ყაფლანისა, სახელით როდამ, ქალი¹ ფრიად
 პატიოსანი და შემკული ყოვლითავე საქმითა
 15 კეთილითა, სრული სწავლითა სამღთოთა და
 საეროთა, შვენიერი და პირის-წყალი დედათა.
 ხ⁷, ოდეს უბოძა ყენმან ქართლი მეფეს შანა-
 ვაზს, მაშინ მოსწერა შერთვა მარიამ დედო-
 ფლისა და ვერლარა ურჩ ექმნა ყენსა და არ-
 20 ლარა ღონე ჰქონდა, შეერთო მარიამ დედო-
 ფალი. და ქმნეს ქორწილი სახელოვანი და
 ესვა ორივე ცოლად, რ⁷ ესხნეს როდამთან
 ძენი და ასულნი.

25

434. და გაბატონდა შანავაზ. თვით ესე შანა-
 ვაზ მეფე იყო კაცი საკუთრველი, ძლიერი საქმი-
 თა და გამარჯვებული. და ამას სჭირდა ოთხნი
 ესე საქმენი: ბრძენ იყო უპოველი², ბედნიერ
 იყო საკუთრველი, სარდალი და მამაცი უამხა-

¹ A⁷ ქარი.

² A: ჯერ სწერია „უბოვარი“, შემდეგ წაშლილია
 და მერმე ეს სიტყვა დაუწერიათ.

ნაგო, პირად შეუბედავი და გულით მოწყალე უცხოდ.

435. და მისცნა ლ^თნ ძენი და ასულნი მსგავს-
ნი მისნი: არჩილ იყო უხუცესი. ესე იყო კისკას,
შვენიერ, მობურთალი, მოისარი. ყოველის კა- 5
ცის¹ ისარზედ ერთი გელის დადება ისარი
უგძე ჰქონდა. და არა იყო მსგავსი მისი.

A მ^ა 13

მეორე || შვილი გიორგი ძლიერი გოლია-
თებრ, სამგედროთა საქმეთა სრული და გელ-
გამომავალი. ასეთი სიტყუა ჰქონდა, მტერნი 10
მოყურად შეცვალის.

და ალექსანდრე გაეზარდა ყეენსა. ესეთი
იყო, რომ ყოველნი ყმანი ყეენისანი, ვ^ა ყეენ-
სა, ეგრეთ პატივს სცემდენ.

ლევან იყო ბრძენი და მცუნეერი, შორ- 15
დამნახავი საქმისა და განსწავლული სამეცნი-
ეროთა წიგნითა.

ლუარსაბ იყო მგედრობის რიგის მცოდნე
და სულუიშან კაცი პატიოსანი. მაგრამ ძმათ
სიკეთე ჰფარევედა ასულთაგან: ანუკა ყეენმან 20
ცოლად წაიყუნა და სულ ერანში მისი სიკე-
თე ასე განფენილიყო, რაც ქალი კარგს იქმო-
და რასმე, იტყოდენ, ანუკა ბატონის შვილი-
საგან უსწავლიაო. და შვენიერი დიდათ თამა-
რი იყო მსგავსი დედისა, მოღვაწე, მართალი 25
|| ლ^თისა და კაცთ მოსაწონი, მაკეთებელი
სამღთოსა და ეკლესიათი.

A მ^ა 14

436. მაშინ, ვ^ა ესმა შანავაზ მეფის განძლი-
ერება და წყალობა ყეენისაგან ზაალ ერისთავსა,

¹ A: კასცის.

ეწყინა ფრიად და ყენისაგანც გულ-კლებულ
 იქმნა და შანაოზ მეფესაც შეუორგულდა, უკუ
 უდგა. და იყოფებოდა დღუშეთსა, ეპყრა მტკი-
 ცედ საერისთო და განაგებდა კახეთსაცა. და გუ-
 5 ლი უთქმიდა მხოლოდ თვით¹ პყრობად კახეთი-
 სა, არა მრწმუნებელი მეფობასა შანავაზისასა.

437. ხ^ნ ჟამსა ამას შინა მიიცვალა მპყრო-
 ბელი იმერეთისა ალექსანდრე და მოიყუანეს
 ძე მისი ბაგრატ, ნაშობი გურიელის ასულისა
 10 მიერ, რომელი ცილ-წამებულ იქმნა მემრუშედ-
 ესე ბაგრატ იყო ოდიშს, მოიყუანეს იმერელ-
 თა და გააბატონეს.

438. ხ^ნ ბატონი თეიმურაზ დაშთა სკანდას
 A მბ 1 ციხეში²... || კვდა როსტომ ფაშა და დაჯდა
 15 ძე მისი ასლან ფაშა. რ^ნ ხონთქარი მათ ჰკით-
 ხეულდა და მათის შეკითხულობით იპყრობდა
 იმერეთს, და იგინი განაგებდენ და არიგებდენ.
 მაშინ წარმოემართა ასლან ფაშა ლაშქრითა
 და ჩამოვიდა იმერეთს. ვერვინ წინააღუდგა,
 20 წარმოიყუანა თანა ჭუჭუნაშვილი ქეთევან და
 დარეჯან, მამიდა და ძმისწული. ესენი წარი-
 ყუანა ასლან ფაშამ და დააყენა ოლთის[ს]
 პატივითა დიდითა. ხ^ნ ბაგრატ თვალდამწუა-
 რი გააბატონა მუნვე იმერეთს.

25 439. და გამოჰკდა ხანი რამე, მაშინ იმერ-
 ლებმა დაუწყეს მეფეს შანავაზს ლაპარაკი და
 დადიანმაც, რ^ნ არა მორჩილექმნეს ბაგრატს,
 იქილამ დადიანი მოუტდა და დაიპყრა იმერე-

¹ A: თვი.

² A: ამ მე-11 რვეულს უკანასკნელი ფურცელი მო-
 ხეული აქვს.

თი. ხ⁻ მეფე შანავაზ წარვიდა და მივიდა ფცის-
წყალზედა.

A მ⁻ბ 2

440. და მას ჟამსა ზაალ ერისთავი არა მორ-
ჩილებდა მეფესა შანავაზს და იყო განდგომილ,
ამისთვის ვერღარა წარვიდა იმერეთს. || ხ⁻ ძენი 5
არაგვის ერისთვის გიორვისა ოთარი, ედიშერ
და იასონ¹ ახლდენ მეფეს შანავაზს თანა. ხ⁻
გიორგი, მამა ამ ოთარისა, ძმა იყო ზურაბ
ერისთვისა. ესე გიორგი იყო კაცი ამაყი და
უარშიო და არა მორჩილებდა ძმასა თვსსა. ხ⁻ 10
შეიპყრნა ზურაბ ერისთავმა და ბატონმა თეი-
მურაზ და დაკლებულ-ყო ორთავე თვალთავან.

441. ხ⁻ ამა გიორგის ესეა ცოლად და შანა-
ვაზ მეფისა და ამა ქალისაგან ჰყუანდა გიორგის
ძენი: ოთარი, ედიშერ, იასონ, პაპუა და და- 15
თუნა. ამათ მოახსენეს მეფეს შანავაზს: „ვინათ-
გან ბიძა ჩვენი ესრეთ თქუენი ორგული და
ურჩი არის და ჩვენთვსაც მრავლის ავის მქნე-
ლი არის, დავგჩაგრა და ჩვენის სამკვიდროს
მამულის პური არ გვაქამაო, გვიბოძე დასტუ- 20
რი, წავალთ და მოგკლავთო. ხ⁻ მეფემან შანა-
ვაზ მისცა დასტური და მივიდნენ ღუშეთს.

A მ⁻ბ 3

442. მაშინ უსჯულოთა აგარიანთა მიიმძლავ-
რეს სრულიად კახე||თი და მრავალსა ბოროტსა 25
უყოფდენ მკვიდრთა კახეთისათა, მოაოჯრეს
და განრყუნეს წმინდანი ეკლესიანი. მაშინ
მგზავრი² ვინმე ერთი კახი ხუცესი მარტო

¹ A: ეს სახელი ორჯერ სწერია, მაგრამ პირველი
მელნით არის ადაზნაზული.

² A: მგზავრნი.

მივიდოდა გზასა თვისსა კახეთში, ხ^რ დამუ-
 ხვევით შეემთხვივნეს გზაზედა მღვდელსა მას
 თათარნი რაოდენნიმე, და შეიპყრნეს (sic)
 უსჯულოთა მათ ხუცესი იგი მტერთა მათ და
 მოშურნეთა ქრისტეს სჯულისათა, შეკრეს ხუ-
 ცესი იგი მძლავრებითა და შეამთხვიეს საქმე
 სიბილწისა, რომელ არს ცოდვა სოდომური, და
 განუტეუეს. ხ^რ წარვიდა ხუცესი იგი და მი-
 ვიდა ღუშეთს, ზოგად ისხდენ ზაალ ერისთავი
 და ცოლი მისი, დაუჩოქა ხუცესმან და შეს-
 ჩივლა: „შენ ზაალ ერისთავი ხარო და კახე-
 თის გამგებელიო, გააოჯრეს სრულიად კახეთი
 უსჯულოთა აგარიანთა და მე გზაზედ შემიპ-
 ყრეს და შემამთხვივეს საქმე უშვერი და ჯელ-
 შეკრულ განმხრწნეს და ყუეს ჩემზედა საქ-
 მე სათქმელადაც უშვერი. და აწ ამისი მაგი-
 ერი პასუხი ღ^მს შენ მიეც და შენ უნდა გა-
 სცე, ვინათგან შენდა რწმუნებულ არს კახეთი“.

A მ^ბ 4

443. ხ^რ, რა ესმა საქმე ესე ზაალ ერისთავსა,
 დიდად მწუხარე იქმნა. და იყო მას ჟამად
 ზაალ ერისთავი ყენის მომდღურავი. მაშინ
 შემოიფიცა ქსნის ერისთავი შალვა და ელის-
 ბარ და კახი სუფრაჯი ბიძინა ჩოლაყაშვილი.
 და შემოიფიცეს მთის კაცნი თუშნი, რ^ა შალ-
 ვა ქსნის ერისთავი სიძე იყო მისი. ამათ გაა-
 ტანა თანა ზურაბ, ძე თვისი, და წარვიდენ
 ლამესა ერთსა. დაესხნენ თავსა სულტანსა
 ბახტრიანს (sic) და ამოსწყუიტეს, და მოსრეს
 ბახტრიანის ციხეში მდგომნი ელნი, და რაც
 იყუნენ, მიჰყუნენ იქიდამე ჯოცითა, ჩავიდნენ
 ალავერდს და, რომელნიცა მუნ იყუნენ, თა-

A მზ 5

თარნი და ელი, რაც ესახლა, ყოველი მოს-
რეს პირითა მახვილისათა. და ამოსწყუიტეს
დედაწულითურთ და, აკუანში რომელნიც
ყრმანი იწუნენ, იგინიცა დაჯოცნეს. სადაცა
კახეთს თათარი და ელი ესახლა, ყოველივე
ამოსწყუიტეს და არა სადა დაშთა, რომ ყო-
ველივე არ მოკლეს. და რომელნიმე ივლტო-
დეს, წარვიდეს და განაძეს: კახეთში თათარ-
ნი აღარსად იპოებოდენ, თვინიერ ყარაღა-
ჯისა. მაშინ ყარაღაჯს იჯდა მურთუხალი-ხან, 10
და გაემარჯვათ და იშოვეს მრავალი საშოვა-
რი. და განათავისუფლეს კახეთი თათართაგან
და არა სადა იპოვებოდა თათარი. წარმო-
ვიდნენ და მოვიდნენ გამარჯვებულნი ზაალ
ერისთავთანა. 15

444. ხ⁻, ესმა რა ესე ანბავი შააბაზს ყეენსა,
იწყინა დიდათ. მაშინ ყეენმაცა მოსწერა წაჯ-
დენა და სიკუდილი ერისთვისა ზაალისა და,
რომელნიცა ერივნენ თათართ სისხლსა შინა,
იგინიცა დაჯოცნეთ. 20

A მზ 6

445. მაშინ ოთარი და მისი ძმები იმარჯვებ-
დენ საქმესა და ცდილობდენ ლალატსა ზაალ
ერისთვისასა. დღესა ერთსა იყო ზაალ ერის-
თავი დუშეთს, სუბათ ფანჩატურში იჯდა,
არავინ ახლდა. მოიპოვეს დრო და მოვადნენ. 25
ერისთავი ნარდს შეექცვოდა. მაშინ ულალა-
ტეს ოთარმან და ძმებმან მისმან და მოკლეს
ზაალ ერისთავი, ხ⁻ ძენი მისნი ივლტოდენ და
წარვიდენ სამცხეს. ხ⁻ მეფემან შანავაზ გაუ-

ყენა უკანა კაცები, მოეწივნეს ტბის-ყურზედ,¹
 კაცები დაუჯოცეს და ორნი ძმანი, ზურაბ²
 და ნაბერალი, შეიპყრეს და მოჰგვარეს მეფე-
 სა, და მან გაუგზავნა ყეენსა.

5 **446.** ხ¹ შალვა ერისთავი და ელისბარ, ძე
 მისი და სუფრაჯი ბიძინა, ჩოლაყაშვილი არა
 მივიდეს მეფესა შანავაზთანა, არამედ წარვიდეს
 ყარაღაჯში მურთუზალყული-ხანთანა. მან შე-
 იპყრა და ყეენს გაუგზავნა.

10 ხ² ზურაბ, ძემან ზაალ ერისთავისამან, დაჰ-
 ყო რამე მცირედი ხანი ისპაანს და მოკულა.
 უმცროსი ძმა მისი გაათათრა ყეენმან და ამ-
 ყოფა თვისთა თანა.

A მ² 7 **447.** მაშინ, ჩოლაყაშვილი ბიძინა¹ || სუფ-

15 რაჯი, შალვა და ელისბარ, ესენი მისცეს, მკულ-
 რის პატრონთა, ვ¹ა წესი და ჩვეულება არს თა-
 თართა, რ¹ მკულელს ჯელ¹ში მისცემენ მოსის-
 ხარსა, და ყუეს სამართალი ჩვეულებისაებრ
 მათისა. ხ² დაჰპატიჟეს სჯული მაჰმადისა ბი-

20 ძინა სუფრაჯს ჩოლაყაშვილსა და შალვასა
 და ელისბარს. მაშინ დიდად მჯნედ გამოჩნდეს
 სამნივე ესე მოწამენი და უმეტესად ბიძინა
 ჩოლაყაშვილი სუფრაჯი წადიერად ილუ-

25 ბულ ჰყუეს სჯული მაჰმადის. მაშინ ბიძინა
 ჩოლაყაშვილი განამჯნობდა შალვასა და ელი-
 სბარს, და ეტყოდა: „ნუ მოგმედგარდებით და
 ნუ შეუშინდებით, არამედ მივსცეთ თავი ჩვე-
 ნი ქრისტესთვის სიკუდილსა, რ² სიკუდილი

¹ A: ბიძინას.

უნებელად თანა-გვაც და ვერვინ წინააღულ-
 გების სიკუდილსა. აჰა, ჟამი ესე არს შესვლად
 სასუფეველსა შინა. ერთგმობით სამთავე
 ალიარეს ქრისტეს სარწმუნოება და უარ-
 ჰყუეს სჯული მაჰმადისა. ხ^ა მათ მახვილებითა
 დაჰრეს იგინი ასოეულად და დაჯურიტეს რო-
 მელიმე თოფითა და რომელიმე მახვილებითა
 დაჰრნეს. და აღსასრული სარბიელი წამებისა
 მიიღეს და იქმნეს, ვ^ა სხვანი პირველნი მოწა-
 მენი, გვირგვინოსან და აწ იხარებენ ზეცისა
 სასუფეველსა შინა.

ქართული
 ენის ინსტიტუტი

A მბ 8

5

448. ხ^ა რაჟამს მოკლეს ზაალ ერისთავი, მა-
 შინ მისცა ერისთობა ოთარსა მეფემან შანა-
 ვაზ და მსაჯულობა საქართველოსი მისცა
 ედიშერს, ხ^ა ქსნის ერისთობა მისცეს იესეს.
 და დაიპყრა მეფემან შანავაზ მტკიცედ სა-
 ქართველო და იყუნენ დიდად ერთგულნი
 ოთარ ერისთავი, ედიშერ ქართლის მსაჯუ-
 ლი, ქსნის ერისთავი იესე და სრულიად ქარ-
 ლის დიდებულნი. და დაიერთგულნა სრუ-
 ლიად ქართველნი და მრავალსა კეთილსა
 უყოფდა მათ.

15

20

A მბ 9

449. || და ამათ ჟამთა შინა შერიგდენ მეფე
 შანავაზ და ვამიყ დადიანი: ამათ განიყუეს
 იმერეთი და დაანება ბუჯას გაღმართი და-
 დიანს ვამიყს, და ბუჯას გამოღმართი თვთ
 მეფემ დაიპყრა. და მეფობდა მეფე შანავაზ
 სამთავე სამეფოთა: ქართლსა, კახეთსა და იმე-
 რეთსა ზედა, ესრეთ განდიდნა და აღემატა
 მეფობა და სიმდიდრე მისი საქართველოსა
 შინა.

25

30

450. და განამდიდრნა ყოველივე მკვიდრნი სამეფოთა თვისთანი: უკეთუ ვინმე იყო გლეხი და უპოვარი მონაგებთაგან, აღივსნეს (sic) უხვად წყალობითა და საკმართა ბოძებითა მისითა, უკეთუ იყო ვინმე ნაკლულოვან აგარაკთაგან, ანუ მონათაგან, ანუ საჭურჭლეთაგან, ყოველივე განმდიდრდეს (sic). და გარდაემატათ სიმდიდრე და მორკმულობა მკვიდრთა საქართველოსათა.

10 451. და სადაცა იყო იატაკი მათთა შინა, ანუ ბართა უქმად მყოფი, ყოველივე საკმარად კაცთა შერაცხილ იქმნა: უშენნი აღშენდეს და მშრავალნი დაბანი და დიდ-დიდნი თემნი შესძინნა სამეფოსა საქართველოსასა. და სა-
 A მზ 10 და მშრავალნი დაბანი და დიდ-დიდნი თემნი შესძინნა სამეფოსა საქართველოსასა. და სა-
 15 დაცა იყუნენ თანამედებნი, მოვახშეთაგან განათავისუფლნა.

452. და წმინდანი ეკლესიანი ზემთა აღმატებულ-ყო შესაწირავითა აგარაკთა და ყოველთა სამკაულთა მიერ განაშვენა. გლახაკთა და უღონოთათვის ფად მოწყალე და ქველის-
 20 მოქმედი იყო: ტყუენი გამოვსნილ იქმნეს.

453. ქურივთა და ობოლთა მოწყალე, მართლმსაჯულ და კელის-ამბყრობელ. და იყო ყოველთათვის მოსამართლე და მოწყალე, მსჯავრ-
 25 სა შინა პირ-უთნებელ, უქრთამო და სწორის, სამართლის მოქმედ, უხვი, უშურველ-უტყუარ ერთგულთათვის უხვად წყალობის მიმნიჭებელ, ურჩთა და ორგულთა ძლიერად შემრისხველ, დიდებისა და სახელის მეძიებელ, მტერთა მი-
 30 მართ უძლეულ და ახოვნად წინა-განმწყობ, წინააღმდეგობთა თუსთა უშიშრად შემმართველ

A შპ 11 რაზმთა და წყობათა შინა კეთილად || განზრახ-
ხი სარდალი, რაინდობათა შინა უებროდ
მორბედი და ყოველსავე სამამაცოსა ზნეობა
სა შინა უსწორო. და ესრედ კეთილად მარ-
თებდა (sic) სამთავე სამკვიდროთა სამეფოთა 5
თვისთა და თვით სვე-სრულობით მეფობდა
და განაგებდა განსაგებელთა თვისთა.

454. და ამა ჟამსა შინა მიიცვალა კროზი
ქრისტეფორე, და დასვა მის წილად ბიძა-
შვილი თვისი დომენტი¹, კაცი სრული საქმითა, 10
რ' ამან მატა სჯულსა და წესსა ეკლესი[ი]ასა:

455. ხ' ესხნეს ფ'დ პატიოსნისა და სჯუ-
ლიერის მეუღლისა თვისისა როდამისაგან ძენი
ექუსნი და ასულნი ორნი. სახელი ასულთა 15
მათ ანუკა და თამარი, ხ' ძეთა მათ სახელე-
ბი: პირმშო და საყუარელი არჩილ, გიორგი,
ლუარსაბ, ალექსანდრე, ლევან და სულემან.

456. აღზარდნა მეფემან ესენი დიდად სახე-
ლოვანნი და პატიოსანნი ძენი და ასულნი თვის-
ნი მრავლითა ფუფუნებითა (sic) და ყოვლი- 20'
თა ფუფუნებითა (sic) და საკელმწიფოსა სწავ-

A შპ 12 ლითა || და სიბრძნე-მეცნიერებითა. პირვე-
ლად განსწავლნა სამლოცოთა წერილთა სწავ-
ლა-თარგმანებათა და განმარტებათა მიერ, 25
ხ' უმეტესად საეროთა და სავაჟაკოთა მკვლ-
რობითა გამოცდილობითა ყოვლითურთ,
სამამაკაცო ზნეობითა ესრედ სახედ, რომე
არაოდეს არ აღზრდილ-არს საქართველოსა
შინა მათებრივ არცა ძენი მეფეთანი და არცა
დიდებულთანი. 30

¹ A: დამე ი.

457. რ^ა ჟამთა შინა მეფისა როსტომისასა ფ^ედ მიდრკა ქუეყანა ქართლისა სწავლისაგან სამლოთოთა წერილთასა, რ^ა კნინლა და თვით სამღვდელონიცა კრებულნი და დასნი არღარა მზრუნველ და მეძიებელ იყუნეს სამლოთოთა სწავლათათვის, არამედ, უფროსლა და უმეტეს აღმრჩეულთა საქმეთა მსოფლიოთა და ჳორციელებრთა, მიერ უჯმარ და უღებ ყუეს სრულიად ღ^თივ სულიერნი და სამლოთონი სწავლანი, რომელ ესე ფ^ედ უმეტეს ჯერ-
 5 იყო || შეწყნარებად და არა დატევებად. ხ^ე ამათ ჟამთა შინა კ^ედ იწყეს მოქცეუად ბოროტისაგან და ქმნად კეთილისა: სწავლად და გულს-მოდგინედ წურთად ღ^თივ სული-
 15 ერთა საქმეთა მოქმედებად. და განშვენდეს წმინდანი ეკლესიანი და მონასტერნი და ყოველნივე წესნი ეკლესიათანი განმრავლდეს საქართველოსა შინა მიზეზითა ძეთა მეფისა შანავაზისათა, ვ^ედ ესე სიტყუანი ძველითგან
 20 თქმულარს: „ჟამნი მეფენი არიანო“. და დედოფალმან მარიამ შეამკო ეკლესიანი შესამოსლითა ხატითა, ჯვარითა და წირვის იარალითა, ნაკერითა მარგალიტითა და თვალითა. და ეღვა ამა დედოფალსა პატივი დიდი
 25 ყენისაგან და ყოველთა საქართველოსა კაცთაგან და ქალთაგან მთავართა და დიდებულთაგან, იყო ყოვლითურთ შემკული კეთილითა, რომლისა მსგავსი თამარ მეფისა შემდგომად არღარავინ ||¹...

A მზ 13

¹ A: ამაზე წყდება ხელნაწერი და მომდევნო გვერდებზე არაფერია, თუმცა შემდეგ 5 გვერდია დაუწერელი.

B 411 r

458. ||მაზ¹ სარდალი² და სხვანიცა მივიდეს
 და დაეგნეს ნაზარალიხანს. ხოლო³ ჟამსა
 ამას დიდად მიძლავრობდეს ლეკნი კახეთს და
 მტერობდეს ურიცხვითა⁴ ავაზაკობითა და პარ-
 ვითა, ამისთუისცა განილაშქრეს მათხედა კახ- 5
 თა. და მისცა ქალბალიხანცა ნება და შეკრბა
 სრულიად მკუთიდრნი კახეთისანი და შეუხდეს
 ჭარსა. ხოლო ლეკნიცა განეწყუნეს სიმაგრეთა
 შინა და დიდად იზღვივნეს კახნი ლეკთა მიერ:
 მოისრნეს მრავალნი თავადნი, აზნაურნი და 10
 უფროსად გლეხნი, მოსწყუდიდნე[ს] პირითა მახ-
 ვილისათა და იოტნეს ივინი და იავარ-ყუეს
 ხვასტანგი და ქონებანი მათნი, და ესრეთ
 ოტებულნი წარმოვიდეს:

459. მაშინ ნაზარალიხან განაზრახა ქალბა- 15
 ლიხ.ნს და წარგზავნეს წინაშე ყეენისა მუხრა-
 ნის ბატონი პაპუა, ქსნის ერისთავი დავით და
 სარდალი თამაზ⁵ ძისა თვისისა მამუკათურთ⁶.
 ხოლო ოდეს შთავიდეს ისპაანს პაპუა მუხრა-
 ნის ბატონი და თამაზ სარდალი⁷ და ქსნის 20
 ერისთავი⁸ პურობილნი წარგზავნეს ქირმანს.
 ხოლო ქაიხოსროს, ძჰის ||წულსა შეფისასა არა
 კეთილად შემწყნარებელმან ნაზარალიხან მიუ-

B 411 v

¹ აქეთგან B-ში გვ. 411 V სხვა ხელითა და მეღ-
 ნით გვერდის თავში სწერია: (ვ): ბაგრატიონი.
² B-ში: „სარდალი“ გადახაზულია.
³ B-ში ამ სიტყვის ალაგას ამოგლეჯილია.
⁴ B-ში ამ სიტყვის მართლ პირველი სამი ასოა
 დაცული, დანარჩენი ამოგლეჯილია.
⁵—⁶ B-ში ჩამატებულია.
⁷—⁸ B-ში კიდევ სწერია.

- ლო დაბანი და მამულნი, რომელნიც ეპყრა
მას, და ამისთვის აღარ დაიმდაბლა თავი და
წარვიდა წინაშე ყენისა, რამეთუ თანაშემწე
აქვნდა ქალბალიხან, და მემანდრითა და პა-
5 ტივითა წარგზავნა იგი. და ვითარცა შთავი-
და ისპაანს ქაიხოსრო, განიხარა ყენმან და
პატიესცა მამასაცა მისსა და თვით მასცა,
ხოლო ერეუნის ხანი და ქალბალიხან მოშურ-
ნე იყვნეს ურთიერთას და ამისთვის განი-
10 ზრახა ერეუნის ხანმა და მისწერა წიგნი მეფე-
სა გიორგის, რათა პირობითა და თავდებო-
ბითა მისითა დაეგოს იგი ყენსა, რამეთუ
ეტყოდა, ვითარმედ „არარა ბოროტი გიქჳ-
ნიესო სპათა მისთა ყიზილბაშთა ზედა, ამის-
15 თვისცა მე ვიყო თავსმდები შენი, რათა არა
გეყოს შენ ზღვევა, არამედ უფროსად სარ-
გებელი და წყალობა და მრავალწილად კე-
თილის ყოფა ყენის მიერ“. კვალად ამასვე
პირობასა აღუთქმიდა და დიდად წადიერე-
20 ბით ეზრახებოდა მეფესა ქალბალიხან და
ილუწიდა პირითა მისითა დაგებასა ყენისასა,
არამედ არა ინება მეფემან მისმიერ, არამედ
მიერჩიდა ერეუნის ხანსა და იქმნა მეგობარ
B 412 r მისსა. ხოლო ერეუნის ხანმა აუწყა ესე ყენ-
25 სა და განიხარა სიხარულითა დიდითა შაჰ-
სულთან უსეინ ყენმა დაგებად მეფისა გიორ-
გისა და მისცა ერეუნის ხანსა წყალობად თო-
ფანგჩიალასობა, რომელ არს ყოვლის მეთოფი-
სა ბატონობა და უფროსობა, და წაიყუანეს
30 კარსა ზედა ყენისასა. მაშინ მეფემან გიორ-
გიმ წარავლინა ზურაბ ზურაბიშვილი ყენ-

თანა და მივიდა თოფანგჩილასთანა. და,
 ვითარცა შთავიდა ისპანს, განიხარეს თვით
 მან ყეენმა და ყოველთავე დიდებულთა მისთა
 შთასვლა მეფის გიორგისა და მსწრაფლ აღუს-
 რულეს ყოველივე სათხოველი მეფესა: და მოს-
 წერეს რაყმები და წყალობა და წარმოგზავ-
 ნეს მალემსრბოლი. და მოვიდა იმერეთს სახლ-
 სა შინა წერეთლისასა საჩხერეს. და ერეუნის
 ნაიბი და სხვანიცა დიდებულნი ყეენის ბძანე-
 ბითა წარმოგზავნეს, რათა მრავლითა დიდები-
 თა და პატივითა გელმწიფურად გელისა წარმარ-
 თებითა მსახურ-ექმნენ მეფესა და მიაართმი-
 დენ შემსგავსებულსა ულუ||ფათა და სანოვაგე-
 თა განწესებითა. და განემზადა წარსლვად.

5
10
15
20
25

B 412 v

460 მაშინ იყო ვინმე იმერელთ ბატონის ბაგ-
 რატის ნაბიჭვარი და მას მიერთნეს რომელნიმე
 თავადნი იმერეთანი (sic) და აუწყეს ხვანთქრის
 ვეზირ-აზამსა და ქრთამითა მოიმაღლეს იგი.
 და მისცეს ბატონობა და შთამოიყუანეს იგი
 და გააბატონეს, რამეთუ იყო ესე კაცი შეუ-
 გვარი (sic) და უღირსი ბატონობისა, ხოლო
 არჩილ¹ მეფე გარდაადგეს. და მისცა აბაშიძემ
 გიორგიმ ცოლად ასული თვისი, ცოლყოფი-
 ლი აღექსანდრესი. და წარვიდა არჩილ მეფე
 ზრამავას.

461. ამასზედა მოუიდა მეფესა გიორგის მგ-
 მანდარი ყეენისა და გარდავლო მთა და მივიდა
 აღს. მაშინ დაუტეუა ქართლს სულაიმან ძმა
 თვისი ცოლშვილითა და კოზინიკოლოზ, რა-

¹ B-ში არჩი.

მეთუ ჟამსა ამას შინა გარდაცვალებულიყო
 ამილახორი გივი, კაცი¹ პიტოსანი ყოველი
 თურთ², იმერეთს, და ძე მისი ანდუყაფარ და
 და ესენი ყენის ბრძანებითა დააყენეს ქართლს.

- 5 და წარიყუნა თანა ისპაანს არაგუის ერის-
 თავი გიორგი და წარვიდა მეფე და მოართვეს
 ყიზილბაშთა არმალანი მრავალი და დიდისა-
 დიდებითა შთავიდა ისპაანს*..

¹⁻² B-ში ეს სიტყვები სტრიქონს ზეით სწვრივ-
 სხვა მელნით.

* აქ სწყდება საგვებით B ხელნაწერი.

ს ა ქ ი ე ბ ლ ე ბ ი

I გეოგრაფიული და ტომობრივი სახელების საქიბაელი

ა

აბოცი 92, 8915.

აგარიანი უსჯულონი 20323, 20413

ადრაბაგანი 307, 28, 747, 9014, 9622.

აელაბარი 10724, 19820, 19916.

აზრუმი 4918, 657, 7112, 7623.

აზრუმის ქუეყანა 1637.

ალავერდი 836, 20431.

ალავერდის მონასტერი 1996. იხ. აგრ. წმინდა გიორგი ალავერდისა.

ალამუთის (ალამუტის) ციხე 8530, 8628, 901, 10231.

ალგეთი 1552.

✓ ალი 21328.

✓ ალინჯა 2311, 13.

ალონი 16512.

ამართულა 4719.

ამერნი 514, 1526.

ანანური 1258, 1731, 20.

ანჩის საყდარი 1723.

არაბისტანი 237, 3015.

არაგვი 221, 4714, 12429, 14124, 1729, 1778.

არაგვის პირი 14110, 15220.

არაგვის კეობა 5111.

არაგვს გაღმართი 4715.

არაგვის კევი 2129.

არაგუს-აქათი 484.

✓ არადეთის გორა 4421.

არდაველი 5823, 5917, 27, 31, 608.

არეშელი 438, 29.

არეში 4322.

არეშის ქუეყანა 435.

არშის ციხე 15311, 15729.

არჯა-ყალის ციხე 3822 იხ. აღჯაყალა.

ასპინძა 1594.

ასტარხანი 1947, 11.

✓ ატენის ციხე 511, 786, 1792.

აფხაზეთი 496, 12914.

აფხაზეთის ზემოთი 495.

აფხაზი 7210.

აფხაზნი 132, 3510, 13, 377, 6923, 1772.

აღჯაყალა 6025, 12524, 25. იხ. აგრეთვე არჯა-ყალის ციხე.

აშრაფი 13329.

აწუფისი 854.

აწყურის ციხე და ქალაქი 3724.

აწყურის ღრთის მშობელი 3816, 456.

აკარა 4913.

ახალგორი 9126.

ახალდაბა 11820, 1558.

ახალქალაქი 11624.

ახალციხე 14522.

ახალციხის ციხე 3719.

ახრუნჩი 320.

აჯი-სუ 4719, 20, 482.

ბ

ბაზალეთი 16120.

ბაზარი 11022.

ბათომი 58 შწმ. 1, 709.

ბათომის ციხე 695.

ბაიაზი 3017.

ბანბაკი 4823.

ბანძა 19529.

ბარათიანნი 3527, 361,5,10, 7720, 1701, 8.

ბარკუშათი 791.

ბარდა 1010, 1417, 2328, 1542, 4.

ბარშიამის მთა 4816.

ბასიანი 65²², 69².

ბაღდადი 236, 7, 89¹⁷, 96²³, 114¹⁸, 20, 126⁷.

ბახტრიანის ციხე 199⁸, 204²⁸, 29.

ბეთლემი 57²⁹.

ბირთუისის ციხე 27⁹, 77¹⁸.

ბორცვს ზემოთი 48¹⁸.

✓ ბრბონა 118¹⁵.

ბურსა 30⁷, 16, 18.

ბუჯას გამოღმართი 207²⁶.

ბუჯას გაღმართი 207²⁵.

3

განძა 78³¹, 79², 13, 81⁴, 154⁴.

განჯა 85⁶, 90¹², 126¹⁴, 16, 145⁹, 168²⁴, 169⁷, 171⁴.

გარეშემო საქართველოსანი 83³⁰. იხ. აგრ. საქართველო.

გარი 79¹⁹.

გატეხილი კიდი 155²⁹, 169²⁶, 183¹⁰, 192²⁷.

გელათი 36²⁹, 50⁶, 7, 68²⁴, 70¹⁷.

გელაქუნის ტბა 23¹⁴.

გელიყარის კლდე 91³⁰.

გელიყარის გზა 124¹⁸.

გილან-მაზანდარა 133²⁶.

გილან-მაზანდარელნი 11²⁰.

გოლგოთა 57²⁹.

გონია 145²², 147³⁰.

გონიას ციხე 69¹³.

გორაჟ-ძირს-აქათი 48¹⁰.

✓ გორი 78⁴, 96¹³, 103⁴, 11, 13, 28, 117²³, 129⁸, 131³¹.

გორისკერძო 118⁵.

✓ გორის ციხე 78⁴, 91¹⁹, 93⁹, 98¹⁰, 102²⁸, 103²³, 29, 170²⁸, 179²¹, 22.

გორისჯვარი 102²⁷, 103³.

✓ გოსტიბის თავი 116¹⁰.

გოფანთო 98¹, 3, 4.

გრემი 110²¹.

გუდამყარი 48⁵.

გულაბყალა 136¹³.

გულაბყალაბის ციხე 140^ა, 24.
გურია 70^ა, 19, 72^ა, 89^ა, 97^ა, 188^ა, 195^ა.
გურიელის სამძღვარს ზეითი 49^ა.
გურიულნი 35^ა, 46^ა, 189^ა.
გურჯი-ბოლახს აქეთი 49^ა.

დ

დვალეთი 172^ა.
დვალნი 13^ა.
დვირი 48^ა.
დვირს ზეითი 49^ა.
დიარბეჭირი 65^ა.
დიგორის მთის აქათი 48^ა.
დიდგორის მთა 124^ა.
დიდი კონის ქალაქი 33^ა.
დიდოეთი 47^ა, 177^ა, 23, 24.
დიდოელნი 177^ა, 178^ა.
დიდონი 47^ა.
დიღვამი 83^ა, 84^ა, 92^ა, 93^ა.
დმანისი 38^ა, 43^ა, 96^ა, 10.
დმანისის კევის ციხე 86^ა.
დოესი 117^ა, 30.
დოესის ველნი 117^ა.
დუშეთი 125^ა, 15, 161^ა, 17, 166^ა, 202^ა, 203^ა, 204^ა, 205^ა.

ე

ელი 36^ა, 199^ა, 13, 205^ა, 5.
ელნი 204^ა.
ენაგეთი 41^ა.
ერანი 160^ა, 201^ა.
ერანის ქუეყანა 59^ა.
ერგე 49^ა.
ერეუანი 48^ა, 78^ა, 89^ა, 18, 90^ა, 96^ა, 106^ა, 26, 107^ა, 157^ა, 212^ა,
10, 23, 24, 27, 213^ა.
ერთაწმინდა 116^ა, 24.
ერინჯავი (ციხე) 22^ა.
ერწო 48^ა.
ერწოთიანეთი 199^ა.

ვაშლოვანი 82ა.
ვერის ციხე 784.

ზ

ზემოურნი (კახნი) 546.
ზემოური იმერლები 982, 1896. იხ. აგრ. იმერლები.
ზემო ქართლი 2017, 3215, 22, 529, 10, 5512, 621, 6425, 7715, 8814,
8918, 923, 938, 9616, 10227, 14512, 1795. იხ. ქართლი.
ზრამა 21325.
ზუგდიდი 725.
ზღვას შემოღმართი (იგულისხმება შავი ზღვა) 499.

თ

თავრეხი (თავრიზი) 424, 239, 345, 604, 9012, 9621.
თათარი 3622, 4127, 1597, 2055.
თათარნი (თათრები) 146, 152, 3, 4, 11, 2030, 2113, 2731, 3612, 14,
19, 375, 12, 397, 15, 26, 4011, 16, 24, 4212, 22, 782, 795, 7, 9, 8212,
1165, 12526, 1424, 15028, 15717, 17315, 1825, 6, 19029, 1996,
2043, 31, 2058, 12, 19, 20616.
თათარხანნი 11422, 11721.
თათრობა 14514.
თაკური (აწინდელი ლეჩხუმი) 4828.
თბილისი 6210. იხ. აგრ. ტფილისი
თბილისის ციხე 845. იხ. აგრ. ტფილისის ციხე.
თელეთები 829.
თელეთის მთა 6122.
თელეთის ღელე 617.
თემები 2114.
თემი 3020.
თიანეთი 4713, 18428.
თორელნი 410.
თორლას ციხე 1092, 12821.
თორღუა 8610.
თრიალეთი 94, 7716, 11522.
თურქეთის ქუეყანა 617.
თურქეთის ქუეყანისა მკვიდრობანი 622.

თურქისტანი 30₂₄, 89₁₆.
 თურქმანი 34₃, 39₂₄.
 თურქმანი 37₁₃, 39₁₂.
 თურქნი 84, 356, 48₂₀.
 თუშეთი 47₁₁, 142₂₅.
 თუშნი მთის კაცნი 204₂₄.

0

იალლუჯა 82₁₀.
 იელდოღდი 48₂₀.
 იერუსალიმი 57₁₁, 138₁₈. იხ. აგრ. ქრისტეს საფლავი.
 ივრის თავი 546. იხ. იორი.
 იმერეთი 59, 46₂₀, 23, 25, 47₂, 50₅, 8, 12, 26, 66₉, 69₁₇, 18, 71₂₁, 72₁₄,
 74₁, 89₁₃, 97₁₁, 12, 98₇, 16, 27, 129₅, 6, 27, 130₂, 131₁₃, 141₈, 11,
 14, 142₉, 145₁₃, 25, 160₂₆, 161₂₆, 163₉, 167₁, 7, 16, 17 170₁₂, 20,
 172₃₁, 173₃₉, 175₄, 11, 176₁₇, 21, 186₁₄, 15, 16, 188₂, 4, 190₆,
 191₂, 22, 193₁₀, 194₈, 16, 195₂, 23, 202₁₇, 20, 24, 23, 203₅, 207₂₄,
 28, 213₇, 17, 214₃.
 იმერეთის სანახები 188₂₃.
 იმერეთის ქუეყანა 176₂₇.
 იურელი 144₅.
 იურელნი 35₉, 37₆, 40₂₁, 46₁₃, 58₃, 65₂₁, 99₂₃, 175₁₃, 194₂₆, 202_{11,25}.
 იმერნი 51₃, 15₂₆, 47 შვშ. 1, 189₂, 6, 23.
 იმერნი და ამერნი 174, 32₁₅, 22.
 ინდოეთი 306, 27.
 იორი 169₉. იხ. აგრ. ივრის თავი.
 ისპანი 126₁₀, 143₉, 148₂₂, 151₂₃, 24, 171₈, 183₁₄, 206₁₁, 211₁₉, 212₆,
 213₂, 214₅, 8.
 ისრაელის ძენი 119₂.
 იშიტურტუქს ქუმორე 172₆.

კ

კავთის-კეუი 86₂₅, 101₁₄.
 კავკასიანი 111₉, 35₁₁.
 კავკასიის მთა 15₁₁.
 კაკას-კიდი 175₈, 19.
 კარბი 91₂₇.

კარი 252, 21, 7629, 30.

კარის სამძღვარი 4918, 8914.

კარის სოფელი 4822.

კასპი 9127.

კასრის-კეეს-აქათი 488.

კაცხის ციხე 9914.

კახეთი 512, 1114, 331, 358, 4329, 4615, 20, 474, 5013, 19, 514, 17, 535,
13, 5410, 11, 20, 5517, 28, 861, 3, 888, 10, 893, 18, 10616, 22, 10815,
10920, 11014, 1127, 8, 10, 13, 28, 1138, 11411, 12612, 1284, 23, 29,
14029, 1412, 9, 13, 15, 14211, 19, 21, 1485, 6, 17, 1548, 16410, 1652,
6, 7, 9, 10, 16611, 16723, 29, 16821, 1698, 23, 17027, 17310, 18,
17710, 11, 16, 1788, 17928, 18014, 18615, 22, 19821, 1991, 2, 8, 10,
12, 2024, 5, 20324, 25, 2041, 10, 11, 12, 18, 2055, 8, 12, 20728,
2113, 7.

კახეთის მკვიდრნი 19911, 20325.

კახეთის ქუეყანა 17310.

კახი 1462, 1553, 4, 24, 15619, 20423.

კახი კაცი 934.

კახი ხუცესი 20327.

კახნი 216, 378, 4020, 477 და შვშ. 1, 547, 12, 5519, 868, 9, 886, 933,
1081, 10, 13, 24, 29, 1111, 18, 20, 25, 11215, 11316, 12625, 12713,
15, 22, 1281, 1425, 9, 15018, 19, 22, 23, 27, 29, 15114, 15226, 15512,
20, 16118, 16815, 17013, 19, 1781, 18016, 18431, 18528, 2115, 9.

კახნი თავადნი 9231.

კახნი საგარეჯო აქეთნი 5523.

კერძონი საბარათაშვილოსანი 7910. იხ. აგრ. საბარათაშვილო.

კლარჯეთი 1889.

კოდინს გარდმოღმართი 4813.

კოლბეურელი 10029.

კოლიბაურის მთა 10028.

კოჯორი 8712, 1554. იხ. აგრეთვე კოჯორის ციხე.

კოსტანტინოპოლი 3312, 17, 21.

კოხტის თავი 325.

კოჯორის ციხე 402. იხ. აგრ. კოჯორი.

კუარის ციხე 9913.

კუდარო 488.

კუმისის ბოლო 3913.

- ლანჩხუტი 174¹³, 16.
ლუიტიელნი 119²¹.
ლუკი 167²³.
ლუკნი 111⁹, 142¹⁷, 23, 177²⁷, 28, 30, 178¹, 211³, 8.
ლუკის მთა 47¹¹.
ლენტეხი 48²⁸.
ლენხუმს-ქემოთი 49⁴.
ლილო 48³, 125²².
ლილოს სერი 47¹⁶, 17.
ლილოს ტბა 93²¹.
ლილოს ქემოთი 48³.
ლისი 157¹⁷, 18.
ლიჩი 48¹¹.
ლიხთ იქით 35²⁶.
ლიხის მთა 98¹².
ლომისა 158¹⁵.
ლორე 35⁸, 48²³, 91²¹, 94⁸, 14, 20, 95¹⁴, 96¹³, 102¹⁴, 21, 105⁸, 106⁷.
107⁸, იხ. აგრ. ლორის ციხე.
ლორეს ციხე 94¹⁸, 19, 95¹³, 102²¹, 24, 105⁹, 106⁶, 7, 107¹¹.
ლორის ქუაბები 94¹³.
ლორის ხანი 171².
ლოჭინის კევი 151⁵. 363. 1.

ნ

- ნანგლისი 20²⁵, 21²⁸, 22²⁴, 24⁴, 116⁶.
ნარტიანა 24⁵.
ნარტყოფი 92²⁰.
ნარტყოფის წყალი 47¹⁸.
ნალარო 180¹⁶.
ნალნარის თავის ციხე 54¹⁴.
ნაჰმადიანი 20³¹, 59¹, 13.
ნეგრელნი 70⁷.
ნესანი 51, 17⁴, 37²², 40²², 45¹⁷, 19, 65²¹, 25, 66¹, 19, 196³.
ნეწამული ზღვა 119³.
ნეჯუდის კევი 91²⁶.
ნთიულეთი 125⁷.
ნთიულნი 13¹, 35¹¹.

- მისრული 38, 2811.
 მოსაკიდელი 1206.
 მოსაკიდლის სოფელი 12010.
 მოსაკიდლის ტყე და სიმაგრე 1208.
 მტვერის ციხე 5115, 20, 5223.
 მტკვარი 1421, 4321, 11817, 20, 24, 12430, 12523.
 მტკვარს გაღმართი 4721.
 მტკვრის პირი 1722.
 მტკვრის პირპირ 1194.
 მტკვრის შესართავი 4720.
 მტკვრის კიდი 1186.
 მუსულმანი (მუსურმანი) 4120, 5912, 13.
 მუხათგვერდი 8215, 17, 19.
 მუხრანი 182, 363, 519, 5212, 23, 9311, 12513, 12814, 15017, 1512,
 16310, 11, 12, 1664, 29, 1678, 1702, 10, 15, 17213, 17915, 19721,
 21119.
 მუჯახეთი 5811.
 მზვილდაური 489.
 მცხეთა 1025, 31 შვშ. 2, 3218 და შვშ. 1, 33 შვშ. 1, 4330, 4928, 5229
 532, 6312, 8118, 23, 932, 12426, 1838.

6

- ნაომარი 15711.
 ნახვეტა 11818.
 ნახჩუანი სოფითისა 647.
 ნაკიდურის თავი 10410.
 ნაკიდურის მინდორი 1044.
 ნიაბთ ბოლო 1179.
 ნილოსი 13723.
 ნინოს-კევი 4814.
 ნიჩბისის წყალი 4015.
 ნოსტევი 12418, 22, 15714.

ო

- ოდიშარნი 3510, 13, 18, 376, 4613, 6822, 10619, 18923, 19028, 19425,
 27, 19522, 1961, 4.
 ოდიში 6813, 16, 30, 7324, 8913, 9726, 9917, 1914, 20, 19417, 18, 19,
 26, 19521, 1966, 20211.

ოდისის ციხე 19081.

ოზურგეთი 7318.

ოლთისი 14581, 20222.

ოლთისის ქალაქის ციხე 14622, 24.

ორბეთის ძირი 3528, 3925, 27, 401, 26, 29.

ოსმალთა ბანაკი 6480.

ოსმალი 10329.

ოსმალის ენა 1766.

ოსმალნი 3318, 20, 6481, 679, 698, 14, 7013, 7681, 772, 10412, 20, 24-

ოსმალუ 5513, 14, 15.

ოსნი 132, 18414.

ოფიშკვტი 9918.

ოჩონის ციხე 545.

ოცხე 17610.

3

პალაკაციო 4821.

პალაკაციოს მთა 4820

პერანგა 17021.

პერანგას გარდმოდმართი 489.

შ

შალეთი 1286, 10.

ჩ

ჩაბაშანი 37, 10.

ჩანი 7880.

ჩაჭა 3627.

ჩიონი 708, 1757.

ჩიონს გაღმართი 4910, 11.

ჩიონის ლიმონი (!) 6923.

ჩკინის პალოს აქათი 4914.

ჩუისი 119.

ჩუის ლტოეზის საყდარი 3218.

ჩუსეთი 3028, 17721, 19318, 23, 26, 27, 19413, 19619.

ჩუსეთის გზა 17720.

- საათაბაგო 5818, 9616, 1467, 11, 31, 1611, 7, 8, 1795, 1871, 18, 20.
 საამილახორო 16119.
 საბარათაშვილო 7717, 9120, 14515; 15830.
 საბარათიანო 95, 8621, 1481.
 საბაქოს გზა 12427.
 საბერძნეთი 329, 42, 7.
 საგარეჯო 5522
 საგარეჯონი 5522.
 საერისთო 17222, 2024.
 სავანეთი 49 შ68. 1.
 სათხე 4818.
 სამგორი 4815.
 სამგორს-ქუმოთი 482.
 სამიქელაძეო 1756.
 სამცხე 23, 27, 252, 359, 3714, 16, 18, 505, 5417, 18, 6411,* 21, 6614, 16,
 27, 671, 57 12, 684, 7627, 771, 8819, 893, 4, 5, 9025, 15723, 15827,
 16128, 1759, 18626, 20529.
 სამცხის ციხენი 15911.
 სარკინოზი 819.
 სატყეველა 7114.
 საფურცლე 1701, 18424.
 საფურცლის ჭალა 5016.
 საქართველო 322, 431, 1223, 1310, 17, 24, 147, 24, 29, 1512, 162, 8,
 1817, 2518, 2918, 3323, 503, 667, 819, 10, 31, 8320, 9612, 1102,
 3, 12727, 13627, 1377, 13814, 19, 1486, 18, 1494, 1507, 13, 15231,
 1683, 18118, 18328, 1881, 20, 1995, 20, 23, 24, 2001, 3, 4, 20714,
 16, 30, 2089, 20928, 21017.
 საქართველონი 4920.
 საქართველოს სამძღვარი 2324.
 საქართველოს სამეფო 20814.
 საქრისტიანო (იგულისხმება ქართლი) 368. იხ. აგრ. ქართლი.
 საღირაზნის თავი 1046.
 საყვენო 3423.
 საჩხეიძო 1757.
 საჩხერე 2133.
 15. „ახალი ქართლის ცხოვრება“.

- საცივის თავი 786.
 საციციანო 11722, 11813.
 საციციანოს გზა 11813.
 საჯავახიანო 17825.
 საჯავახო 4912, 701, 7311, 16, 19.
 საჯავახოელნი 738.
 საჯავახოს აქათი 4830.
 სვანეთის მთის გარდმოღმართი 494.
 სვანნი 132, 3511.
 სვეტიცხოველი 1252.
 სიას ქუეყანა 222.
 სიონი 1723.
 სისხლის ჯვარი 4422.
 სკანდა 9914.
 სკანდის ციხე 20213.
 სომეხნი 526, 89.
 სომეხები 17615.
 სომხითი 511, 818, 19, 251, 3525, 3619, 3728, 3931, 648, 8915, 9120,
 15830.
 სომხითის თავადი 2524.
 სომხითის თემნი 347.
 სპარსეთი 306, 4618, 5928, 609, 18814.
 სპარსი ხვარასნელი 320.
 სპარსის წმიდა გიორგი 4512.
 სპარსის ქუეყანა 6023.
 სპარსნი 526, 62, 19, 89, 9 758. 1, 3322, 4922, 827, 18816, 1932.
 სრულიად თურქეთი 86. იხ. აგრ. თურქეთი.
 სრულიად იმერეთი 1905. იხ. აგრ. იმერეთი.
 სრულიად იმერელნი 13123. იხ. აგრ. იმერელნი.
 სრულიად საქართველო 1811. იხ. აგრ. საქართველო.
 სრულიად ქართველნი 917, 11917. იხ. აგრ. ქართველნი.
 სრულიად ქართლი 20719. იხ. აგრ. ქართლი.
 სტამბოლი 7119, 8729, 31, 8928, 9116, 10511, 18, 1477.
 სულთანია 9013.
 სურამის ბოლო 11725, 1197.
 სურამის ციხე 17029.
 სული 424.
 სხერტის ქალა 11710.

ბ

- ბაბხმელა 8417, 19, 9423.
 ბაბხმელეთი 6123.
 ბაბხმელის კევი 952.
 ბაშირი 3714, 10218.
 ბაშისკარი 11818.
 ბბის-ყური 2061.
 ბფილისი 116, 22, 45, 362, 19, 3826, 5625, 6028, 617, 627, 8, 6315, 21,
 23, 7525, 8319, 22, 23, 29, 968, 1154, 13211, 12, 14, 18021, 19813.
 იხ. აგრეთვე ქალაქი, თბილისი.
 ბფილისის გარემონი 7526.
 ბფილისის ციხე 910, 13, 16, 23, 1724, 3912, 4017, 627, 637, 644, 7526,
 7828, 793, 4, 12, 8211. 845, 14, 22, 957, 8, 9, 15922, 16317, 19817.
 ბრაპიზონი 7113.

უ

- ულიკოსორი 16722.
 ულუსის ჯარი 424.
 უნაგირას აქეთი 1954.
 ურდო 115, 427, 28.
 ურია 18414.
 ურუმი 689, 1558.
 ურუმნი 6614, 9324, 28, 29, 942, 15, 955, 10, 963, 9, 10, 12, 9810, 10215,
 16, 21, 10315, 23, 27, 10413, 16, 1058, 11223, 24, 14710.
 უსჯულონი (=მაჰმადიანნი) 574, † 182, 11928.
 უფადარი 16331.
 უფლისციხე 17924.
 ულლისი 18510.

ფ

- ფარავანი 4319.
 ფარმანიანნი 47.
 ფარცხისი 8513, 10421.
 ფერეიდანი 14228.
 ფერსათის მთა 4916.
 ფერსათის მთას აქათი 4830.
 ფოკა 1756.

ფრანგნი 14425, 26.
ფშავი 4713, 14225.
ფშავის წყალი 4714.
ფშავის-წყალს აქათი 485.
ფცის წყალი 2031.

ძ

ქალაქი 426, 9, 958. იხ. აგრ. ტფილისი, თბილისი.
ქალაქი 3721. იხ. აგრ. ახალციხე.
ქალაქის ციხე 9315, 24, 9424, 15716, 1723, 1735, 17930. იხ. აგრ. ტფი-
ლისის ციხე.
ქაოზიანი 3822.
ქართველი 3613, 386, 6113, 911, 14511, 16730, 17814.
ქართველი (ქართლელის მნიშვნელობით) 934. იხ. აგრ. ქართლელი.
ქართველნი 43, 9, 519, 919, 127, 15, 143, 39, 155, 8, 179, 21, 22, 26,
185, 2029, 211, 3, 2715, 16, 2814, 17, 27, 3526, 421, 449, 18, 4515, 5720,
22, 6111, 14, 18, 20, 25, 28, 30, 624, 665, 7929, 31, 8028, 8120, 8226,
30, 8420, 25, 8523, 877, 9030, 9110, 1039, 10, 13, 1053, 6, 22, 29,
10630, 1071, 11225, 11527, 1176, 1182, 1197, 12015, 1291, 1328,
13615, 1373, 8, 14513, 1508, 9, 16, 1528, 12, 22, 23, 26, 1536, 13, 22,
24, 1543, 15, 1552, 5, 11, 15, 18, 20, 27, 1568, 11, 25, 27, 15712,
16814, 17026, 17111, 13, 16, 20, 1737, 17425, 18012, 1826, 7, 18, 22,
18415, 22, 1859, 1931, 20721.
ქართველნი (ქართლელნის მნიშვნელობით) 3520, 6524, 28, 662, 3.
ქართველთა ადგილნი 2112.
ქართლი 91, 1415, 1613, 1729, 187, 227, 23, 234, 2511, 13, 2712, 2920,
23, 28, 29, 304, 30, 311, 347, 351, 3, 5, 363, 3715, 429, 491, 17, 5020,
27, 515, 6221, 6510, 12, 6610, 7528, 852, 8, 8914, 17, 9024, 916,
12, 15, 18, 20, 9219, 9812, 14, 10112, 10217, 20, 10512, 17, 18,
11220, 27, 11423, 27, 1153, 11616, 11929, 12222, 12611, 12724,
12816, 30, 13829, 14029, 1414, 14212, 1457, 14818, 14931, 1513,
14, 26, 1549, 13, 17, 15928, 30, 1602, 4, 21, 30, 1624, 16321, 16411,
1652, 10, 16610, 1689, 16916, 18, 20, 17026, 17122, 23, 29, 17230,
17320, 17610, 17821, 18111, 13, 18622, 18924, 1962, 1972, 5, 11,
12, 16, 1981, 1994, 2008, 17, 20728, 21328, 2144.
ქართლის ადგილი 364.
ქართლის მეფენი 328.

- ქართლის სამძღვარი 20²⁸, 31.
 ქართლის სანახები 1883.
 ქართლის ქუეყანა 60²⁰, 24, 210². იხ. აგრ. ქართლი.
 ქაჯეთის ციხე 67¹⁹.
 ქეფინის კევი 48¹¹.
 ქინძათი, სოფელი 167⁹, 10.
 ქირმანი 211²¹.
 ქისიცი 55²⁴, 26, 185¹.
 ქვემო (იმერნი) 189⁶. იხ. აგრ. იმერნი.
 ქრისტეანენი (= ქართველნი) 34²², 37⁸, 12.
 ქრისტეს საფლავი 57², 20, 25, 28. იხ. აგრ. იერუსალიმი.
 ქრცხილვანი 115², 116²⁸.
 ქსანი 51¹⁰, 53¹², 91²³, 158¹⁰, 15, 18, 21, 211¹⁷, 20.
 ქსნის პირი 51²⁸.
 ქუაბთა ხევი 10²⁶, 29.
 ქუენადრისის გზა 116¹⁸.
 ქუეშის კვკ 38².
 ქუთაისი 98²⁸, 99¹⁴, 176²², 188²⁸.
 ქუთაისის ციხე 99¹⁰, 15.
 ქუნცელის თავი 48¹⁸.
 ქურთისტანი 25⁹, 30⁶.
 ქურთისტანის მკარე 25⁸.
 ქურთისტანს აქათი 89¹⁸.

ღ

- ღართისკარი 150¹⁹, 157²⁵.
 ღოდორა 48¹¹.
 ღომანი 151 ^{შეშ.} 1.
 ღომის ციხე 49¹².

ყ

- ყაზახი 48²⁴.
 ყაზახის ადგილი 78²⁹.
 ყაზახის ხანი 171².
 ყაზმინი 83¹⁵.
 ყანდარი 126⁴.
 ყარაბაღელი 84³¹.

ყარაბალი 109, 1518, 1611, 12, 199, 638, 645, 7411, 15, 7522, 23, 7914,
 883, 9012, 13321, 16816, 18.
 ყარაია 106, 4329, 12329, 13215, 18, 28, 19229.
 ყარამანლუ 8410.
 ყარალაჯი 11913, 2059, 10, 2068.
 ყარა-ყოინლუ 6126, 27.
 ყაჯარის ჯარი 1698, 1714.
 ყიზილბაში 6113, 20, 7931, 803, 24, 8515, 922, 1114, 27, 15829, 1594,
 16824, 17117, 21, 25, 1721, 18117, 30, 18223, 18425, 1856.
 ყიზილბაშნი 6121, 6228, 7817, 7922, 27, 8012, 30, 812, 3, 8222, 30,
 831, 857, 19, 21, 8710, 15, 904, 9, 9113, 9618, 10323, 1071, 11126,
 12310, 13123, 14618, 14710, 14917, 24, 15229, 30, 1534, 15, 21,
 15519, 28, 1579, 26, 27, 15911, 16, 1607, 16915, 17017, 24, 18013,
 1861, 3, 21214, 2147.
 ყირიმი 11418, 21. იხ. აგრ. ყირიმის ჯარი, ყირიშნი.
 ყირიმის ჯარი 11418, 21, 1179, 12, 31.
 ყირიშნი 11715, 26, 1188, 1195, 1203, 11, 20.
 ყოველი საქართველო 430, 613, 1525, 8324, 21025. იხ. აგრ. საქარ-
 თველო.
 ყოველივე საქართველო 514, 1023, 175. იხ. აგრ. საქართველო, ყოვე-
 ლი საქართველო.
 ყოველივე ქართველი 274. იხ. აგრ. ქართველი.
 ყოველნი ქართველნი 413. იხ. აგრ. ყოველივე ქართველი, ქარ-
 თველნი.
 ყორლოღონგი, ქალაქი 423.
 ყუელთა 1166.
 ყუმი 19816.
 ყურყუთა 12523.

უ

შამელნი 598, 11.
 შამი 5823, 5919.
 შამის ქუეყანა 36, 5921.
 შამშადილუ 7829, 1712
 შაქელი ლაშქარი 8431.
 შაქელნი 751. იხ. აგრეთვე შაქელნი.
 შაქი 7420, 21, 759, 8430.

შაქისი 1117, 18, 1416, 4721, 7624, 791.

შაჰქელნი 7422. იხ. შაქელნი.

შემოქმედი 7020.

შენი და უშენი 7510.

შიდა ქართლი 1015, 16, 276, 441, 4, 11724. იხ. აგრ. ქართლი.

შინა ქართლი 5419, იხ. აგრ. შიდა ქართლი.

შირაზი 306, 14027, 14310.

შირვანელნი 1120.

შირვანი 299, 359, 7427.

შირვანის პატრონი 2516.

შუა-მთა 566.

შუამთის ეკლესია 5610.

შხეფის ციხე 7328.

ჩ

ჩაღთაულნი 424.

ჩერქეზი 7210, 17, 29.

ჩინგიზნი 512.

ჩიხორი 17614.

ჩხარი 17614.

ჩხერის ციხე 4811, 12.

ც

ცივა 513.

ცივწყარო 4815.

ციციშვილები გამოდმართელნი 446.

ციციშვილები გაღმართელნი 446.

ციხე-დიდი 823, 6.

ციხის ძირის თავი 5115.

ცხენის-წყალი 3516, 4829, 19525.

ცხენისწყალს ჩაღმართი 493.

ცხირეთი 11529, 11619, 25, 27, 1798.

წ

წავკისი 14827.

წავკისის თავი 12328.

წახეთი 1654, 12.

წედისის მთა 487.

წედისის მთის აქათი 4826.

წედისის მთის გარდმოღმართი 487.

წინწყარო 1564.

წიწამურის გზები 15724.

წიწამურს ზეითი 14127.

წმიდათა ადგილნი 573. იხ. აგრ. იერუსალიმი.

წმინდა გიორგი ალავერდისა 12824. იხ. აგრ. ალავერდის მონას-
ტერი.

წმიდისა ნიკოლოზის საყდარი 17180.

ჴ

ჭალის მთა 488.

ჭალის მთას გარდმოღმართი 488.

ჭანდარნი 396.

ჭანეთი 4913, 6915, 7014.

ჭოეთის ციხე 1094.

ჭოროხი 6911, 12.

ჭოჭორი 9221.

ხ

ხაზარნი 4923.

ხატისოფელი 9515, 962.

ხენკურის თავი 4819.

ხერთვისის ციხე 15910, 12.

ხეუს გამოღმა 1724.

ხეუ-ძმორა 4715, 16.

ხეუძმარას-ქუემოთი 484.

ხეუ-ხილაკას-აქათი 486.

ხვარასნელი 320.

ხონის ჭალა 687.

ხორასნელნი 181.

ხოფი 7227.

ხრამის გამოღმა 9517.

ხუნანი 4321, 828, 16925, 1704, 19226.

ჳ

კადა 1257.

კევი (მდებარე ძალისა და კაპურს შუა) 5213.

232

კვეი 125^ა, 6, 9.
 კვესურეთი 142^ა.
 კიდის ყურე 621^ა.
 კირკალას კვეი 411^ა.

ჯ

ჯავახეთი 3^ა, 1881^ა.
 ჯავახნი 41^ა.
 ჯალაის ქუეყანა 1911.
 ჯანიბეგის ადგილი 186.
 ჯანიბეგის მამულის კერძო 18^ა.
 ჯანჯლის ციხე 4817.
 ჯვარის მონასტერი 57^ა.
 ჯიქეთი 496.
 ჯიქი 721^ა.
 ჯიქნი 351^ა.

კ

კერ-კახნი 511. იხ. აგრ. კახი.

II. პირთა სახელეების საძიებელი ¹

ა

აბაშიძე ლეუან 1291^ა, 22, 1301, 1318.
 აბაშიძე გიორგი 213^ა.
 აბრამ კოზი 431.

¹ საძიებელში აღნიშნულია ის გვერდები და სტრიქონებიც, სადაც თუმცა თვით სახელი მოხსენებული არ არის, მაგრამ სადაც ის იგულისხმება.

აბრაჰამი 11919.

აბუბეკირ, ძე ლანგთემურისა 2210, 22.

ავაგი 324.

ავალიშვილი 19516.

ავალიშვილი დომენტი მროველი იხ. მროველი ავალიშვილი.

ავ-გიორგი იხ. გიორგი (ავ-გიორგი).

ავთანდილ იხ. ხერხეულიძე, ყორჩიბაშისშვილი, სააკაძე.

აზამ, ვეზირი ხონატქრისა 16211, 14, 21. იხ. აგრ. ხვანატქრის ვეზირ-
აზამი.

ათაბაგის ქალი, ქურივი, ცოლყოფილი ვახტანგ გურიელისა, დედა
ქაიხოსროსი 9728.

ალექსანდრე მეფე 527, 61.

ალექსანდრე მეფე, ძე მეფისა დავითისი 318—9, 12.

ალექსანდრე მეფე, ძე გიორგისა, ძისა ბაგრატისა 31 შენ. 2, 322, 7,
და შენ. 1.

ალექსანდრე მეფე 33 შენ. 1, 2.

ალექსანდრე მეფე, ძე ბაგრატ მეფისა 3412, 13, 4219, 4612, 24.

ალექსანდრე მეფე, ძე კონსტანტინესი, კახეთის მპყრობელი 4927,
5013, 16, 19720.

ალექსანდრე კახი-ბატონი, ძე კახბატონის ლეუანისა 479, 5611, 863,
7, 11, 17, 20, 29, 8722, 28, 881—2, 4, 6, 8923, 28, 927, 8, 12, 19—20, 22,
30, 10616, 22, 25, 10720, 10912, 1109, 23, 1116.

ალექსანდრე კახი-ბატონის ცოლი, ამილახორის ასული 8723.

ალექსანდრე, ძე თეიმურაზ კახ-ბატონისა 11312, 12627, 1273, 14026,
14311—12, 15.

ალექსანდრე, ძე იმერეთის მპყრობელის გიორგის, სიძე თეიმურაზ
I-ის 1672, 4, 6, 11, 14, 1761, 12, 19, 21. იხ. აგრ. ალექსანდრე
მპყრობელი იმერეთისა.

ალექსანდრე მპყრობელი იმერეთისა, ძე გიორგი მეფისა, სიძე თეი-
მურაზ I-ისა 18616, 18828, 1901, 7, 1911—2, 5—6, 22, 19415 — 16,
1951, 4, 30—31, 2027—8. იხ. აგრ. ალექსანდრე, ძე იმერეთის მპყ-
რობელისა გიორგისა.

ალექსანდრე, ძე შანავაზ მეფისა 20112, 20917.

ალექსანდრეს ცოლ-ყოფილი, გიორგი აბაშიძის ასული 21324.

ალია 6227.

ალიყულიხან, შაჰაბაზის წარმოგზავნილი 14119, 23.

ამილახორი ყუარყუარე, სამცხის ათაბაგი, მესხი 4519, 22.

- ამილახორი ანდუყაფარ 1527, 10—11, 15—16, 19, 1531—5, 10—11, 15480.
- ამილახორი, სვიმონ მეფის თანამედროვე 8628, 871, 9128, 27.
- ამილახორის ასული, კახი-ბატონის ალექსანდრეს ცოლი 8728.
- ამილახორი იოთამ 16024, 17811, 1806—7, 26.
- ამილახორი გივი 2142.
- ამირგუნა-ხანი, ერეუნის ხანი 1468, 14, 25, 1472, 1578, 6.
- ამირ შიხ ნურადინ, ლანგ-თემურის სარდალი 217.
- ამირ ჯანშა, ლანგ-თემურის სარდალი 1821.
- ანდუყაფარ იხ. ამილახორი.
- ანდუყაფარ ამილახორის ცოლი, ყუენის შვილისშვილი, სვიმონ მეფის ცოლის და 1531—3, 15480—81, 15728, 15814, 15, 26.
- ანდუყაფარ, ძე გივი ამილახორისა 2148.
- ანუკა ბატონისშვილი, ასული ვახტანგ-შანავახ მეფისა, ცოლი ყუენისა 20120, 28, 20915.
- არაგვის ერისთავი იხ. დათუნა, ნუგზარ, ოთარი.
- ართუმელიძე ისაკ 5814.
- არჩილ მეფე 1352.
- არჩილ, უზუცესი ძე ვახტანგ-შანავახ მეფისა 2014—7, 20916.
- არჩილ მეფე 21321, 24, შენ. 1. იხ. აგრ. არჩილ, უზუცესი ძე შანავახ მეფისა.
- არჩილ, ძე მუზრანის მპყრობელისა ბაგრატისა 6019.
- არჩილ, ძე ბაგრატისა, მუზრანის ბატონისა 19728.
- ასან-ფაშა 9428.
- ასანბეგ ყაენი, ორისავე საყაენოს მპყრობელი 3428—24, 3628.
- ასანბეგ მპყრობელი შაქისა 7419—21.
- ასანბეგის, შაქის მპყრობელის ძე იხ. დავრიშ-შაჰმად.
- ასლან ფაშა, ძე როსტომ ფაშისა, სამცხე-საათაბაგოს მმართველი 20215, 19, 22.
- ასლანისშვილი დავით, კახი 1418, 7, 15619.
- ალათანგი იხ. ხერხეულიძე.
- ალსართანის ძენი 47 შენ. 2.
- აშოთან, მუზრანის მპყრობელის ბაგრატის ძე 6019. იხ. ქვევით.
- აშოთან მუზრანის ბატონი, მამა თიმურაზ I-ის დედის ქეთევანისა და ათაბაგ ქაიხოსროს მეუღლის დედისიმედისა 6628, 10916, 19728.
- აბრუნჩი, მამის ძმა ჩოფანისა 320—21.

ბადურ იხ. ციციშვილი.

ბააკა იხ. ხერხეულიძე.

ბაგრატი, ძე კონსტანტინესი, მპყრობელი მუხრანისა 49²⁶, 52¹¹, 20,¹
 197²⁰, 22, 23.

ბაგრატი, მპყრობელი იმერეთისა 47³, 50⁸, 11, 56²⁹, 57¹, 7, 58¹,
 6—7, 9, 16—17, და შენ. 1, 60¹⁷.

ბაგრატი, მპყრობელი იმერეთისა 64¹⁰, 15, 20, 27, 65⁹, 18, 19, 66⁹.
 68⁵, 19, 69²—3, 4, 17, 25, 70⁴, 16.

ბაგრატი, იმერელი ბატონი 213¹⁵.

ბაგრატი მეფე, ძე გიორგი მეფისა 5²⁰, 21, 6 შენ. 3.

ბაგრატი მეფეთ-მეფე, თემურლენგის თანამედროვე 611—12, 9⁹, 12, 17,
 28, 10², 4, 9, 11²¹, 23, 26, 12², 9, 10, 18, 13⁶, 9, 14, 27, 14¹, 9, 29,
 15²⁰, 16³, 25¹⁵.

ბაგრატი მეფე, ძე გიორგი მეფისა 33²⁶, 34¹, 10, 18, 19, 35⁶, 14, 36²⁰,
 27, 37¹.

ბაგრატი მეფე, მამა ალექსანდრესი 46²⁴, 26.

ბაგრატი, უმრწემესი ძმა დავით ქართლის მეუისა 51⁸, 14, 25, 53¹²,
 26, 54¹.

ბაგრატი, ძმისწული მეფის სვიმონისა, ქართლის ბატონი, კახის ბა-
 ტონის გვარის ქალის ნაშობი 142¹³, 145⁷, 11, 15 (საბარათაშვი-
 ლოს ბატონად წოდებული).

ბაგრატი, ძე დავითისი, „პატარა“ სვიმონ-ხანის მამა, ბატონი საბა-
 რათიანოსი 148², 15.

ბაგრატი, ძე იმერეთის მპყრობელისა ალექსანდრესი, გურიელის
 ასულის ნაშობი 202⁹, 11.

ბაგრატი თვალდამწვარი, იმერეთს გაბატონებული 202²³, 27.

ბაგრატი, ძე დაუთხანისა 92⁵.

ბაგრატი, ძმისწული იმერეთის ბატონის ლეუანისა 98²⁶.

ბაგრატიანი მეფე მესამეოცდაშვიდე გიორგი 17.

ბაიზით ხონთქარი 30¹⁷, 18.

ბაიზითის ხვანთქარის ძენი 33¹⁵.

ბარათიანი იხ. ქაიხოსრო ბარათიანი.

ბარათიანი 36²⁰, 38⁴, 39¹, 6, 26, 41³, 9, 19, 42⁸, 11, 117⁵, 170⁶, 8.

ბარათაშვილი 37²⁹.

ბარათაშვილი მერაბ 41¹⁶.

ბარათაშვილი საჩინო იხ. სიჩინო ბარათაშვილი.

ბარათაშვილი შადიმან, სუფრაჯი იხ. შადიმან სუფრაჯი ბარათაშვილი.

ბარათაშვილი სულხან, იხ. სულხან ბარათაშვილი.

ბარათაშვილნი 3616.

ბასილი კოზი 315, 10.

ბასილი კოზი 5021, 22.

ბაგიჯაგ მისრელი 2811.

ბეჟან, ძე გორგასლისა, გიორგი სააკაძის, მოურავის, მზღებლის შვილი 16226, 27, 1635.

ბერი, იმერეთის მპყრობელის გიორგის უმრწემესი ძე 1675.

ბექა დიდი 19, 24.

ბექას შვილნი 52.

ბიძინა ჩოლაყაშვილი იხ. ჩოლაყაშვილი ბიძინა.

8

განძის სულთანი, იხ. სულთანი განძისა.

განჯის ხანი 1459.

გარსევან ჩოლაყასშვილი სალთხუცესი 538—10, 20—21, 542—3.

გარასპი იხ. ფაველენისშვილი.

გედევან იხ. მროველი გედევან.

გედეონი ებრაელთა 11919.

გერმანე კოზი 6021.

გერმანოზიშვილი ფარეშად 8214, 18, 23.

გიგი ამილახორი 2142.

გიორგი მეფე, ძე დიმიტრი თავდადებულისა და ძმა დავით მეფისა და ვახტანგ მეფისა, შვილიშვილი დიდი ბექასი 12, 9, 14, 43, 6, 10, 13, 25, 28, 55, 7, 11, 17, 19.

გიორგი მცირე, ძე დავით მეფისა 31—3, 19, 23.

გიორგი მეფე, ძე ბაგრატისა 521, 1522.

გიორგი მეფე, ძე ბაგრატ მეფეთ-მეფისა, თემურლენგის თანამედროვე 1325, 1525, შენ. 2, 162, 13—14, 21—22, 23, 30, 173, 181, 27, 191—4, 16, 19, 28, 226, 16, 25, 30, 2315, 241, 253, 14, 20, 22, 265, 31, 272, 8, 2919, 312.

გიორგი მეფე, ძე ალექსანდრესი 3114, 19.

გიორგი მეფე, ძმა მეფე ვახტანგისა 327—9, 25, შენ. 2.

გიორგი მეფე, უმრწემესი ძმა ქართლის მეფის დავითისა 5314—15, 23, 26, 29, 577, 581, 6012.

გიორგი მეფე, ძე სვიმონ მეფისა 86²⁵, 104²⁹, 105⁴, 6-7, 11, 24-26, 29, 106⁶, 24, 107⁵, 14, 19, 21, 23, 108³⁰, 112¹⁷, 113¹.

გიორგი (ავ-გიორგი), პატრონი კახეთისა, ძე ალექსანდრე მკერობელისა 50¹⁵, 18-19, 25, 51¹⁸, 21, 52³, 8, 14, 16-17, 21, 22, 27, 53⁴, 6, 197²²⁻²³.

გიორგი, ძე კახთბატონის ლევანისა 56¹⁷, 82⁴, 5, 28, 83⁴.

გიორგი, მკერობელი იმერეთისა, ძე ბაგრატ მეფისა, იმერეთის მკერობელისა 70¹³, 71³, 5, 21, 23, 72¹⁴, 21, 73¹³, 97¹⁴.

გიორგი, ბატონი იმერეთისა, იმერეთის მკერობელის როსტომის ძე, შვევლისაგან ნაშობი 106¹¹, 129⁶, 9, 27, 130², 131¹¹, 18, 141¹⁰⁻¹¹, 160²⁷, 28, 167², 3, 17-18, 173²⁴, 175¹², 15, 22, 29, 176¹, 12, 17.

გიორგი, ძე კახ-ბატონის ალექსანდრესი 87²⁴, 107²²⁻²³, 108⁵, 9, 21, 25, 28, 109²⁰, 26.

გიორგი, ძე ვახტანგ-შანავაზ მეფისა 201⁸, 209¹⁶, 213⁴, 5, 12, 26.

გიორგი უმრწემესი ძე როსტომ გურიელისა 70²², 29, 30, 71²⁴, 26, 72¹, 3, 6, 8, 11, 18-19, 21, 28, 73¹³, 17, 20-21, 27, 74², 97²⁷.

გიორგი მეფე 212¹⁰⁻¹¹, 20, 22, 26-27, 30-31.

გიორგი გოჩაშვილი იხ. გოჩაშვილი გიორგი.

გიორგი არაგვის ერისთავი, ძმა ზურაბ ერისთავისა 203⁶, 8, 9, 13, 14, 214⁵.

გიორგი დადიანი 71³⁰⁻³¹, 72⁶, 9, 13, 15, 16-17, 25, 30, 73⁹, 12, 23-24.

გიორგი გურიელი, უმრწემესი ძე გიორგი გურიელისა 70²⁹, 71⁵, 6, 15, 24-25, 26.

გიორგი კოხი 15²⁴.

გიორგი კოხი 31¹⁶.

გიორგი იხ. აბაშიძე.

გიორგი სააკაძე, დიდი მოურავი 21, 115³, 9, 13, 116²⁸, 29, 117¹, 3, 8, 11, 118¹⁹, 119⁹, 12, 17, 120²⁸, 121², 5, 9, 10, 26, 27, 122⁹, 16, 23, 24, 25, 26, 123³, 4, 22, 23, 26, 28, 30, 124², 6, 16, 23, 125¹⁰, 11, 16, 29, 126¹¹, 128¹⁵, 20, 148⁸, 9, 11, 12, 22, 149¹¹, 12, 13, 16, 20, 22, 29, 150¹, 11, 20, 151³, 8, 8, 15, 16, 21, 23, 24, 152³, 6, 14, 153¹⁴, 16, 17, 154¹⁵, 18, 156², 15, 17, 157¹³, 18, 19, 158¹⁷, 27, 159³, 5, 12, 29, 160¹⁵, 17, 22, 25, 161¹³, 16, 24, 27, 28, 30, 31, 162², 12, 17, 20, 22.

გიორგი მოურავის, სააკაძის ცოლი 163⁶.

გოგაზლა 44.

გორგასალი, გიორგი სააკაძის მხლებელი 162²⁶, 163³.

გოჩა ბატონიშვილი, მეფის სვიმონის პაპის ძმისწულის შვილი
10318—19.

გოჩაშვილი გიორგი 17813, 1801—2.

გულბად, ტფილისის ციხისთავი 6325.

გურიელი 3512, 4911, 15, 58 შენ. 1, 704, 8—9, 14112. იხ. აგრ. გიორგი გურიელი, ვახტანგ გურიელი, კახაბერ გურიელი, როსტომ გურიელი, სვიმონ გურიელი.

გურიელი, მამა სვიმონ გურიელისა, მოკლული შვილის სვიმონის მიერ 1747.

გურიელის ასული, ცოლი იმერეთის მპყრობელის ალექსანდრესი, დედა ბაგრატ მეფისა, ალექსანდრეს ძისა 16711—14, 2029.

გურიელის ქალი თინათინ, დედა ალექსანდრე კახთა მეფისა და ვახტანგისა 8618. იხ. აგრ. თინათინ.

გურიელის ქალი, ცოლი თეიმურაზ კახ-ბატონისა, დედა ალექსანდრესი და ლევანისა 1139, 14.

გურიელი ქაიხოსრო, სვიმონ გურიელის სახლისკაცი, მარიაშ დედოფლის დედით ძმა 17419—20.

გურიელი მამია იხ. მამია გურიელი.

დ

დადიანი 3512, 18, 493, 8, 9, 6511, 19, 702, 10, 23, 29, 715, 8, 9, 12, 16, 18, 20, 26, 27—28.

დადიანი გიორგი 7130—31, 726, 9, 13, 15, 16—17, 25, 30, 739, 12, 23—24.

დადიანი ვამიყ, ძმისწული ლევან დადიანისა 19430—31, 1953, 6, 9, 10, 1967, 20724.

დადიანი ლეონ იხ. დადიანი ლეუან.

დადიანი ლეუან, ძე მანუჩარ დადიანისა და კახთბატონის ასულის ნესტანდარეჯანისა 10614—16, 20, 13119, 17323, 24, 26, 28, 30, 1742, 8—9, 16—17, 26, 1752, 8, 10, 21, 23—24, 25, 28, 17618, 14, 20—21, 24, 30, 1771, 18825, 1894, 31, 1914, 7, 10, 16—17, 21, 23, 26, 28, 1921, 19414—15, 20, 23, 31, 19526.

დადიანი მანუჩარ 8726, 9716, 17, 9816, 18, 23, 997, 8, 16, 20, 26, 10017, 14111, 20227, 28.

დავით, კახეთის მებატონეთა მამა 474—5, 6—7.

დავით, მეფე ქართლისა, ძე კოსტანტინესი 465, 431, 492, 501, 20, 23, 25, 26, 28, 517, 5225, 535, 11, 549, 12, 15, 22, 559, 13—14, 17, 18, 21—22, 23—24, 25, 5619, 23, 19719, 21.

- დავით მეფე, იგივე დაუთხან, ძე ლუარსაბ მეფისა და ძმა სვიმონ მეფის 79²¹, 83⁷, 8, 17, 22, 26, 28, 84⁸, 5, 9, 15, 17, 21, 23, 28, 86²¹, 87⁴, 10, 92⁴, 148²⁴, 26, 149², 4, 23, 154¹⁰.
- დავით, ძე კახ-ბატონის ალექსანდრესი 87²⁴, 107²², 28, 108⁸, 20, 109¹, 8, 15, 19, 20, 21, 23, 110¹¹.
- დავით ქართლის მეფის, კონსტანტინეს ძის, ძმები 51⁸, 13.
- დავით ასლანისშვილი იხ. ასლანისშვილი დავით.
- დავით კოხი 31¹⁹, შენ. 1, 32², 4.
- დავით კოხი 33¹⁰, 34²⁰, 37⁴, 42²⁰.
- დავით ქსნის ერისთავი 211¹⁷, 20.
- დავით წინასწარმეტყველი 134⁸.
- დათულია, ბიძა გიორგი დადიანისა 73⁷, 11, 14—15, 18, 22.
- დათუნა (დავით), ბატონის თეიმურაზის შვილი 178¹⁷, 184³⁰, 185⁴, 186², 3, 18—19, 23.
- დავით ზეფე 31.
- დავით (ნარინის) მეფის შვილნი 51.
- დავით მეფე, გიორგი მეფის ძე 31⁸, 5. იხ. იქვე შენ. 1.
- დავით იხ. ჩოლაყაშვილი დათუნა, არაგვის ერისთავი 172⁸, 14, 23, 203¹⁵.
- დავრიშ (ავრ. დეურიშ)—მაჰმად, ძე შაჰის მპყრობელის ასან-ბეგისა 74⁹—10, 13, 23, 25, 28, 30.
- დარეჯან, ასული თეიმურაზ ბატონისა, ზურაბ ერისთავის ცოლ-ყოფილი, შემდეგში იმერეთის მპყრობელის ალექსანდრე გიორგის ძის ცოლი 166⁸, 28—29, 167⁵—7.
- დარეჯან, ქეთევან ჭუჭუნაშვილის მამიდა 202²¹.
- დაუთხან იხ. დავით მეფე, —უნდილაძე.
- დაუთხან უნდილაძის ძმა 169⁸.
- დედისიმედი, აშოთან მუხრან-ბატონის ასული 66²⁸, 88¹⁴—15, 26, 109¹⁵—17, 197²⁵.
- დემეტრე, ძე დავით ქართლის მეფისა 56²¹.
- დეურიშ-მაჰმად იხ. დავრიშ-მაჰმად.
- დიასამიძე ეუდემოზ (ევდემოზ), კოხი 178¹², 16, 179⁹, 11, 15, 20, 183²⁵.
- დიასამიძე ელია 152¹⁸.
- დომენტი იხ. ტფილელი, მროველი.
- დომენტი კოხი, ქრისტეფორე კოხის ბიძაშვილი 209¹⁰.
- დორათეოზ კოხი 31¹¹.
- დორათეოზ კოხი 50²².

- ეგნატაანტაგანი 1318 და ეგნატაშვილი ბერი 1 შენ. 2, 47 შენ. 1.
 ედიშერ, ძე გიორგი არაგვის ერისთავისა 2038, 15.
 ედიშერ ქართლის მსაჯული 20718.
 ედემოზ ანუ ეფდემოზ კოზი იხ. დიასამიძე.
 ელია იხ. დიასამიძე.
 ელიასბეგ მისკარბაში 612, 15—16.
 ელიმირზონ, ძე ლევან კახთა მეფისა ყარაბუსალის შამხალის ასული-
 საგან 5618, 864, 10, 15.
 ელიოზ კათალიკოზი 614, 1523—24.
 ელიოზ კოზი 3117, 18.
 ელიოზ კოზი 324, 5.
 ელისბარ ქსნის ერისთავი 2065, 15, 21, 26—27.
 ერეკლე, მუხრანის მპყრობელის ბაგრატის ძე 6019.
 ერეკლე, კახ-ბატონის ალექსანდრეს ძე 8724, 28, 8926.
 ერეკლე შვილიშვილი თეიმურაზ მეფისა 19320, 21, 19619.
 ერეკლე, მუხრან-ბატონის ბაგრატის ძე 19728.
 ერეუნის ხანი 1468, 2128, 10, 24, 27.
 ესაია, თავადი სომხითისა, მარტიანად (sic) წოდებული ადგილის
 მმართველი 247, 2523, 264.

3

- ვამიყ დადიანო იხ. დადიანი ვამიყ.
 ვამიყ, ძმისწული ლეჟან დადიანისა, იხ. დადიანი ვამიყ.
 ვარაზ იხ. შალიკაშვილი ვარაზ.
 ვაშაყისშვილი პაპუნა 15218.
 ვახტანგ, ძე ლუარსაბ მეფისა 7921.
 ვახტანგ, ძმა ბაგრატ იმერეთის მეფისა 6927, 701, 8, 15.
 ვახტანგ მეფე, ძმა გიორგი ბრწყინვალისა 14.
 ვახტანგ მეფე (გორგასალი) 1358.
 ვახტანგ, ძე მეფე ალექსანდრე დიდისა 334, 7.
 ვახტანგ მუხრანის ბატონი, ძე მუხრანის მპყრობელია ბაგრატისა
 6019, 17919, 28, 1858, 19623, 1972, 6, 17, 23, 27.
 ვახტანგ გურიელი, ძე გიორგი გურიელისა 9727.
 ვახტანგ მუხრანის მპყრობელი, ძე თეიმურაზისა, ვახტანგის ძისა
 17015, 16, 1931—3, 7, (შაჰნავაზ, ჯანიშინი), 1994—5, 16, 17,
 21—23, (საქართველოს გამგებელი) იხ. აგრ. ვახტანგ მეფე.
 16. „ახალი ქართლის ცხოვრება“.

ვახტანგ-შანავაზ, მეფე ქართლისა 2004, 8, 17, 24.

ვახტანგ, ძე ლევან კახ-ბატონისა და თინათინის 5612.

ვახუშტი ბატონიშვილი 32 შენ. 2.

ფ

ზაალ არაგვის ერისთავი, ძმა დათუნა არაგვის ერისთავისა 17220, 24, 26, 1778, 17811, 17914, 1806, 25, 1811, 3, 6, 1858-9, 19819, 22, 23, 1993, 15, 17, 18, 21, 2005-6, 20129, 2033, 2049, 10, 11, 19, 21, 20514-15, 18, 22-23, 26, 28, 20610, 20712.

ზაალ მეღიჭი, სპარსი, ზვარასნელი 319.

ზაზა ციციშვილი იხ. ციციშვილი ზაზა.

ზაქარია მკარგრძელი იხ. მკარგრძელი.

ზაქირ ყიზილბაში 8025, 29.

ზურაბ ერისთავი, ძე ნუგზარ ერისთავისა 15122, 25, 1522, 5, 7-8, 11, 14, 15, 19, 23, 1537, 14, 30, 15416, 20, 22, 23, 15521, 30, 1532, 5, 8, 16-17, 15929-30, 16014, 19, 16114-16, 18-19, 16314 - 15, 18-19, 20, 24, 27, 1646, 9, 29, 16516, 29-30, 1665, 9, 18-19, 20, 23, 1676.

ზურაბ, ზაალ ერისთავის ძე 19918, 2038, 11, 20426, 2062, 10-11.

ზურაბ იხ. ზურაბიშვილი.

ზურაბიშვილი ზურაბ 21231.

თ

თათარზანი 11522, 1162, 11721.

თამაზ სარდალი 2111, 18, 20.

თამარ მეფე 21028.

თამარი, ვახტანგ-შანავაზისა და როდამის ასული 20124-25, 20915.

თენგიზრაზ მეფე, ძე დავით კახის ბატონისა და ქეთევანისა 10921, 25, 30, 11113, 1121-3, 11, 12, 16, 1138, 14, 15-16, 19, 24, 1143-4, 10, 12-13, 16, 12615-16, 17, 19, 1279, 12, 18, 21-22, 1281, 4-5, 7, 8, 11-12, 1294-5, 27, 1306, 17, 13122, 1418, 10, 15, 17, 25, 1421-2, 4-5, 8, 10, 14428, 14517, 19-20, 24-25, 1461, 5, 9, 17, 26, 1475, 6, 8-9, 16-17, 19, 22, 23, 1546, 7, 21, 1553, 1562, 12, 25-26, 15712, 16016, 20, 16114, 17, 22-23, 16310, 15-16, 26, 1647, 9-10, 22, 27, 1651, 5, 11, 14, 25, 26, 1664, 5, 22, 27-29, 16721, 25-26, 16829, 1697, 27, 1706, 10, 15, 18, 17210-11, 21-22, 26-27, 29-30, 17317, 29, 1779, 15, 18, 29, 1783, 5, 17-18, 17910-11, 13-14, 24, 1809, 15, 18-20, 22, 18427, 28, 29-30, 1858, 7, 15-16, 20, 21, 30, 1862, 4-5, 14, 18, 1913-4, 5, 11, 23-24, 1922, 5, 6, 16, 19-20, 19310, 25, 1942, 5-6, 19616, 20213, 20311-12

თეიმურაზ, მამა ვახტანგ მუხრანბატონისა 17015, 18815.
 თეიმურაზ, ძე ვახტანგ მუხრან-ბატონისა, მამა შანავაზისა 19715-19716, 1981-3.

თეიმურაზის შვილიშვილი, რომელსაც ზრდიდა ალექსანდრე 19217.
 თეიმურაზ მუხრანის ბატონი იხ. მუხრანის ბატონი თეიმურაზ.
 თემურ იხ. ლანგთემურ.

თემურ ხაჯა აღბულა, თემურლენგის წარმოვლენილი 2212
 თეუდორე მღვდელი 1167, 10-11, 21-22.
 თეუდორე კათალიკოზი 325, 6.

თეჭთურმანისძე, ბატონი კევისა 1255.
 თინათინ, ასული გიორგი მეფისა, ლუარსაბ მეფის დაი, შ.ჰაბაზის
 ცოლი 1138, 5-6, 1314-7, 14-15, 1336-12.

თინათინ, ასული გურიელისა, ცოლი ლევან კახთ მეფისა და დედა
 კახთა მეფის ალექსანდრესი და ვახტანგისა 5529, 30, 567, 12,
 8618.

თირ (თაირ), სულთანი ქვეყანისა ჯალაისა 1910, 13, 26.
 თურმანიძე 422.

თურმანიძე იხ. ქაიხოსრო თურმანიძე.
 თურქისტანისშვილი 10014, 19, 21-22, 25, 10113.

0

იარალი 11524, 30.

იასონ, ძე არაგვის ერისთავის გიორგისა 2037, 15.

იალუბგე ყენი, ასანბეგის შვილი 3624.

იესე ერისთავი 15817.

იესე ქსნის ერისთავი 20715, 19.

ივანე ათაბაგი, აღბულას ძე 2012, 15, 2425.

ივჯუზ, იგივე ივჯუშ 778, 9, 12.

ივამყულიხან 14317, 20, 28.

იოთამ ზმილახორი 16024, 17811, 1806-7, 26.

იორამ, ძე გიორგი სააკაძის, მოურავის 1621, 1636-7.

ისაკ ართუმელიძე იხ. ართუმელიძე.

ისაბან, ყორჩიბაში შაჰაბაზისა 15432, 1551-2, 13-15, 16-17, 19, 28-29,
 15710-11, 1584-7, 12-13, 28, 1591-2, 22-26.

ისკანდარ, ფაშა არზრუზისა 7622-23.

ისპაღალ, გიორგი მეფის მოციქული თეურლენგთან 1924.

ისმაილ-ჰირზა ყენი, შაჰთამაზ ყენის ძე 8931, 902-3.

იჯუ 7618.

კახაბერ გურიელი 588—9, 13—14, 16.

კახაბერი იხ ყორღანაშვილი.

კეისრის შვილი 2122, 2616—17.

კოსტანტინე მეფე ქართლისა, ძე გიორგი მეფისა 3612, 372—3, 15 და
 შენ. 1, 392—3, 4013, 20, 23, 442, 461, 12—13, 16, 19717, 18, 19.

კოსტანტინე, კოსტანტილე 4225—26 და შენ. 2.

კოსტანტილე, ძე ალექსანდრე მეფისა 4924, 29.

კოსტანტინე, კოსტანტილე, ძე ალექსანდრე კახთა მეფისა 8724,
 8924, 1106—19, 27—29, 1112—6, 9—16, 24, 25, 1124, 5.

კოსტანტინე, ძმა იმერეთის ბატონისა ლეუანისა 995.

კოსტანტინე, ძმა გიორგი მეფისა 254.

კოსტანტინე, ძე იმერეთის პატრონის გიორგისა 9714

კოსტანტილე, ძე ბაგრატ მეფისა 372, იხ. იქვე შენ. 1, 4215, 17.

კოსტანტინე, ძე მუხრანის მფლობელის თეიმურაზისა და ძმა მე-
 ფის ვახტანგ-შანავაზისა 1983.

ლ

ლალა-ფაშა 9015, 25, 9114.

ლანგ-თემურ, გვარად ჩინყიზი, იგივე თემურ 617, 18, 19, 20, 21, 22,
 726, 81, 7, 12—13, 911, 22, 24, შენ. 1, 106, 12, 15—16, 1122—23, 30,
 121, 17, 19, 135, 16, 27, 1410—11, 14, 24, 28, 159, 16, 161, 28—29, 171,
 8—9, 12, 14, 15, 25, 27—28, 203, 14, 29—30, 216, 15—16, 19, 23, 227—8,
 22, 23, 29, 30, 231, 3, 5—6, 9, 21, 30, 247, 9, 16, 17, 24, 27, 28, 256,
 268, 27, 276, 13, 21, 24, 27, 29, 30, 282, 10, 16, 19, 24, 26, 291, 2—3,
 5—6, 17, 23, 25, 303—4, 5, 19, 21, 22, 3212—13, 3314, 344, 351, 22,
 შენ. 1, 5822, 593—4, 5, 6, 8, 15, 22.

ლევან, ძე მეფისა ვახტანგ-შანავაზისა 20115, 20917.

ლევან, ანუ ლეონ, ივერეთის ბატონი, ძე იმერეთის პატრონის გი-
 ორგისა და ძმა ივერეთის ბატონის კოსტანტინესი 9713—16, 30,
 986, 15—18, 23, 994.

ლელა ბატონიშვილი 15327, 26.

ლეონ დადიანი, ოდიშის ბატონი, ძე მანუჩარ დადიანისა და კახის
 ბატონის ქალის ნესტანდარეჯანისა 9721, 26, 10613—21, 13119,
 14111, 16718, 17323—24, 26, 30, და სხვაგანაც იხ. დადიანი
 ლეუან.

ლუქან (ლევან) კახთა მეფე, ძე ავ-გიორგისა, კახეთის პატრონისა
536, 22; 544, 7, 13, 24, 28-29, 5519, 20, 24, 28, 5615, 16, 572, 8, 646
746, 16, 17, 20, 24; 758, 15, 16-17, 19, 20, 21, 8127-28, 8221, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100
834-5, 8531, 861-2.

ლუქან იხ. აბაშიძე.

ლუქანის, კახთა მეფის, ავ-გიორგის ძის, დედა 536-7, 10, 5424, 26, 28, 552, 5.

ლუქან, ანუ ლეონ დადიანი 686, 8, 9, 11, 16, 26-27, 6919, 25, 29, 702, 10-11, 29, 711, 5, 8-12, 18, 20, 26, 27, 30.

ლუქან ყრმა, ძე გიორგი დადიანისა 7323, 741.

ლუქან, ძე თეიმურაზ მეფისა, კახბატონისა 11313, 12716, 14025-26, 14311-12, 14-15.

ლუქან, ძე კახეთის მებატონის დავითისი 478

ლიპარიტ, ძმისწული ვამიყ დადიანისა 1958, 28.

ლომკაცი ჭილაძისეული და რეუაზისეული 733.

ლორის ხანი 1712.

ლუარსაბ დიდი, ძე ჯართლის მეფის დავითის 5621, 6013-16, 20-21, 26, 30, 616, 621, 17, 21, 636-7, 10-14, 16-17, 19, 27, 6510-11, 12, 669-10, 7524, 27-30, 765, 16, 21, 7715-16, 25, 787, 10-11, 14, 20, 24, 793, 6-7, 16-17, 18, 20, 23, 805-6, 7-8, 11-12, 16-20, 23-24, 26-27, 835-12, 20-21, 16428.

ლუარსაბ „პატარა“, მეფე, ძე მეფე გიორგისა 11217-19, 1134-6, 30-31, 1142, 11-14, 1151, 7, 11, 18, 26, 29, 11612-13, 15, 20, 25, 26, 29-30, 1175, 19, 21-22, 11819, 11916, 18-19, 1211, 4, 11, 13, 17-18, 20, 25, 27, 12211, 15, 25, 1234, 6, 12, 14, 16, 27, 1244, 7, 8, 21, 1257, 20, 12615, 12724-25, 12814, 1294, 11, 26, 1303-4, 8, 12, 13-14, 15, 18, 24, 1314-5, 6, 10, 16, 30, 1323, 11-12, 21, 23, 28-29, 13313, 1341, 13, 13612-14, 15-17, 1378, 10, 1405-6, 7, 11, 15-19, 23-24, 1411.

ლუარსაბ, შვილიშვილი თეიმურაზ მეფისა 1949.

ლუარსაბ, ძე ვახტანგ-შანავაზ მეფისა 20118, 20917.

ლუარსაბ, ვახტანგის ძის თეიმურაზის შვილი, როსტომ მეფის შვი-
ლობილი 18815-22, 19221-28, 1936-7, 19621-22.

ლუარსაბის (დიდის) დედა 787-11, 14-16, 20, 24-25.

მ

მალაქია კოზი აფხაზეთისა 12914, 22, 1301, 1318.

მაღუქ 44.

მამად სულთანი იხ. მაჰმად სულთანი.

მამია გურიელი, ძე ვახტანგ გურიელისა 13119-20, 14526.

მამია დადიანი, ძმა გიორგი დადიანისა 727, 11-12, 31, 738, 741, 24, 25.

მამუკა, ძე სარდლისა თამაზისა 21118.

მამუკა, ვამიყ დადიანის ძმისწული 1958, 10-12, 27.

მამუკა, ძე იმერეთის მპყრობელის გიორგის 1674, 1909, 16-22, 24-31, 19113-14, 24, 1921-4, 12-13.

მანუჩარ დადიანი იხ. დადიანი მანუჩარ.

მანუჩარ, ძე ქაიხოსრო ათაბაგისა და დედისიმედისა 8812, 14, 20, 9018, 19-24, 9615-17.

მანუჩარ ათაბაგი, ძე მანუჩარ ათაბაგისა, დისწული სვიმონ მეფისა 14529-31, 1557, 9-11, 1571-8, 16030, 1613-5.

მარიამ დედოფალი, ლევან დიდიანის და, ჯერ სვიმონ გურიელის, მერმე როსტომ მეფისა და ბოლოს ვახტანგ-შანავაზი მეფის ცოლი 1742-4, 8-11, 18-19, 21-24, 1752-4, 26-27, 1796-8, 19512-14, 19817-18, 20018-21, 21021-29.

მარიამ ლიპარტიანის ქალი, ლუარსაბ „პატარას“ დედა 1229-13, 17-19.

მაჩაბელი 458, 9, 12.

მაჩაბელი ცხრა 15525.

მაჰმადი 103-4, 1124, 31, 128, 2912, 3011, 8319, 1458, 1978, 20625.

მაჰმად (მამად) სულთანი 804, 7, 13-14, 15-16, 19, 29-30.

მაჰმად ფაშა, ზვანთქრის სარდალი 938-15.

მელქისედეკ მონაზონი, ძე კონსტანტინესი, კოზი კათოლიკე მცხეთის საყდრისა 4924-29, 5627, 19720.

მერაბ ბარათაშვილი 4118.

მეფე თავრიზისა 604.

მეფე თურქთა 84.

მირზა-ისმაილ, ანუ ისმაილ-მირზა, ძე შაჰთამაზისა 7628, 29. იხ. აგრ. ისმაილ-მირზა ყენი.

მიქელ კოზი 3118, 19.

მიქელაძე 19525-26.

მოსე წინასწარმეტყველი 11920.

მროველი გედევან 6022.

მროველი ავალიშვილი დომენტი 11514.

მურად იხ. ხონთქარი სულთან მურად.

მურთუხუფლიხან, მურთუხალყუფლიხან, მურთუხულაიხან 1932¹, 22.
1991⁴, 2051⁰, 206⁸.

მუსაითი ყაენი, ძე ულჯათ სულტანისა 419—21, 26—27.

მუსტაფა ფაშა, ზვანტჭრის სპასპეტი 642⁴, 31, 651.

მუხრანის ბატონი 117²³. იხ. აგრ. პაპუა მუხრანის ბატონი.

მუხრანის ბატონი ქაიხოსრო 1541⁰, 1562², 159⁸1.

მუხრანის ბატონი თეიმურაზ, ძმა ქაიხოსროსი 1562¹, 23—24.

მუხრანის ბატონის თეიმურაზის ძენი 1637—8.

მკარგრძელი ზაქარია 32⁴, 44.

მკარგრძელი შანშე 32⁴, 44, 24.

6

ნაბერალი, ძე ზაალ ერისთავისა 205²⁹—30, 206²—4.

ნაბუქოდონოსორი 1381⁹.

ნახალ, ბურთუისის ციხისთავი 27⁹—10, 297—9.

ნახარალიხანი 211², 15, 23.

ნარინ დავითის შვილი 5⁹.

ნარინ დავითის ძენი 46 შენ. 3.

ნესტანდარეჯან დედოფალი, ცოლი მეფისა სვიმონისა, ასული კახის ბატონის ლევანისა შამხალის ქალისაგან, კახი ბატონის ალექსანდრეს ნახევარდა 81²⁶—31, 86²⁴, 27, 30, 87².

ნესტანდარეჯან, ალექსანდრე კახი ბატონის ასული, მანუჩარ დიანის ცოლი 87²¹—27, 97¹⁷—19.

ნიკოლოზ (კათალიკოზი) 42²¹.

ნიკოლოზ კოზი 81²⁴—25.

ნიკოლოზ კოზი 213²⁹.

ნოდარ ციციშვილი 178¹¹—12, 21—22, 24—25, 26—31, 179¹—5, 11—12.

ნოდარ, კახი სალთუხუცესი თეიმურაზ მეფისა, ჯორჯაძე 141²—8, 7—9, 146², 30—31, 147¹—4.

ნოდარ ჯორჯაძე იხ. ნოდარ კახი სალთუხუცესი ჯორჯაძე.

ნუგზარი, არაგვის ერისთავი 125⁸—9, 10—14, 17—24, 151²⁰—22.

ო

ოთარი, ძე არაგვის ერისთავისა გიორგისა, ერისთავი 203⁶, 8, 14—15, 205²², 28, 207¹³, 18.

ოთარი იხ. შალიკაშვილი.

ცოლი 767-15, 9023-29.

ომან სამცხელი 777.

ორბელიანი 4320.

ოსმანის თესლი 3010.

3

პაატა, შვილი გიორგი სააკაძისა 15123-24, 1523-4

პაატა იხ. წულუკიძე.

პაატა ხერხეულიძე 15217

პავლე მოციქული 11923-24.

პაპუა, ძე გიორგი არაგვის ერისთავისა 20315.

პაპუა მუხრანის ბატონი 21116-17, 19-20.

პაპუა ვაშაყის შვილი 15218.

6

რამაზ, ძე ქართლის მეფის დავითისა 5622.

რაქაელ 1374.

რევაზ სალთხუცესი ჩოლოყაშვილი 18513-27.

როდამ, ასული ყაფლანისა, ცოლი ვახტანგ-შანავაზ მეფისა 20013-16, 22-23, 20912-17.

როსტომ გურიელი 6427-28, 6511, 6612, 6815, 29, 691, 7, 15, 18, 28, 29, 709, 19, 21, 24.

როსტომ (დადიანი?) 6919.

როსტომ, ძე კახბატონის აღექსანდრესი 8725.

როსტომ, ძმისწული იმერელი ბატონისა ლევანის, ძე კოსტანტინესი 994-9, 15-17, 21-23, 28, 1068-11.

როსტომ მეფე, იგივე ზოსრო-მირზა, დაუთხანისა და ხარჭისაგან ნა-
შობი 65, 14822, 1491-15, 19-27, 1604-6, 12-13, 16910-11, 17-22, 1703-5, 11-12, 24-26, 1711, 5-10, 11-16, 18-26, 31, 1721-7, 11-22, 1733-7, 11-12, 19, 22-23, 27-28, 17422-25, 1751-2, 8-9, 26-27, 1763-4, 9-11, 1775-6, 17814-15, 23-28, 30, 1793, 6-9, 20-23, 29-31, 18011-14, 17, 20-21, 27-29, 1811-5, 11-12, 21-26, 1829-14, 1833-12, 26-31, 18411-12, 15-17, 21-27, 1851-2, 5-9, 1867-14, 21-25, 18811-16, 17, 19221-30, 1937-8, 14, 19512, 16-17, 19627-26, 1971-5, 13-17, 1984-6, 8-9, 13-15, 1991. იხ. აგრ. ზოსრო-მირზა.

როსტომ სააკაძე, სპასალარი 169¹²⁻¹⁸, 20-22, 170²⁴.

როსტომ ფაშა, ათაბაგი, ძე უსუფ ფაშისა 186²⁸, 187⁴, 195¹², 202¹⁴.

რუსეთის ხელმწიფე 193²⁴, 27-28, 29, 194⁴, 13.

რუსთველი 111², 6-7.

ს

სააკაძე იხ. გიორგი მოურავი, პაატა, როსტომ (სააკაძე).

(სააკაძე) ავთანდილ, ძე გიორგის, მოურავისა 162²⁵.

საღიმ-ხან 169²⁸⁻²⁴, 170²⁷, 171³⁻⁴, 173⁹⁻¹¹, 12-13, 198 შენ. 2.

სარგის, ძე სამცხის მთავრის ბე'ასი 2²⁻³, 28, 32⁶.

საფარ-ფაშა 160²⁰, 161¹⁻³, 5-13, 176⁷⁻⁸.

საჩინო ბარათაშვილი, სპასპეტი 87⁸⁻²¹.

სეიდ ხაჯა 22¹².

სვიმონ გურიელი 174³⁻⁴, 5-8, 10, 13-16, 17-19.

სვიმონ მეფე, ძე ლუარსაბისა 79²⁰⁻²¹, 23-25, 28-29, 81¹, 22-23, 27-31, 82¹⁻⁵, 13-14, 23-24, 26-27, 83¹, 7-8, 24-28, 31, 84¹, 3-4, 6-8, 13, 16-17, 18-26, 85³⁻⁴, 12-18, 19-20, 21-22, 24-30, 86⁵⁻⁶, 23-24, 87⁵⁻⁶, 11, 15-16, 90¹⁻², 20, 28-29, 91²⁻⁷, 9-10, 11, 18-22, 92⁷⁻⁸, 10-14, 18-19, 21-31, 93¹⁻⁶, 11-14, 17-26, 29-31, 94²⁻⁸, 10-11, 16-22, 25-28, 95¹, 6-10, 16-26, 30-31, 96¹⁻⁴, 7-14, 24-28, 97², 9-12, 19, 98¹⁻⁶, 7-13, 14-17, 26-28, 99¹¹⁻¹⁵, 17-25, 100¹⁻¹², 14-15, 16-19, 26-31, 101¹⁻³, 5-12, 14-25, 102²⁻¹¹, 14-15, 19-27, 29-30, 103¹⁻²¹, 23-25, 26-30, 104⁵⁻⁹, 17-19, 21-25, 26-29, 105², 10-11, 15-21, 24-26, 106⁴, 145³¹.

სვიმონ-ხანი „პატარა“, მეფე ქართლისა, ძე ბაგრატისა 148¹⁵, 149³⁰.

150²⁻⁶, 29-30, 159²²⁻²⁸, 163¹⁶⁻²⁵, 164³⁻⁵, 9-11, 24-29, 184¹³.

სვიმონ მეფის ცოლის და, ცოლი ანდუყაფარ ამილახორისა 153².

სოლალაშვილი ქავთარ იხ. ქავთარ.

სოლალაშვილი 40³⁻⁴.

სულაიხან, ძმა გიორგი მეფისა 213²⁵.

სულეიმან, ძე ვახტანგ-შანავაზ მეფისა 201¹⁹, 209¹⁷.

სულთანი 71¹¹, 12, 16.

სულთანი შაქისა, ჩერქეზ-შამხალი 84²⁰⁻³⁰.

სულთან სულეიმან 67¹⁴⁻¹⁵, 24, 29, 74⁴, 10.

სულთან უსეინ, ძე ლანგთემურისა 22⁹.

სულთანი განძისა 83²¹.

სულთანი (სულტანი) წახეთისა 1658. 18, 21, 22. იხ. აგრ. წახეთის

სულთანი.

სულთან იბრაჰიმ ხონთქარი 1477—8, 14, 17, 19.

სულთან შავერდი განძისა 7918, 802.

სულტანი 20426.

სულტანი ოსმალისა 897, 11, 12.

სულზან ბარათასშვილი 3810, 417—8.

ტ

ტერტერა გორელი 11727—28, 1181, 4—8.

ტფილელი დომეტი 6021—22.

უ

უზუნ-ასან ყენი 341—3, 3525, 27—28, 362—7, 9, 18, 22.

ულჯათ სულტანი 318, 29—30, 419.

უნდილაძე დაუთხან 16822, 1693.

ურდუბეგაშვილი ქრისტეფორე, კოზი 18330—31, 1841—10, 2098—9.

უსეინბეგ სარდალი 8410, 12.

უსუფ-ფაშა, სამცხის ათაბაგი, ძე საფარ-ფაშისა 1764, 9, 18626—27.

ფ

ფალავანი, სვიმონ მეფის ცხენის სახელი 1004—5, 9.

ფავლენისშვილი გარასპი 12022.

ფარეშად გერმანოზიშვილი იხ. გერმანოზიშვილი.

ფარსმანისშვილი 330.

ფეიქარ-ხანი 1484—7, 15325, 28, 28, 1541—3.

ფირ მაჰმად ამირ შიხი, ლანგთემურის სარდალი 2210.

ფრანგის ელჩი 2122.

ძ

ქავთარ სოლალაშვილი 4123.

ქავთარის შვილი გიორგი 15914.

ქაიხოსრო ბარათიანთი 3919.

ქაიხოსრო გურიელი, სვიმონ გურიელის საზღისკაცი, მარიამ დედოფლის დედით ძმა 17419, 20, 19520, 1967—12.

ქაიხოსრო თურმანის ძე 414—5, 22.

- ქაიხოსრო მუხრანის ბატონი, დავით მეფის ძმის შვილის შვილი
15410, 15622, 15931.
- ქაიხოსრო, შვილი ათაბაგის ყუარყუარესი 5820, 6413, 23, 651-6,
6620-23, 6826, 28-29, 767-9, 10-12, 15-16, 19-23, 26-28, 773, 12.
- ქაიხოსრო, ძე ლევან კახთ-ბატონისა და ყარაემუსალის შამხალის
ასულისა 5618.
- ქაიხოსრო, ძმისწული ნაზარალიხანისა 21122, 2166.
- ქაიხოსრო ციციშვილი 393-4.
- ქაიხოსრო მოურავი, ქართლის გამგებელი, მუხრანის ბატონი
16020-22, 25-28, 16223, 1981.
- ქაიხოსროს მუხრანის ბატონის ძენი 1638-10.
- ქაიხოსრო გამგებლის ცოლი 16125-27.
- ქალბალიხან 2116, 15-16, 2124, 8, 20.
- ქეთევან დედოფალი, ასული აშოთან მუხრანის ბატონისა, ცოლი
დავით მეფისა და დედა კახბატონის თეიმურაზისა 10916, 28,
11112-13, 17-24, 1122-3, 12628-29, 1271-2, 10-11, 14025-27.
14316-26, 1441-5, 7-21, 26-28, 1451-2, 19724.
- ქეთევან, შვილისშვილი ბატონის თეიმურაზისა, ქაიხოსრო გურიე-
ლის ცოლი 19611.
- ქეთევან იბ. ქუქუნაშვილი.
- ქრისტე (იესო ქრისტე) 5111, 1333, 18921, 20629, 2074.
- ქრისტეფორე კოზი, ურდუბეგაშვილი 1841-10, 18612, 2098-9.
- ქსნის ერისთავი 8626, 871, 9123, 25, 1779.
- ქსნის ერისთავი იბ. დავით ქსნის ერისთავი, ელისბარ, იესე, შალვა.
ქულივიძენი 10128, 1021-13.

ჟ

- ჯაზახის ხანი 1712.
- ჯარალათი, სარდალი ლანგთემურისა 166.
- ჯარა მუსალის შამხლის ასული, ლევან კახბატონის მეორე ცოლი
5616.
- ჯარაფირი, შაჰისმავლის სარდალი 6081, 619.
- ჯარჩი-ხანი, შაჰაბაზის სარდალი 14814, 15020-24, 15112-16, 1526-13,
15317-18.
- ჯაფლანის ასული როდამ, დედოფალი, ვახტანგ-შანავაზ მეფის მე-
უღლე 20012-13.
- ჯენი 2123, 6, 12, 18, 21, 24, 25, 30, 31, 2133, 9, 27, 2144.

ციხილბაშის ხანები 184^ა.

ყორღანაშვილი კახაბერი 85^ა, 8, 18, 87^ა, 13, 15, 19.

ყორღანაშვილის კახაბერის ცოლი 91^ა.

ყორღიბაში კახბატონის ალექსანდრესი, რუსთველის ძმა 111^ა, 7.

ყორღიბაში შაჰბაზისა 150^ა-6, 159^ა.

ეორღიბაში იხ. ისახან ყორღიბაში.

ყორღიბაშისშვილი ავთანდილ 153^ა.

ყუარყუარე, ძე სამცხის მთავრის ბექასი 2^ა, 3^ა.

ყუარყუარე ათაბაგი 43^ა-4, 7, 15-17, 44^ა, 10-18, 28, 45^ა, 17 - 19, 20-22, 27-28.

ყუარყუარე ათაბაგი 58^ა-6, 10-17, 19-20.

შ

შაბაზ ყენო, ყენი, ძე შაზუდაბანდისა 96^ა-21-22, 106^ა-23-29, 107^ა, 5-9, 11-12, 14-18, 109^ა, 29-30, 110^ა-4, 17-29, 111^ა, 112^ა-11, 113^ა-6, 18-30, 114^ა-4, 6-7, 11-12, 13, 120^ა-23-26, 125^ა, 29, 126^ა-4, 6-7, 9-10, 13-21, 127^ა-9, 18-20, 27-29, 128^ა-7, 15-30, 129^ა-12, 23-30, 130^ა-28, 131^ა-9, 12, 31, 132^ა-5, 7-17, 21-22, 133^ა-4, 19-24, 25-31, 136^ა, 11-14, 140^ა, 10-11, 28-29, 141^ა-3, 17-23, 142^ა-8, 11-12, 16-23, 146^ა-14, 148^ა, 8-9, 12-20, 26, 150^ა-5, 6, 151^ა-16, 152^ა-25, 153^ა-3, 154^ა-32, 157^ა-30, 160^ა, 7, 10, 165^ა-6, 168^ა-29.

შაბაზ ყენი, ძე შასეფისა 198^ა-12, 18, 199^ა, 27, 200^ა, 3, 4, 7, 17, 19, 201^ა, 13, 20, 29, 202^ა, 204^ა, 205^ა, 16, 17, 206^ა, 9, 12, 210^ა.

შაბადა-ხან 156^ა-9.

შადიმან ბარათაშვილი, სუფრაჯი 123^ა-3, 130^ა-11 - 12, 22 - 26, 28, 131^ა, 13-14.

შალვა, ძე სამცხის მთავრისა ბექასი 2^ა.

შალვა ქსნის ერისთავი 204^ა, 24-25, 206^ა, 15, 20, 26.

შალიკაშვილი, შალიკასშვილი 45^ა-9, შენ. 1.

შალიკაშვილი ვარაზა 88^ა, 23, 30.

შალიკაშვილი ოთარი 58^ა, 64^ა-12-15, 21-23, 65^ა-5, 66^ა-15-19, 25, 67^ა-2, 16-17, 24-31, 68^ა, 76^ა-10-11, 88^ა, 90^ა-28-29.

შამშადილუს ხანი 78^ა, 171^ა-3.

შამხალ-სულთანი 85^ა.

შაშლოს ქალი, ყარამუსალის ასული, ლევან კახთ-ბატონის მეორე ცოლი 56^ა-17, 81^ა, 86^ა.

- შამხალის ჭალისაგან ნაშობი ლეუან კახთ-ბატონის ასული, სვიმონ მეფის ცოლი 81²⁶-29.
- შანავაზ-ვახტანგ მეფე 200⁴-5, 11-12, 17, 24-28, 201¹-21, 28, 202², 6, 26-28, 203¹-5, 7, 13-14, 16, 21-22, 205³⁰, 206¹-4, 5-7, 207¹³-19, 26-30, 208¹-30, 209¹-7, 9-10, 12, 210¹²-19. იხ. აგრ. ვახტანგ.
- შანავაზ-ვახტანგ მეფის და, გიორგი არაგვის ერისთავის ცოლი 203¹³-14.
- შანშე მკარგრძელი იხ. მკარგრძელი.
- შარვაშიძე 49⁶-8, იხ. შერვაშიძენი.
- შარუხ, ძე ლანგ-თემურისა 24¹², 16.
- შა-სეფი ყვენი, შვილი შაბაზისა 160¹⁰-13, 162⁶, 163³⁰, 164³-5, 10-11, 15-22, 171⁶-7, 9-11, 172¹⁵, 20, 180¹³, 181¹-2, 4-5, 16, 18-20, 22-25, 184²⁵-26, 186²³-24, 198¹⁰.
- შაზუღაბანდა, ძე შაჰთამაზისა 90⁷-10, 27-28, 161³-20.
- შაჰთამაზ 62²²-23, 63⁴-6, 8-10, 14-15, 19-21, 25-26, 28-29, 64¹-5, 7-9, 14-20, 67³-13, 22-25, 74⁵, 8, 11-12, 14-18, 26, 29-30, 75¹-3, 7-9, 18-30, 76⁶-8, 10-17, 20-22, 24-29, 77¹-6, 8-13, 14-24, 78³-6, 9-13, 19, 27-31, 79¹-5, 15, 83¹⁴-21, 84²⁸-31, 85²⁴-27, 29-30, 87³⁰-31, 88²-3, 18-24, 31, 89¹-10, 17-22, 30-31.
- შაჰისმეღლი, ძე შიზისა 58²¹-22, 60²-10, 23-25, 27, 29-31, 61¹-5, 21-27, 62²-3, 6-15, 17, 20, 22, 23-31, 63¹, 5-6.
- შაჰმლუ 60⁵.
- შერვაშიძენი 177³. იხ. შარვაშიძე.
- შერმაზანი სამცხელი 76¹⁸, 77⁷, 9-12.
- შერმაზან იხ. ჩოლაყაშვილი.
- შიო (კოზი) 32⁶, 33⁶.
- შირვანის მკერობელი 59²⁹.
- შირვანშა 14²³-25.
- შირვანელი 110¹⁰.
- შიზ აღისშვილი 22¹².
- შიზ ბაირამ, პატრონი შირვანისა 25¹⁷.
- შიზი 58²⁴, 59³-6, 9-15, 20, 27, 29.
- შიზის შვილისშვილი 59²⁹.
- შურდანი, სვიმონ მეფის ცხენის სახელი 100⁵, 10-12, 18-19, 20-21.

ჩ

ჩერქეზის ქალი 7217—20, 29—30.

ჩერქეზი-შამხალი, სულთანი შაქისა 8430.

ჩინ გიზ-ყვენი 58.

ჩოლაყაშვილი, კახთ-ბატონის ალექსანდრეს სალთხუცესი 885, 16.

ჩოლაყაშვილი გარსევან, სალთხუცესი 538—10, 20—21, 542—3.

ჩოლაყაშვილი დავით 10818.

ჩოლაყაშვილი ბიძინა, სუფრაჯი ბატონის თეიმურაზისა 18429,
2066, 14—15, 19—20, 22—23, 25—26.

ჩოლაყაშვილი რეუაზ, სალთხუცესი იხ. რეუაზ ჩოლაყაშვილი.

ჩოლაყაშვილი შერმახან, თეიმურაზ I-ის გამზრდელი 10929.

ჩოფანი 19—10, 321, 41—3, 17—19, 28—31, 51—2

ჩხვიძე იხ. ხოფილანდრო ჩხვიძე.

ჩხვიძენი ძმანი 17881, 1791.

ც

ციციშვილი ბაადურ 15524.

ციციშვილი ზაზა 447—8

ციციშვილი ზაზა 11629, 1178, 13, 16.

ციციშვილი ნოდარ იხ. ნოდარ ციციშვილი.

ციციშვილი ქაიხოსრო იხ. ქაიხოსრო ციციშვილი.

ციციშვილები გაღმართელნი და გამოღმართელნი 447, 19517.

წ

წახეთის სულთანი 1654, იხ. აგრ. სულთანი წახეთისა.

წერეთელი 2138.

წულუკიძე პაატა, თანაგამზრახნი ლევან დადიანისა 19116, 28.

ჭ

ჭილაჭე 19526.

ჭილაძე ჯავახი 7123.

ჭუჭუნაშვილი ქეთევან 20221.

ხ

ხალიბეგ ყაენი 3821—22, 3928.

ხერხეულიძე ავთანდილ, პაატას ძე 15217.

ხერხეულიძე ალათანგი 15522-23, 15618-19.
 ხერხეულიძე ბაკა, ფარეშთხუცესი 1247, 8, 14.
 ხერხეულიძე პაატა იხ. პაატა ხერხეულიძე.
 ხვანთქრის ვეზირ-აზამი 21317.
 ხვანთქრის ბაიახითის ძენი 3315.
 ხვაშაქი, ავაგის ასული 324.

ხონთქარი (ხვანთქარი) 4922, 502, 5629, 5726-31, 6413, 22-23, 29,
 691-2, 9011-14, 15-17, 9116-17, 937-8, 9511-15, 1041-3,
 10515-17, 23-24, 1076, 14520-25, 26-28, 1463-4, 5-6, 9-10,
 16031, 16129, 30, 1623, 6, 7-11, 14-15, 1873, 20215.

ხონთქრის და 16217.
 ხონთქარი სულთან მურად 11417, 19-20.
 ხორაშან, ასული გიორგი მეფისა, და ლუარსაბ მეფისა, ცოლი
 თეიმურაზ I-ისა 1133, 31, 1149, 14-15, 14618-26, 1707-9,
 1877-12, 19617-18.

ხოსრო-მირზა, ძე კახთ-ბატონის ლევანისა და შამხალის ქალისა
 865, 10, 15.

ხოსრო-მირზა, ხარჭისაგან ნაშობი, ძე დავით მეფისა, ძმისა დიდისა
 სვიმონ მეფისა 14822-27, 1491-3, 5-10, 11-15, 18-20, 24-27,
 15812-13, 22-23, 25-26, 1604-6, 9-13. იხ. აგრ. როსტომ მეფე.

ხოფილანდრო ჩხეიძე 6827-28.
 ხოჯა შიხალი, ლანგთემურის სარდალი 1818.

ჯ

ჯავახი 3919-20, 4121-23. იხ. აგრ. ქილაძე ჯავახ.
 ჯავახისშვილი ჯავახი 393-4.
 ჯანბანუშ, ცოლი სვიმონ მეფისა, ასული ყორჩიბაშისა, შვილისშვი-
 ლი შაჰბაზ ყეენისა 1503-6, 15730.
 ჯანიბეგ 186-7, 8-9, 14-16, 19-21.
 ჯანშა, თავადი ლანგთემურისა 2211.
 ჯათარ ფაშა, სარდალი ხვანთქრისა 1042.
 ჯორჯაძე ნოდარ იხ. ნოდარ კახი სალთხუცესი ჯორჯაძე.

ტელეფონით ვ. ქ. მ. მ. რ. ი. ბ. ე.

* * *

წარმოებას გადაეცა ასაწყობად 1938 წ. 21. XI
ხელმოწ. დასაბეჭდ. უკ. ფორმა 1940 წ. 19. VII
ანაწყ. ზომა 5×8; ქალაქის ზომა 70×105 სმ
ბეჭდურ ფორმ. რაოდ. 9; საავტ. ფ. რაოდ. 1ა
შკვ. № 2190; მთავლიტის რწმუნ. № ხ—2112
ტირაჟი 1.000

სახელგამის ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი
ქ. თბილისი, ყორესის ქუჩა № 5

